

Škofja Loka,
od 28. marca
do 19. aprila
2009

škofjeloški pasijon
PROCESSIONE LOCOPOLITANA
1721-1999

LOŠKI RAZGLEDI
Doneski

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2009

Zbornik prispevkov
ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2009

Muzejsko društvo Škofja Loka
Škofja Loka 2009

Loški razgledi

Doneski 19

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2009

Zbornik prispevkov

ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2009

Uredniški odbor	Romana Bohinc, A. Pavel Florjančič, urednik, Aleksander Igličar, Jurij Svoljšak
Uredil in oblikoval	Alojzij Pavel Florjančič
Risbe	Janez Plestenjak
Fotografije	A. P. Florjančič, Borut Gartner, Aleksander Igličar, Milan Krajnik, Jure Nastran, Tomaž Paulus, Franc Temelj
Pregled besedila	Ana Florjančič
Oblikovanje naslovnice	Jure Miklavc
Priprava za tisk	Jože Šenk, SALVE
Tisk	Formatisk d.o.o.
Založilo in izdalo	Muzejsko društvo Škofja Loka
Zanj	mag. Aleksander Igličar, predsednik

Škofja Loka 2009

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

792.246(497.4Škofja Loka)(082)

398.54(497.4Škofja Loka)(082)

ŠKOFJELOŠKI pasijon 2009 : zbornik prispevkov ob uprizoritvi Škofjeloške pasijonske procesije v letu 2009 / [uredil Alojzij Pavel Florjančič ; risbe Janez Plestenjak ; fotografije A. P. Florjančič ... et al.]. - Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2009. - (Zbirka Loški razgledi. Doneski ; 19)

ISBN 978-961-6673-04-4

1. Florjančič, Alojzij Pavel
244219136

KAZALO

NAGOVORI

- DR. DANILO TÜRK, PREDSEDNIK REPUBLIKE SLOVENIJE
 G. IGOR DRAKSLER, ŽUPAN OBČINE ŠKOFJA LOKA
 G. KLEMEN ŠTIBELJ, KOORDINATOR PROJEKTA ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2009
 MAG. ALEKSANDER IGLIČAR, PREDSEDNIK MUZEJSKEGA DRUŠTVA ŠKOFJA LOKA
 P. ROBERT PODGORŠEK, GVARDIJAN KAPUCINSKEGA SAMOSTANA V ŠKOFJI LOKI

PASIJONSKI VHOD

- ALOJZIJ PAVEL FLORJANČIČ**
 PASIJON 2009 V UREDNIŠKI BESEDI _____ 21
- BORUT GARTNER**
 VERJETI V MOČ NEKOGA IN ITI ZA NJIM _____ 27
- RANIERO CANTALAMESSA**
 WERE YOU THERE, WERE YOU THERE _____ 31

PASIJONSKI DONESKI

- JOŽE FAGANEL**
 ŠKOFJELOŠKI PASIJON – OD ROKOPISA DO UPRIZORITVE _____ 39
- MATIJA OGRIN**
 TRADICIJA IN DATACIJA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA _____ 49
- DARJA THALER**
 ŠKOFJELOŠKI PASIJON
 IN NJEGOV POMEN ZA IDENTITETO ŠKOFJELOČANOV _____ 69
- TINE DEBELJAK**
 ŠKOFJELOŠKA PASIJONSKA PROCESIJA IN RAZVOJ PASIJONSKIH IGER SPLOH _____ 95

PASIJONSKI RAZGLEDI

ROMANA BOHINC	
PASIJONSKA HIŠA _____	105
TOMAŽ PAULUS	
PASIJONSKI TABOR _____	113
FRANC TEMELJ	
PASIJONSKO ROMANJE V ŠTANDREŽ _____	117
JOŽICA ŽNIDARŠIČ	
PASIJONSKO ROMANJE V NOVOMEŠKO ŠKOFIJO _____	123
MARTIN KRAJNIK, JOŽICA ŽNIDARŠIČ, JANEZ URH	
PASIJONSKO ROMANJE NA ŠTAJERSKO IN V PREKMURJE _____	125
MOJCA FERLE	
PASIJONSKI SPOMINKI IN KULINARIKA NA ŠKOFJELOŠKEM PASIJONU 2009 _____	133
ALOJZIJ P. FLORJANČIČ	
PASIJONSKA KRONIKA 2008/2009 _____	137
ANDREJA RAVNIHAR MEGUŠAR	
EUROPASSION _____	141
JURE SVOLJŠAK	
MOJ MEDPASIJONSKI ČAS _____	147

PASIJONSKÉ NORMALIJE

LISTINA O VPISU ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA V REGISTER ŽIVE DEDIŠČINE _____	175
ODLOK O GLEDALIŠKIH PRIREDITVAH ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA _____	176

ČASTNI POKROVITELJ ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA**Dr. DANILO TÜRK, predsednik Republike Slovenije****ČLANI ČASTNEGA ODBORA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA**

Mag. BLAŽ KAVČIČ, predsednik Državnega sveta Republike Slovenije
Prof. dr. JOŽE TRONTELJ, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Msgr. mag. ALOJZIJ URAN, ljubljanski nadškof in metropolit
Prof. dr. ANDREJA KOCJANČIČ, rektorica Univerze v Ljubljani
MILAN ČADEŽ, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
in župan Občine Gorenja vas - Poljane
MILENKO ZIHERL, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije
SILVESTER GABRŠČEK, predstavnik Ministrstva za kulturo Republike Slovenije
Msgr. dr. SANTOS ABRIL y CASTELLO, Apostolski nuncij v Republiki Sloveniji
Akademik prof. dr. FRANCE BERNIK
Akademik prof. dr. JOŽE KRAŠOVEC
Prof. dr. STANKO GERJOL, dekan Teološke fakultete
Prof. mag. PAVEL MIHELČIČ, dekan Akademije za glasbo
Prof. ALEŠ VALIČ, dekan Akademije za gledališče, radio, film in televizijo
JOSEF LANG, Generalni sekretar organizacije Europassion
MIHAEL PREVC, župan Občine Železniki
Msgr. dr. ALOJZ SNOJ, dekan in župnik župnije Stara Loka
P. ŠTEFAN KOŽUH, provincialni minister slovenskih bratov kapucinov
P. ROBERT PODGORŠEK, gvardijan škofjeloškega kapucinskega samostana
Prof. dr. ALOJZ REBULA
Prof. dr. JANEZ BOGATAJ
Prof. dr. ANDREJ MISSON
MATIJA SELAN, župnik župnije sv. Jakob v Škofji Loki

STROKOVNI ODBOR

dr. METOD BENEDIK, dr. MARKO MARIN, dr. JOŽE FAGANEL,
VANJA KRMELJ, prof. TONE POTOČNIK, TINA OBLAK,
udid. JURE MIKLAVC, mag. MIHA JEŠE, MOJCA ŠIFRER BULOVEC

OPERATIVNA PRIPRAVLJALNA SKUPINA

BORUT GARTNER, režiser
ROMANA BOHINC, vodja projekta
KLEMEN ŠTIBELJ, koordinator projekta

Škofjeloški pasijon, ki je nastal v 18. stoletju, je najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenščini in eden zadnjih ostankov spokorniških procesij, ki so bile sicer značilne za srednjeveško Evropo. Priča o bogati in raznoliki kulturni dediščini na Loškem območju in pomembno prispeva k turistični podobi teh krajev.

Prav je, da ohranjamo naše kulturno izročilo, in prav je, da se zavedamo svojih korenin. Spoštovanje naše dediščine, iz katere izvira naša današnja kulturna identiteta, je namreč predpogoj za to, da lahko spoštujemo tudi druge. Spoštovanje vseh kulturnih, narodnih, verskih in drugih identitet je še posebej pomembno za mirno sožitje evropskih narodov in za prihodnost celotne Evropske unije.

Moč Evropske unije in njena sposobnost preživetja sta namreč odvisni od tega, kakšna bo moč in sposobnost preživetja njenih članic. Kajti moč Evropske unije ni v umetnem, birokratskem poenotenju, njena enotnost je v dobrem, svobodnem in prepričanem povezovanju vseh identitet Evrope, vseh narodov Evrope. Njena uspešna prihodnost je v spoštovanju raznovrstnosti vseh kulturnih prispevkov prav vseh narodov Evrope.

Ko razmišljamo o Škofjeloškem pasijonu, je tako v ospredju njegov kulturno-zgodovinski pomen. Tudi danes ostaja aktualno njegovo sporočilo, ki je sporočilo o trpljenju. Trpljenje in sreča se v življenju pogosto izmenjujeta. Zato je prav, da se iz etičnih razlogov kdaj spomnimo trpljenja, kar nam omogoča, da znamo bolj ceniti srečo, ki nam je v življenju naklonjena.

*Dr. Danilo Türk
predsednik republike*

LETO PASIJONA 2009

Kako hitro mineva čas. Deset let je preteklo od prve vnovične uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 1999. Leto 2009 je tako vnovič pasijonsko leto, saj se bo v letošnjem postnem času po ulicah našega mesta ponovno odvila imenitna pasijonska procesija.

Škofja Loka je mesto z dolgo kulturno tradicijo. Umetniško in kulturno ustvarjanje ljudi z nekdanjega Loškega gospostva freisinških škofov je bilo pomembno za izoblikovanje nacionalne kulturne istovetnosti.

Brižinski spomeniki - prvo besedilo napisano v slovenskem jeziku - so bili najdeni v popotnem obredniku freisinškega škofa Abrahama, prvega znanega loškega zemljiškega gospoda.

Prav v teh dneh v ljubljanski Narodni galeriji zapirajo veliko pregledno razstavo slovenskih impresionistov, ki v velikem delu svoje postavitve odkriva barvite podobe škofješke pokrajine, sami Loki pa podeljuje domala mitski status slovenskega Barbizona.

Vmes, v letu 1721, pa je v našem mestu nastalo prvo dramsko besedilo v slovenščini, Škofjeloški pasijon kapucina p. Romualda Marušiča iz leta 1721, ki je najstarejše v celoti ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku ter izjemna priča srednjeveške baročne dramatizacije in tedanjega slovenskega govornega jezika. In še mnogo več. Gre za živo in vselej aktualno dramsko predstavo. Aktualna, saj uprizarja "misterij vseh misterijev" – trnovo pot Kristusovega trpljenja in odrešenja - ki je v svoji človeški neposrednosti močno sugestivna. Nagovarja in nagovori slehernega. V vseh časih. In po vseh teh letih... . In živo, saj v njej igrajo ljubiteljski igralci iz Loke in okolice, ki so natančno to, kar pravijo besede, igralci, ki imajo radi, ki nadvse zavzeto sodelujejo v tej procesijski predstavi.

Verjemite, šest stotnij igralcev, šest desetnij konjenikov in drugih sodelujočih, ustvari čisto posebno energijo, posebno praznično vzdušje, ki ga v tem pasijonskem času živi in diha mesto, kar občutijo tudi gledalci in obiskovalci.

Zato ne čudi, da je bil Škofjeloški pasijon, to večplastno in mnogopomensko delo, ki je hkrati barvit historični spektakel in verski misterij, ljudsko gledališče živih podob in vselej aktualna alegorija – vse to in mnogo več – kot prvi vpisan v register žive dediščine Slovenije.

Na to sem kot župan Škofje Loke še posebej ponosen. Tako kot sem vesel, da smo s postavitvijo stalne zbirke, posvečene Škofjeloškemu pasijonu v knjižnici Kapucinskega samostana, kjer skrbno hranijo originalni rokopis, to dragoceno delo, približali ljudem.

S članstvom v združenju evropskih pasijonskih mest Europassion pa smo se dokončno umestili na evropski pasijonski zemljevid, kamor z najstarejšo, v celoti ohranjeno režijsko knjigo v Evropi, nedvomno sodimo.

Najbolj pa me razveseljuje dejstvo, da smo z aktualno uprizoritvijo dokončno presegli ozkost ideoloških gledanj, ki so nam včasih meglila pogled, da nismo (z) mogli uvideti resničnega kulturnega pomena besedila in mnogoplastnega bogastva uprizoritve.

Tokrat delamo skupaj, s skupnimi močmi, najboljši rezultati pa se vedno pokažejo prav takrat, ko odigramo kot složen in uglašen igralski ansambel.

Sodelujoči se v teh dneh še posebej zavzeto pripravljajo. Pravijo, da so v dobri "pasijonski kondiciji". Vsem ustvarjalcem se tudi na tem mestu zahvaljujem za njihovo predanost in ustvarjalne napore.

Tudi naše mesto počasi že zajema posebno slovesno razpoloženje...

Zato vse lepo vabim, da nas to pomlad, v velikonočnem času, obiščete na eni od dvanajstih predstav Škofjeloškega pasijona. Ustvarjalci te velike ulične predstave vas pričakujejo. Tako kot pisane ulice in trgi starodavne Škofje Loke.

Igor Draksler
župan občine Škofja Loka

V letu 2007, po osmih letih od prve ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona, smo se v občini Škofja Loka odločili, da Škofjeloški pasijon ponovno uprizorimo v letu 2009. Glede na to, da letos mineva 9 let od zadnje predstave pasijona, je skoraj tako kot bi začeli znova. A tu so izkušnje igralcev in sodelujočih ter medsebojna poznanstva, kar je pomenilo, da je bilo vse skupaj le nekoliko lažje in smo se priprav lotili malo drugače kot prvič.

Po sprejetem Odloku o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona, v katerem je definirana uprizoritev pasijona v letu 2009 in nadaljnje uprizoritve v letih 2015 in 2021, smo v začetku leta 2008 imenovali strokovni odbor. Njegovi prvi in najpomembnejši nalogi sta bili določitev datumov uprizoritev in izbira režiserja. Na podlagi objavljenega razpisa in prejetih prijav, je strokovni odbor za režiserja izbral Boruta Gartnerja. Odločitev, da se je prijavil k sodelovanju, smo bili zelo veseli, saj smo v njem mnogi videli režiserja, ki lahko uspešno nadaljuje delo njegovega predhodnika Marjana Kokalja, kajti Borut Gartner je že aktivno sodeloval pri uprizoritvah pasijona v letih 1999 in 2000.

Pred poletjem smo izbrali vodjo projekta in odprli pasijonsko pisarno. Tako so bili pripravljene osnovni pogoji za izvedbo uprizoritev Škofjeloškega pasijona. Sledilo je izbiranje igralcev in konjenikov, mnogi sestanki s sodelujočimi in različnimi institucijami. Danes smo pred velikim finalom. Pred nami je osem predstav Škofjeloškega pasijona. Srčno upam, da bodo uspešne in da si jih bo ogledalo mnogo gledalcev, da bodo mediji pisali o velikem dogodku v Škofji Loki in da bomo ponovno tako navdušeni kot smo bili ob prvi uprizoritvi v letu 1999.

Zgodba o uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v letu 2009 se tako počasi odvija. To pa ni konec. Po letošnjih predstavah bo potrebno pričeti s pripravami za prihodnje uprizoritve. Predvsem se mora Škofjeloški pasijon trdno zasidrati v kulturni dediščini Slovencev, občina Škofja Loka pa mora jasno ovrednotiti, kakšen kulturno turistični potencial zanjo predstavlja Škofjeloški pasijon, kajti prvo dramsko besedilo v slovenskem jeziku in največja gledališka predstava na prostem v Sloveniji, kar Škofjeloški pasijon je, je samo eden.

*Klemen Štibelj
podžupan*

SPOŠTOVANI LJUBITELJI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA!

V Muzejskem društvu Škofja Loka v zadnjih letih negujemo t.i. »pasijonsko kondicijo«, kot se je slikovito izrazil Alojzij Pavel Florjančič, pobudnik ozaveščanja o pomenu škofjeloškega pasijona tudi v času, ko le-ta ni uprizorjen, in dolgoletni predsednik našega društva. Pasijonsko kondicijo vzdržujemo z organiziranjem tematskih Blaznikovih večerov, s pripravo razstav, s prispevki v Loških razgledih in še posebej z izdajo knjig v naši zbirki Doneski. Veseli smo, da je Škofjeloški pasijon 2009 že četrta zaporedna tovrstna knjiga in želimo, da bi tradicijo nadaljevali tudi v prihodnje.

Veseli smo, da bo letos Škofjeloški pasijon po devetih letih ponovno uprizorjen na škofjeloških ulicah in bo v postnem ter velikonočnem času v našo tisočletno lepotico privabil številne obiskovalce. V trajen spomin bodo lahko s seboj odnesli tudi fotografski pogled na naše mesto, ki ga je v knjigi Pisana Loka Škofja Loka podal France Stele, knjigo pa smo izdali ob praznovanju 70-letnice našega delovanja.

Med vidnimi soustanovitelji našega društva je bil tudi dr. Tine Debeljak, ki ga je žal njegova ljubljena Loka za dolga leta prezrla, saj je po letu 1945 bival v Argentini. Mnogim Ločanom ni poznano, da je dr. Tine Debeljak leta 1936, po skoraj 150 letih, škofjeloški pasijon pripravil, priredil in postavil na prosvetni oder. Še večkrat je nato Debeljak potožil, da je škoda, da nismo Ločani vztrajali in iz tega pasijona ustvarili nekako oberammergausko stalno kulturno in starinsko zanimivost¹. Z uprizoritvami v zadnjih letih se torej uresničujejo tudi njegove želje.

Ker v letu ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona mineva tudi 20 let od Debeljakove smrti, smo so odločili za ponatis njegovega prispevka »Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh«, ki je bil leta 1936 objavljen v zborniku »Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj«, ki je bil izdan ob priložnosti velike obrtno-industrijske razstave, ki je bila poleti leta 1936 v Škofji Loki. Ob tej priložnosti je bil odigran tudi »Debeljakov« Škofjeloški pasijon.

Na ta način v Muzejskem društvu Škofja Loka, ki ga mnogi imenujejo »Loška akademija znanosti in umetnosti«, združujemo in povezujemo zamisli naših ustanoviteljev s sedanjim časom, ki nam nudi nove priložnosti za ohranjanje pisane

¹ Tine Debeljak ml.: Moj oče in Škofja Loka; objavljeno v Domovina in svet, Zbornik referatov s simpozija o dr. Tinetu Debeljaku, Založba Karantanija, Ljubljana, september 1991, str. 9

barvitosti škofjeloške naravne in kulturne dediščine, med katero ima Škofjeloški pasijon izjemno mesto.

Želimo vam globoko duhovno doživetje sporočila Škofjeloškega pasijona in vas vabimo, da se nam pridružite!

*Mag. Aleksander Igličar
predsednik Muzejskega društva Škofja Loka*

NE SAMO PAŠA ZA OČI, ZA DUŠO TUDI...

Loški kapucini in loški Kapucinski samostan smo s Škofjeloškim pasijonom tesno povezani. Tako po sobratu kapucinu p. Romualdu, ki je prav v tem samostanu zasnoval škofjeloško pasijonsko procesijo in tudi kot hranitelji in varuhi njegovega rokopisa, ki se uvršča med največje dragocenosti samostanske knjižnice. Sem sodi tudi stalna razstava Škofjeloškega pasijona avtorja Alojzija Pavla Florjančiča v na novo urejenih prostorih Kapucinskega samostana, ki nam jo je posredovalo Muzejsko društvo Škofja Loka in devetnajst razstavljenih reliefov v tolčenem bakru, škofjeloškega umetnika Vinka Mohorčiča, ki povzemajo posamezne prizore iz pasijona v povezavi z nekaterimi loškimi značilnostmi; reliefe je škofjeloška Občina s posebno pogodbo dala v hrambo Kapucinskemu samostanu.

In morda še ena zanimiva podrobnost. Daljnega leta 1967 sem diplomiral na Teološki fakulteti v Ljubljani pri profesorju liturgike g. dr. Marijanu Smoliku o pasijonskih igrah in procesijah na Slovenskem. Seveda v diplomskem delu osrednje mesto zavzema prav Škofjeloški pasijon.

In naj sklenem z obrazložitvijo naslova tega kratkega sestavka. Za vernega človeka je pasijonska procesija veliko več kot samo dramatizacija dogodkov velikega tedna. Ni samo paša za oči. Tudi paša za dušo. Gre za osebno podoživljanje Kristusovega trpljenja, kar je bil tudi namen p. Romualda, ko je skušal na kar se da slikovit način približati odrešilni pomen trpljenja ter z vso zgovornostjo baročne pridigarske umetnosti prepričati vernike o nujnosti pokore.

Iskreno želim, da bi se letošnje uprizoritve Loške pasijonske procesije v vsej polnosti dotaknile tudi naših duš...

P. Robert Podgoršek OFM Cap
gvardijan Kapucinskega samostana v Škofji Loki

Pasijonski
vhod

PASIJON 2009 V UREDNIŠKI BESEDI

*Passion is vseh starih evangelistov
v leto Peissen, od Iuria Dalmatina,
sdai pervizh sloshen
vLUBLANI MDLXXVI*

Letošnje leto 2009 je leto Škofjeloškega pasijona, ki ga na ulice Škofje Loke ponovno postavlja režiser Borut Gartner. Pravim ponovno, ker je bil Gartner že v letih 1999 in 2000 pomočnik vodje (režiserja) Kokaljeve postavitve Škofjeloške pasijonske procesije. Vodja procesije vnaša vanjo svoje videnje, svoje pojmovanje *passia*, trpljenja in ljudskega teatra. S svojimi rešitvami obiskovalce uvaja v areno življenja in duha. Letošnji režiser, veliki zagovornik ljudskega ljubiteljskega gledališča, to počenja karizmatično in z veliko mero erudicije. *Želim pisati iz sebe, kot povsem normalen človek, pol dvomov in vprašanj*, je januarja 2009 pospremil svoj tekst, za katerega sem ga zaprosil. Nekaj njegovih impresij v zvezi z njegovim delom, ki ga nepretrgano, od jutra do jutra spremlja od postelje, službe, na pasijonskih romanjih, dela s pasijonci na terenu, nas spremlja v uvodu in v nadaljevanjih po zborniku. Kakšen in kako velik pečat je režiser dal letošnji postavitvi njegovega, torej Gartner - Marušičevega Škofjeloškega pasijona, bomo ugotavljali po letošnjih uprizoritvah. Vsekakor se nam obeta veliki pasijonski dogodek, ki je danes običajno pojmovan in doživet kot kulturna dediščina, folklor, predvsem pa kot gledališki dogodek ali celo spektakel. Na drugo, duhovno razsežnost pasijona, kar je pasijon prvotno bil, nas je spomnil sedanji gvardijan loških kapucinov, p. Robert Podgoršek, zato smo ponudili v branje še misel enega njegovih bratov, kapucina Raniera Cantalamesse.

V Pasijonskih doneskih smo bralcem pripravili štiri strokovne prispevke o Škofjeloškem pasijonu oziroma o pasijonskih igrah in procesijah na splošno. Upam, da smo vam uspeli postreči z izbranim menijem izbranih mojstrov.

V prvem prispevku, nas zvesti sopotnik našega pasijona, prof. dr. Jože Faganel vodi po najbolj subtilnem, jezikovnem delu Škofjeloškega pasijona in nam razkriva probleme, dileme in posamezne praktične rešitve pri izgovorjavi besedila izpred tristo let, da bi nam čim bolj primerno zapel v ušesih.

Prof. dr. Matija Ogrin nas opozarja, neposredno pred izidom kritične izdaje Škofjeloškega pasijona v elektronski obliki, da se védenje o Škofjeloškem pasijonu

še zdaleč ni končalo. Pojavljajo se vedno nova spoznanja o slovenskih jezikovnih koreninah pasijonske tradicije pri nas in o pomikanju datuma nastanka »Škofjeloškega pasijona« ali njegovih predhodnikov vsaj do leta 1715 ali 1713, če ne morda še dlje nazaj. To slednje bi nas lahko ponovno spodbudilo k razmišljanju o nekdanjem Poljanskem pasijonu, ali sploh na pasijonsko tradicijo na Loškem, ki bi lahko obstajala še pred škofjeloško velikonočno pasijonsko procesijo, kot jo je zapisal leta 1721 p. Romuald.

Magistra Darja Thaler je ena mlajših moči, ki išče v pasijonu, v škofjeloškem še posebej, posebne medčloveške vezi, kar izvira iz njene dosedanje izkušnje, povezane z ljudmi v stiski, še posebej s tistimi, ki se najdejo na robu, obteženi pod svojim križem. V uvodnem, splošnem delu pa se tudi sama sprehodi skozi zgodovino duhovne drame od zatona antike do današnjega pasijona.

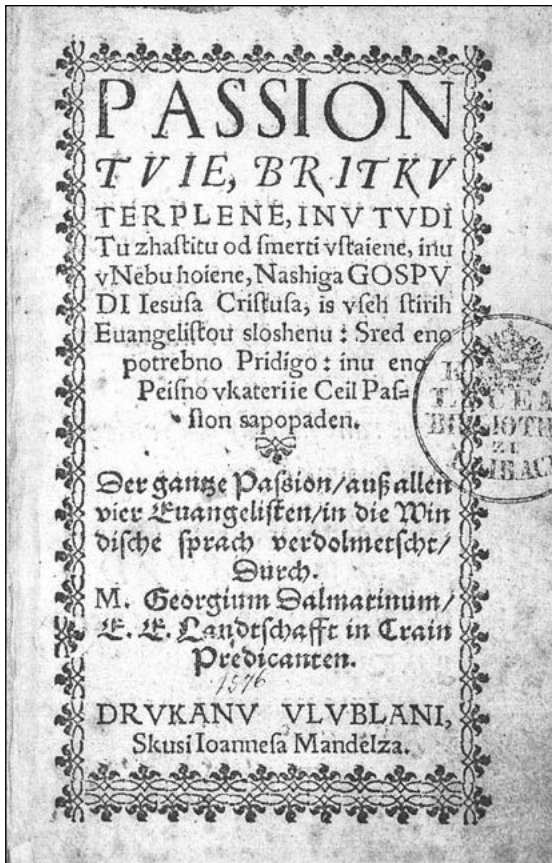
Pasijonske doneske zaključuje prispevek Tineta Debeljaka iz leta 1936, iz tistega leta, ko je prav ta znameniti Ločan, po poldrugem stoletju pasijonske tišine zopet postavil Škofjeloški pasijon na ogled svojim, nikoli pozabljenim rojakom. Prispevek je tedaj izšel na lokalni ravni in je danes poljudni publiko po večini neznan, zato ga objavljamo, ker je še po tričetr stoletja ohranil svojo sporočilno vrednost.

Sam pa v besedi urednika usmerjam bralca še na dvoje stvari, po doslej že uveljavljeni praksi, da vsako leto poskusimo odpreti kakšno novo temo ali ponuditi bralcem kaj posebnega. Leto sv. Pavla, apostola narodov, nas opominja na *oikumeno*, skupno hišo, v kateri živimo. Za prvi »dodatni« pasijonski prispevek smo tokrat izbrali domači Dalmatinov pasijon, ki izvira iz evangeličanske verske prakse, ki sicer ne pozna oziroma ne prakticira pasijona v igri ali procesiji. Ikona s starozaveznega Sinaja s specifično pasijonsko vsebino iz vzhodnega krščanskega sveta, ki tudi ne pozna pasijona kot igre v našem, zahodnem krščanskem zahodu, pa je naš drugi ekumenski prispevek.

Pasijon Jurija Dalmatina

Ob lanskem vseslovenskem »razpršenem«¹ praznovanju petstote obletnice Trubarjevega rojstva, me je v mislih vseskozi spremljal Dalmatinov Pasijon. Verjetno zato, ker sem imel prvotno namen v letošnjih Doneskih pisati o Pasijonu na Slovenskem in znotraj tega je bila načrtovana tudi njegova predstavitev. Pa je nanese, da je ob letošnji uprizoritvi Škofjeloškega pasijona preje prišel na vrsto ta zbornik, ki spremlja tako pomemben dogodek, vseslovenske pasijone pa smo odložili na naslednje leto in z njim tudi Dalmatinov pasijon. Prav pa je, da tudi naši bralci že danes zvedo nekaj o njem, saj gre vendar za prvi znani natisnjen pasijon v slovenskem jeziku. O njem ni kaj prida slišati, slavisti so se mu strokovno sicer že

¹ Povzeto po dr. Miranu Hladniku.

Naslovni list in začetek verzificiranega Pasijona Jurija Dalmatina iz leta 1576.
Vir. NUK/elektronska izdaja/

I.
Greshni Zblouik vsaki zhas
li ti kai ie sa nas
moral terperi : (:
nas od pekla reshil,
ie na suet preshil,

Nemu ie bilu vmreti:
Kakor tu Euangelisti,
Inu Apostolski lysti,
Poredu vse prizhuio,
Od nega martre pisheo,
Greshnike knemu vishao,
Vnega veriet vkasuio.

II.

Na sueiti ie on sam vuzhil,
A z Veli

posvetili, v pregledu slovenske književnosti je le na kratko obravnavan, vendar ni izšel niti njegov faksimile in tudi še ni bil temeljito obdelan. Iz Narodne in univerzitetne knjižnice, kjer ga imajo, sem ga dobil v elektronski obliki in ga z veseljem in zanimanjem prebral. Zato se zahvaljujem prijatelju, domoznancu Ilju Popitu, sicer pravniku in novinarju, da me je na Dalmatinov pasijon vztrajno opozarjal zadnja štiri leta. Letošnji zbornik je namreč četrti po vrsti, ki ga v zbirki Doneski Loških razgledov izdaja Muzejsko društvo Škofja Loka.

Pasijon Jurija Dalmatina je, kot smo dejali, prvi pasijon v slovenskem jeziku. Natisnil ga je Janž Mandelc leta 1576. To je istočasno druga knjiga v slovenskem jeziku, ki je bila natisnjena v Ljubljani. Prvo, Jesus Sirah, je leto prej pri istem tiskarju dal prav tako natisniti Jurij Dalmatin, avtor naše prve Biblije iz leta 1584. Dalmatinov Passion je knjiga v tedaj popularnem formatu male osmerke, kakršni sta bili tudi prvi slovenski knjigi iz leta 1550, Katekizem in Abecednik Primoža Trubarja, ter obsega ambicioznih 213 strani. Na naslovni strani se polni naslov v preprosti fonetični transkripciji glasi: *Pasijon, tu je trplene in tudi častitu od smrti vstajene inu v nebu hojene našiga Guspudi Jezusa Kristusa iz vseh štirih Evangelistov zloženu*. Sledi nemški povzetek naslova, z imenom avtorja in tiskarja. Na naslednji strani je slovenski predgovor, nato pa enajst strani nemškega predgovora z letnico nastanka pasijona. Kratki slovenski predgovor, v primerjavi z dosti obširnejšim nemškim, je v nadaljevanju krepko razširjen v 32 strani dolgem slovenskem navodilu bralcem (*potreben nauk*). Osrednji del je žalostni del pasijona po besedilih štirih evangelistov na 63. straneh in tremi pasijonskimi grafikami, za njim je veseli, vstajenski del pasijona na 21. straneh. Sledi pridiga o pasijonu Janža Brenca (Joannes Brenz), ki ga je iz nemščine prevedel Dalmatin sam. Knjigo zaključí pasijon v verzih Jurija Dalmatina, ki je verjetno izvirna in pomembna stvaritev zgodnje slovenske (pasijonske) književnosti. Pasijonska pesnitev na 26. straneh ima trideset oštevilčenih postaj (tri cifre; XXI., XXIII. in XXVIII. so napačno odtisnjene). Vsako pasijonsko postajo predstavlja ena zaključena pesem, ki ima po dva združena verza s po šestimi vrsticami. Rima verzov poteka v obliki: *aa b cc b* in to dosledno. Besede in besedne zveze so »napredne«, verzi so tekoči, metrika zgledna. Slovenščina je v Dalmatinovem pasijonu že pokazala svojo univerzalnost kot etnični cement za nastajajočo slovensko narodnost in gibkost ter nakazala žlahtnost, ki zasije čez poltretje stoletje pri Prešernu.

Tekstovna, verzološka in jezikovna analiza Dalmatinovega Pasijona ter njegova primerjava z Marušičevo pasijonsko procesijo pa bi morda dala tudi odgovor na domnevo, ali se je in koliko se je Marušič zgledoval po Dalmatinu. Piscu se vpliv Dalmatina na Marušiča ne zdi neverjeten.

Pasijon iz pravoslavnega sveta

Po nam znanih informacijah pravoslavni svet ne pozna pasijonskih iger ali procesij, še pasijonski motivi na ikonah so redki in drugačni, kakor smo jih vajeni tukaj. Prava pravoslavna ikona ni navadna slika z versko vsebino, »delana po starem«, kot smo vajeni razsojati likovno umetnost na zahodu od renesanse dalje. Ikona ima, poleg svoje slikarske tehnike (tempera, olje, zlato, enkavstika) in specifične estetike, tudi svojo teologijo, duhovnost, mistiko in liturgično vlogo. Zato jih ni moč obravnavati s standardnimi »splošnimi« likovnimi ali filozofskimi kriteriji.

Ikona Pasijon, ki jo je »prepisala« naša domača umetnica Albina Nastran, izvira iz samostana sv. Katarine na Sinaju. Na njej so štirje prizori: Oznanjenje, Kristusovo rojstvo, Snemanje s križa in Objokovanje. Klasična ikona na lesu, velikosti 59 x 80 cm je iz 14. stoletja.

Kot smo omenili, vzhod ne pozna pasijonov v našem, zahodnem smislu. Tudi Kristusovega trpljenja ni na njihovih ikonah. Motiv Kristusa na križu seveda srečujemo na njihovih mozaikih, freskah in tudi na ikonah, čeprav ni pogost kot pri nas. Nikoli pa ni trpeč, temveč je veličasten, upodabljan običajno kot Pantokrator, zmagovalec.

Obe temi nam tukaj ponujata skromno ekumensko gesto za »*suknjo brez šiva*«, kakor bi se kapucinsko slikovito izrazil papeški pridigar Cantalamessa. Da v Evropi vzhoda in zahoda, severa in juga zadihamo z obema kriloma pljuč in damo dihati tudi drugim.

V nadaljevanju imamo v Pasijonskih razgledih širok nabor prispevkov, vezanih na pripravo letošnje uprizoritve Gartner - Marušičevega Škofjeloškega pasijona. Na koncu dodajamo pregled pasijonskih dogodkov minule sezone in novice iz Evropasijona. Prispevek večnega pasijonskega sopotnika Jureta Svolfjšaka v nadaljevanju vsebuje pasijonske dogodke, ki so lapidarno navedeni že v dosedanjih štirih Doneskih. Ker pa vsebujejo še množico drugih, najrazličnejših podatkov, mnenj, razmišljanj, domislic in predlogov v zvezi s Škofjeloškim pasijonom, so lahko uporaben vir, poleg tega pa so zanimiv piščev pasijonski kalejdoskop.

Za poslastico je poskrbel škofjeloški umetnik, slikar Janez Plestenjak, ki je leta 1999 in leta 2000 s skicirko in svinčnikom v roki pred nekdanjimi Poljanskimi vrati spremljal uprizoritev tedanjega velikega dogodka.

VERJETI V MOČ NEKOGA IN ITI ZA NJIM

- ... večer je in tišina okrog in okrog. Tiktakanje ure, šum vlaka, drvečega mimo spalničnega okna in spet tišina. In v tišini tišina in v tišini tišine – tišina in prav tam, globoko zadaj nek glas, ki ga ne slišim; nekakšen obris, ki ga ne vidim in sila, ki me srka v pasijonski objem. Namenjeno ti je in sprejmi! Kaj boš obračal hrbet zdaj, ko te prosijo, da poprimi! Koliko boš računal – grde misli, stran z njimi! Upri se in zavrni! Me slišiš! Upri se in zavrni! Enkrat, stokrat, za zmeraj! ...
- ... jutro je in tišina se umakne hrupu. Človek bega iz kopalnice v stranišče, iz stranišča za štedilnik, vmes odgovarja na mobi klice, išče levo nogavico in denarnico, ki jo je skrnil prav tja, kjer jo sedaj še sam ne najde in dobro jutro se sprevrže v divjanje! Avto vžge šele tretjič, rdeča luč na semaforju gori predolgo in tovornjak je prav danes moral odpeljati tovor...
- ... ko so vsi že odšli, sem si skuhal drugo kavo in mirno sedel za mizo v topli jedilnici. Zamizal sem in bila sva si blizu. Poslušal sem njegov glas in ga sprejel. Z njim je potovanje lepše in varnejše! Ponujena režija Škofjeloškega pasijona 2009! Čast ali breme!? Priložnost ali naloga!? Preveč čutim okoli sebe dogodke izpred desetletja, strah me je! Kako naj prevzame režijo običajen tiskar – smejali se ti bodo! Ko bo pred teboj stala masa ljudi, se je boš ustrašil; ne boš vedel, kaj govoriti lačnim ušesom!...
- ... tišina in v tišini me nekdo vodi skozi labirinte sprenevedanja k cilju, k resnici, k obračunu s samim seboj! Bojevanje je trajalo leta in leta in končno sem zbral pogum, da kandidiram na razpisu za režijo pasijona 2009!
- ... tistega dne me je Strokovni odbor poklical in sporočil, da sem izbran za režiserja pasijona! Nisem se veselil, niti najmanj nisem bil vesel. Takoj sem dojel, da je pred menoj resno delo! Pred menoj so trenutki popolne osame, trenutki za prijatelje, študijski trenutki, trenutki, ko bom moral vse za nekaj mesecev odriniti daleč stran od sebe, oddaljil se bom od žene, oddaljil od sinov, saj moje delo v gledališču ne prinaša domov denarja...

- ... avto je zakuhal, sredi gozda v nekem bregu stojim nemočen in ne kolnem... res ne ... smejim se... smejim se samemu sebi in se sprašujem, zakaj ob sobotah in nedeljah ne delam v tovarni, kjer mi plačajo na uro 15 Eur... kupil bi si boljši avto; avto ki me ne bo puščal na cedilu... samo trenutek... mar ni pokvarjen avto trenutek resnice; trenutek notranjega spopada, trenutek soočenja... iz tega trenutka izidem kot zmagovalec, vsaj zdi se mi tako... zakaj!? ...ker se še vedno smejim... bo že kako...
- ... štejem dvajset Marjanovih podob... primerjam jih z Romualdovim manjšim številom... zakaj razrez... podobe stare zaveze pomešane v podobe nove zaveze... baročne obleke cehov... grenadirji in dragonci... meša se mi... Samson in Kristus... zakaj toliko uniform... zakaj toliko šare na enem mestu... velikokrat sem gledal ta prizor, a mi je bil povsem nejasen; še posebej v primerjavi s Kristusom na Oljski gori... študij se nadaljuje... za danes sem lahko samo zaprl literaturo...
- ... lik hudiča mi ni in ni všeč... ne, da mi ni všeč... ni naš... ni slovenski... kje za vraga je slovenska domišljija... kje so globoka jezera fantazije... Hrastovlje... hudič s štirimi rogovi; mar ni to idealno izhodišče za odkritje Slovenskega hudiča, ki bi ga lahko postavili ob bok ptujskemu kurentu... morda se kaj izcimi iz tega... nič hudega nočem... želim si samo, da bi uporabljali svojo pamet...
- ... ko sem se sprehajal med razbitimi šipami; hodil med človeškim blatom in urinom; hodil med iglami, ki so jih odvrgli zafiksani mladci, nisem pričakoval... stala je med vso to šaro... nasmejana in lepa... in dejala vzemite, če si le lahko kako pomagate s tem... v spodnjem nadstropju so vadili reševalni psi... zunaj se je mimo stavbe peljala policijska patrolja... znotraj pa so cele družine pripravljale gledališki prostor igralcem... nikdar jih nisem videl... bil je oče, bila je mati; bil je sin in bila je hčerka... dober dan želim, izbran sem za režiserja... kaj vas navdihuje, da ste danes raje tu, kot v topli domači postelji... Škofjeločani smo... pasijon pripravljajo... in v ta pasijon želimo dati košček sebe... saj je prav tako, kajne... pokimal sem in še dolgo zrl v iskro v njihovih očeh... takih ljudi ne smemo razočarati...
- ... bil je Štandrež, bilo je prijetno vzdušje... Zbrali smo se na trgu za cerkvijo... mimo vseh pričakovanj je iz avta stopil goriški škof Giovanni... prosili so me, naj kot režiser spregovorim nekaj besed... stal sem pred njim in nekaj sekund zrl v njegovo mogočno postavo, odeto v prepoznavno škofovsko oblačilo... spoštovani škof, vabim vas, da si ogledate škofjeloški pasijon 2009 – dobrodošli v Škofji Loki... Štandreški župnik prevaja iz slovenščine v italijanščino... Dobre

volje smo, med nami je energija... Giovani zelo spominja na nadškofa Alojza Urana... Ko boste zvečer iz svojih prstov potegnili vso zlatnino; ko se boste slekli in goli stali pred Bogom, se v svoji molitvi (ker ste tako po fizični moči, kot po umskem daru bliže Bogu) spominjajte nas pasijoncev in molite, da bomo znali varno krmariti barko skozi čeri in jo pripeljati celo na cilj... Prosite, da Nas spremlja in varuje...

... Prekleta ura inu čas, ko sem rojena bla... prekleta pot ta istih gaz, kir me je mat rodila... Bulš bi blo da b se na svet rodil en kamen, koker en človk, kje živ vržen v te paklenske jame... Z igralko onemiva... kako čudovit tekst... reže... močno reže... ne vem, zakaj nekateri menijo, da oče Romuald ni pisal velikega teksta... Moje mnenje je, da bralci ne znajo v majhnem tekstu najti veličine... Oče Romuald, vedno bliže si mi... ne le, da slutim tvojo postavo in obris obraza... več, mnogo več čutim... čutim utrip tvojega srca... Čutim voljo, ki zaliva slovenski nacionalni ponos... mirno spanje oče...

20. januar 2009, 0:19
(nadaljevanje na strani 110)

Vaja v Domu na Fari.

WERE YOU THERE, WERE YOU THERE

Iz 50,4-7; Flp 2,6-11; Mt 26,14-27,66

V teku postnega časa smo se osredotočili na Jezusa: kdo je Jezus Kristus in kaj dela danes za nas. Videli smo, da je Jezus tisti, ki nas osvobaja demonskih sil, odpira pred nami obzorje večnega življenja, nas razsvetljuje s svojo resnico, nas obuja iz smrti srca ... Sedaj, v velikem tednu, pa smo prispeli do srčike krščanskega oznanila, ki je Kristusova smrt in vstajenje – Velika noč.

Cvetna nedelja je poleg velikega petka edini dan v bogoslužnem letu, ko bremo v evangeliju Kristusov pasijon. Zdi se mi, da bi zatajil svoje poslanstvo, če bi govoril o čem drugem, kot o tem. Nekoč so se v velikem tednu udeleževali procesij, križevega pota in postnih pridig. V številnih krajih je še vedno zelo živa procesija mrtvega Kristusa in druga izročila, ki so povezana s Kristusovim trpljenjem. Morda pa je za mnoge to edinstvena priložnost, ko lahko posvetijo nekaj časa in pozornosti Kristusovemu trpljenju. Eden od psalmov pravi o Jeruzalemu: »Vsi smo tam rojeni«. Še veliko bolj upravičeno lahko to misel ponovimo za Kristusovo trpljenje: Vsi smo tam rojeni!

Vemo za ozdravljenje, ki se zgodi po zaslugi oči. Judje, ki so jih v puščavi pikale strupene kače, so ozdraveli, če so pogledali na podobo kače, ki jo je Mojzes obesil na drog. Vemo, da je ta simbol predstavljal Kristusa. Kdor z vero pogleda nanj, ki je povzdignjen na križ, je ozdravljen ne le na duši, ampak je ozdravljen tudi njegov spomin, njegova čustva, včasih tudi njegovo telo. »Po njegovih ranah smo ozdraveli«.

Stopili bomo torej na zelo kratek križev pot, ki ima le tri postaje. Prva postaja nas bo vodila v vrt Getsemani, druga v Pilatovo sodno hišo, tretja pa na Kalvarijo. O Jezusu v oljčnem gaju je zapisano:

»Začel se je žalostiti in trepetati.

Tedaj jim je rekel: 'Moja duša je žalostna do smrti.

Ostanite tukaj in bedite z menoj!'«.

Neprepoznavni Jezus! On, ki je ukazoval viharju in morju in sta mu bila pokorna, ki je vsem govoril, naj se ne bojijo, je sedaj plen žalosti in agonije (Dobesedno gre za grozo osamljenega človeka ali za strašno osamljenost). Kakšen je razlog? Ta je povzet v eni sami besedi – kelih:

»Moj Oče, če je mogoče, naj gre ta kelih mimo mene!«.

Kelih označuje vso težo trpljenja, ki se zgrinja nanj. Pa ne le to. Označuje mero Božje pravičnosti, ki so jo ljudje napolnili s svojimi grehi in prestopki. »Greh sveta« je, ki ga je vzel nase in ki pritiska na njegovo srce kakor kamen.

Za trenutek si predstavljajmo, kot da je to naše materialno veselje, ki ga sestavlja milijarde galaksij in vsaka ima milijarde zvezd, ogromna piramida, obrnjena na glavo in sloni na eni sami točki: kakšen pritisk bi morala prenašati ta točka! Tudi moralno veselje krivde, ki ni nič manjše od brezmejnega materialnega veselja (pomislimo na sovraštvo, laž, egoizem, nepravičnost, ki je v svetu), je bilo kakor ogromna na glavo obrnjena piramida, katere konica je pritiskala na Kristusovo srce. Od tod njegova smrtna žalost in krvavi pot. »On pa je bil ranjen zaradi naših prestopkov, strt zaradi naših krivd« (Iz 53,5).

Filozof Pascal je rekel: »Kristus prestaja agonijo v oljčnem vrtu vse do konca sveta. Ne pustimo ga samega v vsem tem času«. On prestaja smrtno trpljenje povsod, kjer je en sam človek, ki se bori z žalostjo, s strahom, s tesnobo, kjer je človek v brezizhodnem položaju, kakor je bil tisti dan on. Mi ne moremo storiti nič za Jezusa, ki je takrat prestajal smrtni boj, lahko pa nekaj storimo za Jezusa, ki danes bije smrtni boj.

Vsak dan slišimo o tragedijah, ki se dogajajo, včasih celo v naši neposredni okolici, za sosednjimi vrati, a jih nihče ne opazi. Koliko oljčnih vrtov, koliko Getsemanijev v srcih naših mest! Ne pustimo samih vseh tistih, ki so se znašli v njih.

Zapustimo zdaj oljčni vrt in se odpravimo v Pilatovo hišo.

»Vojaki so ga odpeljali na dvorišče palače, to je sodne hiše, in sklicali vso četo. Ogrnili so ga v škrlat, spletli krono iz trnja in mu jo nadeli. Začeli so ga pozdravljati: 'Pozdravljen, judovski kralj!' Tolkli so ga po glavi s trstom, pljuvali vanj, poklekovali pred njim in se mu priklanjali do tal«.

Flamski slikar iz 16. stoletja je prav ta prizor Jezusa v Pilatovi hiši upodobil na eni svojih slik, ki jo bom skušal opisati. Na glavi ima šop sveže nabranega trnja (na njem so še listi). Po glavi polzijo kaplje krvi, ki se na obrazu mešajo s solzami. Jezus, ki joka. Toda ne joka nad seboj. Joka nad tistim, ki se trdovratno upira, da bi ga razumel, kakor je le malo pred tem jokal nad Jeruzalemom.

Usta ima na pol odprta, kot tisti, ki s težavo lovi sapo. Pravkar je bil prebičan ... Na ramenih mu visi težak in oguljen plašč, ki je bolj podoben pločevini kakor pa tkanini. In potem roki dvakrat zvezani v zapestju z neudelano vrvjo! Prav to najbolj gane. Jezus ne more premakniti niti prsta. Je človek, ki mu je bila odvzeta sleherna svoboda. Popolnoma negiben. Tudi on je aretiran! O njem bo Pilat rekel ljudstvu: »Ecce homo!«, glejte, človek.

Tudi tukaj moramo reči: Jezus je v Pilatovi sodni hiši vse do konca sveta. Pomislimo na vse, ki prestajajo mučenje, na vse zapornike včeraj in danes (pa naj bodo nedolžni ali krivi), sami so in brez pomoči, prepuščeni na milost in nemilost

okrutnih ječarjev ali neusmiljenih policistov, v kakšnem temnem kotu ječe, kjer nihče ne more posredovati; končno pomislimo na Jude, ki so v taboriščih smrti kakor jagnjeta poslani v klanje. »Kar koli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili«.

Zapustimo tudi Pilatovo sodno hišo in se povzpniimo na Kalvarijo.

»Jezus je zavpil z močnim glasom:

'Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?'

Spet je zakričal z močnim glasom in izročil duha«.

To, kar bom sedajle rekel, zveni skoraj kakor kletev, a bom kasneje pojasnil. Jezus je na križu postal ateist, tisti, ki je brez Boga. Dve vrsti ateizma sta. Aktivni ali prostovoljni ateizem tistega, ki zavrača Boga in pasivni ateizem tistega, ki prenaša, ko je zavržen (ali se čuti zavrženega) od Boga. Ateizem krivde ter ateizem kazni in zadoščevanja. Jezus je na ta način vnaprej zadoščeval za ves ateizem, ki je v svetu. Ne le za ateizem tistih, ki se za take razglašajo, ampak tudi za ateizem praktičnih ateistov, torej tistih, ki živijo, »kakor da bi Bog ne obstajal«, ko Boga odrivajo na zadnje mesto v svojem življenju. Zadoščuje za »naš« ateizem, kajti v tem smislu smo vsi bolj ali manj ateisti, torej tisti, ki »se ne brigajo« za Boga. Danes je tudi Bog »obrobnež«, odrinjen na rob življenja večine ljudi.

Tudi tukaj moramo reči: »Jezus je na križu vse do konca sveta«. In to v vseh, ki po nedolžnem trpijo. Pribit je na križ v hudo bolnih. Žebliji, ki ga še vedno držijo na križu, so vsa krivična dejanja do revnih. V enem od nacističnih taborišč so obesili človeka. Nekdo je s prstom pokazal na žrtev in vprašal vernega človeka ob sebi: »Kje je v tem trenutku tvoj Bog?« »Ga ne vidiš?«, mu je odgovoril. »Visi na vislicah«.

V vseh »snemanjih s križa« vedno izstopa osebnost Jožefa iz Arimateja. On predstavlja vse tiste, ki tudi danes izzivajo politične režime ali pa javno mnenje, da bi se približali obsojencem, zavrženim, obolelim za AIDS-om in bi se potrudili, da bi vsaj komu od njih pomagali stopiti s križa. Za koga od današnjih »križanih« bi bil lahko pričakovani »Jožef iz Arimateja« prav eden od nas.

Ne moremo se posloviti s Kalvarije, ne da bo posvetili vsaj eno misel tudi materi Mariji. Po Auschwitzu se je veliko govorilo o Božjem molku. Toda nihče ne ve bolje, kakor Marija, kaj je Božji molk. Ona bi lahko za svoje vzela besede, ki jih je izrekel eden starodavnih cerkvenih očetov, ko se je spominjal grozot, ki so jih nekega dne med preganjanjem prizadejali kristjanom: »O Bog, kako težko je bilo tisti dan prenašati tvoj molk!«.

Tako smo sklenili naš kratek križev pot. Zelo lepa črnska duhovna pesem pravi: »Kje si bil, kje si bil, ko so križali Boga?« (Were you there, were you there, when they crucified my Lord?). Vsakič, ko poslušam to pesem, sem prisiljen odgovoriti: Da tudi jaz sem bil zraven, tudi jaz sem bil zraven, ko so križali Jezusa. Na njegovi glavi je bil tudi moj trn, na njegovem telesu je bila tudi moja rana ... Ne morem, nočem reči kakor je rekel Pilat: »Nedolžen sem pri krvi tega človeka!«.

Piše, da je bilo v Jeruzalemu čudežno kopališče. Občasno je voda zaplivala in kdor je ob tej priložnosti prvi stopil v vodo, je bil ozdravljen. Kristusovo trpljenje je kakor veliko kopališče, čigar vode v tem velikem tednu »zaplivkajo« v veliko milost, ki kroži v Cerkvi. Kdor ima pogum in se poln vere in zaupanja vrže vanjo, pride iz nje ozdravljen.

»Vreči se v vodo« bo za koga konkretno pomenilo opraviti dobro spoved. Spraviti se z Bogom. Ne še naprej odlagati na kasneje. V mnogih italijanskih pokrajinah je tradicija t.i. »velikega čiščenja pred veliko nočjo«. Ali bomo to opravili le v naših zidanih hišah, samo »zunaj« nas, ne pa tudi »znotraj« nas?

Vir: R. Cantalamessa; Gettate le reti; Riflessioni sui Vangeli; Anno A, Edizioni Piemme 2004, str. 101-105. Prevedel br. Štefan Kožuh OFMCap.

PASIJONSKI
DONESKI

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – OD ROKOPISA DO UPRIZORITVE

Kako izgovarjati 300 let staro slovenščino *Škofjeloškega pasijona* (v nadaljevanju: *Pasijon*)? Nikakor ne »po črki«! V kratki, morda malo preveč šolskopoučni razlagi bomo skušali odgovoriti na izzivalni očitek »zakaj in čemu nezvestoba zapisanemu.«

Potek pasijonske procesije, ki se je po mestnih ulicah Škofje Loke odvijala pred veliko nočjo na začetku 18. stoletja, se je ohranil v rokopisu, ki ga hranijo škofjeloški kapucini, »dediči« redovne skupnosti, v kateri je deloval avtor pater Romuald Marusič, prirejevalec in režiser edinega sočasnega pasijona, ki se je ohranil s slovenskim besedilom v baročni bohotnosti.

Za ugledališčenje rokopisa je potrebno opraviti obsežno raziskovalno delo: prebrati rokopis, pripraviti diplomatični, kritični in vsaj preprost fonetični prepis, kar so elementi zanstvenokritične izdaje, ki bo v knjižni (Celjska Mohorjeva družba) in elektronski obliki na elektronskem portalu ZRC SAZU (Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede) izšla pomladi 2009.

Lektorji uprizoritve na osnovi takega raziskovalnega dela pripravijo besedilo govorjenih replik za gledališko učinkovit in ne preveč variantni izgovor (pripravil podpisani). Na osnovi t.i. režijsko-lektorske knjige se igralci s pomočjo treh lektorice (v letu 2009 pod vodstvom Bernarde Rovtar) izurijo v dogovorjeni fonetični podobi, v kateri pod vodstvom režiserja (v letu 2009) osvojijo igralsko interpretacijo monologov.

Rokopis

Rokopis je napisan v inteligentni, močno izpisani, a jasni pisavi s peresom in črnilom v treh jezikih: latinščini, nemščini in slovenščini. Spremna besedila (uvodi, sezname, podatki o sceni, kostumih in rekvizitih) niso napisana v slovenščini. Slovenščina se v *Pasijonu* uporablja zgolj za zapis govornih enot (replik) nastopajočih oseb. Vsi trije jeziki zrcalijo značilnosti, tipične za njihovo ustaljenost in rabo na prelomu 17. v 18. stoletje. Pisava je t.i. pisana pisava, kakršna se je upora-

¹ Dr. Jože Faganel, celjska Mohorjeva družba, profesor slovenskega jezika in književnosti, gledališki in filmski lektor, specialist in raziskovalec baročnega jezika Škofjeloškega pasijona ter soavtor njegovega slovarja.

bljala v pismih in listinah. Črkopisi, v katerih je zapisan rokopis *Pasijona*, so: tedaj v izključni rabi pisana gotica za besedilo v nemščini, latinica za besedilo v latinščini in latinična bohoričica za besedila v slovenščini, za katero so za posamezne glasove značilna veččrkja.

Rokopis se lahko reproducira v avtentični obliki kot *faksimile*. V celoti, kakršna je bila znana do odkritij Matije Ogrina v letu 2007, je bil faksimile rokopisa *Pasijona* natisnjen leta 1972.

Diplomatični prepis

Ko se pripravlja sodobno ugledališčenje *Pasijona* kot ambientalna uprizoritev, so pomembne vse sestavine rokopisa, saj sodelavci predstave potrebujejo obilo podatkov. Pomembna so torej tudi besedila v latinščini in nemščini, čeprav gledalci slišijo iz ust nastopajočih le slovenščino 18. stoletja.

Zato je potrebno rokopis v izvirnem jeziku najprej prepisati v tipografsko obliko, tj. s t.i. tiskanimi črkami (malimi ali velikimi). Postopek prepisovanja v tipografsko obliko se imenuje priprava *diplomatičnega prepisa*. Izraz je uveljavila sodobna pomožna zgodovinska veda paleografija za starejši izraz paleografski prepis, ko so raziskovalci prepisovali raznovrstne diplome (stroka se imenuje tudi *diplomatika*). Torej ni izraz diplomatični prepis nič v zvezi z »diplomati«, kakor se je v 80. letih namuznil slovenski slovničar ob izidu *Pasijona* pri Mladinki knjigi v zbirki Kondor, ki po 2. svetovni vojni posnema zbirko Cvetje pri Mohorjevi družbi iz Finžgarjevih časov.

Značilnosti diplomatičnega prepisa so:

- za vsako črko rokopisa je treba poiskati tipografsko ustreznico, praviloma v eni pisavi;
- upoštevati je treba besedno mejo, kakor se razbere iz narave rokopisa;
- upoštevajo se ločila, kakor so zapisana, ne glede na znane sočasne interpunkcijske običaje;
- upoštevajo se velike črke, kakor so zapisane, ne glede na sočasne običaje;
- zapisujejo se tudi očitni spodrsaljaji idr. napake;
- zapisujejo se tudi prečrtani deli besedila in popravki;
- upošteva se členjenje besedila zvesto po rokopisu (vrstice, odstavki).

Diplomatični prepis je torej tipografski posnetek rokopisa in nadomešča faksimile. Pogosto se v diplomatični prepis vključi tudi številčenje vrstic glede na naravo besedila, kar je v pomoč pri citiranju. Obe Kondorjevi izdaji sta številčili verze v slovenščini govorjenega besedila.

Prvi diplomatični prepis *Pasijona* po paleografskih načelih je izšel v Kondorju leta 1987.

Prevod

Za širšo strokovno uporabo se pri znanstveno-kritičnih izdajah navadno pripravi tudi prevod tujejezičnih delov rokopisa. Taki prevodi so v načelu jezikovno nevtralnimi in pripravljeni v modernem jeziku, pri nas v slovenščini. Namen prevoda je nuditi uporabniku, ki ni paleograf ali jezikoslovec specialist, potrebne podatke za njihovo strokovno delo. Pri ugledališčenu *Pasijona* je prevod namenjen režiserju, kostumografu in scenografu s sodelavci, sicer pa najrazličnejšim strokam, ki se utegnejo zanimati za *Pasijon*.

Prevod neslovenskih besedil rokopisa *Pasijona* je objavil Primož Simoniti v Kondorju leta 1987.

Kritični prepis

Razlika med diplomatičnim in kritičnim prepisom je v načelu v tem, da kritični prepis:

- odpravi vse zapisovalčeve napake;
- druge očitne smiselne napake;
- uskladi interpunkcijo v neki logiki, ki se približuje sodobni normi;
- uporabo velike začetnice smiselno, a s tehtnim preudarkom približuje sodobni normi.

Kritični prepis je besedilo, ki je osnova raznovrstnim, predvsem jezikoslovnim raziskavam. Kot kritični prepis ocenjujemo prepis *Pasijona*, ki ga je pripravil Josip Mantuani leta 1916/7.

Fonetični prepis

Rokopisi, ki so pomembna priča govornega jezika, terjajo tudi rekonstrukcijo glasoslovne ravni, saj je zapis predvsem registracija govora v času, ko ni bilo sedanjih tehničnih možnosti (1872 izumili fonograf; prvo snemanje slovenščine se je odvijalo čez desetletja v Hotelu Slon, kjer so posneli recitacijo igralca Antona Verovška).

Tako so npr. za Brižinske spomenike pripravili več različnih fonetičnih prepisov, kjer so najprej z nestandardiziranimi znaki slavistov s čudnimi črkami zapisovali specifične glasove, leta 1992 (SAZU) pa jih končno zapisali v mednarodni fonetični transkripciji – univerzalni standardizirani pisavi za zapis govora. Avtor fonetične transkripcije Tine Logar je po svoji transkripciji Brižinske spomenike tudi posnel za Radio Slovenija, s čimer so spet zaživel v svoji izvorni prenosniški zvrsti.

Za Kondorjevo izdajo *Pasijona* 1987 je podpisani pripravil *preprosto fonetično transkripcijo* s tem, da je uporabil le dva posebna fonetična znaka, in sicer za polglasnik in dvoustnični *u*, opremil z naglasnimi znamenji nenavadno naglašene

besede, uskladi ločila in veliko začetnico. V tej transkripciji so rešena tudi nekatera težka mesta diplomatičnega prepisa, mestoma napačno (npr. 124 verz, pravilno z žolčam). Čeprav se zapis v Kondorju samooklicuje kot preprosta fonetična transkripcija, gre za neke vrste kritični prepis z elementi fonetičnega prepisa in hkratni prevod neslovenskih besedil.

Govorna predloga uprizoritve

Ali je po vsem povedanem sploh potrebno pripraviti besedilo za izgovor v uprizoritvi? Preden pojasnimo odločitve za nastajajočo uprizoritev, je treba omeniti dosedanje uprizarjalno prakso.

Uprizoritev med obema vojnama v Škofji Loki so igrali na odru v priredbi Nika Kureta, ki je bila po današnjih merilih dokaj svobodna modernizacija izvirnega besedila in je na govornojezikovni ravni historični vidik puščala ob strani. V Trstu je v 70. letih pripravil odmevno odrsko uprizoritev Mirko Mahnič na osnovi lastne priredbe *Pasijona* v scenarij gledališke predstave. Sledila je zlasti usklajeni podobi govorjenega dramskega verza, tej pa je dajalo patino starodavnosti predvsem ohranjeno besedišče. Kokaljeva uprizoritev leta 1999 se je približala sodobnemu pojmovanju gledališke uporabnosti historičnega besedila, dokaj drzno pa so se sodelavci (podpisani in mentorica za dramsko igro Metoda Zorčič) odločili za skrajšanje dolgega nedoločnika po stanju v sedanjem organskem govoru uprizarjalnega območja; žal na račun učinkovitosti dramskega verza, česar strokovna javnost ni odobrvala (M. Mahnič). Tudi skoraj sočasna uprizoritev Mete Hočvar v ljubljanski Drami je po odgovornosti podpisanega uresničila ista načela.

Razčlenitev izgovora replik *Pasijona* pokaže izredno veliko variantnost ne le zapisa, ampak tudi izgovora posameznih besed. Vso to pestrost oblik dokumentira *Poskus slovarja Škofjeloškega pasijona* (Katarina Faganel s sod. 1999), objavljen v Loških razgledih. Lahko bi z manj izbranim izrazom variantnost poimenovali kot neenotnost ali raznorodnost. Če gledamo na *Pasijon* kot na dokument stanja govorjenega jezika 18. stoletja, to nikakor ni slabost, ampak priča prav o prožnosti slovenščine in o ustvarjalnem sožitju organskih govorov z uveljavljajočim se standardnim govorom v zahtevnejših govornih položajih, kakršen prav gotovo je baročna različica duhovne drame.

Vprašanje pa je, ali je za uprizarjanje vredno vložiti izjemni trud, da bi se ljubiteljski igralci izurili v vseh podrobnostih različic, a pri tem prav zaradi skrbi za podrobnosti izgubili izgovorno živost in prepričljivost.

Sodelavci, odgovorni za govorno podobo *Pasijona* 2009, zagovarjamo stališče, da pretirana dokumentarnost slabi prepričljivost, zlasti pri pomensko neizpostavljenih prvinah. Zato je *Govorna priredba* (gradivo 2009) nastajajoče uprizoritve poenotila izgovor pomensko manj izpostavljenih besed (vezniki, predlogi ipd., zaimki) in najpogosteje uporabljanih govornih zvez in besed. Pri besedah, ki so

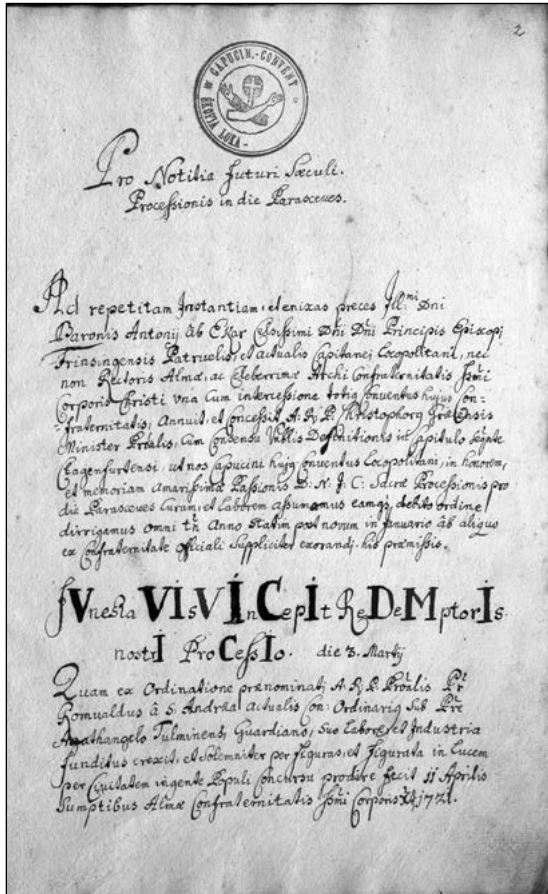
posebej pomensko izpostavljene, pa išče slogovno vlogo in pomen različic ter jih skuša podkrepiti z igralskim izrazom.

Posebej je potrebno omeniti značilnost, da so replike *Pasijona* ubesedene v strukturi pogosto sorazmerno dolgega verza, ki se večinoma uresničuje v dvo-stišjih. Vež dvostišja pa je večinoma zaporedna rima, ki je izrazita, podčrtovalna, zlasti pa učinkovita ritmično-zvočna prvina. V razvoju verza je rima odigrala odločilno formativno vlogo verza in je bila usmerjevalka ritma. Zato je bila od 16. do 19. stoletja konstitutivni steber tudi slovenske poezije, katere *licentia poetica* je imela v pristojnosti tudi, glede na današnje pojmovanje, izbrani besedi skoraj *iznakaziti* (»samo, da bi se rimali«). Prav dolgi nedoločnik, ki se v *Pasijon* 2009 vrača, ritmiziranost govora ohranja in omogoča.

Za ilustracijo navajamo odlomek iz *Govorne priredbe*:

Kajfa

Taiste besede, ktere sām pruti vām govóru,
 pravim jøst, bolši bi blo, dā bi se on skorej umóru.
 Dā ne bo en zapelavc našiga folka,
 ga očmo dati še drugim sodnikam v roka
 kir mu stopjo naprej le-te priče
 inu pravjo, dā se on za sinú Božiga kliče.
 Zatorej, kir on nam le-to potrduje,
 tokó moremo reči, dā samiga Boga preklinuje.
 Ne cviblam, dā spoznate iz vašo častjo,
 dā je on s hudičam obseden močno.
 Morete lohkú iz tiga doli vzeti samí,
 dā obeniga bolši mitelna za nega ni.
 Mi ga očemo h Pilatušu pelati,
 dā mi pær miru mormo še enkrat obstati.
 Pilatus nam more na klicajne naše sturiti
 inu nega h té smrti obsoditi inu umoriti.
 Ja, sej bi po pravici le-to bilo,
 dā se na križ obejsi negov telo.

Facsimile začetne strani rokopisa *Pasijona* (1972).

**2.1. Pro Notitia futuri Sæculi.
Procefsionis in die Parasceues.**

Ad repetitam Instantiam, et enixas preces Ill^m Illustrissimi Dni Domini
Baronis Antonij ab Ekar Celsissimi Dñi Domini Dñi Domini Principis Episcopi
Frisingensis Patruelis, et actualis Capitanei Locopolitani, nec
non Rectoris Almæ, ac Celeberrimæ Archi Confraternitatis Ismisanctissimi
Corporis Christi vna Cum Intercefsione toti totius Conuentus hujus Confraternitatis,
Annuit, et Concefsit A: R: P: Admodum Reverendus Pater Christophorus Christophorus
Græcensis
Minister Proãlis Provincialis, cum Consensu Vãblis Venerabilis Definitionis in Capitulo
seqñtesequente
Clagenfurtensi, ut nos Capucini hujus hujus Conuentus Locopolitani, in honorem,
et memoriam amarissimæ Pafsionis D: N: J: C: Domini Nostri Jesu Christo ?? Sacræ
Procefsionis pro
die Parasceues Curam, et Laborem afsumamus eamque eamque debito ordine
dirrigamus omni ãntamen Anno Statim post novum in Januario ab aliquo
ex Confraternitate officiali Suppliciter exorandi. his præmifsis.
FVnesta VI sV InCepIt ReDeMptorIs
nostrI ProCefsIo. die 3. Martij.

Quam ex Ordinatione prænominati A: R: P: Admodum Reverendi Patris ??
Proãlis Provincialis P̄Pater
Romualdus à S: Andrea actualis Con: Concionator Ordinariø Ordinarius Sub P̄re Patre ??
Agathangelo Tulminensi Guardiano, Suo Labore et Industria
funditus erexit, et Solemniter per figuras, et figurata in Lucem
per Ciuitatem ingente Populi Concursu prodire fecit 11. Aprilis
Sumptibus Almæ Confraternitatis Ismifanctissimi Corporis X̄i Christi 1721.

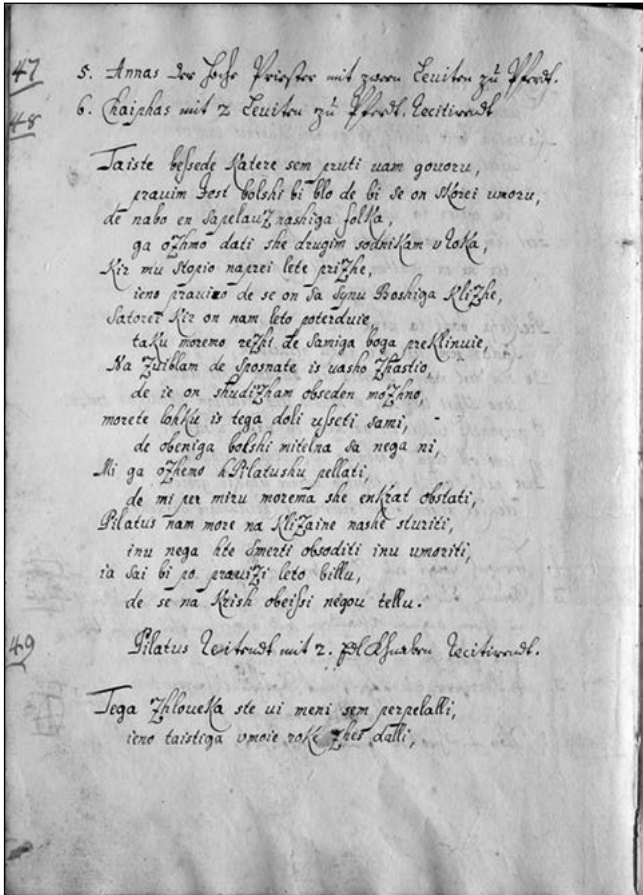
Diplomatični prepis začetka rokopisa *Pasijona*
(iz elektronske izdaje ZRC SAZU).

3.1. V vednost prihodnji dobi o procesiji na veliki petek

Po ponovnem vztrajanju in gorečih prošnjah presvetlega gospoda barona Antona pl
Ekarja, bratranca prevzvišenega gospoda, gospoda knezoškofa freisinškega,
zdajšnjega loškega glavarja in predstojnika dobrotne in preslavne nadbratovščine
presvetega Rešnjega telesa, skupaj s posredovanjem celotnega zbora te
bratovščine, je prečastiti oče provincial Krištof iz Gradca s soglasjem častitega
definitorija na naslednjem celovškem kapitlju odobril in dovolil, da mi, kapucini
tega loškega samostana, prevzamemo v častni spomin prebridkega trpljenja
našega Gospoda Jezusa Kristusa skrb in trud za sveto procesijo na dan velikega
petka in jo vodimo po dolžnem redu, vendar tako, da nas vsako leto v januarju za
to ponižno prosi kak uradni predstavnik bratovščine. Po teh določilih so se začele
prIp̄raVe, Da bI VIDELe Verne oči PrežaLostno
proCesIjo našega oDrešenIka, dne 3. marca.

Procesijo je na ukaz prej imenovanega zelo častitega očeta provinciala s svojim
trudom in prizadevnostjo iz temeljev postavil oče Romuald iz Štandreža, zdajšnji
redni pridigar pod gvardijanom očetom Agatangelom iz Tolmina, in storil, da je
prišla slovesno na svetlo v podobah in upodobljenih skupinah vpričo silne množice
ljudstva na stroške dobrotne bratovščine presvetega Rešnjega telesa 11. aprila
1721.

Prevod začetka rokopisa *Pasijona*
(iz elektronske izdaje ZRC SAZU).

Faksimile rokopisa Kajfovega monologa (1972).

6. Chaiphas mit 2 Leuiten zu Pferdt, recitirendt.

Taiste bēsede katere sem pruti uam gouoru,
 prauim Jest bolshi bi blo de bi se on skorei umoru,
 da nabo en Sapelauz nashiga folka,
 ga ozhmo dati she drugim sodnikam v Roka,
 Kir mu stopio naprei lete prizhe,
 ieno prauio de se on Sa Synu Boshiga klizhe,
 Satorei kir on nam leto poterduie,
 taku moremo rezhi de samiga boga preklinuie,
 Na zuiblām de Sposnate is uasho zhastio,
 de ie on shudizham obseden mozhno,
 morete lohku is tega doli ufseti sami,
 de obeniga bolshi mitelna Sa nega ni,
 Mi ga ozhemo h Pilatushu pellati,
 de mi per miru morema she enkrat obstati,
 Pilatus nam more na klizaine nashe sturiti,
 inu nega hte Smerti obsoditi inu umoriti,
 ia Sai bi po prauizi leto billu,
 de se na krish obeifsi negou tellu.

Diplomatični prepis Kajfovega in Pilatovega monologa
 (iz elektronske izdaje ZRC SAZU).

6. Kajfa z dvema levitoma na konjih, recitira

Taiste besede, katere sām pruti vām govoru,
 pravim jest, bolši bi blo, dā bi se on skorej umoru.
 Dā na bo en zapelauc našiga folka,
 ga očmo dati še drugim sodnikam v roka,
 kir mu stopjo naprej le-té priče
 jēno pravjo, dā se on za sinu Božiga kliče.
 Zatorej, kir on nam le-tó potrduje,
 taku moremo reči, dā samiga Boga preklinuje.
 Na cviblām, dā spoznate iz vašo častjo,
 dā je on s hudičām obseden močno.
 Morete lohku iz tega doli uzeti samí,
 dā obeniga bolši mitelna za nega ni.
 Mi ga očemo h Pilatušu pelati,
 dā mi pār miru morema še enkrat obstati.
 Pilatus nam more na klicajne naše sturiti
 inu nega h te smrti obsoditi inu umoriti.
 Ja, saj bi po pravici le-to bilu,
 dā se na križ obejsi negoū telu.

Kritični prepis z elementi fonetičnega prepisa Kajfovega
 in Pilatovega monologa (iz elektronske izdaje ZRC SAZU).

TRADICIJA IN DATACIJA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

UVOD

Raziskava, ob kateri je nastala kritična izdaja Škofjeloškega pasijona, je pokazala, da Pasijon še zdaleč ni v vseh pogledih primerno zgodovinsko pojasnjen in da ob njem ostaja še vrsta odprtih vprašanj. Celotakšnih, kot je vprašanje datacije. Dosedanje raziskave namreč niso dovolj temeljile na t.i. temeljnih historičnih vedah: še zlasti kodikološki in paleografski vidiki niso bili primerno raziskani. Zato nam Škofjeloški pasijon (ŠP) hrani še obilo presenečenj.²

Slovenska literarna zgodovina je ŠP kot najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku večkrat obravnavala in ga že pred desetletji umestila na eno pomembnejših mest v našem baročnem slovstvu. Resda je to potekalo predvsem v kontekstu preglednih obravnav slovenske baročne literature³ in duhovne drame;⁴ šele v novejšem času pa je o Škofjeloškem pasijonu (ŠP) nastalo tudi več specializiranih razprav.⁵ Vprašanje morebitne literarne predloge, po kateri naj bi bil Škofjeloški pasijon morda prirejen, je sicer ostalo odprto, saj primerljivega besedila, iz katerega bi bilo mogoče izvajati takšne genetične sklepe, doslej nihče ni našel. Toda s tem, ko so literarni zgodovinarji v novejšem času analizirali le še specializirane literarno teoretske vidike Pasijona, zlasti besedni slog, verz in zvrstnost, se je zdelo, da je vprašanje ŠP literarnozgodovinsko dodobra pojasnjeno, če že ni izčrpano.

¹ dr. Matija OGRIN, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, znanstveni so-delavec, delovna področja, starejša slovenska literatura, elektronske znanstveno kritične izdaje, literarno vrednotenje, od l. 2001 vodi projekt Elektronske znanstveno kritične izdaje slovenskega slovstva (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>).

² Tudi mene so ob raziskovanju Pasijona mnogotere podrobnosti vseskozi silile, da sem svoje mnenje dopolnjeval in spravljal v sklad z dejstvi. To besedilo je sprva izšlo kot članek v Slavistični reviji, št. 3, 2008, str. 289–304, a sem ga moral za to objavo že dopolniti.

³ Prim. Rupel 1956, Rupel 1960, Pogačnik 1998.

⁴ A. Koblar 1892, Mantuani 1916, Kuret 1981: 85, 86.

⁵ S poudarkom na gledališkem značaju besedila Kalan 1967; v kontekstu slovenske duhovne drame Fr. Koblar 1972. Specialne raziskave v novejšem času: verzološko Pretnar 1989, slogovno Faganel 1991, leksikološko Faganel 1999, teatrološko Marin 1999, literarno-zvrstno Rovtar 1999, historično Štukl 1999.

Podrobnejša ekdotična (tekstnokritična) analiza besedila ŠP, ki je potekala med pripravami na elektronsko znanstvenokritično izdajo,⁶ je pokazala, da so vprašanja geneze in datacije ŠP ter pasijonske tradicije na Loškem sploh bolj zapletena in da doslej niso bila primerno zastavljena. V dosedanji strokovni literaturi, ki se dotika ŠP, se zato pojavlja več privzetih, tudi po inerciji sprejetih mnenj in predpostavk, ki niso bile nikdar preverjene, a so sčasoma zadobile vlogo trdnih, pozitivnih dejstev. V nadaljevanju razprave želim navesti nekaj korekcij ali vsaj dopolnil zlasti glede tehle doslej splošno sprejetih mnenj.

Datacija: pater Romuald Štandreški naj bi ŠP napisal l. 1721.

Uprizoritve: leta 1721 naj bi ga p. Romuald tudi prvič uprizoril, nato naj bi bil uprizorjen še nekajkrat (1727, 1728, 1734), morda tudi večkrat.

Jezik pasijonov: kapucinske pasijonske procesije na Slovenskem naj bi potekale v nemščini, posebnost škofjeloške je, da je potekala v slovenščini.⁷

O vsem tem je treba po mojem mnenju dvomiti. Mnoga dejstva v rokopisu ŠP kažejo, da so te predpostavke nepreverjene ali sploh napačne. Priti moramo do bolj utemeljenih uvidov. Pri tem se zdi smiselno začeti s tistimi argumenti, ki so nam bili tako rekoč ves čas pred očmi, a jih nismo videli, in napredovati k tistim, ki jih dajejo bolj specializirane ekdotične, kodikološke ter paleografske raziskave.

I. Datacija Pasijona

Znotrajbesedilna znamenja tradicije

Škofjeloški pasijon vsebuje v tistih delih besedila,⁸ kjer najdemo pravila uprizarjanja in navodila prirediteljem ter igralcem, vrsto izrazov, s katerimi se pisec sklicuje na določene utečene navade, na znane običaje, in formulacije, ki izražajo ponavljanje uprizarjanja. Tega dejstva ni mogoče uskladiti s trditvijo, da je bil ŠP napisan in uprizorjen leta 1721. Če bi namreč Pasijon res nastal šele 1721, bi ne mogel vsebovati znamenj, ki kažejo na njegov predhodni obstoj. Pomislimo na tele odlomke in jih kritično vrednotimo v luči predpostavke, da naj bi bili napisani šele leta 1721, ko naj bi začeli Pasijon uprizarjati:

⁶ Izdaja ŠP bo javno dostopna med drugimi izdajami e-ZISS – *Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva* (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>).

⁷ Edini, ki je po moji vednosti imel o tem nasprotno mnenje, torej v prid slovenščine kot jezika pasijonskih procesij pri nas, je bil Jože Koruza (prim. Koruza 1991: 117–118). Kot bolj ljudskima oblikama pasijona je N. Kuret seveda pripisal slovenščino tudi pasijonoma v *Železni Kaplji in Tržiču* (prim. Kuret 1989: 400).

⁸ Ker omenjena kritična izdaja v času objave tega članka še ni javno dostopna, navajam vse odlomke iz ŠP po Faganel-Simonitijevi izdaji v Kondorju (Romuald 1999).

- „Ustanoviteljica in *ohranjevalka* te procesije v loškem mestu je dobrotna bratovščina presvetega Rešnjega telesa.“
- „Na konventu bratovščine ... je bilo *enkrat za vselej* sklenjeno ...“ (*semper pro semper*)
- „... k blagajniku bratovščine: to je bil *tokrat* vrli gospod pl. Kossen.“ (*qui pro tempore fuit*)
- „To opravilo naj se opravlja *po pravilu, danem na več kapitljih*, in v skladu z *objavljenimi odloki*.“ (*iuxta data in pluribus capitulis normam*)
- „Konja je *doslej vselej* dal na voljo g. pl. Kossen ... (*bis Dato allerzeit* ...)
- „Longinu je *težko preskrbeti* konja, zato je treba zanj prositi voditelja. (*Longino non facile commodatur aequus*)
- Grob nosi 14 mož, ki so *že zmeraj bili* meščani ... (*welche allerzeit gewesen Seyn Burger* ...)⁹

Teh odlomkov, ki kažejo na ponavljanje prireditve in se izrecno sklicujejo na stare, utrjene navade, ni mogoče smiselno razumeti, če naj bi bilo besedilo napisano šele leta 1721 in če naj bi se uprizarjanje tedaj tudi pričelo. Nasprotje med temi referencami na tradicijo, ki jih besedilo ŠP izrecno kaže, ter letnico 1721, ki naj bi pomenila začetek loškega pasijona, je tako močno, da ga ni mogoče neopaženega pustiti ob strani. Vsekakor nakazuje, da je določena tradicija pasijona obstajala že prej. Za podrobnejšo razlago, ki bo o dataciji povedala kaj konkretnega, pa se moramo opreti na temeljne historično-filološke vede in metode – v tem primeru predvsem na kodikologijo in paleografijo.

Izsledki kodikološkega in paleografskega raziskovanja

Izčrpnější kodikološki in paleografski opis rokopisa s ŠP bo objavljen v omenjeni kritični izdaji, toda vnaprej naj povem, da ga zaradi zahtevnosti teh ved in zaradi zapletenosti pasijonske tradicije ne štejem kot izčrpnega in dokončno veljavnega. Zato bom tu navedel le stvari, za katere menim, da jim gre veljava pozitivno preverjenih dejstev.

Naj naravnost povem, da je letnica 1721, na katero so se doslej sklicevali, resda jasno zapisana kar na samem uvodnem listu besedila, na foliju 2 recto, ki se začne s *Pro notitia futuri saeculi*. Toda podrobnejši ogled nam razkrije, da je bil fol. 2r *prilepljen* k besedilu, ki sledi, in da *ni sočasen* z njim. Celotno glavno besedilo ŠP je namreč napisano na finejši, svetlejši papir, na katerem je dobro viden odtis sita; vodna znamenja v listih kažejo na izvor v severno-italijanskih papirnicah.¹⁰

⁹ Prim. Romuald 1999: 6–9, 52–53, 106–107.

¹⁰ Mnenje poznavalca zgodovine papirja inž. Darka Cafute v pismu dne 18. dec. 2007 in v osebnem pogovoru ob podrobnem pregledu rokopisa ŠP *in situ* 7. feb. 2008.

Folij 2r z omenjeno letnico pa je napisan na drugačen papir in tudi z drugo roko kakor glavni del. Za primerjavo:

- fol. 1 je vezni list, vendar zdaj odtrgan od druge polovice pole, prilepljene na platnico, tako da se zdaj med njim in platnico vidi vezava. Narejen je iz papirja z vidnim odtisom sita v 7 kolonah. Vodni znak je razločno viden monogram papirničarja CPA.
- fol. 2 je list, kjer se začenja besedilo ŠP. Je iz papirja z odtisom sita v 8 kolonah, vodno znamenje ni dobro vidno, morda je kača ali črka M ali kombinacija drugih črk; je nekoliko debelejši, bolj rjav papir, odtis sita je viden samo proti luči. List je vlepljen med prvi in tretji folij kot samostojna enota brez para (tj. ne pripada nobeni legi, je brez para v snopu pol).

Tako nam folij z letnico 1721, s katero so doslej datirali Škofjeloški pasijon, tako rekoč „odpade“ od preostalega rokopisa. Seveda ima po vsebini ta folij nemajhno dokumentarno moč, toda če opazimo, da je bil od zunaj dodan rokopisu, je metodološko nesprejemljivo, če ves rokopis datiramo po tem eksternem dodatku. Škofjeloški pasijon je zato treba šele datirati. Oporo za natančnejšo datacijo moramo iskati v drugih dejstvih, najprej v samem rokopisu.

Folij 2r ima resda veliko dokumentarno moč, toda brati ga je treba od sile previdno. Formulacijo „Po ponovnem vztrajanju in gorečih prošnjah presvetlega gospoda Antona pl. Ekarja“ so doslej razlagali tako (mdr. Fr. Koblar), kakor da je baron Ekar dal kapucinom pobudo za pasijon in so ga ti nato začeli prirejati. To nekritično branje je treba popraviti z upoštevanjem določila na istem foliju, ki pravi, da kapucini prevzamejo vodenje procesije, „vendar tako, da nas *vsako leto* v januarju za to ponižno prosi kak uradni predstavnik bratovščine“. Baron Ekar pa je bil predstojnik bratovščine, zato tiste „goreče prošnje“ niso nič drugega kakor retorski ornat za to, kar je baron kot predstojnik (po kakšnem svojem pooblaščenju) moral storiti *vsako leto*, kakor pravi rokopis. Iz formulacije, ki naj bi nakazovala začetek uprizarjanja, tako dobimo pomen, ki predpostavlja že utečeno tradicijo uprizarjanja (*omni tamen anno statim post novum*).

Folij 2r pa svojo pravo zagonetnost pokaže šele z naslednjo formulacijo. Pravi namreč, da je kapucinom dovolil prevzeti skrb za loško procesijo „prečastiti oče provincial Krištof iz Gradca [...] na naslednjem celovškem kapitlju“. V tej formulaciji ne vidimo nič posebnega, dokler ne izvemo, da je bil omenjeni kapitelj, torej zborovanje vodstva kapucinske province, šele 23. maja 1721,¹¹ procesija na veliki petek pa je bila kar mesec in pol prej: 11. aprila 1721,¹² priprave nanjo pa so se pričele že 3. marca. Če bi sprejeli letnico 1721 kot začetek pasijona v Loki, bi to pomenilo, da so loški kapucini sklenili zavezujoč dogovor z bratovščino sv.

¹¹ Benedik – Kralj 1994 (*Acta ecclesiastica Sloveniae* 16): 170.

¹² Na to pomembno okoliščino je prvi opozoril France Štukl v članku z mnogimi dragocenimi podatki *Drobižki o Škofjeloškem pasijonu* (prim. Štukl 1999).

Rešnjega telesa in nenadoma začeli uprizarjati pasijon – vse na svojo roko – ter da so postavili kapiteljsko vodstvo in provinciala pred izvršeno dejstvo, nato pa od njih za nazaj prejeli dovoljenje. To pa je nemogoče in v okvirih redovne discipline kar nepredstavljivo. Opisano neskladje v datumih (sama datuma pa sta resnična) si je moč razlagati bolj naravno. Namreč tako, da je v Škofji Loki že pred tem bolj ali manj redno potekala pasijonska procesija, pri kateri so kapucini utečeno sodelovali in je bilo vodstvo redovne province s to prakso že dolgo seznanjeno, na kapitlju 23. maja 1721 pa so tej tradicionalni dejavnosti podelili le zunanji, pravno določen okvir pravil. Pravila določajo zlasti, da so „gospodje nad procesijo“ bratovščina sv. Rešnjega telesa in da morajo biti kapucini za vodenje naprošeni; lahko si je namreč predstavljati, da je pri tako obsežnem podjetju brez natančnih, izrecnih določil prihajalo do nesporazumov glede odgovornosti, zato je bilo treba jasno definirati pristojnosti. Kapucini kot ubožni redovniki, ki so se vzdrževali z miloščino, niso mogli prevzeti stroškov za procesijo, to je v rokopisu izrecno rečeno. V duhovnem pogledu pa so lahko obdržali avtoriteto in disciplino pri organizaciji le, če so vzdrževali suvereno distanco in se pustili prositi za vodenje procesije, kakor določajo pravila. Baronove „goreče prošnje“ pomenijo samo to prošnjo bratovščine in nič več.

Po tem sklepanju se datum 1721 čedalje bolj oddaljuje od samega teksta ŠP, saj zadeva predvsem zunanji pravno-organizacijski okvir *prireditve*, ne pa samega *literarnega besedila*.

S tem pa se arkane folija 2 recto še nikakor ne končajo. Ob koncu prvega odstavka je rečeno, da loški kapucini prevzamejo skrb za procesijo na dan velikega petka in jo vodijo „po dolžnem redu“ (*debito ordine*). Pričakovali bi, da „po dolžnem redu“ pač pomeni natanko tistih osem pravnih točk, ki sledijo na naslednjih treh straneh.¹³ Vendar sploh ni tako. Ko pozorno beremo tistih osem pravil, trčimo v sedmi točki ob tole določilo: voditelj procesije „mora ravnati tako, kakor mi je odpisal častiti gospod oče Gotthard iz Gradca, zdajšnji provincial, ko sem ga vprašal“ (*ut rescripsit ARP Gotthardus Graecensis pro tempore Prouincialis mihi inuestiganti ...*). Pri tem je zanimivo, kdo je tisti „jaz“, ki tu prvič in zadnjič nastopi, še bolj pa je zanimivo, da je provinciala Krištofa (omenjen na foliju 2r) zdaj zamenjal p. Gotthard iz Gradca! Formulacija s folija 2r „po dolžnem redu“ torej že lahko po smislu ustreza onim osmim določilom, vendar ne tako, da bi sklepali na genetično istovetnost, na hkratnost zapisa in na besedilno enotnost. Ravno narobe: osem pravnih točk in vse sledeče besedilo so nastali ločeno od folija 2. To dejstvo nam torej dokazuje tudi po vsebinski strani, kar nam je prej podala že kodikološka analiza: da folij 2 res ni mogel nastati hkrati z naslednjimi listi – ti pa v eni roki (čeravno je dodanih več vpisov poznejših rok) in na enakem papirju

¹³ Foliji 3r–4r, besedilo v Kondorjevi izdaji Romuald 1999: 6–9.

obsegajo ves glavni del ŠP, t.j. od *Necessaria scitu* (fol. 3r) do konca *Index rerum et personarum* (40v).

K sreči so viri za zgodovino Štajerske kapucinske province natančno prepisani in objavljeni; v njih najdemo, da je bil p. Krištof Graški provincial od leta 1713 do 1716, nato pa spet od 1719 do kapitlja v sept. 1722. Tako je moral biti že dlje časa dobro seznanjen z dejavnostjo loških kapucinov glede procesije in je na kapitlju 23. maja 1721 sprejel le natančnejši sklep, po kakšnih pravilih naj z njo nadaljujejo. Pater Gotthard Graški pa je postal tukajšnji provincial kapucinov šele 28. sept. 1725, bil nato znova potrjen na kapitlju 16. maja 1727 in opravljal to funkcijo še do jeseni 1728, ko je redovna provinca dobila drugega voditelja.¹⁴ Ker je p. Gotthard Graški v sedmi točki izrecno naveden kot aktualni provincial, dobimo s tem pomembno oporo za datacijo osrednjega, tj. glavnega besedila ŠP.

Podatki, ki so nam na voljo za datacijo, so torej tile:

- Folij 2r je bil napisan gotovo po 23. maju 1721 (kapitelj v Celovcu), a ne pozneje kot ob vezavi leg v kodeks; napisala ga je roka A.
- Glavno besedilo (3r–40v, v izdaji Romuald 1999: 6–161) je napisala roka B (vpise poznejših rok tu pustimo ob strani), vendar z različnimi vrstami črnila, torej je ta del kodeksa nastal v določenem obdobju. Terminus post quem tega obdobja je zanesljivo šele izvolitev novega provinciala Gottharta Graškega 28. sept. 1725. Terminus ante quem pa je vsekakor veliki petek, 11. april 1727, kakor je datirana prva *Periocha*, povzetek vsebine, ki napoveduje celotno uprizoritev.¹⁵
- Med folijem 40 in sedanjim 41, ki je prazen, je bil še en folij, ki je zdaj izrezan iz kodeksa. Na folijih 42r do 43r pa je zapisana *Periocha* za uprizoritev na veliki petek v naslednjem letu, datirana s 26. marcem 1728. To je brez dvoma napisala druga roka kakor glavno besedilo, imenujmo jo roka C. Ta del kodeksa se nato nadaljuje s šestimi praznimi foliji in nekaj vpisi vse do konca – na fol. 51v.

Glavno besedilo ŠP je bilo torej zapisano v ohranjeni rokopis med 28. sept. 1725 in 11. apr. 1727, dodatki pa v letu 1728 in pozneje. Folij 2, ki govori o uprizoritvi pasijona v letu 1721, je bil načeloma lahko napisan in prilepljen šele ob vezavi snopičev v sedanji kodeks; seveda pa je lahko bil napisan že prej, a vlepljen pozneje. To je celo bolj verjetno. Kdaj so bila besedila vezana v kodeks, ni lahko reči.¹⁶

¹⁴ Prim. Benedik – Kralj 1994 (AE 16): 157–182.

¹⁵ Zanimivost, ki jo tu puščam ob strani, je, da ta *Periocha* ni razdeljena v 13 podob (figur), kolikor jih ima besedilo ŠP, ampak jih šteje samo 12. Izpuščena je namreč podoba Archa Faederis – Skrinja zaveze. *Periocha* iz leta 1728 pa vsebuje še več sprememb, vendar spet le takih, ki so po vsem videzu bolj uprizoritvene narave in zanje ni bilo treba spreminjati besedila.

¹⁶ Glavno besedilo je bilo še tedaj, ko je bil že izgotovljen *Index rerum et personarum*, napisano na pole v drugačnem stanju (bodisi na nevezane snopiče pol bodisi na pole v neki drugačni vezavi); to potrjuje dejstvo, da so številke oseb, na katere kaže *Index* in so zapisane na robu listov kot marginalije, marsikod porezane in le delno vidne (denimo fol. 5 r in v, 6v, 12r, 12v idr.), saj so bile pole ob aktualni vezavi obrezane.

Skoraj gotovo ne leta 1728, kajti folija s *Periocho* za to leto sta všita še v sam konec prejšnje lege pol, na kateri se končuje glavno besedilo, kar pomeni samo to, da je bila ta lega (snopič) takrat zadnja, zdaj pa je predzadnja. Sedanja vezava je torej iz dobe, ko je bila všita še zadnja lega. Vpisi na folijih te lege pa so verjetno poznejši od vezave. Eden od poznih vpisov vsebuje datiran podatek o zastavi v slovenskih barvah, narejeni leta 1745,¹⁷ a ta zapisek je bil najverjetneje vpisan pozneje, po sami vezavi. Bolj nam je v pomoč opomba o podobi pekla na dnu folija 11r; ta podoba naj bi bila izdelana leta 1734, opomba sama pa je iz dobe kmalu zatem. Zdi se, da se besedilo te opombe prilaga formatu že obrezane, torej vezane knjige. In ker je zadnja *Periocha* iz leta 1728, se zdi smiselno sklepati, da so celotno gradivo zvezali v sedanji kodeks okrog leta 1730.

Zelo pomembno je na tem mestu poudariti tole: domala vse, kar je o dataciji podano v gornjih odstavkih, je datacija v kodikološkem pomenu – torej datacija rokopisa ŠP kot materialnega artefakta. Nič pa ni s tem povedano o glavnem besedilu ŠP v tekstološkem pomenu, nič torej o tem, kdaj naj bi nastalo *samo besedilo* ŠP, od kod to besedilo poteka in kako je bilo prirejeno. Načelno gledano moramo priznati, da o tem nimamo nikakršnih pozitivnih podatkov. V praksi bo nemara tako, da bomo iz kodikoloških podatkov morali izvesti tudi tekstološka določila – kar je tudi namen pomožnih historično-filoloških ved. Toda preden bi pri tem napravili kakšno prenačljeno redukcijo, naj posežemo še po drugih dokumentarnih virih, ki so nam k sreči na voljo.

Zunajbesedilna znamenja tradicije

Že najzgodnejši raziskovalci ŠP – A. Koblar, J. Mantuani, pozneje Fr. Kidrič in naposled Fr. Koblar, omenjajo različno število pisem ali listov, ki naj bi jih videli priložene ali vstavljene v rokopis ŠP. Število omenjenih listov se giblje od šest (Kidrič 1926: 117) do enajst (Mantuani 1916: 231). Teh listov smo ob pripravi kritične izdaje leta 2008 našli deset.¹⁸ To so zvečine pisma ali koncepti pisem, s katerimi je voditelj procesije na sredpostno nedeljo prosil župnika, naj oznani spokorno procesijo velikega petka in povabi vernike, naj dejavno sodelujejo z nošenjem prizorov, kot konjeniki ipd.

Starejši raziskovalci pasijona so menili, da se vsi ti dokumenti nanašajo bodisi na ljubljanski pasijon (kar je deloma res), bodisi na škofjeloškega, vendar na dobo

¹⁷ „Nov prapor iz belega, rdečega in modrega sukna, izdelan leta 1745 za konjenico.“ Verjetno je bil v barvah grba vojvodine Kranjske, reformiranega prav v dobi Marije Terezije. Po mnenju Staneta Grande je to najzgodnejša omemba poznejše (belo-modro-rdeče) slovenske narodne zastave.

¹⁸ Kakor rokopis ŠP tudi te hrani Kapucinski samostan v Škofji Loki. V kritični izdaji ŠP bodo ti dokumenti v celoti objavljeni, tu pa le nekaj navedkov iz njih; prepisala in prevedla jih je Monika Deželak Trojar. Večina sklepov in povezav, ki v nadaljevanju članka sledijo iz omenjenih dokumentov, je lahko nastala le zahvaljujoč njenemu prepisu in prevodu, saj so mnogi pomembni podatki tu prvokrat jasno izstopili.

po letu 1721. Tako so skleпали zato, ker so predpostavki o 1721 kot letnici nastanka in o nemškem jeziku kot jeziku vseh drugih pasijonov sprejemali kot gotovi dejstvi. Podrobnejša analiza ob izdaji teh dokumentov je odkrila v njih vrsto doslej neupoštevanih, dragocenih podatkov.

Na prvi pogled najpomembnejši list je lastnoročno pismo p. Romualda, datirano dne 9. aprila 1715.¹⁹ Mantuani in Kidrič sta oba menila, da je bil p. Romuald tedaj še v Ljubljani in da se pismo nanaša na ljubljansko procesijo, ki pa naj bi bila napisana kar v nemščini.²⁰ France Koblar, ki je to pismo edini doslej objavil, in Filip Kalan sta kot izjemi menila, da se to pismo vendarle nekako nanaša na škofjeloško procesijo.²¹ Tehten indic, da gre res za škofjeloško in ne ljubljansko procesijo, nam daje formulacija v prošnji p. Romualda, naj sodelujoči vrnejo posojene rekvizite, „ker je naša oprema revna in preprosta“ – *noster professionis apparatus pauper sit et modicus*. To pa se ne ujema s poročili o ljubljanski procesiji, ki naj bi bila precej razkošna in slikovita, saj jo je podpirala znatno bogatejša bratovščina. Pri tem je dragocen in presenetljiv zlasti podatek, s katerim nam p. Romuald postreže v formulaciji svojega vabila: da namreč vabi častitega loškega župnika in farane „k svoji procesiji“, *ad professionem meam*. Ta izraz precej izrecno potrjuje ne le, da je neka oblika pasijona obstajala že leta 1715, ampak tudi določeno stopnjo Romualdovega avtorstva v njem. Besede p. Romualda gre resda razumeti tako, da se avtorstvo nanaša predvsem na postavitev in organizacijo celotne uprizoritve, vendar je s tem gotovo implicirana tudi manjša (ali večja) stopnja avtorstva besedila v smislu predelav, dodatkov ipd.

Toda za zgodovino tradicije loškega pasijona je še pomembnejše nedatirano pismo,²² v katerem neznani voditelj procesije navede mdr. vasi, ki so zadolžene za nošnjo in izvedbo posameznih podob (figur). Te omembe iz pisma so citirali domala vsi starejši raziskovalci kot dokument iz dobe *po letu 1721*, vendar zgolj kot etnografsko zanimivost, ki pojasnjuje, katera vas je pripravila ta ali oni prizor. Resnični pomen tega pisma pa leži v podatkih, ki so jih scela prezrli, a so s svojim sporočilom na moč bogati. Naštejmo jih po vrsti.

1. V pismu stoji, da so „najvišji predstojniki dveh nadbratovščin, sv. Rešnjega teleša in sv. Rožnega venca, določili, da se vsako leto v tem loškem mestu na veliki

¹⁹ V kritični izdaji je pismo objavljeno kot list št. 2.

²⁰ Mantuani in Kidrič za to mnenje nista imela – vsaj navedla ga nista – kakega drugega podatka kakor 1721 kot samoumevno letnico nastanka ŠP – in tako sta za pasijon, k kateremu vabi Romuald leta 1715, samodejno skleपालa, da ne more biti škofjeloški, kvečjemu ljubljanski in torej napisan v nemščini.

²¹ Razloga za to mnenje Koblar ni navedel; menil je le, da je Romuald leta 1715 s pasijonom le neka-ko poskusil, kar pa naj bi se nato ne obdržalo in da naj bi pasijon šele leta 1721 spraval k življenju baron Ekar, kakor se glasi premalo kritično branje folija 2. Kalan prav tako ne pove, zakaj meni, da je bil p. Romuald tedaj že v Škofji Loki.

²² V kritični izdaji objavljeno kot list št. 1.

petek, če je Bog naklonjen in če dopušča vreme, ob štirih popoldne priredi procesija v čast Gospodovega trpljenja“. To je edini dokument, ki o sami genezi pasijona v Škofji Loki izpričuje nekaj drugega kot poznejši viri. Ti namreč kot ustanoviteljico pasijona navajajo samo bratovščino sv. Rešnjega telesa. Naše pismo pa navaja rožnovensko bratovščino kot soustanoviteljico. Tega podatka pozneje ne zasledimo več. Iz tega smemo sklepati, da podatek o rožnovenski bratovščini poteka iz neke starejše vednosti o nastanku pasijona, ki se je pozneje izgubila in zato poznejši viri rožnovenske bratovščine ne omenjajo več. To pa nas upravičeno nagiba k sklepu, da utegne biti to pismo iz dobe pred 1721 in ne pozneje. Odločilni podatek najdemo nato v formulaciji, s katero voditelj procesije vabi župljane, naj se pred Bogom izkažejo pobožne in hvaležne, „še zlasti v tem letu, ko med ljudstvom prihaja do uporov in se slišijo govornice o vojni“ – *hoc anno cum feditiones in populo et opiniones bellorum audiantur*. Voditelj procesije tu očitno omenja neki kmečki upor. Kateri? Zelo verjetno je bil to tolminski kmečki upor, ki je potekal spomladi 1713. Veliki petek, ko so uprizorili procesijo, je bil leta 1713 na dan 14. aprila. Pohod tolminskih upornikov na Gorico pa je bil 27. marca. Ker so Tolminci hoteli upor razširiti tudi na Loško gospostvo (kar se jim ni posrečilo), so vsekakor imeli tam zaupnike, zato so se novice naglo širile. Ko je torej voditelj procesije nekako sredi leta 1713 pisal to pismo, so ljudje na Loškem že vedeli za potek upora, in to se zrcali v navedeni voditeljevi formulaciji. To je odločilen podatek, zaradi katerega datiramo ta dokument v konec marca ali začetek aprila 1713.

2. Nadalje pravi voditelj tistim vaščanom, ki se niso odločili za nošenje podob in podobno sodelovanje, da „niso obvezani tudi za prihodnje leto, razen če jih ne bo ponovno zaprosil novi voditelj procesije.“ S tem je povedano, da je voditelj procesije tedaj že vedel, da bo prihodnje leto, po našem sklepanju 1714, prevzel vodenje procesije nekdo drug. In to se sklada s podatkom, da je leta 1715 pater Romuald že izrecno vabil *ad procefsionem meam*.
3. Če se naposled pomudimo ob večkrat citiranem seznamu podob in vasi v tem pismu, je v luči gornjih ugotovitev najbolj zanimivo to, da pismo našteva kar šestnajst podob in da so nekatere utegnile biti na moč baročno, celo srednjeveško slikovite, denimo podoba „Ta bili koin“ – verjetno prizor z belim jezdecem iz Apokalipse apostola Janeza, povezan s sprevedom smrti –, ali pa „draco“, verjetno zmaj iz Apokalipse, povezan z Brezmadežno, kakor se tudi imenuje ena od podob. Večje število podob, zlasti pa njihova slikovitost, simboličnost ter navezanost na srednji vek in biblične motive – vse to je značilno za starejše pasijonske igre 17. in zgodnjega 18. stoletja, medtem ko se sredi 18. stol. uveljavlja čedalje strožja disciplina, ki voditelja procesije zavezuje k omejitvi na prizore, ki predstavljajo „skrivnosti trpljenja našega Odrešenika“, kakor se glasi v enem od poznejših listov. Seveda je dokazljivo, da je bilo tudi v dobi po 1721

še mnogo odklonov k bogatejši in bujnejši baročni zasnovi pasijonov, vendar v splošnem velja tendenca, da so bile zgodnejše uprizoritve praviloma bolj obsežne, slikovite in prepletene z mitično snovjo od poznih.

4. Pomemben je tudi tale dokaz, ki ga pismo iz leta 1713 molče ponuja. Na prednji strani vsebuje pismo seznam s petnajstimi podobami pasijona (in vasmi, ki jih prevzamejo), na drugi strani pa še en takšen seznam s šestnajstimi podobami, in ta se v marsičem razlikuje od prvega. Pismo torej dokazuje, da je voditelj procesije razpolagal z dvema pasijonskima besediloma v slovenščini (ali, kar je isto, da je prvo besedilo sam predelal, dopolnil, in tako dobil drugi pasijonski tekst).
5. Ne nazadnje velja omeniti, da to pismo iz leta 1713 ne vsebuje nikakršnih pojasnil, s katerimi bi uvedli tako veliko novost, kakor je prva uprizoritev pasijona v manjšem mestu; prav nasprotno. Vsebuje več izrazov, ki spet kažejo na ustaljene navade ali pa je za razumevanje teh izrazov vsaj potrebno poznavanje okoliščin iz poprejšnjega izkustva, denimo voditeljevo vabilo: „Tisti pa, ki želijo nastopiti pri konjenici Turkov ali mrličev ali priti v železnih oklepih s konji, naj se pravočasno zglasijo na običajnem kraju procesije“ – *ut se tempestive in loco confueto professionis insinuent*. Kaj je namreč pomenilo „pravočasno“ in „na običajnem kraju“, so ljudje lahko vedeli le iz utečenih navad in izkustva.

Vsa ta znamenja kažejo, da pasijonska procesija v slovenskem jeziku v Škofji Loki že leta 1713 ni bila nova, marveč že utečena, in da je uprizoritev leta 1713 bila nadaljevanje pasijonske tradicije, katere začetki izginjajo v temo predhodnih desetletij. To tradicijo je v danes znano obliko Škofjeloškega pasijona formiral ter jo tudi kreativno izoblikoval pater Romuald Štandreški po letu 1715.²³

Časovni razpon, v katerem je p. Romuald zanesljivo mogel predelovati, dopolnjevati in dokončno izdelati svoj pasijon, sega torej od 1715 do 1727. Kaj natančneje naj bi v tem loku pomenil Veliki petek 1721, ki ga folij 2r omenja kot čas postavitve pasijona, ni dovolj jasno; ali gre le za novo ureditev pravno-organizacijskega okvira prireditve, ali za izdelavo novih podob v smislu rekvizitov in opreme, ali za novo predelavo besedila? Menim, da je bolj verjetna prva možnost ali pa povezava prve in druge. To vprašanje, ki nam ga postavlja besedilo zagonetnega folija 2 recto, ostaja za zdaj odprto.

²³ Da je bilo njegovo delo tudi izvirno, je menil vsaj s pridržki že France Koblar. Po primerjavi ohranjenih pasijonskih besedil, zlasti južnonemških, je Koblar menil, da je kreativna Romualdova invencija v predelavi ŠP mdr. vsaj uvedba angelov in njihovih replik, ki razpirajo večnostni, krščanski pogled na človekovo zmotno in grešno ravnanje, s tem pa v besedilu tudi stopnjujejo napetost med človeškim in božjim.

Znova k dataciji fol. 2

Ugotovili smo torej, da folij 2 (*Pro notitia futuri saeculi*) ni nastal sočasno z nobenim drugim delom rokopisa ŠP. Kako naj torej poskusimo datirati njegov nastanek? Možni sta v grobem dve razlagi: bodisi, da je nastal kmalu po omenjenih dogodkih, še v letu 1721, bodisi neznano kdaj pozneje.

Hipoteza o nastanku fol. 2 po letu 1721 ni brez vsake osnove. Že sam napis *Pro notitia futuri saeculi* spominja na kroniko, saj uvaja časovno distanco do dogodkov, katere besedilo tam dokumentira.

Toda tudi, če hipotezo o poznejšem nastanku zavržemo in ga umestimo natančno v leto 1721 – kajpada v čas *po kapitlju dne 23. maja* – moramo logično priznati, da je bilo samo besedilo pasijona, katerega so uprizorili leta 1721, napisano že dosti pred Veliko nočjo in je moral biti torej folij 2 tudi v tem primeru od zunaj prilepljen k nekemu originalnemu besedilu Pasijona, ki je bilo nastalo poprej in ga danes ne poznamo. Napisan je bil najverjetneje kot poznejši dodatek kateremu od več prepisov pasijona, ki so jih morali imeti magister in njegovi ordinanti, ali kateri od razvojnih verzij. V vsakem primeru nosi torej folij 2 nekakšno „meta-besedilo“ s posebnim statusom, saj je nastalo ločeno od katerega koli pasijona že – namreč *kroniško* besedilo, in zato se za njim lahko skriva kaj različen datum nastanka.

Pravzaprav nam folij 2 *največjo arkano še prikriva* in ji doslej ni bilo moč zanesljivo priti do dna. Zgolj kot problem, ki še čaka na rešitelja, jo lahko razgrnemo takole.

Skoraj vse podatke na foliju 2 je mogoče brati na oba načina – bodisi kot sočasen zapis bodisi kot kroniko o preteklih dogodkih. Edina direktna referenca na sočasno realnost je podatek, da je bil pater Romuald ob uprizoritvi pasijona 1721 redni pridigar v Loki in da je bil loški gvardijan tedaj pater Agathangelus Tulminensis. Pater Agatangel Tolminski pa je bil določen 1707 za gvardijana v samostanu v Gradežu, 1710 pri Svetem Križu na Vipavskem, 1711 v Krminu in 1718 v Škofji Loki. Sklepati smemo, da je vodil loški samostan, dokler ni bil dne 23. maja 1721 – na že omenjenem kapitlju – imenovan tja drug gvardijan, p. Rajmund Ljubljanski. Nato je deloval p. Agatangel kot gvardijan spet pri Svetem Križu, od koder je bil „iz smrtnega poklican v nesmrtno življenje 15. julija 1723.“²⁴

Glavna zagonetka folija 2 nam izstopi pred oči šele, ko se zamislimo v pravkar navedene podatke o gvardijanu p. Agatangelu. Folij 2 izrecno pravi, da je procesijo „na ukaz prej imenovanega zelo častitega očeta provinciala [Krištofa iz Gradca] s svojim trudom in prizadevnostjo iz temeljev postavil oče Romuald iz Štandreža, zdajšnji redni pridigar pod gvardijanom očetom Agatangelom iz Tolmina.“ Ta dokument je bil vsekakor napisan po 23. maju 1721; ker ne vemo, kako dolgo je

²⁴ Prim. Benedik – Kralj (AE 16): 151, 153, 155, 167, 169–175.

p. Romuald nato še bival v Loki, lahko *actualis concionator* seveda velja zanj še tudi po 23. maju. Toda kapucinski viri poročajo, da je bil p. Agatangel Tolminski 23. maja 1721 že imenovan za svetokriškega gvardijana. Torej se mora fraza *sub patre Agathangelo*, ko naj bi p. Romuald postavil pasijon, nanašati na dobo pred kapitljem. To pa je v navzkrižju s trditvijo, da je p. Romualda za to nalogo zadolžil prej omenjeni (*praenominatus*) provincial p. Krištof na celovškem kapitlju 23. maja 1721. To navzkrižje v opisu časovnega poteka pa zelo navaja k misli, da je to kronistova pomota, ki nakazuje (če ne kar dokazuje) poznejši nastanek folija 2. Edina možnost, da rešimo hipotezo o sočasnosti folija 2 s tamkaj navedenimi datumi, je razlaga, da je torej provincial p. Krištof naložil p. Romualdu to nalogo že nekoč poprej, vsekakor pred sejo kapitlja, saj je bil provincial že vse od leta 1713 (s prekinitvijo 1716–1719). To pa se ujema z našim dokazovanjem o začetkih Romualdovega pasijona v letu 1715 (ali kar 1714, ko je v Škofjo Loko prišel „novi voditelj procesije“, napovedan v pismu iz leta 1713; če to drži, smemo sklepati tudi, da je Romuald leta 1714 verjetno še uporabil staro pasijonsko besedilo, za leto 1715 pa že pripravil svoje, tako da je upravičeno vabil „k svoji procesiji“). Ko v luči teh povezav pomislimo na formulacije v ŠP, kakor denimo, da „božji grob nosi 14 mož, ki so že zmeraj bili meščani,“ se nam prepričljivo odpre perspektiva prav v to smer. Pasijon je torej potekal že dosti prej, leta 1721 so postavili le jasnejša pravna razmerja, nato pa jih podrobno dorekli še 1725 (pravila so se tudi nekoliko spreminjala: leta 1721 se zahteva, da bratovščina prosi kapucine za vodenje procesije takoj po novem letu v januarju, leta 1725 pa le „ko se bliža postni čas“). Ta razlaga se zdi verjetna. A tudi v tem primeru je branje tega mesta folija 2 težavno.

Kratka, zgolj delovna in začasna rekonstrukcija nastanka kodeksa z besedilom ŠP je torej lahko takšna: p. Romuald je glavno besedilo napisal leta 1715 in ga zatem morda še izpopolnjeval. Danes znano obliko s trinajstimi figurami je lahko Pasijon najverjetneje dobil (morda tudi s krajšanjem obsežnejše zgradbe) že v dobi med 1718 in 1721, ko je bil loški gvadjian Agatangel Tolminski (manj verjetno), lahko pa šele v Romualdovi zadnji redakciji leta 1727. Ko je p. Agatangel po 23. maju 1721 odšel v Sveti Križ, je nastopil službo loškega gvardijana p. Rajmund Ljubljanski. Ta je nemara hotel imeti o pripravi in uprizarjanju pasijona jasne pojme, zato je morda kar sam zapisal kroniški list, sedanji fol. 2, najverjetneje na začetek katerega od prepisov ali verzij, ki se nam niso ohranile. Skleпам, da je p. Romuald napravil celovit, pa tudi kaligrafsko lep prepis, kompletno opremljen z vsemi sezname in kazali, z nekim posebnim razlogom. Če je namreč res od leta 1715 naprej uprizarjal pasijon, mu ni bilo treba vpisati v „režijsko knjigo“ njemu tako dobro znanih podrobnosti, kakor je tista, da je Longinu težko priskrbeti konja, in mnoge podobne. Imeti je moral neki posebni namen. Zdi se torej, da je Romuald leta 1727 Škofjo Loko zapuščal ali pa vsaj predajal vodenje Pasijona v druge roke, zato je rokopis natanko prepisal in opremil z napotki za bodoče uprizoritve.

In res je za naslednje leto, 1728, *Periocho* že napisala druga roka. To bi znal biti prav novi voditelj loške procesije, čigar imena ne poznamo, in prav ta si je verjetno dal vse tekste kmalu zatem obrezati in zvezati v kodeks.²⁵

Brez dvoma pa moramo skleniti, da sega nastanek danes znanega ŠP tudi v tekstološkem pomenu v leto 1715, ko je p. Romuald vabil „k svoji procesiji“, čeravno ne vemo, kakšne spremembe je utegnilo besedilo še doživeti do pomladi 1727, ko se je sosledje njegovih sprememb dokončno ustavilo v podobi ohranjenega rokopisa.

Sledi starih predlog

Iz zgodovinske evidence, ki jo prinašajo do tod opisana dejstva, je torej razvidno, da je ŠP obstajal in se kot besedilo razvijal v daljši vrsti prepisov, verzij in predelav. Če bi se nam ohranili, bi vso to skupino rokopisov s filološkim izrazom imenovali *besedilna tradicija* ali *besedilno izročilo* Škofjeloškega pasijona. Žal se nam od vsega tega obsežnega gradiva ni ohranilo skoraj nič, izročilo nam ni bilo izročeno. Ohranil se nam je vendarle vsaj en fragment – *Christus baiulans crucem post Fig. 13* – listič, ki je zato še pomembnejši dokaz tradicije.

Toda ne glede na to nemilo usodo je besedilno izročilo v času nastanka zdaj znanega rokopisa ŠP še obstajalo – in k sreči je pustilo v zapisih p. Romualda več sledi, ki jih velja preiskati.

Droben, toda trden indic na neko prejšnjo predlogo najdemo na dveh mestih, kjer je v *Index rerum et personarum* omenjena „turška konjenica“, v samem besedilu procesije pa te konjenice ni. To zatrdno pomeni, da avtor ni delal kazala neposredno po dramskem besedilu, ampak po neki neohranjeni predlogi. Ona od

²⁵ Ta razlaga se zdi privlačna in trdna, vendar ni brez šibke točke. Manjka ji striktna koherenca med kodikološko in tekstološko razlago ŠP kar zadeva fol. 2: z njo namreč ni mogoče trdno razložiti, kako in zakaj se je naposled folij 2 resnično pojavil v sedanjem kodeksu. Če je bil res napisan leta 1721, potem je nekako šest let starejši od nastanka glavnega dela ŠP. Zakaj so ga ob vezavi kodeksa od nekod vzeli (odrezali) in vlepili na sedanje mesto?

Formalna pravila, kolikor jih je na fol. 2, so mnogo bolj razčlenjena in natančno podana na naslednjih listih v osmih točkah poglavja *Necessaria scitu*. Pravzaprav je fol. 2 za red Pasijona vsebinsko gledano nepotreben, odvečen; glede same uprizoritve bi zadoščalo, če bi se kodeks začel kar z *Necessaria scitu* Romualdove roke, saj je tam vsa potrebna pravna dikcija. Folija 2 torej niso prilepili zaradi teh uradnih določil, ampak iz drugega razloga – verjetno zaradi njegove *kroniške* dimenzije. Toda dodali so ga po vsem videzu sodobniki, ki so bodisi – to le težka zapišem – že manj poznali oddaljene začetke loškega Pasijona, bodisi so – to je lažje zapisati – želeli s folijem 2 napraviti p. Romualdu droben hommage, poklon (kar nekoliko izstopajoč in neobičajen za asketsko anonimnost redovnega delovanja, kjer je bilo bolj pomembno kakor posamezna oseba služenje redovni skupnosti kot celoti).

Da je fol. 2 verjetno res starejši, da je torej nastal pred katerim koli ohranjenim Romualdovim zapisom v ŠP (torej vsekakor pred 1725) navsezadnje govori predvsem to, da so pravna določila, ki so se s časom le bolj in bolj detajlirala, v besedilu folija 2 še skopa in bolj rudimentarna. Ne nazadnje ima precejšnjo težo tudi kodikološko dejstvo, da je fol. 2 narejen iz enakega ali podobnega papirja kakor drugo starejše gradivo (nekatera povabilna pisma in folij 14).

obeh omemb Turkov se celo glasi: „Kompanija, nova, ki je bila nekdanj turška“ (*quæ fuit Turcarum*). Imen raznih vojska, ki so v Pasijonu nastopale, je sicer več; to zanimivost puščamo zdaj ob strani, prav tako vprašanje, kaj natanko je pomenilo „turška“.²⁶ Pomembno pa je, da namreč pismo neznanega voditelja procesije iz leta 1713 prav tako že omenja *equitationem turcium*, turško konjenico. Romualdova omemba „nove kompanije“, ki je bila nekdanj „turška“, dokazuje, da je razpolagal z verzijo Pasijona, v kateri je ta še nastopala.

Podoben droben dokaz nudi tale detajl: personifikacije štirih kontinentov, ki so v baročni dobi predstavljale ves svet (še brez Avstralije), v zdaj ohranjeni verziji ŠP govorijo o krščanski veri same zase. Prav tam pa stoji opomba, ki vodi v dodatek – k verzom z govornim nastopom mornarja, saj je mornar kontinente objadral in jih zato lahko uvede na oder. Za našo misel je tu pomembna drobna formulacija v stvarnem seznamu: *Nauta qui fuit in figura Crucifixi* – mornar, ki je (nekdanj) bil v podobi Križani. To pomeni, da so nekoč v tej podobi imeli mornarja, ki je spremljal personifikacije kontinentov. Pozneje so okoliščine silile avtorja Pasijona, naj besedilo krči in je mornarja izpustil; toda mornarjeve verzne replike le ni hotel povsem zavreči in jo je zapisal med dodatke.

Takšnih sledi besedilne tradicije je v ŠP več. Skrivajo se v detajlih, ki so sprva neopazni, postopoma pa se eden drugega osvetlijo. Več takšnih mest bo omenjenih v komentarju h kritični izdaji Pasijona, zlasti fragment Kristus nosi križ, ki vsebuje še zapleteno časovno-kronološko problematiko.

Omenjena primera naj nakažeta, da so stare verzije Pasijona, ki jih je imel p. Romuald še pred seboj, v njegovem delu pustile nekatere vidne sledi, ki nam tako molče trobentajo (kot bi rekel Prešeren), da je besedilna tradicija ŠP nekoč obstajala, čeravno je izginila in nam lahko govori le po svojih odmevih v ohranjenem rokopisu.

II. Pogostost uprizoritev

Kot sprejeto mnenje se je v razpravah ob Škofjeloškem pasijonu utrdila tudi predstava, da so ga uprizorili občasno – ob tem pa navajajo letnice, ki jih je moč zaslediti v rokopisu med različnimi opombami in dodatki (to so 1721, 1727, 1728, 1734, 1745). Vendar temu nasprotno večina povabilnih pisem, ki jih je voditelj škofjeloške procesije pisal škofjeloškemu župniku, voditelj ljubljanske pa ljubljanskima in okoliškima, vsebujejo značilne formulacije, ki dokazujejo, da so bile pasijonske procesije nasploh, kjer so jih prirejali, redne in so potekale vsako leto. Zadošča, da navedemo poleg že citiranih tehle nekaj mest iz omenjenih listov.²⁷

List 3: [...] „da ima naš loški konvent v ljubezni do Križanega in v pokoro za grehe navado *vsako leto* na veliki petek v spomin na trpljenje Gospoda pripraviti

²⁶ O tem je doslej največ povedano v: Štukl 1999: 109–111.

²⁷ Pisma so navedena in oštevilčena tako, kakor v kritični izdaji. Prevod Monike Deželak Trojar.

procesijo, ki prikaže najpomembnejše skrivnosti Gospodovega trpljenja. Če bo dopuščalo vreme in če nam bo naklonjen Bog, bomo tudi letos na že ustaljen način in ob običajnem času priredili letno procesijo.“

List 4: [bilo je] „po hvalevredni navadi že pred več kot štiridesetimi leti vpejlano, da se v tem loškem mestu na sveti dan velikega petka vsako leto v podobah prikazujejo skrivnosti Gospodovega trpljenja.“

List 8: „Že več kot sto let ima naš ljubljanski konvent navado vsako leto na veliki petek v spomin na trpljenje Božjega sina pripraviti procesijo, ki prikazuje najpomembnejše skrivnosti Gospodovega trpljenja.“

Ne nazadnje že v samem besedilu ŠP, na listu 2r najdemo določilo, da mora predstavnik bratovščine sv. Rešnjega telesa kapucine prositi, ali bi spet prevzeli vodenje, „vsako leto v januarju“ – *omni tamen anno in Januario*. Podobnih izrazov hrani ŠP še nekaj, tudi v vzorcu povabilnega pisma na koncu rokopisa, in jih ni mogoče prezreti ali pa razlagati kot neobvezujočo retoriko.

Te navedbe nemara dovolj izčrpno dokumentirajo, da je bila pasijonska procesija – kjer je bila pač uvedena – uprizorjena praviloma vsako leto. To pa je tudi logično in smiselno, saj je bila pasijonska procesija del spokorne pobožnosti Velikega petka in s tem pomemben del duhovne priprave vernikov na Veliko noč. Neredno, občasno uprizarjanje pasijonov bi v to duhovno življenje in cerkveni red vnašalo nered, motnjo in vznemirjenje.

III. Folij 14 in vprašanje jezika pasijonov na Slovenskem – slovenščina ali nemščina?

Ustaljeno mnenje o tem vprašanju je, kakor rečeno, da naj bi bili domala vsi pasijoni potekali v nemščini, razen Škofjeloškega. Glede tega je bil nasprotnega mnenja, torej v prid slovenščine kot jezika pasijonskih procesij, edino pokojni Jože Koruza.

Tudi o tem vprašanju nam hrani rokopis ŠP presenetljivo pomembno sporočilo z nemajhno dokumentarno avtoriteto.

Ob koncu Druge podobe se v rokopisu med folijema 12 in 13 pojavi nenavaden folij 14. Ta je iz drugačnega, debelejšega in bolj rjavega papirja kakor glavno besedilo. Je tudi za polovico ožji, predvsem pa je bil v rokopis ŠP prilepljen pozneje in ne ob nastanku glavnega dela rokopisa. Čeravno je bil prilepljen pozneje, pa je najverjetneje nastal *bolj zgodaj* kot rokopis z glavnim besedilom. Za to priča ravno papir folija 14, ki je enak kakor oni folija 2 in obeh starejših, že citiranih pisem. Zanimivo je, da je besedilo na fol. 14 spisala ista roka kakor glavni del rokopisa,²⁸ vendar je pisava še nekoliko bolj lepopsna, pravilna, zaobljena; in ker ista roka v mlajših letih praviloma piše bolj pravilno, v poznih

²⁸ Mantuani je menil drugače – da gre za pripis druge, „poznejše roke“. Primerjava grafoloških značilnosti to mnenje korigira v prid istovetnosti.

pa bolj karakterno, se vsiljuje podoba, da ga je ista roka napisala nekoliko prej kakor glavni tekst ŠP.

Besedilo, zapisano na foliju 14, obsega sedem kitic, ki so celo oštevilčene – od ena do sedem. Vendar pa je prvih pet (1–5) zapisanih v nemškem, zadnji dve (6–7) pa v slovenskem jeziku. Dosedanji prepisovalci so besedilo s tega folija prepisali kot vse ostalo besedilo in so teh sedem kitic, vključno z nemškimi, naredili za enakovreden del ŠP. To pa je napačno. Na tej točki je pomembno, da jasno ločimo kodikološki aspekt preučevanja, ki ima za objekt materialnost rokopisa, od tekstološkega gledišča, katerega objekt je literarno besedilo, njegova celovitost, struktura, forma. Kodikološke ugotovitve nam po vsem tem nudijo dovolj varoval in določil, da zdaj na njihovi osnovi lahko izpeljemo tale bistveni tekstološki sklep.

Besedilo na fol. 14 *sploh ni* del Škofjeloškega pasijona. Na njem je ohranjen fragment nekega drugega pasijona, ki se nam ni ohranil, ki pa je bil evidentno – *dvojezičen*. To dokazuje zvezno, enotno številčenje kitic od ena do sedem, čeravno so napisane v dveh jezikih, ter napis spodaj v tretjem jeziku: *Finis*. Besedilo na fol. 14 je enoten, smiselno zasnovan, toda odlomljen člen nekega drugega pasijona; tudi vsebina sedmih kitic je takšna, da slovenski dve nista le prevod, temveč dopolnilo ali povzetek vsebine nemških kitic.

Odgovor na vprašanje, kako je ta list zašel v kodeks ŠP, ni težaven. Pater Romuald je, kakor tudi drugi voditelji procesije pred njim, razpolagal z različnimi verzijami pasijonskih tekstov, gotovo vsaj s tistimi, ki so jih že poprej uprizarjali v Škofji Loki, zlahka pa je dobil na vpogled tudi pasijonska besedila iz drugih kapucinskih samostanov na Slovenskem. Gradivo je zbiral in kar se mu je zdelo koristno, si je prepisal. Folij 14 je prepis drobca tega gradiva. Gotovo ga je imel pater Romuald mnogo več; ti drobci so ŠP nato spremljali kot nevezani listi, podobno kakor omenjena vabila, med katerimi je ohranjen še en tak drobec (fragment *Christus baiulans crucem*). Nato je nekdo pozneje ta fol. 14 prilepil v kodeks, in ko je v 20. stoletju nekdo v kodeks zapisal še foliacijo (številčenje listov), je ta list dobil številko 14, kar ga je – na videz in naivno gledano – še dodatno vsidrilo v celoto rokopisa, čeprav je v nji le tujek. Podoben list je bil prilepljen tudi na fol. 18r (k monologu *Judas caguje*), vendar je od tam zdaj odlepljen in ga ne poznamo. Skratka, sedanji folij 14 je del fragmentarnega besedilnega izročila, ki je spremljalo ŠP in je bilo še v dobi Mantuanija obsežnejše kakor danePrav zaradi dejstva, da je fol. 14 napisan z isto roko kakor glavni del ŠP, se nagibam k mnenju, da je oboje zares napisano z Romualdovo roko – čeravno je možno tudi drugače! Toda sklepati moramo, da si je glavni avtor ŠP, pater Romuald, pripravljaj delovno gradivo za svoj tekst, in če ugotovimo istovetnost rok tega delovnega gradiva in končnega teksta, imamo močan argument za identiteto roke B. Folij 14 omogoča prav to istovetenje in utemeljuje hipotezo o istovetnosti roke B natanko s patrom Romualdom.

Sklenemo lahko, da folij 14 ni del besedila ŠP, temveč del nekega starejšega dvojezičnega pasijona. Seveda ni izključeno, da je bil ta neznani pasijon morda ravno ena od predlog, iz katerih je pater Romuald izhajal, jo predelal in besedilo po svoje izpopolnil. Vendar za to žal ni nobenega dokaza. Besedilo na fol. 14 je resda na moč podobno besedilu, ki ga v našem Pasijonu recitirata *dva dečka, ki pojeta Hozano* (Ozana na visokusti); vendar ta podobnost ne zadošča za kaj več kakor za verjetno domnevo, niti za hipotezo ne.

Sporočilna moč folija 14 je drugod. V tem namreč, da predstavlja materialen dokaz za to, da so obstajala na Slovenskem dvojezična pasijonska besedila – in da torej v primeru, ko ne vemo, v katerem jeziku je pasijonska procesija potekala – kakor v Ljubljani, v Novem mestu in celo v Kranju – ne moremo samodejno sklepati, da je potekala v nemščini. Pač pa imamo dokaz, da so bili ti teksti ponekod napisani dvojezično. Odtod pa je tem bolj verjetna domneva, da so jih v manjših mestih izvajali celo samo v slovenščini kakor v Škofji Loki.

Sklep

Sklenemo lahko z nekaj ugotovitvami.

1. Datacija kodeksa ŠP je zapletena. Folij 02r z letnico 1721, po katerem so doslej vedno datirali Pasijon, je bil napisan ločeno od glavnega besedila in v kodeks prilepljen, zato ne more služiti za datacijo celotnega rokopisa. Analiza uvodnih pravnih določil in celotnega besedila pokaže, da se pasijon leta 1721 nikakor ni šele začel uprizarjati, tudi ni bil tedaj napisan, temveč je bil že pred tem redno uprizarjan – vendar verjetno v manj utrjenih pravnih in organizacijskih okvirih. Leto 1721 je zgolj leto ene od izrecnih formulacij teh pravnih razmerij, sprejetih na kapitlju štajerske kapucinske province. Tudi mnogi znotrajbesedilni elementi (zlasti v didaskalijah) kažejo na to, da je v zvezi z uprizarjanjem ŠP obstajala vrsta starih navad in utečenih postopkov, kar vse dokazuje obstoj tradicije ŠP pred letom 1721.

Ohranjeni dokumenti (povabilna pisma, s katerimi je *magister processionis* vabil k pasijonski procesiji) izpričujejo, da je p. Romuald pasijonsko procesijo uprizarjal že l. 1715. Glavnina besedila, ki nam je ohranjeno v kodeksu s ŠP, pa je lepopisni prepis (verjetno tudi predelava), zapisan med jesenjo 1725 in Veliko nočjo 1727, najverjetneje samo zgodaj 1727. Zato ne vemo natančno, kakšen je bil Romualdov pasijon leta 1715. V nekaterih delih je bil verjetno podoben, mestoma enak sedanjemu, skoraj gotovo pa je, da je obsegal večje število dramskih prizorov (podob).

2. Najstarejše ohranjeno povabilno pismo, ki zadeva pasijonsko procesijo v Škofji Loki, je treba datirati v leto 1713. Tudi v tem pismu je zaslediti znamenja utečenih navad. S tem je izpričano, da je v Škofji Loki živela tradicija pasijona že pred patrom Romualdom.

3. Dosedanjo podmeno, da so pasijon v Loki uprizarjali občasno, je treba zavreči. Dokumenti z mnogimi navedbami izpričujejo, da je bil do ukinitve v dobi Jožefa II. uprizorjen vsako leto – kar je tudi edino smiselno, saj je bil pasijon del spokorne velikonočne pobožnosti.
4. Glede jezika pasijonskih iger na Slovenskem je doslej veljala neutemeljena predpostavka, da naj bi bili vsi napisani v nemščini, le Škofjeloški naj bi bil kot izjema napisan v slovenščini. Nenavadni folij 14, ki je vlepljen v kodeks ŠP, vendar pa ni del besedila ŠP, to mnenje ovrže. Folij 14 namreč nosi fragment nekega drugega, neznanega pasijona, ki pa je bil dvojezičen – nemški in slovenski. Zato moramo na tej osnovi sklepati, da so bile kapucinske (pa tudi jezuitske) velikonočne idr. procesije, katerih besedil ne poznamo, po vsej verjetnosti vsaj dvojezične, če ne napisane kar v slovenščini.

Besedilna tradicija Škofjeloškega pasijona je bila bogata, vendar se nam ni ohranila. Toda rokopis ŠP skupaj z ohranjenimi dokumenti hrani obilo sledi te tradicije in s tem nekoliko zapolnjuje njeno odsotnost. Vsekakor nam omogoča, da vidimo trdne dokaze o pasijonski tradiciji na Loškem že v letu 1713. Prav navodila v pismu iz leta 1713 pa so zapisana tako, da jih je bilo mogoče razumeti le iz utrjenih navad; zato je tudi to pismo le znamenje loške pasijonske tradicije, katere začetki izginjajo v nekdanje čase.

Bibliografija

1. Metod BENEDIK, Angel KRALJ (ur.), 1994: *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja Štajerska kapucinska provinca*. Acta ecclesiastica Sloveniae, 16, Ljubljana. Inštitut za zgodovino Cerkev pri Teološki fakulteti.
2. Metod BENEDIK, 1995: »La passione«, primo testo drammatico della lingua slovena. V: *Il teatro e la Bibbia*. A cura di Federico Doglio. Roma, str. [192]–201.
3. Metod BENEDIK, 1999: Kapucini kot pomemben dejavnik v oblikovanju duhovne podobe slovenskega naroda v 17. in 18. stoletju. V: *Loški razgledi* 46, str. 11–18.
4. Metod BENEDIK, 1999: Ob odkritju spominske plošče patru Romualdu Lovrencu Marušiču (1676–1748), 21. marca 1997. V: *Loški razgledi* 46, 1999, str. 19–21.
5. Metod BENEDIK, 2006: Izhodišča Škofjeloškega pasijona. V: Škofjeloški pasijon 2006. Ur. Alojzij Pavel Florjančič. *Loški razgledi*, Doneski 12, str. 25–35.
6. Pavle BLAZNIK, 1973: *Škofja Loka in Loško gospostvo*. Škofja Loka, Muzejsko društvo.
7. Henrik COSTA, 1857: Ein Passions-Schauspiel in Krain. *MHVK*, str. 69, 70.
8. Tine DEBELJAK, 1936: Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh. V: *Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj*. U: Rudolf Andrejka, France Planina; Škofja Loka, str. 53–58.
9. Jože FAGANEL, 1991: Besedni slog v Romualdovem Škofjeloškem pasijonu.

- Razprave – Dissertationes*, SAZU, Razred za filološke in literarne vede, 14, str. 261–270.
10. Jože FAGANEL, 1996: Romuald Štandreški. V: *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 10, Ljubljana, str. 288.
 11. Katarina in Jože FAGANEL, 1999: Poskus slovarja Škofjeloškega pasijona. V: *Loški razgledi* 46, str. 47–78.
 12. Jože FAGANEL, 1999 B: Škofjeloški pasijon. V: *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 13, Ljubljana, str. 55.
 13. Filip KALAN, 1967: Gledališki značaj škofjeloškega pasijona V: *Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja III. Ob stoletnici dramatičnega društva*. Ur. Mirko Mahnič in Dušan Moravec. Ljubljana, str. 208–231.
 14. France KIDRIČ, 1926: Dramatične predstave v Ljubljani do leta 1790. V: *ČJKZ* V., str. 108–120.
 15. Anton KOBALAR, 1892: Pasijonske igre na Kranjskem. *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, II. Z odlomki besedila.
 16. France KOBALAR, 1972: Spremna beseda. V: Oče Romuald – Lovrenc Marušič, *Škofjeloški pasijon. Faksimile*, str. III–XV.
 17. Jože KORUZA, 1991: Slovenska dramatika in gledališče v obdobju baroka. V: Jože Koruza: *Slovstvene študije*. Ljubljana, str. 109–119.
 18. Franc KOS, 1894: *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*. Slovenska Matica.
 19. Niko KURET, 1973: O. Romuald–Lovrenc Marušič, Škofjeloški pasijon. V: *Traditiones* 2, str. 269–270.
 20. Niko KURET, 1981: *Duhovna drama*. Literarni leksikon 13, DZS.
 21. Niko KURET, 1989: Verko (duhovno) gledališče na Slovenskem v obdobju baroka. V: *Obdobja* 9, Barok, str. 395–416.
 22. Niko KURET, 1993: Dve nemški pasijonski predstavi v Kranju (1730 in 1771). V: *Traditiones* 22, str. 55–68.
 23. Niko KURET, 1996: Romuald Štandreški. V: *Leksikon slovenska književnost*, CZ, str. 396.
 24. Josip MANTUANI, 1916: Pasijonska procesija v Loki. *Carniola* VII–VIII (1916–1917) str. 222–232 oz. str. 15–43.
 25. Marko Marin, 1999: Škofjeloški pasijon (Signum temporis). V: Romuald 1999, str. 192–207.
 26. Jože POGAČNIK, 1998: Slovenska književnost I. DZS.
 27. Tone PRETNAR, 1989: O rimi v besedilu Marušičevega Škofjeloškega pasijona. V: *Obdobja* 9, Barok, str. 121–128.
 28. oče ROMUALD – Lovrenc Marušič, 1972: *Škofjeloški pasijon. Faksimile rokopisa iz kapucinskega samostana v Škofji Loki*. Monumenta litterarum slovenicarum, Ljubljana.
 29. oče ROMUALD, 1999: *Škofjeloški pasijon*. Prečrkovanje slovenskega besedila in fonetična transkripcija, spremna beseda in opombe Jože Faganel, prečrkovanje in prevod nemškega in latinskega besedila Primož Simoniti. Ljubljana, MK, Klasiki Kondorja.

30. Bernarda ROVTAR, 1999: Zvrstna opredelitev Škofjeloškega pasijona. V: *Loški razgledi* 46, str. 23–45.
31. Mirko RUPEL, 1956: Protireformacija in barok. V: *Zgodovina slovenskega slovstva* I. Ur. L. Legiša, Slovenska matica, str. 305–306.
32. Mirko RUPEL, 1960: Romuald, o. V: *Slovenski biografski leksikon* 3, 1960 – 1971, str. 131–132.
33. France ŠTUKL, 1999: *Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu*. *Loški razgledi* 46, str. 105–144.
34. Ivan VRHOVEC, 1886: Iz domače zgodovine II. Pasijonska procesija na veliki petek v Ljubljani. *LZ* 1886, str. 87–93.
35. Andrej ZADNIKAR, 1998: Vodni znak na papirju do leta 1800. V: *Arhivi* str. 59–63, 21, št. 1/2.

ŠKOFJELOŠKI PASIJON IN NJEGOV POMEN ZA IDENTITETO ŠKOFJELOČANOV

KULTURNO ZGODOVINSKE ZNAČILNOSTI ŠKOFJE LOKE, KI SO PRIPELJALE DO NASTANKA PASIJONA

Škofja Loka ima bogato kulturno zgodovinsko tradicijo. Leži na zahodnem robu Ljubljanske kotline z najbolj ohranjenim srednjeveškim jedrom na Slovenskem. Prvi večji vzpon je mesto doživelo ob koncu 12. stoletja, ko je imelo obrambni položaj. Do leta 1318 so ga obdali z obzidjem, v katerem je bilo petero mestnih vrat. Meščani so bili slovenske in nemške narodnosti, večina med njimi pa je bila obrtnega stanu. Z obrtjo se je razvijala tudi trgovina. Freisinšega škofa je v Škofji Loki nadomeščal glavar, tudi oskrbnik, ki je uradoval na Loškem gradu. Škofje so mesto oziroma svoje Loško gospostvo le občasno obiskovali, po večini pa sploh nikoli.

V letih 1471 in 1476 so mesto napadli Turki, vendar ni utrpelo večje škode. To pa se je zgodilo v potresu 1511, ki je porušil veliko stavb. Veliko škode je povzročil tudi požar 1660, ko je pogorel Mestni trg, leta 1698 pa je požar uničil Spodnji trg, imenovan tudi Lontrg. Kasneje je začelo obzidje izgubljati svoj pomen, zato so ga v 19. stoletju večji del odstranili, ohranil pa se je v južnem delu mesta. Gospostvo Freisinških škofov je po 830 letih ugasnilo, ko je leta 1803 habsburška oblast vso posest podržavila, s tem pa je Škofja Loka izgubila pomen, ki se je ponovno povečal v 20. stoletju.

Eno najpomembnejših škofjeloških bogastev je Škofjeloški pasijon, najstarejše ohranjeno dramsko besedilo v slovenskem jeziku in edina ohranjena pasijonska

¹ Darja THALER, MSc University of Ljubljana College of Health Studies Department of Nursin. Po osnovni izobrazbi medicinka, dopolnjevala študije na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju in specializirala Supervizijo na Nizozemskem. Magistrirala leta 2006 na Filozofski fakulteti, oddelek za Sociologijo kulture, s temo v naslovu povzetka. Mentorica je bila red. prof. dr.dr. Asja Nina Kovačev.

režijska knjiga v Evropi iz obdobja baroka. Spada med najelitnejšo kulturno dediščino Slovencev in jo lahko prištevamo k začetkom slovenske dramatike ter istočasno tudi k zadnjim odmevom srednjeveških misterijev. Leta 1721 ga je zapisal kapucin pater Romuald Marušič, vendar je povsem verjetno, da ga je soustvarjalo več avtorjev.

Za ustrezno razumevanje Škofjeloškega pasijona je treba razumeti širšo problematiko krščansko pogojene srednjeveške duhovne drame in njenih kasnejših pojavnih oblik. Baročne pasijonske procesijske igre (kakršna je tudi Škofjeloški pasijon) se namreč ne bi mogle razviti brez predhodne liturgične in semi-liturgične drame.

DUHOVNA DRAMA

Opredelitev pojma

Duhovna drama se tematsko opira na religijo. Pri nas ima pojem duhovne drame več sinonimov, ki lahko pomenijo tudi tematske razlike. Večina avtorjev (pr. Kuret, 1981) navaja dve vrsti duhovnih dram:

- *versko oziroma religiozno dramo* (ki črpa iz biblične problematike) in
- *legendno dramo* (ki črpa snov iz legend).

Poznamo več vrst duhovne drame, ki se niso razvijale istočasno. Najstarejša je *liturgična drama*, ki izvira iz 10. stoletja in jo genetično lahko delimo v:

- *obredje* (officium, ordo) in
- *igro* (ludus).

Oboje se je izvajalo v cerkvi. Od nje so se ob koncu 14. stoletja ločile in preselele iz cerkve:

- *misterij*,
- *mirakel* (ki jo po tematiki lahko imenujemo legendna drama),
- *moraliteta* (alegorična oz. semi-duhovna drama) in
- *pasijon s pasijonsko procesijo* (z vstavljenimi dramatskimi prizori).

K duhovni dramam prištevamo tudi del humanistične *novolatinske šolske drame*, pa tudi polemično *reformacijsko dramo* ter *jezuitsko (redovno) dramo*.

Duhovna drama je po svojem nastanku in po svojem razvoju religiozno »angažirana«. Doseči želi duhovni dvig in poglobitev ter krščansko očiščenje (katharsis) gledalcev. K njej zato ne moremo prištevati *dram z religiozno tematiko*, ki jim je religiozna angažiranost tuja.

DUHOVNA DRAMA V CERKVI

Duhovna drama se je najprej pojavljala le v cerkvi in je predstavljala poseben element službe božje. Od tod tudi izvira njeno ime »liturgična drama«.

Liturgična drama po obliki ponuja zametke dramatizacije in spremlja krščansko »cerkveno leto«, ki obnavlja »zgodovino odrešenja«: spomin na Kristusovo rojstvo (božični čas), njegovo trpljenje, smrt in vstajenje (velikonočni čas) ter njegovo navzočnost v Cerкви (binkoštni in pobinkoštni čas) (Kuret, 1981).

LITURGIČNA DRAMA

Mimetični pogoji za nastanek »liturgične drame« v zahodni Evropi so dozoreli v 10. stoletju in tako postali realna potreba. Odločilno vlogo pri tem je imel velikonočni tropus. Liturgično besedilo se je pojavilo v dramski obliki kot dialog. Ker je bilo del liturgičnega opravila, oficija (oz. službe božje), je prešel nanj naziv *officium*.

Od 13. stoletja dalje se je prvotni obseg dramskega besedila razširil, »teatralizacija« pa je napredovala. Namesto o oficiju (obredju) lahko tedaj govorimo že o pravi igri (*ludus*), ki pa je še ostajala v cerkvi, čeprav je bila izločena iz redne liturgije. Počasi je pričel vanjo vdirati narodni jezik.

Po tematiki delimo liturgično dramo v kroge, ki ustrezajo dobam cerkvenega leta, predvsem sta to božična in velikonočna doba. Oficiji tako tvorijo velikonočni krog in božični krog, igra, *ludus*, pa je tematiko razširila, zato poleg velikonočne in božično-trikraljevske tematike obravnava legende, zlasti marijanske, biblične in eshatološke snovi.

Obredje (officium, ordo)

Velikonočni krog

Liturgična drama velikonočnega kroga je zakoreninjena v liturgiji velikonočne nedelje. Njen zametek je v kratkem tropusu, dialogu, v prozi. Liturgija velikega tedna, njegovega »svetega trodnevja« (triduum) je že simbolično spominjala na Kristusovo smrt in vstajenje.

Božični krog

Liturgija božiča oziroma Kristusovega rojstva se je v nasprotju z liturgičnim besedilom velike noči uveljavila šele v 4. stoletju, zato ni mogla služiti kot izhodišče za razvoj liturgične drame. Z različnimi dopolnitvami, npr. z obredjem pastirjev, obiskom treh kraljev, z obredjem z zvezdo, s pokolom »nedolžnih otrok«, zlasti pa s pojavom Jožefa, se je božična liturgična drama že precej razvila in celota obredij se je dramatsko bistveno zaokrožila.

Igra (ludus)

Liturgične igre (ludi) so se pojavile tedaj, ko so prvotni shemi obredja dodajali vedno številčnejše in obsežnejše nove elemente in ko so nove dramske tvorbe

začenjale sprejemati narodni jezik, z njim pa tudi vagantsko komiko. Kljub večjemu obsegu, vrinjenim drobcem narodnega jezika in profanim elementom pa je ludus še ostajal del liturgije.

Igre (tako kot obredje) tematsko delimo na velikonočni in božični krog, vendar so se tem stalnicam pridružile tudi nekatere druge religiozne snovi, tj.

- snovi iz biblije (iz nove in stare zaveze),
- marijanske snovi,
- eshatološke snovi in
- legende (ki so jih obravnavali mirakli).

Literarne, glasbene in dramske kvalitete liturgične drame

Pomembna značilnost liturgičnih dram je anonimnost njihovih avtorjev, saj so bili ti v večini primerov neznani. Liturgične drame so bile pravzaprav »oratoriji«, »opere«, pete ob glasbeni spremljavi. Zato je vsako besedilo liturgične drame najprej libreto in ne predvsem literarno delo. Ustvarjalno delo avtorjev je bilo pri besedilu sprva skromno. Dramska diferenciacija besedil je potekala po jasnem vrstnem redu. Prvotnemu zborovskemu izvajanju v profesionalnem nastopu je sledila stopnja, ko so se posamezni igralci (pevci) izločili iz zbora ter s tem omogočili nastanek in razvoj dramskega dialoga, nazadnje pa so v stari obrazec vpletli kako epizodo iz evangelija, kanonične prvine pa polagoma izločili. Ta pravila so veljala za besedila velikonočnega in božičnega kroga.

Drama je rasla iz zbora, iz katerega so se izločali posamezniki (kar je bilo analogno nastanku antične grške drame). Razraščanje dejanja je prinašalo vedno nove vloge v starih in novih obredih. V dejanje so vključevali tudi »svete« osebe: Kristusa, Marijo in Jožefa. Polarizacijo dramatičnega konflikta med božanskim in demonskim so dosegli z uvedbo vloge hudiča, ki je nastopal kot očitni nasprotnik božanskega, kot premagani upornik, zapeljivec in vladar pekla.

Kuret (1981) poudarja, da je trajalo tristo let, preden je liturg postal igralec. Kot liturg je predstavljal posamezne osebe ne da bi se z njimi sprva identificiral. Razširjena liturgična drama pa je povzročila, da je obred postal gledališče.

Središče začetne liturgične drame, ki so jo izvajali v cerkvi, je bil glavni oltar. Predstava groba in predstava jasli sta bili zvezani z njim, vendar si po tedanjih didaskalijah še ni mogoče ustvariti konkretne podobe o njegovem realnem izgledu. Cohen (1956) poudarja, da so bili gledalci liturgične drame vsi verniki - od fevdalca do tlačana, od patricija do rokodelca, od šolanega vaganta do klateža. Pritegnila naj bi jih predvsem dva dejavnika, tj. vera in radovednost. Dejstvo, da so bile snovi, ki so jim jih predstavljali in so bile vedno iste, znane, je še večalo njihovo privlačnost. Z vero se je družilo tudi praznoverje. Gledalci so bili na primer prepričani, da tisti, ki so bili prisotni pri obredju vstajenja, tisto leto niso umrli. Poleg tega niso bili zahtevni, saj je bila njihova domišljija zelo bogata. Že preprost

simbol jim je sprožil živo predstavo. Radi so se smejali, a so se jim tudi hitro ulile solze. Emocionalno so bili zelo dovzetni za predstavljene vsebine in zagnano so sodelovali pri pesmih v domačem jeziku (Naš Gospod je od smrti vstal...).

Liturgične drame ne moremo ocenjevati zgolj z estetskimi merili, saj so služile le kot naravni dodatek glavnemu namenu, tj. biti vidni izraz kulta in omogočiti nazorni pouk v verskem znanju. Njihova temeljna funkcija pa je bila povečevanje pobožnosti vernikov.

DUHOVNA DRAMA IZVEN CERKVE SEMI-LITURGIČNA DRAMA

V liturgični drami se je že kmalu pokazala tendenca k preseganju liturgičnega tematskega okvirja in jezika. Péta beseda se je pričela umikati govorjeni besedi v narodnem jeziku.

Prvo semi-liturgično dramo v narodnem jeziku so dobili Francozi. To je bila igra o Adamu, ki je nastala v 12. stoletju in jo je napisal neznani anglo-normanski pesnik. V njej so bili péti le latinski svetopisemski odlomki, ki pa jim je neposredno sledila francoska verzija. Latinsko so govorili tudi preroki v tretjem delu igre, vendar so svojo prerokbo ponovili v francoščini. Dramskemu besedilu so bile dodane zelo izčrpne didaskalije, ki so določale vedenje igralcev in obliko prizorišča.

Kasneje so se pojavili mirakli, ki so bili že zelo zgodaj zanimivi za pesnike, toda največji razcvet so dočakali v 14. stoletju. Čudeži, sporočeni v nešteti legendah tistih časov, so bili hvaležna snov za to dramsko zvrst. Mirakli so bili kritična in satirična podoba tedanjega časa, saj so razkrivali napake papežev in kardinalov, kraljev in cesarjev, fevdalnih velikašev in mestnih sodnikov, medtem ko so predstavnike ljudstva prikazovali kot prebrisane, a dobrosrčne.

V Nemčiji se je liturgično obredje počasneje osamosvajalo, narodni jezik pa je le počasi vdiral v liturgično dramo. V prehodni dobi je v igri nemški tekst odstavek za odstavkom sledil latinskemu. Nemško besedilo je prineslo pomembno spremembo: latinsko besedilo so peli, nemško pa je bilo treba recitirati. Prvotni latinsko-nemški teksti so ostajali strogo cerkveni. Dvojezičnost je vernikom približala igre.

Angleška dramatika je poznala predvsem mirakle, ki so bili zelo priljubljeni.

VELIKA DUHOVNA DRAMA

Usodnim družbenim premikom – propadanju fevdalizma in vzniku meščanstva – so sledile tudi pomembne spremembe v kulturi, ki so odločilno vplivale na dramatike in duhovno dramo. Ob njej se je pričela pospešeno razvijati profana drama v narodnem jeziku, ki je prevzemala snov predvsem iz stare dediščine mimov, ki so jo ohranjali potujoči igralci in sprejeli tudi sholarji - vagantje (Kuret, 1981). V duhovno dramo je vdiral vedno več profanih sestavin, več je bilo v njej

narodnega jezika in njena motivika se je razširila. Prostor pred cerkvijo je postal pretesen. Duhovna drama v narodnem jeziku se je približala ljudskim množicam in se preselila na glavni trg. Njeno organizacijo so prevzeli rokodelski cehi in posebne združbe laikov, v katerih so se zbirali tako patriciji, kakor tudi preprosti meščani.

V to kategorijo spadajo naslednje dramske oblike:

Francoski misteriji

Misteriji so se v 15. stoletju najprej razvil v Franciji. Bili so mogočna dramska zvrst. Izraz zanje je izviral iz latinske besede misterium, ki je pomenil službo. Misterij je bil dialogiziran in z osebami prikazan dogodek zgodovinskega značaja. Tako so ga tedaj vsaj pojmovali gledalci ne glede na to, kolikšen je bil njegov legendarni ali fantazijski delež. Polovica misterijev je črpala snovi iz biblije, polovica pa iz svetopisemskih legend. Glavne značilnosti misterijev, ki jih ločujejo od drugih dramskih del, so (poleg zahteve, da naj bo snov vzeta iz biblije ali legend):

- čudežnost,
- različnost krajev, kjer poteka dejanje in
- dolgo časovno obdobje, ki ga dejanje prikazuje.

Za misterij je značilno tudi velikansko prizorišče, velikansko število nastopajočih, precejšnja dolžina besedila in predstav ter stalna zmes komike in tragike.

Nemške pasijonske igre

Nemške pasijonske igre je napovedala že dunajska velikonočna igra konec 14. stoletja. Bile so pod močnim vplivom telovske procesije s pasijonskimi »slikami« ter vstavljenimi »predpodobami«, paralelnimi prizori iz stare zaveze. Telovski praznik so obhajali predvsem s teoforično procesijo. K svečanosti so pripomogle tudi dramske predstave, ki so jih prirejali med procesijo na »postajah«, ali pa jih uprizarjali na nosilih in vozovih. Zvrst se je v treh stoletjih (1391 – 1691) razvila v treh razvojnih stopnjah:

- nema procesija z zgolj živimi slikami,
- procesija z razlagalcem prizorov in
- procesija s pravimi dramskimi prizori.

Na zadnji razvojni stopnji je tudi izhodišče za nadaljnji dramski razvoj.

Angleški procesijski misteriji

Razvoj velike duhovne drame v Angliji je bil pod močnim vplivom telovske procesije, ki je bila tam precej bolj odmevna kot v Nemčiji. Kmalu se je uveljavila navada, da so v procesijo vpletali enodejanke, ki so sestavljale cikle. Igrali so jih med postanki pred hišami mestnih veljakov in sceno vozili na vozovih, ali pa na posebej postavljenih odrih vzdolž procesijske poti.

Slovanske duhovne drame

Pasijonske igre v slovanskih deželah so se ohranile predvsem na Češkem in na Poljskem.

Italijanski misteriji oziroma »sacre rappresentazioni«

V Italiji so se že zgodaj razvili specifični misteriji, ki jih opredeljujemo kot »na-božne predstave« - sacre rappresentazioni (Amico, 1958).

V italijanskih duhovnih dramah se je pred predstavo pojavila napoved (annuncio), po njej pa poučna odhodnica. Snov so črpali iz biblije ali iz legendarijev. V igrah so se prepletale pustolovščine, okrutnosti, komika in celo nespodobnosti. Tudi sacra rappresentazione ni ušla tipičnemu nagnjenju italijanskega tempera-menta. V njej so prevladovali zunanji blesk, nepričakovani efekti in razkošje v opremi ter opravi, tako da je bilo besedilo nazadnje postranskega pomena. Itali-janski narodni značaj je dal srednjeveškemu modelu duhovne drame predvsem monumentalnost in spektakularnost.

Španska duhovna drama (autos sacramentales)

O španski duhovni drami srednjega veka obstaja le malo podatkov. Nedvo-mno so tudi v Španiji obstajale velikonočne in božične liturgične drame, vendar so ohranjene le v fragmentih. Sprva so vse duhovne drame v Španiji imenovali autos (iz latinske besede actus – »dejanje«; v posebnem pomenu »igra enodejanka«). K njenemu razvoju sta največ pripomogla Lope de Vega in Calderon.

Nizozemska duhovna drama

Nizozemska dramatika ni dosegla niti tolikšne kvalitete niti tolikšne ustvarjal-nosti, kot sta se pojavili v drugih evropskih deželah. Ohranile so se vstajenske in pasijonske procesije iz 16. stoletja, vendar niso bile tako pogoste in obsežne kot drugod.

Novolatinska duhovna drama

Novolatinska književnost je razvila nekaj pomembnejših del samo v dramatiki (zlasti v satiri). Njen največji doprinos je bil v tem, da je krščanski Evropi na novo odkrila antiko in jo uvedla v evropsko kulturo. V šolski dramatiki je beseda kmalu zavzela prvo mesto, dramatiki pa so bili predvsem predavatelji in ne poeti, zato je bil njihov jezik suhoparen.

Jezuitska (redovna) drama

Šolska drama je prešla v katoliškem območju v redovno dramo, ki je bila pr-venstveno prav tako šolska. Uveljavila je nova načela dramskega ustvarjanja po vzoru antične drame. Vendar niti pedagoška šolska drama prve dobe niti poznejša

konfesionalno angažirana šolska drama nista imeli velikega ustvarjalca in sta zato počasi usahnila.

Redovna - jezuitska drama je bila latinska. Namenjena je bila predvsem privabljanju plemstva in izobražencev, medtem ko je neuko občinstvo ni zanimalo. Toda redovniško gledališče je v 18. stoletju izgubljalo občinstvo, saj je bilo ljudem takrat na voljo profano gledališče v domačem jeziku. V poznem baroku (1680 – 1710) se je jezuitska drama izrodila.

Izročilo duhovne drame v 20. stoletju

V alpskih pokrajinah se je ohranilo izročilo misterijev, ki je drugod ob reformaciji ugasnilo ali pa močno zbledelo. Glavni nosilci uprizoritev niso bili več kleriki ali cehi v mestih, temveč preprosto kmečko prebivalstvo. Tako je stara duhovna drama postala hkrati tudi kmečka drama, privzela pa je značilnosti baroka, pri čemer je nanjo vplival še zgled redovne, zlasti jezuitske drame. Snovno se je osredotočila na prikazovanje Kristusovega trpljenja in smrti, tj. na pasijon.

DUHOVNA DRAMA NA SLOVENSkih TLEH

Za razumevanje razvoja slovenske duhovne drame je nujno upoštevati pomen krščanstva, predvsem katolicizma v Sloveniji, kjer se je ta religija uveljavila izredno zgodaj in pogojevala razvoj vseh oblik duhovne dramatike. Njen poglavitni namen je bil namreč prav približevanje katoliške vere ljudem in njena utrditev med ljudstvom.

Pomembno vlogo za versko, kulturno, socialno in gospodarsko življenje Slovencev so imeli meniški redovi. Na osrednjem slovenskem ozemlju so bili pomembni zlasti cistercijanci, benediktinci, minoriti in dominikanci.

V času katoliške preнове (v 16. in 17. stoletju) pa je prišlo do ponovnega verskega razcveta, množila so se romanja in bratovščine. Posebno zaslugo za duhovni in kulturni razvoj imajo jezuiti in kapucini. Jezuiti so poskrbeli za organizirano šolstvo, kapucini pa so zasloveli kot izvrstni pridigarji, ljudski misijonarji in ohranjevalci ljudskih pobožnosti. V tem času je na slovenskih tleh cvetela in se razvijala duhovna drama. Najprej se je v Sloveniji (tako kot tudi v drugih evropskih deželah) uveljavila liturgična drama, kasneje pa še semi-liturgična drama, šolska in redovna drama ter pasijonske procesije in igre.

Slovenska liturgična drama

Na slovenskih tleh so gojili liturgično dramo v stolnicah in samostanskih cerkvah najstarejših redov (benediktincev, cistercijanov). Pričevanja o slovenski liturgični drami je treba zato iskati na sedežih škofij in v arhivih starih slovenskih samostanov. Konkretnih dokazov za obstoj obredja božičnega kroga na slovenskih

tleh še ni, toda ohranjeni so odmevi nanje v obliki barokiziranih ljudskih kolednic za božič in tri kralje.

Šolska in redovna drama na Slovenskem

Izročilo šolske drame na Slovenskem je ustvaril Nikodem Frischlin, rektor ljubljanske protestantske šole. Ljubljanska jezuitska kronika poroča o predstavah, ki so jih uprizarjali na protestantski šoli v kasnejšem času in so bile verjetno posledica nadaljevanja Frischlinovega dela.

Poleg protestantske je imela Ljubljana tudi katoliško šolo. Locirana je bila pri stolnici in tudi na tej šoli so uprizarjali šolske igre, pomembne pa so bile tudi jezuitske »verske igre« v Rušah.

Poljudno nabožno slovstvo in ljudske verske igre

V 17. stoletju so bile knjige namenjene predvsem duhovnikom, v začetku 18. stoletja pa so se pojavila tudi nabožna besedila, ki so bila namenjena preprostim vernikom. K temu je pripomogel razvoj številnih bratovščin, širjenje križevega pota in romanja. Pomemben je bil tudi sklep cerkvenega zbora v Rimu leta 1725, da naj se katekizem prevaja v ljudske jezike in naj se med množico pojejo pesmi v ljudskem jeziku.

Približevanje nabožnih vsebin širokim ljudskim množicam je spodbudilo razvoj ljudske religioznosti. Kerševan (1989) navaja dva slovenska izraza, ki lahko nadomestita izraz ljudska religioznost, tj. ljudska verovanja in ljudske pobožnosti, ki pa se pomensko ne prekrivata.

Pojem ljudska verovanja vključuje predvsem religijska verovanja in spremljajoče navade, ki so jih odkrivali v tradicionalnih, zlasti kmečkih okoljih in jih ni mogoče umestiti med verovanja in obrede, ki jih je spodbuja katoliška cerkev; medtem ko imajo ljudske pobožnosti izvor in mesto v cerkvi. Katoliška cerkev jih je uvedla in spodbujala v različnih geografskih ali socialnih okoljih. Njihov glavni namen je bil pritegnitev preprostega ljudstva, ki zaradi nezadostne izobrazbe ni moglo razumeti latinskega podajanja verskih resnic. Ljudske pobožnosti so se hitro razširile in se ustalile tudi na Slovenskem (Kerševan, 1989), zrcalile pa so jih tudi pasijonske procesije, ki so po zatonu srednjeveške duhovne dramatike ponovno vzcetele v baroku.

Najbolj so se razmahnile ob dveh najpomembnejših praznikih v cerkvenem letu, tj. ob božiču in ob veliki noči.

Ob božiču so se razvili božični pastirski prizori. Že učenci jezuitskih šol v Ljubljani so prepevali božične pesmi v latinskem, slovenskem in nemškem jeziku. Vendar se o vsebini teh pesmi niso ohranili nobeni podatki. V tretjem zvezku Štrekljevih Slovenskih narodnih pesmi se že pojavljajo tudi božične pesmi, ki vsebujejo veliko dramatičnih elementov. Nadgradnja božičnih pastirskih prizorov so bile božične igre.

Ena od najbolj priljubljenih oblik baročnega izražanja verskih čustev v mestih so bili nedvomno pasijonski sprevodi, ki so se v Sloveniji močno razmahnil. Iz cerkvenih obredov v velikonočnem času pa so se razvile pasijonske igre, ki so bile prvotno v latinskem jeziku, kasneje pa so vanje začeli prodirati narodni jeziki (Kuret, 1958).

Baročne pasijonske procesije in igre

Gledališče je bilo v baroku izredno priljubljeno. Toda obdobje baroka je bilo tudi obdobje protireformacije in katoliške obnove, zato se je gledališče podrejalo namenom ponovne katolizacije luteranskega prebivalstva in obnovi verskega življenja.

Za baročno duhovnost je bilo značilno poudarjanje ničevosti vsega zemeljskega, istočasno pa tudi zmagoslavje Cerkev nad heretiki. Cerkevno zmagoslavje se je izražalo predvsem v razkošnih telovskih procesijah, katerih staro izročilo je doživelo nov razcvet, zavest o ničevosti in minljivosti človeške tuzemske eksistence pa se je zrcalila v spokornih procesijah velikega petka, ki jih je rodila protireformacijska baročna pobožnost. V obeh primerih se je dramatični element spojil z religijo. Za take oblike izražanja so se najprej zavzeli jezuiti, kmalu za njimi pa še kapucini.

Baročne pasijonske igre so na slovenskih tleh uvedli relativno pozno, šele ob koncu 16. stoletja.

Tipi procesij

Procesije so bile tipične za baročno gledališče, vendar niso bile vedno enake. Slovenske procesije so se razvijale po podobnem vrstnem redu kot nemške, saj je bil slovenski kulturni prostor tedaj še pod močnim nemškim vplivom. Sprva so se pojavljale neme procesije, ki so jih poživiljale uvrščene žive slike, skupine primerno maskiranih oseb, ki so samo hodile v sprevodu. Za to fazo je žive slike že pojasnjeval razlagalec zunaj procesije, na koncu pa so se v procesiji pojavili že pravi dramski prizori, v katerih so nastopali igralci z besedo in mimiko.

Potek procesij

Potek procesij še danes ni čisto jasen. Med potjo se je procesija ustavljala na določenih krajih (stationes), kjer so igralci odrecitali svoj prizor, če je bilo za procesijo predvideno besedilo. Pri procesijah brez besedila pa je razlagalec razložil podobe gledalcem. Procesija naj bi vernikom predstavila Kristusovo trpljenje in zgodovino odrešenja.

Namen procesij

Procesije, ki v posameznih prizorih prikazujejo trpljenje in smrt Jezusa Kristusa, dopolnjujejo liturgijo velikega tedna. Njihov namen je bil dvojen:

- udeležba na procesiji naj bi bila za posameznika spokorno dejanje (nastopali so tudi bičarji in križenosci),
- nazorno prikazovanje Kristusovega trpljenja naj bi vernike odvrnilo od posvetnosti.

VLOGA KATOLIŠKIH REDOV PRI NASTANKU PASIJONA

Jezuiti in duhovna dramatika

V Ljubljani so pripravljali pasijonske igre najprej jezuiti, verjetno na priporočilo škofa Tomaža Hrena. Jezuitsko gledališče je bilo celostna umetnostna stvaritev besede, petja, plesa, giba, maske, kostumov, odrske opreme in naprav. Imelo je več oblik: šolsko gledališče je bilo sestavni del jezuitskega šolstva, širši javnosti pa so bile namenjene predvsem igre na prostem in po cerkvah ter slikovite verske procesije. Motive dramskega prikazovanja je jezuitsko gledališče zajemalo iz antične mitologije in zgodovine, svetopisemskih zgodb in krščanskih legend pa tudi iz sočasnega družbenega dogajanja. Njegov prvotni namen je bil odvrčanje ljudi od reformacije, nato pa njihovo utrjevanje v katoliški veri. Jezik je bil praviloma latinščina, vendar so se sčasoma uveljavili tudi živi ljudski jeziki.

Podrobnosti o jezuitskih pasijonskih procesijah so znane od 1680 dalje, ko pričnejo o njih poročati tudi tiskani kratki sporedi (Kuret, 1981). Procesije so se vile po mestu in so imele »postaje« pri posameznih cerkvah. Jezik ljubljanskih jezuitskih iger je bil latinski, med latinsko pisanimi besedili pa so bili tudi v nemščini pisani vložki.

Podobne procesije so se vile tudi iz drugih ljubljanskih cerkva (Dimitz, 1876), toda ob jezuitih so bili v dobi katoliške obnove po reformaciji na Slovenskem dejavni tudi kapucini in njihove procesije so celo zasenčile jezuitske.

Kapucinske procesije in igre

Kapucini so bili najmlajši red, ki ga je osnoval sv. Frančišek Asiški. Na Slovenskem so bili v 17. stoletju najštevilnejša redovna skupnost. Njihove procesije so se pojavile nekaj desetletij pozneje kot jezuitske. K njihovemu razmahu pa so pripomogli prvi patri, ki so prišli v Ljubljano. O kapucinskih procesijah pri nas je prvi poročal Valvasor (1977). V 19. stoletju so bile te procesije pogosto predmet različnih razprav. Kapucinski red je v naših krajih v marsičem dosegel svoj vrh, še posebej pa je izstopajoče delo patra Romualda, ki je priredil (prevedel) besedilo za škofjeloško pasijonsko procesijo. Škofjeloški pasijon je prvi ohranjeni slovenski dramski tekst.

Pasijonska procesija na Veliki petek v Ljubljani leta 1617

Pasijonske procesije so bile pogosto reakcija na neljube in nepredvidljive dogodke, saj so poskušali z njimi vplivati na pozitivni razplet ogrožujočega stanja.

Strašna kuga, ki je morila po Ljubljani leta 1598 in 1599, je pomorila blizu 400 ljudi in je prebivalce deželnega glavnega mesta napolnila z neznansko grozo. Meščani so poskušali vse, da bi jo odgnali in v tej hudi stiski je bratovščina Odrešenika sveta, obstoječa iz bogatih ljubljanskih trgovcev, osnovala slovesen sprevod s predstavo bridkega trpljenja Zveličarja na veliki petek.

Spokorno procesijo, v kateri so v živih slikah prikazali Kristusovo trpljenje, so oznanjali po ljubljanski okolici. Njen spokorni značaj je bil poudarjen tudi s tem, da so nekateri nosili križe, drugi pa so se bičali. Na veliki petek zvečer se je v Ljubljani trlo okoličanov in meščanov, saj so k procesiji prihajali množično celo iz daljne ljubljanske okolice. Odvijala se je po ljubljanskih ulicah in potekala ponoči, razsvetljevali pa so jo z baklami. Sprevod se je ob številnih baklah in svetilnicah po ustaljenem redu začel pred nekdanjo kapucinsko cerkvijo, kamor se je po obhodu glavnih ljubljanskih ulic tudi vrnil.

Počasi pa so se višji sloji začeli izmikati udeležbi, dogajale so se nerodnosti in procesija je postajala vedno večje finančno breme za organizatorje. Zato so se je želeli znebiti, kar se je naposled tudi zgodilo. Vsa skrb za procesijo je padla na ramena kapucinov, toda kasneje so tudi oni odpovedali sodelovanje in ljubljanski pasijon je počasi zamrl.

Pasijonske procesije so uprizarjali tudi v Kranju, Novem mestu, Trziču in Škofji Loki, vendar se je v celoti ohranil le zapis škofjeloškega pasijona.

ZNAČILNOSTI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Prvi zapis škofjeloškega pasijona

Zunanja podoba rokopisa

Škofjeloški zapis pasijonske procesije je med dokumenti 18. stoletja najobširnejši in tudi edini v celoti ohranjeni rokopis, ki sodi že zavoljo trijezičnega besedila med redkosti v evropski gledališki kulturi. Besedilo spokorne procesije velikega petka hrani kapucinski samostan v Škofji Loki. Rokopis je bil iz neznanih razlogov sprva dolgo časa založen v arhivu celjskih kapucinov, zatem pa v arhivu loških kapucinov. V času ponovne uprizoritve pasijonske procesije v Škofji Loki leta 1999 in 2000 si ga je bilo mogoče tudi ogledati.

Problem avtorstva Škofjeloškega pasijona

O avtorstvu Škofjeloškega pasijona obstaja še vedno veliko odprtih vprašanj. Vsaj za prvi sprevod z besedilom, kot ga poznamo danes z didaskalijami vred, je nedvoumno dokazano avtorstvo patra Romualda, vendar besedilo združuje tako različne jezikovne prvine, da je pri njegovem nastajanju sodelovalo več avtorjev. Romualdova zasluga je, da se je ohranil jezikovni zapis govornih besed iz tistega časa in s tem tudi prvi znani dramski dialog, ki je nedvoumno izredno pomemben za zgodovino slovenskega gledališča.

V rokopisu gre za kapucinski zapis procesije, kakršno so uprizarjali po Romualdovih navodilih in s podporo loške bratovščine Sv. Rešnjega Telesa. Domneva-
mo lahko, da je bila njegova prva uprizoritev leta 1721 in da so ga z dodatkom
tretjega prizora v procesiji (Figura Infernus) uprizorili vsaj še v letu 1734, vendar o
tem, koliko let so v Škofji Loki obnavljali Romualdov sprevod za veliko noč, ni za-
nesljivih podatkov. Zadnje obnove loške procesije so se precej razlikovale od prve
uprizoritve. Začele so se pojavljati težave, saj so najeti igralci na postajališčih iz-
stopali iz vrst in hodili popivat. Zadnji ostanki teh ponavljanj so postali nedostoj-
ni in prireditelj je postopoma izgubila svoj prvotni pomen. Začela je privzemati
posvetne in glumaške prizore ter med tekst vpletala šaljivo poulično govornico, ki
je bila ljudstvu bolj blizu. Zato so kapucinski definatorji v Beljaku odločili, da naj
se v prihodnje opusti vse, kar v procesiji ni povezano s Kristusovim trpljenjem.
V zadnji tretjini 18. stoletja, po prepovedi Marije Terezije in drugih cerkvenih in
posvetnih dostojanstvenikov, pa so kapucinski sprevodi so prenehali.

OHRANJENI DOKUMENTI O ŠKOFJELOŠKEM PASIJONU

Prvi zapis o Škofjeloškem pasijonu

V začetku Škofjeloški pasijon ni zbuja posebnega zanimanja slovenskih razi-
skovalcev. Rokopis je leta 1892 prvi opisal Anton Koblar v Izvestjih muzejskega
društva za Kranjsko, v katerem je obravnaval tudi pasijonske igre in slavnostne
sprevode na veliki petek.

Sodobni pristopi k raziskovanju Škofjeloškega pasijona

Niko Kuret je leta 1934 Škofjeloški pasijon priredil in jezikovno približal so-
dobni slovenščini ter ga preimenoval v Slovenski pasijon. Ob izidu faksimilirane
izdaje Škofjeloškega pasijona leta 1972 je zapisal, da je bila priredba rezultat
njegove mladostne zagnanosti in da je kasneje ne bi več tvegala. Svoje delo pa je
obrazložil s svojo »zaljubljenostjo« v slovenski jezik in kulturo sploh. Priredba je
na katoliških prosvetnih odrih doživela do druge svetovne vojne več uprizoritev.

Leta 1965 je Slovensko stalno gledališče v Trstu uprizorilo Mahničovo prired-
bo Škofjeloškega pasijona. Z igrama Soldaški miserere in Kmečki rekviem ga je
delno združil v Veliki slovenski pasijon. Mirko Mahnič je s svojo priredbo odprl
problem jezika te igre in poudaril, da pasijon ni odrsko besedilo. Toda tudi v tej re-
dakciji se obnovitev ni posrečila, saj ni bilo mogoče nadomestiti oziroma izpustiti
vsega, kar je v igri gledališko zgodovinskega in doseči odrskih učinkov predstave
zgolj z besedilom. To namreč nikoli ni bilo namenjeno odru.

Leta 1972 je Mladinska knjiga izdala različico Škofjeloškega pasijona v izvirni-
ku (faksimile), z obširno in natančno spremno besedo Franceta Koblarja.

Naslednje leto je Slovenska akademija znanosti in umetnosti izdala obširno
delo Stanka Škerlja z naslovom Italijansko gledališče v Ljubljani v preteklih stole-

tjih, kjer v poglavju Procesije polemizira s Koblarjevimi in Kalanovimi možnostmi vrednotenja Škofjeloškega pasijona.

V letu 1978 je Mladinska knjiga izdala diplomatični prepis s preprosto, fonetično transkripcijo in prevodom neslovenskih delov besedila.

Zadnja objava Škofjeloškega pasijona je leta 1999 izšla pri založbi Mladinska knjiga. Besedilo je sestavljeno v treh jezikih: latinskem, nemškem in slovenskem. Latinsko besedilo v izdaji je transkribirano v celoti, nemško besedilo pa je prečrkovano iz gotice in tudi prevedeno v knjižno slovenščino. Glavna pozornost pa je namenjena predstavitvi slovenskega besedila.

BESEDILO ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Besedilo kot dramski zapis

Osrednje besedilo in priloge so dokument za dramsko besedilo z ustreznimi didaskalijami, hkrati pa tudi knjiga za uprizoritev procesije. Celota teh navodil zajema vse gledališke prvine, ki jih je razvila uprizoritvena tehnika od gotike do pozne renesanse. Vendar besedilo ni le literarni tekst, temveč je gledališki scenarij s spokorniško osnovo kapucinskih procesij, ki vključuje tudi prvine evropskega posvetnega in cerkvenega gledališča.

Jezikovne značilnosti besedila

Besedilo je sestavljeno v treh jezikih: latinskem (uvod, priloge, napotki), nemškem (opombe, didaskalije) in slovenskem (replike nastopajočih oseb). V času svojega zapisa sodi v nekakšno vmesno fazo v razvoju slovenskega knjižnega jezika, z mejnikoma v protestantskem temelju, ki je uveljavil osrednji govor Ljubljane (tedaj bolj dolenske) za osnovo knjižnega jezika, in v obdobju obnove knjižnega jezika v začetku 19. stoletja. Za to obdobje je bilo značilno krhanje knjižne tradicije in premik glasovnih značilnosti proti gorenjski govoricici, ob vzdrževanju pomena osrednjega kranjskega jezika. Uporabljenih je tudi veliko germanizmov (Faganel, 1999). Besedilo je z znanstvenega vidika bogat vir za proučevanje starega slovenskega jezika in predvsem dokaz, kako so živa ljudska narečja vdiralna v pisano besedo.

Izrazna moč loškega pasijona ni le v običajni pripovedi, ampak občasno udari na dan prava umetniška raba s spretno izrazno močjo in močnim čustvenim nabojem.

Škofjeloški pasijon kot poezija

Škofjeloški pasijon lahko danes pojmuje kot začetek dramskega verza na Slovenskem, saj vključuje verzificirane monologe nastopajočih oseb. Predstavlja najobsežnejši pesniški vzorec in najkvalitetnejši pesniški dosežek svojega časa.

GLEDALIŠKA ZAMISEL PASIJONA

Gledališka zamisel se je razvila iz preizkušenih prvin starih spokorniških procesij, saj je večina solističnih replik zasnovana po načelu spokorne pesmi, ki povezuje 14 podob (13 prvotnih in kasneje dodano figuro Pekla). Zanje je značilna skupna miselna podlaga. Podobe iz Stare in Nove zaveze ter krščanske prispodobe predstavljajo le ideološki pomen osrednje zgodbe o Kristusovem trpljenju, ki je zgrajena tako, da bi morala vplivati »per figuras et figurata« (s podobami in prispodobami). Ideološka doslednost se razodeva že v samem zaporedju sprevodnih prizorov: Adam in Eva, Smrt, Pekel, Zadnja večerja, Samson, Krvavi pot, Bičanje, Kronanje, Hieronim, Ecce homo, Križanje, Marija sedem žalosti, Skrinja zaveze in Božji grob. Med 14 podobami se je tedaj procesija omejevala le na polovico vseh prizorov, na sedem postaj križevega pota, vse druge epizode so bile namenjene le pojasnjevanju liturgičnega pomena pasijonske zgodbe s svetopisemskimi osebami ali z alegorijami iz verskega življenja.

Dramaturški vidik Škofjeloškega pasijona

Dramaturški vidik pasijona je najbolj problematičen zaradi zgodbe, ki je karizmatičnega značaja in jo je bilo mogoče stalno srečevati v slovenskih cerkvah ob velikonočnih praznikih kot liturgično opravilo ter ob vsakodnevnem obisku pri molitvi in opazovanju likovnega prikaza križevega pota. Pastoralna teologija je spretno uporabljala čustvene nagibe vernikov pri obredih, tako da so ti le s težavo ločili kultni obred od gledališkega.

Za dramatičen učinek igre je bistvenega pomena, da so pasijonske igre zamenjale od antike podedovano usodo in njene posledice za teološko naravnano krščansko pojmovanje odvisnosti človeka od božje volje.

Sodelovanje z božjo milostjo zahteva dejanje izročitve, kar je v nasprotju s človekovim hrepenenjem po svobodi, zato je potreben pogum za predanost. Še pred tem pa je potrebno spoznanje, iz katerega sledi darovanje. Tragični patos pasijona torej izhaja iz spoznanja, da je sodelovanje z božjo milostjo pogoj na poti do odrešitve, predana izročitev pa je optimalna moralna vrednota, ki daje vrednost posamezniku. Junak tako fizično propade, vendar zmaga v duhovnem smislu.

V ta okvir postavljena zgodba o Kristusovem sodelovanju z božjo milostjo ustreza krščanskemu pojmovanju junaštva, ki izhaja iz krepostne askeze sodelovanja z božjo voljo v popolni podrejenosti, s katero se spopada z amoralnostjo v svetu, ki je posledica grešnega padca prvih staršev.

V Romualdovi podobi Mati sedem žalosti je jasno izražena tudi klasična zahteva po katarzi in očiščenju. Mati na poti sinovega trpljenja ne obupuje, ampak svojo žalost in trpljenje obrne v dobro človekovega odrešenja.

Osrednja tema pasijona

Osrednja tema Škofjeloškega pasijona je mors victrix, ki mora vse, kar živi na svetu, vzeti pod svojo oblast. Kristusov zgled in žrtev sta ljudi rešila in jim pokazala pot k ponovni pridobitvi zveličanja. Zato se ob temi smrti pojavlja tudi tema pokore.

Kompozicijska načela Škofjeloškega pasijona

V loškem pasijonu je bila dovoljena svoboda v stilu, toda na področju kompozicije ji je bil domet fantazije omejen. Pri Romualdu lahko zasledimo simbolično številčno kompozicijsko načelo. Gre za poskus ureditve sveta v znakovnem sistemu števila. Simbolična kompozicija je bila simetrična. Središnji pojem dela je v centru kompozicije (podoba Kronanja). Zgodbo si lahko gledalec razlaga tudi na podlagi umetne zgradbe.

UPRIZORITEV ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Uprizoritveni vidik pasijona je manj problematičen od njegovega dramaturškega vidika, saj se je scenarij o loški uprizoritvi iz leta 1721 ohranil v celoti, tj. z vsemi didaskalijami in napotki o poteku procesije. Zato je v njem mogoče najti celo predlogo za uprizoritev v sodobnem gledališkem izrazu.

V loški igri so (kljub prvotni liturgični zasnovi verske igre) prisotne celo klasične zakonitosti gledališkega uprizarjanja. Dogajanje je razpeto med ekspozičijo in katarzo z mnogimi dodatki srednjeveške simultane slikovitosti na osnovi zamenjave antične usode s krščansko predestinacijo, ki je v moderni dramaturgiji močno prisotna.

Ponovna oživitev procesije na loških ulicah leta 1999 je sprožila val navzkrižnih polemik z že zdavnaj dorečenimi argumenti o tem, ali je to verska igra, spokorna procesija ali gledališka igra. Vendar je gledališki značaj loške procesije zgodovinsko nedvomno dokazan. Danes se zanimanje zanjo začne tam, kjer je konec liturgije in se začneja gledališče.

Škofja Loka je z dokončno obliko svoje pasijonske igre prav gotovo na samem vrhu tovrstnih gledaliških prireditev v Evropi. Mogoče ni slučajno, da je tudi začetek tovrstnih prireditev lokacijsko vezan na območje takrat še etnično zaokroženega slovenskega topografskega območja. Igrali so v domačem, slovenskem jeziku, saj v latinščini preprostim okoliškim prebivalcem ne bi bila razumljiva.

Prostorska organizacija uprizoritve

Na podlagi Romualdovega scenarija lahko s precejšnjo verjetnostjo domnevamo, da se je del procesije odvijal na pomičnih odrih. Domneve potrjuje tudi urbanistična zasnova Škofje Loke. Grad je bil zvezan z mestom po obrambnem

zidu in je dajal zaščito staremu mestnemu jedru z dvema središčema, starejšim Zgornjim in mlajšim Spodnjim trgom. Mesto je prebivalcem nudilo ustrezno socialno varnost in gospodarske možnosti. Udeleženci procesije so se zbrali okrog kapucinskega samostana in ob določenem času odšli v svečanemu sprevedu na Zgornji trg, kjer se je po principu simultanelega odra odvijala pasijonska zgodba.

V problemu prostorske organizacije uprizoritve je viden nov ustvarjalni princip. Nekdanja prostorska enotnost se je razbila, posamezni deli predstave pa so bili različno organizirani in niso bili več v logičnem ravnovesju. Motivi, ki so bili za temo postranskega pomena, so stopili v ospredje, tako da so prostorsko razvrednotili glavni motiv in ga postavili v ozadje.

Množična udeležba pasijonske procesije

Za prireditve je bila značilna množična udeležba. Za propagando je poskrbel cerkveni aparat, ki je oznanjal sprevede po okoliških mestih, graščinah, med cehovskimi organizacijami in med kmečkim ljudstvom. Sodelujoči so prihajali iz vseh okoliških vasi. Prireditve so izvajali ponoči, ob baklah in svečah.

Vloga gledalcev

Dramatični učinek pasijona so vzpostavljali bolj gledalci kot nastopajoči. To izhaja iz zgodovinskih in socialnih okoliščin, za katere so bile značilne katoliške verske obnove ter številne naravne katastrofe in kužne bolezni. Razmere so najbolj prizadele prebivalce mest in predmestij, ki so bili socialno najbolj ogroženi. V pasijonu se zato smrt pojavlja kot resnična nevarnost, na katero se je bilo treba pripraviti z dolgotrajnimi križevimi potmi in pobožnostmi. Gledalci so sočustvovali s trpečimi in pričakovali katarzo, ki je izhajala iz njihovih verskih občutenj. Toda v trenutku, ko so procesije spremenile značaj, se je čustvo spokornosti spreverglo v komično občutje. Pasijon je zaradi širokega sodelovanja meščanov služil tudi kot povezovalni element skupnosti.

Vizualna rekonstrukcija pasijona

Na podlagi Romualdovega scenarija ni mogoče natančno rekonstruirati dejanske vizualne podobe Škofjeloškega pasijona, čeprav so vsi nastopajoči navedeni po številu in zaporedju. Vendar oblikovanje podob in verzov v tekstu ni natančno določeno. Verjetno so poleg potujočih obstajali tudi statični prizori.

Podobe v pasijonu

Število podob, ki jih omenjajo posamezni avtorji, se spreminja. Največkrat je omenjenih 13 podob, nekateri pa jih omenjajo 14 ali celo 15 podob. Te so pričele postopoma dobivati vedno večji gledališki značaj. Podobe Kristusovega trpljenja

so začeli dopolnjevati posvetni prizori. Ti so bili lahko burkaški, alegorični ali simbolični, besedila pa so izhajala iz ljudske govornice.

Kratek opis podob v pasijonu in predstavitev njegove vsebine

Pred prvo podobo gre na čelu voditelj v rdeči kuti, ki nosi v roki palico z zvezdo. Za njim jaha Smrt na belem konju in z bobnom. Sledi ji mož v črni kuti, z veliko črno zastavo, katere čop nosi majhen deček, ki je prav tako oblečen v črnino.

Prva podoba predstavlja Raj. Pomični oder nosi 20 moških, na njem pa je 6 igralcev, 3 angeli, Adam, Eva in hudič. Angel odžene prva človeka iz raja. Hudič se jima posmehuje, ker ju je zapeljal, vendar je za kesanje že prepozno. Adamovi otroci so zapisani smrti. Adamov greh mora izprati Kristus s svojim trpljenjem, kar nakazujejo angeli, ki nosijo simbole njegovega trpljenja (kelih, mošnjo za denar, vrvi, meč, šibo, steber, žeblje, lestev, trnovo krono in petelina).

Druga podoba opominja, da smo vsi zapisani smrti. Predstavlja jo Smrt, ki jezdi na belem konju, ovenčana z lovorovim vencem zmage in oborožena z dolgo sulico v roki.

Leta 1734 so med drugo in tretjo podobo vključili še *podobo Pekla*. Peklensko konjenico vodi Lucifer, za njim gredo hudiči, ki na verigi vlečejo pogubljeno dušo. Duša preklinja dan svojega rojstva in svoje pregrehe.

Tretja podoba predstavlja Gospodovo večerjo. Podoba se odvija na odru, na katerem sedijo Kristus in 12 apostolov. Oder privlečeta dva konja. Kristus govori svojim učencem o svoji ljubezni do njih in v znamenje te ljubezni spremeni kruh in vino v svoje telo in kri. Učencem nato pove, da ga bo eden od njih izdal. Pokaže na Judeža, ki bo moral goreti v peklju, ker ni hotel živeti po njegovem nauku.

Četrta podoba predstavlja Samsona. Ta ima alegoričen pomen oziroma predstavlja prisposodob Kristusovega trpljenja. Samsonova moč je fizična, zunanja, maščevalna, Kristusova pa duhovna, ponotranjena in nemaščevalna.

Peta podoba je Krvavi pot. Kristus od žalosti poti krvavi pot. Scena prikazuje Oljsko goro, na odru pa je 6 oseb: Kristusa tolaži 5 angelov. Za tem prizorom gre Judež, ki je Jezusa izdal, vodi ga hudič. Jezusa pripeljejo pred Pilata, ki zavrača tožnike, saj na obtožencu ne najde krivde. Sodi naj mu Herod, ki izpraša Jezusa o njegovih dejanjih, toda ker ta noče odgovarjati in narediti čudeža, ga dà obleči v belo oblačilo ter ga zasmehljivo odpusti in prepusti Pilatu.

Šesta podoba prikazuje bičanje. Oder za podobo bičanja nosi 16 mož. Na njem je 6 oseb: Kristus, 2 angela in 3 Judje. Judje Jezusa bičajo, prvi angel ga tolaži, drugi pa opominja grešnike, da so tega krivi tudi njihovi grehi. Prizoru sledijo spokorniki in križenosci.

Sedma podoba predstavlja kronanje. Trije Judje kronajo Jezusa in se mu posmehujejo.

Osmo podoba predstavlja Hieronima, ki obžaluje, da je svojega odrešenika tolikokrat žalil in prosi, da naj raje umre, kot da bi moral biti zaradi njegovih grehov Jezus razpet na križu. Prizoru sledijo puščavniki s križi na ramenih in nekaj spokornikov.

Deveta podoba se imenuje Glej človek (Ecce Homo). Prikaže Jezusovo pot do Golgote. Oder nosi 20 mož, na njem je 6 oseb: Pilat, 2 Juda, farizej in 2 angela. Pilat upa, da bo prebičani in s trnjem okronani Jezus zbudil usmiljenje prisotnih, toda oba Juda in farizej zahtevajo, naj ga obsodi na smrt na križu, da ne bo več zapeljeval ljudstva. Angela se nad sodbo zgrozita. Sledi jima sprevod 4 farizejev s črnimi pokrivali. Pod križem stojijo: žalostna Marija, Marija Magdalena, Marija Saloma, Marija Kleopova in še ena Marija. Vse obžalujejo in objokujejo Jezusovo trpljenje in se zavedajo, da je to posledica človekovih grehov.

Deseta podoba prikazuje križanje. Podobo Kristusa na križu peljejo na odru dva ali trije konji. Pod križem stojita Magdalena in Kupido ter štirje kontinenti: Evropa, Amerika, Azija in Afrika. Evropa je prva prejela milost odrešenja, Amerika, Azija in Afrika pa ji sledijo.

Enajsta podoba prikazuje Marijo sedem žalosti in je v celoti namenjena žalosti, ki jo izpoveduje Marija. Mati trpi ob pogledu na svojega mrtvega, ponižanega in zasramovanega sina in poziva grešnike, naj si vzamejo k srcu to trpljenje.

Dvanajsta podoba predstavlja skrinjo zaveze, ki jo nosijo štirje leviti. Dva levita jih spremljata s kadilnico.

Trinajsta podoba - Božji grob je zaključni prizor pasijona. Kristus je dotrpel in izpolnil svoje poslanstvo. Njegova smrt je zmaga nad zlom, zato ga v slavnostnem sprevodu nosijo kot velikega zmagovalca. Grob nosi 14 mož, ki jih zastopajo meščani, oblečeni v rdeče halje. Ob njih stopa 6 mestnih svetnikov v črnih plaščih, s svetilkami v rokah. Z njimi gredo glasbeniki, duhovniki, župnik in drugi povabljeni. Nazadnje stopa ljudstvo.

Scenska kompozicija pasijona

Sam Romualdov scenarij ne omenja scenske sestave pasijona, toda znano je, da so poleg nošenih in vozečih odrov obstajale tudi stalne podobe, ki so bile vključene v mestno podobo, med hiše. Odri za nekatere podobe so bili že vnaprej pripravljeni in proti njim so se napatili vsi nastopajoči peš. Loška procesija je izkoriščala vse scenske možnosti.

Romualdove navedbe barv in kostumov v scenariju

Navedbe barv posameznih oblačil v scenariju naj bi imele dramatičen pomen. Sprevod naj bi se začel odvijati še pri dnevu, toda v procesiji so omenjene tudi bakle in sveče, ki so jih morali prebivalci Škofje Loke prižigati na oknih. Nekateri kostumi so bili tudi oblikovno določeni. Oblačila v pasijonu niso določena samo

z dramsko funkcijo nastopajočih, ampak tudi s stanovsko pripadnostjo in s cehi določenih oseb, ki imajo v dejanjih pomensko vlogo. Zato so oblikovana v skladu s slogovnimi posebnostmi kraja in časa. Kostumografija sledi srednjeevropskemu ljudskemu izročilu, delno pa se v njej kaže tudi orientalski vpliv.

Posebnost Romualdovega pasijona so številni angeli v vlogi razlagalcev, ki so nosili simbole Kristusovega trpljenja.

Glasba v pasijonu

Glasba je imela v pasijonskih procesijah manjšo vlogo kot pri drugih podobnih gledaliških oblikah na Slovenskem. V predlogi Škofjeloškega pasijona lahko zasledimo pet mest, kjer je omenjena glasba, sicer se govori o recitiranju, kakor je to izraženo v nemških rubrikah k besedilu. Glasba je bila odvisna od sestave trenutno nastopajočih glasbenikov in se je zato precej spreminjala.

Dosedanje uprizoritve Škofjeloškega pasijona

Odrski uprizoritvi leta 1934 in leta 1936 sta bili sila pomembni, saj sta predstavljali prvo priredbo Škofjeloškega pasijona v 20. stoletju. Igrali so jih amaterski igralci v Kranju in v Škofji Loki. Jezik obeh uprizoritev je bila sodobna slovenščina. Vendar je bila prirejena za oder (ne pa za procesijski način predstavljanja) in verjetno prav zato ni dosegla zaželenega učinka.

Odrska uprizoritev Slovenskega stalnega gledališča v Trstu leta 1965 je predstavila Mahničovo priredbo Romualdovega pasijona. Ta je uvedla govorico, ki je bila zapisana v scenariju. Žal se tudi ta obnovitev ni uveljavila iz istega razloga kot prejšnja. Vseh gledališko-zgodovinskih elementov v igri namreč ni bilo mogoče ignorirati.

Radijska igra leta 1992 je bila pomembna priredba Škofjeloškega pasijona, ki ima nesporno precejšnjo kulturno-zgodovinsko in medijsko vrednost, toda sama kvaliteta neposrednega prenosa je bila tudi tokrat zelo slaba.

Ponovna uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1999

Škofjeloški pasijon so v procesijski obliki ponovno uprizorili leta 1999, vendar je treba poudariti, da obnavljanje dogodka v duhu časa, v katerem je nastal kot spokorna procesija, tedaj nikakor ni bilo več mogoče. Možna je bila samo gledališka interpretacija v smislu čistega gledališkega dogodka, brez vsakršnih liturgičnih primesi. Že baročna procesija je v letih, ko so jo uprizarjali, začela zanemarjati svoj prvotni namen in je iz liturgične vedno bolj izrazito prehajala v gledališko dramo.

Do leta 1999 Škofjeloški pasijon še ni bil uprizorjen v taki obliki, kot so ga izvajali v času njegovega zapisa. Vsem predhodnim poskusom obnove ni bil naklonjen tedanji čas, šele leta 1996 je občina Škofja Loka dala pobudo za obuditev te slavne procesije in projekt vsestransko podprla, na kar so se močno odzvali tudi prebivalci mesta.

Merila za ocenjevanje Škofjeloškega pasijona

Merila za ocenjevanje pasijonske procesije so drugačna kot merila za ocenjevanje umetnega gledališča. Vsaka taka prireditelj je bila pobožna šega in temu namenu se je podrejal celoten uprizoritveni koncept. V načinu predstavljanja, v načinu oblikovanja besedila in v vedenju na prireditvah sta se zrcalili miselnost in čustvovanje preprostega človeka. Gledalci so pogosto molili in moški so se odkrili. Pred svetovno vojno se je odnos do pasijona spremenil. Gledalci v uprizoritvi niso več čutili neposrednega izraza prireditve, zato vedenje ni bilo več tako močno vezano na pobožnost. Pasijon je dobil drugačen značaj in v njem so začele postajati pomembne prvine, ki so bile sicer značilne za umetno gledališče.

Zaradi posebne verzne in besedilne funkcije se Škofjeloški pasijon opira tako na tradicijo kot tudi na sočasne, regionalno determinirane oblike slovenskega izražanja. V součinkovanju obeh silnic nastajajo ob tradicionalnih tudi nove izrazne oblike, ki na izpostavljenih mestih dodatno pomensko bogatijo sporočilo.

ELEMENTI VPLIVANJA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA NA KOLEKTIVNO IDENTITETO ŠKOFJELOČANOV

Škofjeloški pasijon je v preteklih obdobjih, predvsem v času od svojega nastanka do svoje ukinitve, pa tudi v najnovejših poskusih obujanja tradicije ljudskega gledališča, vplival predvsem na regionalno identiteto Škofjeločanov. V tem se je približal srednjeveškemu gledališču (iz katerega tudi izhajajo pasijonske procesije), ki je lahko mobiliziralo skupnost, jo ozaveščal, postal inštrument za razumevanje tekočih in spodbujanje prihodnjih premikov, kar je po Klaiću (2000) tudi značilnost današnjih poskusov gledališke ustvarjalnosti v lokalni skupnosti in za lokalno skupnost.

Gledališki – ekonomski, produkcijski in izvedbeni angažma skupnosti je bil torej pogosto namenjen krepitvi njene kolektivne identitete. Vzpostavljal je alternativo fatalizmu in ustvarjal kolektivno moč, ki je premagovala nemoč posameznika, ter potrjevala posameznike in kolektiv kot aktivna bitja, ki so s široko udeležbo v pripravi in izvedbi predstave skozi različne oblike in naloge poskušali razumeti in oblikovati svojo usodo.

Trdimo lahko, da gledališke predstave na svojevrsten način utrjujejo človekovo družbenost oziroma njegovo pripadnost skupini (ali več skupinam). Pogojujejo tudi eksistenčno pomembnost skupine zanj, saj ta zadovoljuje dve temeljni človeški potrebi:

- potrebo po varnosti in
- potrebo po vključenosti oz. integriranosti v skupino (Kovačev, 1997).

POMEN KREPITVE ETNO-KULTURNE IN NACIONALNE IDENTITETE

Ob izteku dvajsetega in v začetku enaindvajsetega stoletja je mogoče opaziti vse izrazitejšo tendenco po vrnitvi h koreninam, ki se izraža predvsem v krepitvi etnične identitete pri evropskih in neevropskih narodih.

Južnič (1993) pojmuje kot temeljna določila etničnosti štiri kontinuitete:

- bivalno ali teritorialno,
- biološko-genetično,
- jezikovno in
- politično kontinuiteto.

1. Teritorialnost

Teritorialna kontinuiteta je bila v Škofji Loki v času nastanka in uprizarjanja Škofjeloškega pasijona prav gotovo prisotna, saj migracije tedaj še niso bile tako pogoste in je šlo v primeru njenih prebivalcev za relativno zaprto skupnost z enotnimi sociokulturnimi značilnostmi.

2. Biološko-genetična determinanta etničnosti

Prav tako kot na teritorialnost lahko sklepamo tudi na prisotnost biološko-genetične determinante etničnosti, tj. na skupno poreklo prebivalcev slovenskega ozemlja, čeprav je verjetno prišlo tudi do občasnega mešanja z nemško populacijo.

3. Jezik

Jezik je prav gotovo najzanesljivejši indikator etničnosti, saj determinira njen nastanek in razvoj. Zaradi svoje komunikacijske, oziroma posredovalne funkcije ima pomembno vlogo v formiranju osebne in kolektivne identitete. Omogoča oblikovanje komunikacijske skupnosti, ki tvori ogrodje etničnosti. Je namreč eden temeljnih konstitutivnih elementov skupinske zavesti, zato se vrašča v jedro etnične pripadnosti. Primeri obstoja etničnosti brez jezika so izredno redki oziroma jih skoraj ni.

PASIJONSKE PROCESIJE KOT MOŽEN DEJAVNIK KREPITVE SOCIALNE KOHEZIJE

S širokim sodelovanjem prebivalcev je srednjeveško gledališče služilo socialni koheziji, nedvomno pa je prevladovala integrativna funkcija, ker je svoje producete, izvajalce in gledalce navezovala na prevladujočo cerkveno ideologijo. Toda glede na svoj demokratični in široko participativni značaj je občasno lahko tudi širilo sporočila, ki so to ideologijo postavljala pod vprašaj ali pa vsaj relativizirala njene postavke, če se jim že niso odkrito uprta. Poznejše profesionalno gledališče, ki je bilo odvisno od mecenstva elit in oblasti kot tudi od podpore publike, ki je plačevala, je takšno nalogo veliko težje opravilo.

S pomočjo socioloških, antropoloških, ideoloških in urbanoloških in ne le estetskih dimenzij pasijonskih procesij lahko določamo mesto gledališča v današnji družbi in sodobnem urbanem okolju ter razumemo njegovo funkcionalizacijo v okviru velikih sistemov vrednot, prepričanj in sredstev za njihovo razširjanje, ki so na razpolago. Tedanja gledališka praksa ponuja tudi obrazce za razumevanje cele vrste manifestacij sodobnega kolektivnega življenja: proslav in praznovanj, javnih ceremonij in ritualov, ki jih prirejajo v sodobnem svetu.

Procesijsko gledališče nas torej opominja, da smisel gledališča ni le v proizvajanju umetnosti, ampak da je gledališče predvsem družbeni medij, pomembna družbena institucija in ideološki kanal, laboratorij družbene zavesti in oblika samoorganizacije, ekonomska domena in vidik praznovanja skupnosti ali elit. Zato gledališče profesionalcev (kljub temu, da pridobiva na umetniških učinkih) nujno izgublja na širini participacije. Amatersko gledališče, ki je obstajalo v času pasijonskih sprevodov in ki ga danes prepoznamo v redkih ambicioznih naporih lokalne skupnosti, ima izrazito socialno funkcijo.

Pasijonske igre zaslužijo pozornost današnjih raziskovalcev ne le zaradi svoje dramaturgije in uporabe prostora, ampak tudi zaradi svojih transestetskih aspektov, tj. zaradi svoje socialne vloge v življenju lokalne skupnosti med splošnostjo krščanske religije in civilne identitete kraja, kjer je bilo gledališče sredstvo za posredovanje raznorodnih in protislovnih interesov posameznih družbenih skupin ter organizacija in način simbolizacije medsebojnih odnosov. Pozitiven odziv gledalcev na obujanje pasijonskih predstav pa zato niti danes ne more izostati.

ZAKLJUČEK

Pasijonske igre so bile tipičen primer srednjeveške dramatike, ki pa se je v času protireformacije in baroka obnovila in zaživela v vsej svoji večplastnosti. Na nastajanje pasijonskih prireditev so pomembno vplivale sodobne socialne in ekonomske okoliščine. Zgodovinska situacija jim je bila naklonjena, saj so bile izpeljane iz predhodnih liturgičnih procesij, ki so jih poskušali prirediti razumevanju preprostega ljudstva.

Cerkev načeloma ni podpirala gledališča zaradi teoloških, moralnih in političnih razlogov, vendar ni vedno obsojala vseh njegovih vidikov, ampak jih je pogosto celo izkoriščala sebi v prid. Pri samemu nastajanju liturgičnih dram, gledališča, misterija, miraklov in pasijonov je pokazala veliko prilagodljivost ter jih uporabila za doseganje svojih ciljev. Pasijoni so služili uveljavljanju krščanskih načel in povečanju slikovitosti v učenju religioznih vsebin. Zato se cerkev sprva največkrat ni ozirala na občasna pretiravanja, geste in način uprizoritve igralcev, ki so postavljali pod vprašaj dostojanstvo in sakralni značaj uprizoritve. Tedanji način uprizoritve in dojemanja jezika je bil z vidika gledalcev v skladu s krščanskimi temami in nikakor ni bil moralno vprašljiv, saj so tedanji gledalci

pojmovali uprizoritev kot nekaj normalnega in je bila zanje odsev njihovega sodobnega časa in prostora.

V takem vzdušju so se pasijonske igre močno razmahnile po vsej Evropi, toda sčasoma se je v uprizoritve vpletalo vedno več motečih elementov, tako da so ti preseгли tudi največjo toleranco cerkvenih in posvetnih dostojanstvenikov in so jih ti začeli prepovedovati. V večini evropskih držav imamo tako ohranjene le fragmente pasijonskih iger, ki so kmalu po prepovedi zamrle in tudi niso bile več zanimive za publiko. Nekoliko dlje so se ohranile le v alpskih predelih.

Ena najbolj ohranjenih pasijonskih iger, ki ima poleg svoje verske in gledališke funkcije tudi pomembno vlogo v obujanju nacionalne zavesti, je prav gotovo Škofjeloški pasijon – prvo dramsko besedilo, napisano v slovenskem jeziku. To mu (ob vseh drugih kvalitetah) daje izreden pomen za obujanje slovenske nacionalne identitete in poleg Škofjeločanov so danes lahko nanj ponosni vsi Slovenci.

V 20. stoletju se je zato pojavilo veliko poskusov njegove ponovne oživitve in priklica vzdušja, v katerem je cvetel pasijon. Mnogi poskusi niso bili uspešni, saj so ga poskušali prirediti za odrsko uprizoritev ali za radijsko igro, kar pa ni bil njegov prvotni namen. Prav scenski efekti, barvitost in razgibanost so bili tisti dejavniki, ki so pasijon toliko časa ohranjali v slovenski zavesti, zato ga je Niko Kuret leta 1934 (ko ga je priredil) tudi imenoval Slovenski in ne zgolj Škofjeloški pasijon.

Sodobnejše uprizoritve (zlasti uprizoritev 1999/2000) so organizatorji pripravili tako, da so skušali pasijon čim bolj približati njegovi prvotni obliki in hkrati odstraniti elemente, ki sodobnemu gledalcu ne bi bili več razumljivi. Amaterski igralci iz Škofje Loke in njene širše okolice so resnično vložili ogromno energije v njegovo ponovno obuditev in že zaradi njihove zagnanosti in zaverovanosti Škofjeločanov v »svoj« pasijon, lahko danes s precejšnjo gotovostjo trdimo, da Škofjeloški pasijon ne bo kmalu zamrl.

VIRI

- Cohen G. *Études d'histoire du théâtre en France au Moyen Age et à la Renaissance*. Paris, 1956.
- Dimitz A. *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813*, III. Laibach, 1876.
- Južnič S. *Identiteta: Fakulteta za družbene vede*. Ljubljana, 1993.
- Kerševan M. *Religija in slovenska kultura. Ljudska religioznost, civilna religija in ateizem v Sloveniji*. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga. Ljubljana, 1989.
- Kovačev A. N. *Individualna in kolektivna identiteta*. Visoka šola za zdravstvo. Ljubljana, 1997.

Kuret N. Duhovna drama. Literarni leksikon: študije. 13. zvezek. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, 1981.

Kuret N. Ljudsko gledališče pri Slovencih. V: »Slovenski etnograf«, 11. Ljubljana, 1958: str. 11-48.

Valvasor J. V. Slava vojvodine Kranjske. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1977: str. 266-268.

DR. TINE DEBELJAK:

ŠKOFJELOŠKA PASIJONSKA PROCESIJA IN RAZVOJ PASIJONSKIH IGER SPLOH.

Škofja Loka je v slovenskem kulturnem svetu znana tudi po tem, ker se je v našem mestu prvič v slovenskem jeziku l. 1721. predstavljal igerski tekst, takoimenovana „pasijonska procesija“, ki jo radi tega moremo šteti med prve početke slovenske dramatike ter je obenem tudi eden zadnjih odmevov srednjeveških misterijev (verskih iger), ki so bili v prejšnjih stoletjih po vsej Evropi v navadi ter so bili izraz katoliškega občestvenega nazora, veličastni po svojem obsegu, raznolikosti in mogočnosti. Katoliški svetovni nazor, ki je v polnosti obvladal ves srednji vek, ni mogel nadaljevati paganskih iger, kot so bile poznane iz starega grškega in rimskega slovstva, zato si je moral ustvariti svoj način izražanja tudi v gledališki umetnosti. In tako se je začela nova dramatika razvijati v cerkvi, pri cerkvenih svečanostih, kajti že sveta maša sama ima v sebi nekaj dramatskih prvin, iz katerih je mogoče ustvariti dejanje: saj duhovnik predstavlja igralca in ljudstvo kor, ki mu odpeva. Še izrazi-te je prišel dramatski dvogovor do veljave pri velikonočnem berilu (antifoni), ko se bere, kako so prišle žene h grobu, pa jih je angel ogovoril: „Koga iščete?“ „Jezusa Nazareškega.“ „Ni ga, vstal je, kakor je rekel!“ „Aleluja!“ Že v 4. st. — pravijo — so imeli v Jeruzalemu navado ta prizor predstavljati ob Kristusovem grobu. V 10. stoletju pa so ga romarji in pozneje Križarji prinesli na zapad, kjer so ga predstavljali po cerkvah dijakoni: dva sta prišla h grobu in angel ju vpraša kot sem zgoraj navedel. Potem se dijakona vrneta h škofu in zapojeta: „Gospod je vstal, Aleluja!“ in zbor odpoje „Te Deum“! Ko so h čistim cerkvenim obredom prišle s časom še posvetne prvine, n. pr., da žene, hiteče h grobu, ustavi še prodajalec mazil in dišav, ki jim jih v šegavem jeziku ponuja, se tak prizor ni mogel vršiti več v cerkvi, temveč so ga postavili pred cerkev. In odslej so se ti in taki prizori še množili, večali z novimi osebami in novim ne svetopisemskim tekstom ter so se vršili pred cerkvenimi vrati, pozneje tudi na prostem. Predstavljali so velikonočne dogodke, kot jih opisuje „pasijon“, h katerim so ljudski pesniki spesnili še nove besede, po navadi v verzih, ter so na ta način nastale pasijonske igre. Iz takih malih početkov se je razrastla ogromna srednjeveška dramatska umetnost, kot je ni para v svetovni zgodovini, saj so nekatere igre obsegale čez deset tisoč verzov ter se je njih igranje raztegnilo na 40 dni (vsak dan nekaj!). Ohranjena je režijska

knjiga takega pasijona iz l. 1501. (v mestu Mons v Belgiji), ki obsega 15 rokopisnih zvezkov, kar je dalo v modernem ponatisku 450 strani! In to brez teksta, zaznamovane so le iztočnice ter režijske pripombe! Že ta primer, ki ga navaja Joseph Gregor v knjigi „Weltgeschichte des Theaters“ (1933. str. 155.), nas mora navdati z občudovanjem tega svetega navdušenja, ki je preveval ves srednji vek ter ga moramo postaviti kot enakovreden dokument gotskim katedralam, vzniklim iz istega duha! In tako igranje je zahtevalo več mesecev pripravljen in stroškov, zato so se ustanovljale posamezne „Bratovščine trpljenja Gospodovega“, ki so skrbele za vprizoritev teh orjaških predstav, vršечih se v največjem sijaju (nekoč je tekla pravda za Pilatov prestol in oblačilo, ki so ga cenili preko 1000 zlatih frankov!) in z vsemi tehničnimi pripomočki, o katerih danes nimamo pojma (saj je bilo ob prizoru „ustvarjenja sveta“ — kot navaja tista režijska knjiga — treba spustiti na oder nešteto živali, celo svetov!). V Lucernu pa je vsak, kdor je sodeloval kot igralec, moral plačati 100 kron, kar bi seveda počasi vodilo k osiromašenju kraja, kajti vstopnic srednji vek ni poznal. In vse to je bilo žrtvovano samo za čimvečji sijaj. Navdušenje, ki ga današnji kupčijski svet ne pozna več! In to navdušenje s pristno srednjeveško fantazijo je ustvarilo na mozaičen način gledališče v najvišjem smislu. Tu je ustvarjeno v najvišjem smislu gledališko občestvo, njemu nasproti pa še bolj gledališče uživajoče občinstvo . . . „Iz vsega tega dobimo vtis, da ni šlo samo za teater“ pravi omenjeni monografist. In tako so se do 16. stol. razvijale pasijonske igre posebno v Nemčiji, kjer je skoraj vsak kraj izoblikoval poseben tip.

S časom pa se je ob teh igrah razvil še nov tip — pasijonske procesije, ki se od igre razlikuje v tem, da nima stalnega odra, temveč so posamezne skupine, ki so predstavljale posamezne prizore, šle v procesiji, navadno celo ne peš, temveč na vozovih ali na odrih, ki so jih nosili člani posameznih obrtniških zadrug (cunftov) ali bratovščin. Ko je prišla skupina na mesto, kjer je stala množica, je izdeklamirala svoj tekst in se odpeljala dalje, da da mesta sledeči skupini, ter je zopet na drugem mestu ponovila svojo vlogo. Tako predstavljanje v zvezi s procesijo se je začelo na praznik sv. Rešnjega Telesa, ki se je prav tedaj začel častiti (od 1264. dalje) ter se je pozneje preneslo tudi na Veliki četrtek oz. petek. Ta navada se je razvila po vsem krščanskem svetu ter živela nekaj stoletij, dokler se ni v versko čustvovanje zanesel naturalistični element, n. pr. Juda, ki se je obesil, je spustil črnega goloba ter celo živalski drob, ki ga je s seboj nosil, potem razne norčije, ki so jih uganjali predvsem hudiči, razni komični prizori itd., kar je pozornost odvrčalo od svetega dejanja. Zato so v poznejših letih cerkvene oblasti take procesije in igre prepovedale ter so se le redko kje ohranile nepretrgoma do današnjega dne (Oberammergau). Toda ta naturalistični element je po svoje pripomogel, da se je iz misterijev (verskih iger) razvila moderna drama (Shakespeare) ter zato moremo govoriti o njih kot početkih evropske moderne drame sploh, na kar se nam

zdi potrebno opozoriti. Pasijonske igre pa, kjer so se ohranile, so postale izrazito ljudske predstave, ki danes zopet dobivajo na veljavi.*

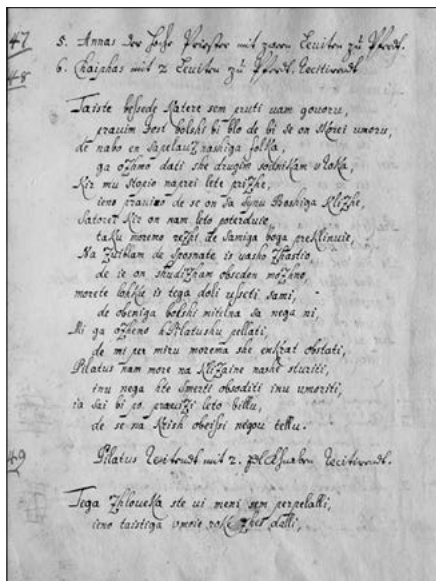
*
* *

Tudi v Sloveniji so se predstavljale take pasijonske procesije in sicer najprej v Ljubljani (kapucini — danes Zvezda!) l. 1617., o čemer poroča med drugim Valvazor: „Vsi tujci hvalijo, da skoro nikjer niso videli tako lepe, pobožne in dolge procesije. Obhod je bil po noči, pri neštetihi lučih . . . V njem so prikazovali trpljenje Kristusovo ter mnogo podob iz stare in nove zaveze, ki so jih nosili ali vozili, peš in na konjih. Razen pobožnih gledalcev je bilo opaziti tudi mnogo bičarjev, ki se sami bičajo, tudi mnogo takih, ki križe nosijo, mnogo puščavnikov itd.“ (Valvazor Ehre... XI. str. 695.). Ta procesija se je vršila do časov cesarja Jožefa, pozneje je škof Herberstein dal samo Zveličarjevo soho na mrtvaškem nosilu nositi po mestu, končno je tudi to cesar prepovedal (Costa, MHVK 1857., str. 100). Procesija se je vršila v nemščini prav tako kot tudi v Kranju l. 1730. (Costa MHVK 1857., 69) po tekstu, ki je bil verjetno s Koroškega, kjer so jih igrali še v novejšem času (Dolga vas in Lesnik še l. 1852.). Rokopis te igre je zdaj s Costovo zapuščino v Leningradu. (To procesijo je uporabil kot motiv Ivan Pregelj v črtici „Bičanje v Kranju.“ Zbr. sp. 3. zv.).

Take procesije so se vršile tudi v Novem mestu (nemško) in v Trziču (slovensko). Prav tržiško procesijo opisuje po spominu svoje matere Hicinger (Zgodnja Danica 1859., str. 73), kako se je vršila: „Na zgornjim koncu terga se je trpljenje Gospodovo začelo skazovati z molitvijo v vertu; sodba je bila na tergu, kjer je več hiš imelo spredaj mostovže ali balkone (pomolja), na katerih so se vsedali sodniki; križanje pa je bilo na drugim koncu terga na nekim griču . . . H koncu naj še povem, de so se zraven té igre tudi bičarji (gajžljavci) vidili, ki so se sami bičali; in to je bilo do poslednjih časov v navadi. Kot otrok sim še poznal moža, ki je bil od kdaj navajen se bičati v Veliki petek; ko je bila pasijonska igra odpravljena, se je vselej še doma na večer bičal. Nekdanje čase so tedaj tako iskali živ občutek trpljenja Kristusovega v sebi obuditi.“ Podobno pasijonsko procesijo z igro so igrali l. 1721. prvič tudi v Škofji Loki in to v slovenskem jeziku, kot je tekst priredil p. Romuald iz št. Andraža na Goriškem za časa gvardijana Tolminca p. Agathangela. In ta tekst je ohranjen v škofjeloškem kapucinskem samostanu obenem s tiskanimi valbili ter pomeni prvi slovenski dramatični tekst ter je zato še posebej zgodovinske važnosti. Obenem pa je lep zgodovinski zgled obrtniškega značaja stare Loke ter se da v tem primerjati samo novoodkriti podobi v Crngrobu, ko Kristusa v trpljenju obdajajo loški „cunfti“. In tudi to je vzrok, da

* Primerjaj moj članek: Pasijonske igre drugod in pri nas. „Slovenec“ 1955, št. 92.

smo dali na spored letošnjih obrtniških prireditev tudi restavracijo te najstarejše slovenske igre.

Odlomek iz teksta „škofjeloškega pasijona“.

Fr. Planina.

Procesija obstoji iz teksta (nad 1000 verzov) ter režijskega uvoda, kjer se piše v latinščini, da je procesijo na prošnje glavarja Antona pl. Eckerja ustanovila Bratovščina sv. Rešnjega Telesa, ki je tudi prevzela vse stroške ter organizacijo. Treba je bilo namreč preskrbeti veliko igralcev, konj, voz, ter raznih podob. Nato pa je predpisan red (ordo procesionis) v nemščini, kako naj se prizori razvrsté: najprej gre vodnik v rdeči kuti, noseč v roki palico z zvezdo, za njim jezdi Smrt z bobnom na konju-belcu, nekdo v črni suknji nosi veliko črno zastavo, katere čop drži mali fantič, prav tako v črnem. Nato sledi prvi prizor (figura) „izgon iz paradiza“. Ta „paradiž“, to je oder, na katerem se predstavlja pad našega očeta Adama, igra 7 igralcev, ki ga nosi 20 mož. — In tako si slede drugi prizori: Adamovi otroci, za njim Smrt, skupina angelov z znaki Jezusovega mučilnega orodja (žebliji, krona, lestva), v družbi „cunftarjev“ bratovščine v tej-le vrsti: krojači, lončarji, zidarji, čevljarji, peki, mesarji — ter na konec zopet krojači. Njim sledi „mrтваški marš“: Smrt na konju pelje za sabo vso cerkveno in svetno gosposko, vse stano-ve od papeža, kanonikov do kaplanov, od cesarjev, kraljev, ple-mičev do meščanov, kmetov in beračev, deloma peš deloma na konjih. Potem pripelje Lucifer pogubljeno dušo, ki jo pode drugi hudiči, da izpove svoje pogubljenje, obenem pa tudi svojo usodo. — Ti prizori pomenijo nekako predigro: izgon iz raja ter posledici greha — smrt in pogubljenje. — Šele zdaj se prič-ne prihod Rešenikov, pravi „pasijon“: Jezusov vhod na oslu v Jeruzalem, ki ga spremljajo apostoli, s katerimi opravi zadnjo

večerjo (to skupino 12 apostolov in Kristusa peljeta dva konja, katera je vselej dajal strogi gospod Kosem, „za kar ga je treba prositi,“ pravi opazka). Pred Oljsko goro, ki sledi, jaše polkovnik na konju, ob njem dva „feldvebelna“ s helebardama na ramenih, dva bobnarja peš in en piskač, 12 mož s sulicami vodi Samsona, predpodobo moči, nato zopet 12 mož in grenadirji. Za njimi šele prinese 12 mož Oljsko goro, na kateri je 6 oseb. Sledi prizor, ko hudič do obupa prižene izdajalca Judeža. — Zdaj pride Kristus pred sodnike: zopet otvori sprevod bobnar, kolikor mogoče veliko Judov, 4 farizeji na konjih z rdečimi kapami, 4 veliki Judje peljejo Kristusa, veliki duhovnik Ana na konju, enako Kajfa, oba z dvema pribočnikoma. Nato pride še Herod na konju. — S šestim prizorom se začne „bičanje“, ki ga predstavlja 5 oseb, in ga nosi 16 mož. Enako nosi nova skupina „kronanje“. — Sledi nova prisposoda: sv. Hieronim, ki se s skupino puščavnikov pokloni Kristusovim ranam. — Tem sledi skupina „Ecce homo“ (6 oseb, ki jih nosi 20 mož), na kar se začne križev pot: najprej jašejo 4 farizeji v črnih oblekah na konjih, na kar peljejo z vozom dva križa za razbojnika, ki ju peljejo zvezana, sicer pa brez psokv in opazk. Kristus pa vleče sam svoj križ. Ob obeh straneh Judje, ki ga zasmehujejo. Sreča Veroniko, Žalostno Mater, Magdaleno, Marijo Salomo, Marijo Kefe in drugo Marijo. Za njimi skupina jezdecev. Vodja Longin mu na križu prebode srce in dobi vero. Nov prizor predstavlja Kristusa na križu mrtvega (peljejo 2 ali 3 konji). Ob križu joče Marija Magdalena, Kupido in vsi deli sveta: Evropa, Azija, itd., Marija in angeli ter sv. Janez. Končno se pojavi David ter ob harfi prosi božji grob, ki ga „morajo nositi meščanje“ (14 mož), med njimi 6 občinskih svetnikov v rdečih kutah. — Za njimi šele slede godbeniki ter duhovska gosposka, ki „pa mora biti povabljena“, in na koncu šele gre ljudstvo. — Za vsemi temi skupinami pa so se uvrščali bičarji (Jezus je prelil 6666 kapelj krvi in je dobil 6666 udarcev v bičem!) in tisti, ki so iz pokore nosili križe v sprevodu, na način kot danes sveče.

Tako je procesija obstojala iz 16 skupin, ki so jih nosili na rokah možje ali pa vozili na vozeh, kot je omenjeno. Za tako „režijo“ pa je bilo potrebno mnogo igralcev. Določen je bil natančen red, katere vasi so morale skrbeti za gotove skupine. Prvo skupino so tvorile bratovščine; „paradiž“ — vasi Reteče in Gorenja vas; belega konja so dali — Zabničani; sv. Hieronima — Gosteče, Pungert, Hosta; brezmadežno spočetje — Godešič in Lipica; vhod v Jeruzalem — Zminec in Bodovlje; krvavi pot — Dorfarij, Crngrob; ječo — sv. Duh; kronanje — Stari dvor, Virmaše; bičanje — Peven, Moškrin, Vešter; Pilata — Trnje, Vešter; Kristusa na križu — Suha, Trata; Žalostno mater — Binkelj, Fara; skrinjo zaveze — Puštal, Vincarje; Božji grob — „gospodi purgarji“. Procesija se je vršila na veliki petek ob 4. uri popoldne. Gospodarji so bili naprošeni, da počedijo ceste, koder se pomika sprevod, in naj okna razsvetlé.

Tako sem torej podal opis škofjeloške procesije, kakor se je v resnici vršila prvič 3. marca 1721. leta in pozneje še večkrat in kakor jo je zvesto po rokopisu priobčil v tisku dr. Man-

tu ani (Carniola, 1917, 15). Danes podati procesijo v ravnotaki arhaični obliki nikakor ne gre: ni več tistega duha ter bi v tej obliki bila procesija videti marsikje komična, brez ozira na to, da je imela izrazit spokorniški značaj. (Primerjaj Pregljevo idilo „Osmero pesmi“, kjer je opisal loško procesijo, Zb. spisi 6. str. 76). — Tudi ne gre, da bi nosili velike odre ali vozili skupine, predstavljajoče žive slike. Pač pa je naša prireditelj, ki je posebej prirejena prav za letošnje škofjeloške dni, v toliko različna od Kuretove prireditve (Slovenski pasijon, Ljubljana 1934, Ljudski oder zv. 5; tu je tudi večina literature o njem), da ne predstavlja samo zaporednih živih slik, temveč hoče ohraniti vsaj videz procesije, kjer deluje predvsem množica v premikanju. Modernizacija obstoji tudi v tem, da mesto nekoliko igralcev Kristusov, ki jih je bilo v stari prireditvi več (vsaka skupina svojega!) nastopa samo ena oseba, kar vso predstavo nekako poenoti ter dramatsko uredi. Tudi je treba poudariti naše naziranje, da naj ima vsa predstava značaj cerkvene liturgije, kot ga je imela v svojem početku, ter vidim v tem pomen pozitivne najčastitljivejše škofjeloške zgodovinske redkosti. Spominja naj sedanje rodove, da je v nekdanji izrazito obrtniški Škofji Loki živel živ krščanski duh, ki se je javil najzanimivejše ravno v „ljudskem pasijonu“, kot je ohranjen še dandanes in kot bi ga hoteli restavrirati za novo življenje. Njihove besede in duh pa je zmožen, da še danes živi, kar naj pokaže naša obnovitev pradedovskih naporov.

Ob zaključku naj omenim, da so se slovenske pasijonske igre ohranile še v novejši čas baš na Koroškem, kjer so jih igrali vaščanje kot prave ljudske igre še v prejšnjem stoletju, večinoma Drabosnjakovo predelavo nemškega teksta (dr. Kotnik, Dom in svet, 1912), ki je obljubljena, da bo iz rokopisa kmalu izšla v tisku. Prav letos pa je našel bogoslovec J. Dolenc nov prepis (kot se domneva) tega pasijona v Železnikih, kamor ga je prinesel najbrže dr. Chrobat. O tem pasijonu, ki tudi spada nekako v naš okraj, pa ni znano, če se je v Železnikih igral ter bo o tem bodočnost kaj bolj natančnega izpregovorila. Zdaj samo opozarjam na rokopis. Podobne pasijonske igre pa so se vršile tudi drugod po Jugoslaviji, predvsem po Istri in Dalmaciji.

Želimo, da bi Škofjeloški pasijon dobil v Loki svoje stalno pribežališče morda v smislu malega Oberammergaua: v Loki se je spočel, v Loki naj živi!

¹ Dr. Tine Debeljak (1903 Škofja Loka – 1989 Buenos Aires), slavist, polonist, pesnik, prozaist, prevajalec, literarni zgodovinar, kritik, publicist in urednik. Leta 1936 je v Škofji Loki ponovno odsko uprizoril »posodobljen« Romualdov pasijon iz leta 1721 in v zborniku Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj, objavil tehten prispevek Škofjeloška pasijonska procesija in razvoj pasijonskih iger sploh, ki ga zaradi aktualnosti ponatiskujemo.

The background features a dark, textured surface with white, sketchy outlines. At the top, a hooded figure is depicted with a wide, triangular hood and a face that has a wide-eyed, intense expression. Below this, a large, stylized face is shown in profile, looking towards the left. The lines are expressive and somewhat chaotic, creating a sense of movement and depth. The overall mood is mysterious and dramatic.

PASIJONSKI
RAZGLEDI

PASIJONSKA HIŠA

Projekt Škofjeloški pasijon 2009

Škofjeloški pasijon – PROCESSIO LOCOPOLITANA – 2009 lahko definiramo kot neprofitni projekt, katerega cilj je delovanje v dobro družbe in ohranjanje kulturno zgodovinske dediščine. Prav lahko ga uvrstimo v neprofitni projektni management, kjer gre za organizacijo, ki profita ne ustvarja ali pa ga, če ga ustvarja, namenja zgolj za svoje nadaljnje delovanje, razvoj, napredek in izboljšave, ki so prav tako širšega družbenega pomena in prinašajo dodano vrednost in kulturno dobrino tako za mesto nastanka in dogajanja, kot tudi za celotno družbo.

Toda, če želimo 'projekt' Škofjeloški pasijon 2009 zajeti celotno in ga v celoti definirati, postane ta okvir kulturno–turističnega projekta nekako pretesen, sploh pa se najprej spremeni definicija. Takoj postane jasno, da je Škofjeloški pasijon 2009 vendar kulturni projekt skoraj brez primere, tako doma kot v tujini, in da mu dodatne oznake skoraj jemljejo vrednost in ob njegovem imenu: *Škofjeloški pasijon* – PROCESSIO LOCOPOLITANA, izpadejo malo da ne groteskno.

Škofjeloški pasijon je kadarkoli več kot projekt. Škofjeloški pasijon 2009 svoje bistvo in širino dosega prav z načinom svojega delovanja na principu ljudskega ljubiteljskega gledališča, kjer igralci s prostovoljnim pristopom brez denarnega plačila sodelujejo pri snovanju in uresničitvi te imenitne dramske predstave, ki jo bo moč v prekrasni srednjeveški Škofji Loki letošnjo pomlad videti v osmih predstavah. Ljubiteljsko delovanje širne množice, zdaj že lahko rečemo, skoraj osemsto (800!) sodelujočih, od tega več kot osemdeset konjenikov, na čelu z režiserjem Borutom Gartnerjem je tisto, kar daje projektu novo razsežnost, ki projekt Škofjeloški pasijon naredi za GIBANJE. Gibanje, ki je svoj ustvarjalni začetek našlo v čisti in iskreni misli, ki se je razširila in ustvarja energijo, ki more biti vredna teže kulturno-zgodovinske dediščine, ki nam je zaupana v varstvo in nam je dana kot priložnost, da iz nje naredimo več in boljše kot smo kdajkoli znali in upali. Upanje je najbrž botrovalo nastanku Škofjeloškega pasijona – upanje, da je lahko bolje in drugače. In prav drugačnost je tisto, kar nam pripravljavcem Škofjeloškega pasijona 2009 narekuje, da moramo pristopati drugače in da je projektni pristop premalo.

Energija ljudskega ljubiteljskega gledališča v njegovi polni moči je tista, ki nosi v današnjih časih prav isto sporočilo o smislu človekovega bivanja na drugačen način, na način, ki ga današnja potrošniško naravnana miselnost težko priznava.

A vendar vrednote, ki so botrovale nastanku, so žive v teh klenih, pripravljenih otrocih, dekletih, fantih, ženah in možeh, ki se razdajajo zastonj, ker nam s tem nosijo pomembno sporočilo, ki smo ga v reklamnih blokih morda prezrli – v življenju je vse najžlahtnejše zastonj. Še več, če bi hoteli te lepote življenja kupiti, jih uničimo. Paradoks, ki ga je težko razumeti iz poslovnega vidika, a sodelovanje pri pasijonu je življenjska lekcija za vse – pri velikih in pomembnih projektih v življenju so v resnici pomembne le tri stvari: zaupanje, zaupanje in zaupanje.

Škofjeloški pasijon nam je zaupan, da z njim rokujemo spoštljivo, saj je vendar naša dragocena narodova živa dediščina in je bil zato 15. decembra 2008 vpisan v Register žive dediščine, nam je dan, da daje možnost osebne rasti sodelujočih in možnost spoznavanja široki paleti gledalcev.

Škofjeloški pasijon vsekakor doseže svoj vrhunec, kadar so ulice in trgi ob predstavah polni in je množica gledalcev obenem del mestne kulise in s svojo prisotnostjo in pričakovanjem ustvarja dodatno energijo. Polna prizorišča so vsekakor tudi nagrada igralcem za njihovo umetniško udejstvovanje.

Prizorišča Mestni trg, Pod gradom, Spodnji trg in Kašča sprejmejo hkrati 5.000 gledalcev in letos je predstav osem. Veliko ljudi bo potrebno povabiti na predstave ali drugače – letos bo veliko ljudi imelo možnost, da si predstave ogleda, če si bodo to pravočasno zagotovili.

Povabili jih bomo na mnoge načine in mnogo bo ljudi, ki nam bodo pri tem pomagali. Glas klicarjev od ust do ust je tako star način obveščanja, da je skoraj nekaj novega, romanje pa izjemno dejanje, ki vest o pasijonu nosi v svet na hvalvreden način.

Promocija je zastavljena široko, v svet smo že in bomo še poslali tiskane in radijske oglase in polepili po deželi velike in male plakate in razobesili velike in male zastave v rdeči, beli in črni barvi, tako kot so to storili že naši predhodniki pred desetimi leti, ko so opravili neprecenljivo delo, ko so pasijon prvič popeljali na pot po njegovem pasijonskem krogu, kar je tako tenkočutno v logotip ujel oblikovalec, ki kot snovalec celostne podobe ostaja z nami tudi letos.

Preprosta forma in barvna govorica rdeče, bele in črne barve – krvi, čistosti in smrti, sta vodilo pri predstavitvi Škofjeloškega pasijona bodočim gledalcem tudi letos; saj če kje, potem pri pasijonu velja, da je manj tisto, kar je več.

Mnogi članki in prispevki v domačih in tujih časopisih ter prispevki in oglašanja preko radijskih postaj že nosijo in naj dobro ponesejo novico v svet – V VEDNOST PRIHODNJI DOBI – da se ponuja po dolgem času priložnost, ki je ne gre zamuditi. Škofjeloški pasijon bo v vsej svoji lepoti in moči mogoče videti v našem lepem mestu, polnem zgodb.

Na mnoge kraje in do mnogih ljudi smo iz Pasijonske hiše na Mestnem trgu poslali vest, da se je res treba potruditi in to velikansko predstavo obiskati, pogledati, doživeti – saj je nekaj res posebnega.

Takole smo napisali v slovenskem, angleškem, francoskem, nemškem, hrvaškem in madžarskem jeziku:

Po devetih letih imamo v Škofji Loki ponovno možnost doživeti izjemno predstavo, ki je ni mogoče doživeti nikjer drugje v Sloveniji in v enaki obliki ter razsežnosti celo nikjer na svetu; predstavo, ki nam bo v spominu pustila zven gregorijanskega korala, odmev konjskih kopit in ton jezika nekega drugega časa ter slikovitost široke palete kostumov in gledališke maske.

V postnem in velikonočnem času bo na štirih prizoriščih po Škofji Loki – na Mestnem trgu, Pod gradom, na Spodnjem trgu in pri Kašči – spet mogoče videti 20 prizorov pasijonske zgodbe, ki temelji na svetopisemskem izročilu s poudarkom na Kristusovem trpljenju, v obliki, kot jo je pred skoraj 300 leti zapisal škofjeloški kapucin pater Romuald Marušič v govorjenem slovenskem jeziku tedanjega časa in okolja.

Škofjeloški pasijon – PROCESSIO LOCOPOLITANA – dramska predstava, ki s svojo zgodbo po tolikih letih še vedno nosi aktualno sporočilo in vprašanje o smislu človekovega bivanja; drama, ki je nastala v mestu, kjer se je na ravni vsakdanjega življenja ljudi vedno prepletalo vaško in mestno, meščansko in ljudsko... Prav ta preplet se zrcali tudi v Škofjeloškem pasijonu, ki vsebuje elemente baročne dramatike in predstavlja najstarejšo v celoti ohranjeno režijsko knjigo v Evropi, kar Škofjeloškemu pasijonu daje edinstveno mesto v Evropi. Dragoceni rokopis danes hrani knjižnica Kapucinskega samostana v Škofji Loki.

Največja dramska igra na prostem v Slovenij se uprizarja:

- *v izvirnem času – postni in velikonočni čas,*
- *v izvirnem kraju – mestno jedro Škofje Loke,*
- *na izviren način – tako kot nekdanj tudi danes v procesijski predstavi sodelujejo izključno igralci iz širše loške okolice, iz mesta in obeh dolin. V Škofjeloškem pasijonu sodeluje skoraj 800 ljudskih ljubiteljskih igralcev, od tega preko 80 konjenikov, katerih motiv in želja za sodelovanje sta ljubezen do gledališča in spoštljiv odnos do kulturne dediščine, njihovo plačilo pa zadovoljstvo po uspelih predstavah in ponos, da so prav oni tisti, ki so danes nosilci žive dediščine.*

Vse to so tudi razlogi, da je Škofjeloški pasijon kot prvi vpisan v register žive dediščine Slovenije.

Datumi uprizoritev Škofjeloškega pasijona:

- 27. 3. 2009 *tihi petek, ob 20. uri – generalka*
- 28. 3. 2009 *tiha sobota, ob 20. uri*
- 29. 3. 2009 *tiha nedelja, ob 16. uri*
- 3. 4. 2009 *cvetni petek, ob 18. uri – šolska predstava*
- 4. 4. 2009 *cvetna sobota, ob 20. uri*
- 5. 4. 2009 *cvetna nedelja, ob 16. uri*
- 13. 4. 2009 *velikonočni ponedeljek, ob 16. uri*
- 18. 4. 2009 *bela sobota, ob 20. uri*
- 19. 4. 2009 *bela nedelja, ob 16. uri*

V primeru, da zaradi slabega vremena ali drugih okoliščin predstava odpade, so na voljo sledeči rezervni termini:

- 24. 4. 2009 *petek, ob 18. ali bo 20. uri*
- 25. 4. 2009 *sobota, ob 20. uri*
- 26. 4. 2009 *nedelja, ob 16. uri*

Prodajna mesta vstopnic:

Predprodaja: Petrolovi servisi, Kompasove poslovalnice, prodajalne Big Bang, Alpetourjeve turistične poslovalnice, LTO – Blegoš Škofja Loka, Pasijonska pisarna Škofja Loka ter na ostalih prodajnih mestih prodajne mreže Eventim.

Prodaja na dan ogleda:

Prodaja ob vhodih v mestno jedro v Škofji Loki, Petrolovi servisi, Kompasove poslovalnice, prodajalne Big Bang, Alpetourjeve turistične poslovalnice.

Pasijonski paketi:

Za organizirane skupine pripravljamo različne pasijonske pakete, ki vključujejo različne vodene ogledе ali tematsko delavnico, kosilo baročnega časa in ogled predstave (sedišče).

Kakovostni spominki:

Znotraj prireditvenega prostora bodo na voljo tudi kakovostni spominki, ki jih je kot najboljše, izbrala posebna komisija na javnem natečaju. Med njimi boste našli glinene in lesene izdelke, freske malega formata, voščene, tkalske, rezbarske, kovaške in prehrembene izdelke.

Pasijonska kulinarčna ponudba:

Da se bodo gostje tega velikega škofjeloškega praznika res počutili kot bi prišli v nek drug čas, bodo poskrbeli ponudniki pasijonske kulinarčne ponudbe, ki bodo s hrano in pijačo pričarali nek drug zelo okusen in zdrav čas, ki bo gostom teknil.

Cene vstopnic:

<i>Predprodaja:</i>	<i>stojišče: 10€</i>
	<i>sedišče: 13 in 20 €</i>
<i>Prodaja na dan predstave:</i>	<i>stojišče: 13€</i>
	<i>sedišče: 16€ in 20€</i>

Za otroke do 10 let je ogled zastoj, na sedišču to velja v naročju starša.

Pasijonski koncerti

Besedilo srednjeveške sekvence Stabat mater iz 13. stoletja je ena najbolj preseljivih meditacij na temo Marijinega trpljenja med Jezusovim križanjem. V času baroka, ko je nastal tudi Škofjeloški pasijon, je bilo to besedilo podlaga za mnoga glasbena dela. Odziv baročnih skladateljev na temo bolečine je vsebinska nit koncertnega programa, s katerim želijo člani ansambla za staro glasbo poslušalcem na priložnostnih koncertih po Sloveniji in tujini po glasbeni poti približati duhovno bistvo postnega časa. Koncert je dodatno obogaten z dramskimi vložki iz pasijonske zgodbe v izvedbi pasijonske igralka Mije Stopar.

Kdor ni dobil zgibanke, slišal oglasa ali prebral članka v časopisu, nas je mogoče srečal ne sejmu, udeležili smo se dveh. Na enem je lepo predstavitev pripravil pasijonski kralj David, na obeh pa vedno atraktiven prizor Pekel – Izgubljena duša in naši prijazni hudiči, ki so žrtvovali za sejem kar dve nedelji.

Odrekaj prostemu času je bilo in še bo veliko. Odrekajo se tisti, ki vodijo posamezna področja delovanja in tisti, ki pri tem sodelujejo, zlasti vsi naši fantje, ki pripravljajo celotno organizacijo tega dogodka. Odrekajo se mladi in stari, poročeni in samski. Novopečeni starši in tisti s kopicjo že skoraj odraslih otrok. Pa tudi tisti, ki so svoje pasijonce pogrešali doma.

A vsi upamo in se trudimo, da ko pride maj in bo vse odeto v cvetje nove rasti, bomo svojo pasijonsko zgodbo 2009 končali, da bo pasijon kot speča deklica čakal na poljub novega princa, da mu vrne življenje in ga popelje na njegov večni krog po mestu, da z njim naredi en obrat preko starodavne Loke. Da bo pasijon svoji prvotni zgodbi 1999, 2000 in skoraj 2009 dodal še zgodbe 2015, 2021 in naj jih bo brez konca, da bo pasijon tako združeval različne ljudi in družil, družil. Da bodo na Loškem živeli le še tisti, ki sodelujejo v pasijonu in tisti, ki še bodo sodelovali ter bo tako mesto Škofja Loka postalo pasijonsko mesto, ki bo vsako uprizoritev imelo za svoj veliki praznik, saj vendarle gre za dogodek svetovnega formata.

Nadaljevanje s strani 29

...vprašali so me, kaj bom kot režiser novega doprinesel v Škofjeloški pasijon 2009... prav zares, da ne vem, kaj bi ljudje radi videli. Kakšne novosti pričakujejo od mene, ki sem se zavezal, da ohranjam rekonstrukcijo. Ko včasih zasanjan zrem v Škofjo Loko, premišlujem, če bi nekateri morda radi videli golega Adama in golo Evo; ali bi morda radi videli frfotajoče angele; ali morda še hujše Kristusove muke, kot jih je prikazal Gibsonov pasijon!? Današnjega človeka ne premakne nič od naštetega! Škofjeloški pasijon 2009 je shod igralcev in konjenikov, je pohod pasijonskih romarjev, je gradnja pasijonskih prostovoljcev, je dajanje in zaupanje; je bolečina in radost; je trenutek, ki ga mi, ki delamo iz ljubezni in časti, znamo ujeti in z njim živeti – skušamo biti ljudje, tisti pravi; tisti, ki slišijo žuborenje vode in dih vetra; tisti, ki spremljajo let ptice in srebajo vonj poljske marjetice...nič novega ne bo; nič spektakularnega... Če se boste polni pričakovanj odpravili v Škofjo Loko, se boste domov vračali prazni in razočarani! Nasvet: ko ga boste gledali, ga glejte iz svoje globine v njegovo, v pasijonsko globino; soočite svojo bolečino z bolečino Kristusa in vstanite z dobrim namenom, odidite domov z nasmehom na ustih...

...glavo sem pritisnil na njen vrat in dolga griva me je žgečkala po čelu. Letos bo kopitljala po Placu, njena graciozna drža ustavi moj korak in pritegne pogled. Pobožam jo po gobcu, gledam ji naravnost v oči in ji tiho šepetam: »Ferera, lepa si«!...

... drugo pasijonsko romanje; smer Novo mesto. Premočeni od dežja, ki nas je napral, posedemo v cerkev, ki prazna čaka novih vernikov. Sezujem si popotne čevlje, zamenjam majico in se naslonim nazaj. Tako dobro mi dene. Oči zaprem in tišina polni mojo notranjost. Dvajset minut do štirih je, ko iz zadnje vrste zaslišim ženski glas:»Ki je za nas krvavi pot potil...« Pritegnem molitvi, Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno... Skupina moli. Moli in postaja vse večja. Cerkev se počasi, a vztrajno polni. Vedno več ljudi moli z nami; molitev postane mogočnejša, slovesnejša, po telesu gredo mravljinci... Kako smo združeni, združeni v molitvi... ta trenutek, ta dan, mi bo ostal v trajnem spominu...

... Slovenski kozolec... Križi iz slovenskih kozolcev... Znamenje časa... znamenje nekega naroda, ki nosi svoj križ; naroda, ki se upogiba že stoletja... ne bo šlo, preveč simbolike...Pa vendar...ne, ne preveč simbolike... Slišim, a ne vem, če bom uslišal...

... strah me je... moje telo je šibko, ko pomislim, da mi je dano povezati stotero ljudi... s čim naj jih zvežem, s čim naj jih... Strah me je in moje šibko telo postane kita, ko pomislim in občutim, da mi je Nekdo zaupal to nalogo... obrnem se... glavo mirno položim na blazino in sam; tako zelo, zelo sam – blaženo zaspim... Verjamem, da me bo vodil strpno, dokler ne pridemo do cilja...

... flori, saj pišem; pišem, ker vem, da rad bereš... Ker pričakuješ.... Ker se skupaj z mano veseliš jutrišnjega dne, ko bo pasijon spet božal našo notranjost in dvigoval narodu samozavest in prebujal ponos... flori, jutri ti napišem več ... ne bo bolj resno...

... kapucinska kapela v Škofji Loki. Mračno je in hodnik je prazen. Skozi vrata stopi v rjavo kuto odet oče s srebrno sivo brado... nahrbtnike odlagajo k steni in stopajo v kapelo... tiho zbrani v tem jutru usmerjamo misli k Njemu... s prisrčnimi nasmehi se medsebojno pozdravljamo, ne da bi spregovorili eno samo besedo – tisišina govori...

Pripravljamo se na najdaljšo pot... v določenih trenutkih se sprašujem, komu je to potrebno; kakšen smisel ima... čez nekaj deset kilometrov nas bo že rezalo v pete in v boke bo prišla prva bolečina... in drugo jutro bo še huje in tretje – kaj šele peto... v dolgih kilometrih premišljevanja spoznavam svojo notranjost in podim dvome iz svoje duše... v bolečini nočem zaostati za drugimi romarji... in si dopovedujem: iz trpljenja se je rodila ljubezen ... in v misli mi zopet vstopa Cankar (češ; kaj ti nisem to že tisočkrat povedal) in v sebi prepoznavam romarja, kateremu pravi: »Tebe, romar, pa ne sme biti sram. Tebi, romar, je ukazano od nebes, da gledaš, kar drugim ni dano gledati, da poveš, kar drugim ni dano povedati. Nimaš pravice, da bi zaklepal duri, tudi tistih ne, ki jih sam le s trepetajočo roko odpreš. Če te vabi luč iz brezdanje globočine, se moraš spustiti vanjo brez obotavljanja in brez bojazni, da prineseš ljudem to luč.« (Ivan Cankar – Podobe iz sanj)...

...na čelu stopa mož v rdeči kuti in v rokah drži zvezdo, po možnosti ima brado; za njim na belem konju jaha smrt z bobnom... na prizorišče dvajset v bele kute oblečenih nosačev na svojih ramenih prinese 1. podobo imenovano Raj... okoli prenosnega odra na katerem so: hudič v drevesu, trije angeli, Adam in Eva, se zbirajo otroci... napravljeni so v bele srajčke, prepasani s črnimi pasovi, v rokah držijo popotne palice... Adam in Eva sta v raju grešila – jedla sta prepovedani sad... posledica tega je smrt – umrljivost... zaradi tega greha umrje vsak, pa naj si bo papež ali kralj; moški ali ženska... otroška grla grmijo in pojo – Oh, Adam, ti naš ljubeznivi oča... kaj si ti storu, de si ti nas, boge vtroke, s tem grizljajem vmoru... študij pasijona; prekleto poglobljen študij, ni enostavno – verjemite mi... glava premišljuje, roke listajo po več kot sto let stari bibliji, a pravega odgovora ne najdem... obrnem se k Njemu in ga vprašam:« Si predstavljaš, kakšen bi bil svet, če ljudje ne bi umirali!?« Lezli bi drug po drugem; bil bi pravi kaos; nestrpni kot smo, bi se med sabo... Sprašujem te – je smrt res posledica greha ali je smrt nekako logična posledica in zaključek človeškega življenja na tem zemeljskem svetu. Ni mi jasno – poznal sem človeka, ki ni storil najmanjšega greha in je umrl... ali poznal sem preko sto let starega starca; mar ni čas, da se umakne in da prostor mlajšim - svetovna kriza, recesija,... cehi napovedujejo Njegov prihod... morda mi bo zdaj jasno...

... le kaj za vruga jih napolnjuje, da že tretjič stopajo v procesijo s poveznjenimi kapucami čez glavo... velikokrat imam v mislih naše bičarje, križenosce, nosače... nobena kamera jih ne doseže... kje najdejo zadoščenje... kje najdejo notranjo energijo, da se tiho, brez sprenevedanj in dvomov vedno znova postavijo v procesijo... gredo in ne sprašujejo, zakaj... dostojanstveno odigrajo zaupane jim vloge... le kakšne zgodbe se jim odvijajo po glavah, ko stopajo mimo tisočernih gledalcev... njihove postave rišejo skrivenčene sence po baročnih fasadah škofjeloških mestnih hiš... mirakel, misterij, moraliteta... baročna igra... spektakel... Škofjeloški pasijon! Tu se skriva lepota pasijona... v tej tišini... v tej kombinaciji teme in svetlobe... v tem večnem premišljevanju: kaj je na drugi strani... čas je, da se zazremo vase; da preženemo iz sebe vse zlo in ga nadomestimo z dobrim... da tudi danes, prav danes... v tem je Škofjeloški pasijon veličasten in Njegovo trpljenje ni bilo zaman...

Borut, 23. januar 2009

... nadaljevanje na strani 132

PASIJONSKI TABOR

Uvodno pojasnilo

Pasijonski tabor je središče, kjer se prepletajo zgodbe dobrih ljudi, je prostor, ki je prežet s pozitivno energijo in je kraj, kateremu daje poseben pečat ljubezen in odrekanje v čast Škofjeloškemu pasijonu.

Prvenstveno je namen Pasijonskega tabora zbiranje in priprava sodelujočih igralcev, konjenikov in konj na samo predstavo, služil pa bo tudi kot središče tehnične podpore projektu. Pasijonski tabor je logistično, skratka zbirno in podporno središče Škofjeloškega pasijona 2009.

PASIJONKA – srce pasijonskega tabora

Prvi pomemben korak na poti k vzpostavitvi Pasijonskega tabora je storila Knjižnica Ivana Tavčarja, ko je septembra 2008 za potrebe Škofjeloškega pasijona 2009 v brezplačno uporabo ponudila prostore bodoče knjižnice v bivši vojašnici, ki smo jih poimenovali po roži Pasijonki. Režiser Borut Gartner je veselo novico ponesel med igralce Škofjeloškega pasijona in oznanil, da se iščejo pridne roke, ki bi pomagale pri ureditvi prostorov. To vabilo se me je dotaknilo, ponudil sem svojo pomoč pri obnovi. V enem dnevu sem zbral okoli sebe sosede in prijatelje, s katerimi smo uspešno zaključili prvo prostovoljno delovno akcijo. Prvi delovni akciji so sledile še druge, vsako soboto, proti zaključku urejanja pa še dvakrat do trikrat tedensko. V mesecu dni so bili obnovljeni prostori 23. 10. 2008 predstavljeni javnosti ter medijem. Dela so se nadaljevala tudi po otvoritvi Pasijonke in se bodo končala z izselitvijo iz prostorov po končanih uprizoritvah Škofjeloškega pasijona v letu 2009. Do sedaj je pri obnovi prostorov sodelovalo 88 posameznikov, ki so opravili prek 640 ur prostovoljnega dela.

Sama zgradba je bila zgrajena med obema vojnoma v času kraljevine SHS. Na stavbi je zapisana letnica 1928, kar pomeni, da po 80 letih stavba dobiva bolj kulturno vsebino. Velja omeniti, da so prostore po odhodu Jugoslovanske ljudske armade leta 1991 preuredili za potrebe Begunskega centra Škofja Loka, po zaprtju centra pa so prostori samevali dobro desetletje. Dolgo samoto so včasih prekinili brezdomci, ki so si poiskali streho nad glavo, fantje in dekleta so prostore izkoristili za občasen beg v omamo. Še danes ima Pasijonka obiskovalce, saj tu urijo

enote reševalnih psov in vojaške policije pri iskanju pogrešanih. Iz zgoraj navedene kratke zgodovine je bralcu moč razbrati bedo teh prostorov, s čimer si lahko ustvari podobo stanja ob prvem obisku.

Dela, ki so bila izvedena v Pasijonki so: izpraznitev in grobo čiščenje prostorov, odstranitev talnih oblog, odstranitev radiatorjev in stare centralne kurjave, popravilo vhodnih vrat, montaža zaščitnih mrež na oknih v pritličju, pozidava predelne stene na vrhu stopnišča prvega nadstropja in vgradnja protivlomnih vrat, menjava okenskih kril v prvem nadstropju, beljenje sob, hodnika in predelne stene, urejanje okolice, nasutje peska na parkirišču pred stavbo, montaža suhomontažnih predelnih sten v kostumografiji in maskirnici, izdelava garderobnih stojal, usposobitev električne napeljave, montaža začasnih ponjav na podstrešju zaradi puščanja strehe, izsuševanje zalitih prostorov, mokro čiščenje prostorov.

Delovne akcije so potekale ob sobotah in med tednom, najobsežnejša je bila v soboto 4. 10. 2008, ko je 23 ljudi opravilo 110 ur prostovoljnega dela. Dela so se včasih prevesila pozno v noč in nekajkrat v naslednji dan. Največja dnevna prisotnost posameznika je bila preko 13 ur, največje skupno število darovanih ur posameznika pa je dobrih 107 ur. Od bolj ali manj organiziranih skupin, ki so sodelovale pri obnovi Pasijonke, je potrebno izpostaviti: Prosvetno društvo Sotočje, loške »skejtarje«, skavtsko skupino Škofja Loka 1, skavtsko skupino Škofja Loka 2, Bratovščino odraslih katoliških skavtinj in skavtov Škofja Loka, Prostovoljno gasilsko društvo Škofja Loka in Prostovoljno gasilsko društvo Stara Loka. Poleg mene kot koordinatorske prostovoljnih delovnih akcij, so velik trud vložili tudi Jože Žepič, ki je pridno delal več kot 70 ur, režiser Borut Gartner je poleg izposoje svojega orodja poklonil 32 ur težaškega dela in srednješolec Maks Košenina z marljivimi 31 urami pomoči. Svoj umetniški vtis sta pustila Toni Mlakar, ki je s

svojim znanjem risanja grafitov, s pomočjo prijatelja lično ustvaril 20 metrski napis Škofjeloškega pasijona v hodniku stavbe in narisal še dva druga grafita. Boris Oblak pa je na novozgrajeni predelni steni v prvem nadstropju naredil velik logotip Škofjeloškega pasijona, na 50 metrskem hodniku pa na inovativen način prelil belo, rdečo in črno barvo v obliki trnja.

Ne glede na vložen trud je potrebno omeniti slehernega posameznika, ki je pokazal dobro voljo in svojo pripravljenost za zgodbo o nastajanju Škofjeloškega pasijona 2009. Sledi seznam sodelujočih po abecednem vrstnem redu:

Bohinc, Andrej Dolenc, Blaž Debenec, Ljuba Demšar, Marija Demšar, Maša Demšar, Tilen Demšar, Urška Dolenc, Boštjan Falnoga, Andrej Freljih, Tanja Freljih, Katja Freljih, Katja Galof, Marjan Baričič, Borut Bernik, Špela Bernik, Alojz Bogataj, Tone Bohinc, Romana Bohinc, Živa Borut Gartner, Mitja Gaser, Peter Grzetič, Jure Hafnar, Martina Hrovat, Rok Jereb, Blaž Karlin, Hiacinta Klemenčič, Rok Klemenčič, Barbara Kokalj, Braco Koren, Kati Korpič, Marjan Košenina, Maks Košenina, Bernarda Kožuh, Matej Kožuh, Martin Krajnik, Simon Krajnik, Neža Krajnik, Minka Krajnik, Peter Kristl, Andreja Križnar, Luka Malovrh, Mari Maretič, Matevž Maretič, Žiga Maretič, Filip Markič, Klemen Markič, Toni Mlakar, Anže Mur, Nataša Nešovič, Boris Oblak, Gašper Oblak, Eva Omejc, Ana Pagon, Nace Pagon, Peter Pagon, Lojzka Paulus, Tomaž Paulus, Urška Perme, Špela Pegam, Eva Primožič, Peter Primožič, Domen Pretnar, Marko Prosen, Grega Rih-taršič, Luka Selak, Jaka Sušnik, Jernej Štrekelj, Andrej Štremfelj, Blaž Štremfelj, Jaka Štremfelj, Nejc Štremfelj, Nejc Šubic, Anica Šušnjar, Goran Šušnjar, Rok Tavčar, Marjan Trilar, Marjanca Trilar, Alja Ojsterž, Vojko Vidmar, Milan Vodnik, Ana Vodnik, Eva Vodnik, Barbara Volčič, Tina Volčič, Jože Žepič, Jožica Žnidaršič in Luka Žontar.

S pridobitvijo prostorov za uporabo in njihovo obnovo je zagotovljenega dovolj prostora za vse nastopajoče. V obnovljenih prostorih Pasijonke se nahaja maskirnica, rekvizitarna, kostumski sobi, umivalnica in sobe za vaje ter druženje. Pasijonski prostori v Pasijonki merijo 520 m² in zajemajo devet sob ter umivalnico.

Obnova Pasijonke je živa priča pripravljenosti in razdajanja Ločanov, močan steber Ljudskega ljubiteljskega gledališča in edinstven pristop zblíževanja ljudi s sinonimom žive kulturne dediščine.

HLEV PASIJONSKE KONJENICE

Pomemben del Škofjeloškega pasijona predstavlja tako imenovana Pasijonska konjenica. V zgradbi pod plezalno steno, prav tako na območju bivše vojašnice v Škofji Loki, bo urejen hlev za nočitev konj, ki prihajajo iz oddaljenih krajev. Poleg hleva bo na dveh mestih urejen pašnik s privezi za konje, ki bodo prispeli v Pasijonski tabor na dan predstave. Vsa potrebna dela za ureditev privezov, vzpostava-

vitev hleva in infrastrukture za oskrbo bodo izvedli konjeniki sami s svojim znanjem in dobro voljo, ki sloni na ljubiteljskem odnosu do Škofjeloškega pasijona.

DRUGI OBJEKTI PASIJONKEGA TABORA

V sklop Pasijonskega tabora sodi skladišče vozov in prenosnih odrov. V njem je shranjen voz zadnje večerje, voz s križi dveh razbojnikov, ter voz s Kristusom na križu. V skladišču je šest velikih prenosnih odrov, ki bodo uporabljeni v prizorih: Raj, Krvavi pot, Bičanje, Kronanje, Glej človek in Mati sedem žalosti. Manjši prenosni oder se uporablja za prizor Hieronim, v prizoru Božji grob pa 14 nosačev nosi božji grob.

Poleg Pasijonke se nahaja bivša stražarnica, v njej so prostori, v katerih potekajo v času priprav na pasijon vaje za maskerke. V času predstav pa bodo prostori služili priročnim pisarnam, zbiranju redarjev, poljski kuhinji in ostalim podpor- nim službam, ki bodo služile sodelujočim pri Škofjeloškem pasijonu 2009.

Zaključna misel

Škofjeloški pasijon je skupen otrok Ločanov, prebivalcev obeh dolin in širše okolice. Nas, ne glede na našo voljo, povezuje skupaj in nas dela eno. Skupna skrb vseh, ki mu zvesto služimo je, da pasijon postane v ponos vsem. Škofjeloški pasijon je vabilo, ki ne zastara in na vsakem je vrsta, da nekaj postori za to vrednoto.

PASIJNSKO ROMANJE V ŠTANDREŽ

Med prvomajskimi prazniki leta 2004 je Prosvetno društvo Sotočje, ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo, simbolično organiziralo romanje k zibelki Slovenije, Gospe sveti na Koroško. Takrat so tudi sklenili, da naj bi vsakoletna romanja postala del njihovega poslanstva. Za letošnji cilj so si izbrali Štandrež pri Gorici, tudi s posebnim namenom. V rojstni kraj Lovrenca Marušiča – očeta Romualda, avtorja Škofjeloškega pasijona, so zamejskim Slovencem nesli vabilo na pasijonsko procesijo, ki se bo v letu 2009 zopet vila po ulicah starodavne Loke.

Romanje smo pričeli z mašo v kapeli kapucinskega samostana, v katerem je pred tristo leti oče Romuald napisal svoje življenjsko delo. Po maši nas je vseh štirinajst odšlo po najbližji poti proti Zmincu. Kje vse smo hodili, ne bom izdal, kajti bili smo že po svetem Juriju. (V mojih rosnih letih smo imeli doma zemlje za dva repa živine in Bog ne daj, da bi me oče videl hoditi po travi po 24. aprilu, ko goduje Jurij). V Zmincu smo prečkali Soro in hodili naprej po njenem desnem bregu vse do Hotavelj. V Brodeh smo bili deležni prvih kapelj in sicer tistih za notranjo uporabo in tistih za zunanjo (ne)uporabo. Ker je bilo obeh v zmernih količinah, je bila hoja prav prijetna vse do Loga. Tam pa je pot vodila na glavno cesto, tisti z bolj bujno domišljijo smo videli tudi stezo, ki je vodila naprej ob Sori. Martin, ki nas je vodil, sploh ni bil v dilemi, kod iti, saj je teren poznal še iz fantovskih časov. Da je bila steza včasih bolj uporabljana, je pričal že čisto zarjavel planinski klin, ki je bil v najbolj izpostavljenem delu zabit v skalo, tako da smo vsi brez težav lahko prišli do Visokega. Čeprav je Tavčarjevina samevala med ostanki kresovanja, ki je bilo prejšnji večer, smo vseeno polni dobrih vtisov krenili naprej. Za to je poskrbel njen bližnji sosed Matej, ki je med drugim tudi eden izmed članov loškega občinskega sveta in nam je po stari kmečki navadi ponudil šilce domačega. V Poljanah smo si med čakanjem na komplet del poljanske ekipe, ki so jo sestavljale Francka, Irena in Majda, privoščili prve dobrote iz nahrbtnikov. V Gorenji vasi je Janez ugotovil, da mu koleno še ne služi tako kot bi moralo, zato nam je prepustil utekočinjeni del popotnice in poklical domači taksi. Ostali smo kljub deževni plohi nadaljevali do Hotavelj, kjer smo si Pri lipanu privoščili romarjem primerno kosilo. In ker se največ poslov sklene v gostilni, smo še mi enega: župana občine Gorenja vas –Poljane Milana Čadeža, ki je po Slajkatronu tešil žejo za šankom, smo povabili medse, mu

V Poljanah so se začeli zbirati deževni oblaki.
Foto: Jožica Žnidaršič

Prvih zaplat snega smo se otroško razveselili, kajti nismo pričakovali, da jih bo vedno več.
Foto: Janez Lavtar

predstavili svoje poslanstvo in mu izročili vabilo za pasijon. Tačas je zopet posijalo sonce in začeli smo meriti kilometre asfalta, ki nas je spremljal vse do Otaleža, ki je bil cilj prvega dne. Na Sovodnju nas je eden od domačih planincev hotel odvrniti od asfalta in nam svetoval pot čez Bevkov vrh, toda ker se spoznamo na »tolminske bližnjice« in ker je bilo pred nami še dva dni naporne hoje, se nismo pustili pregovoriti in smo raje nadaljevali po načrtani poti čez sedlo Kanavc. Z nje se nam je odprl lep pogled na dolino Idrijce in po krajšem spustu smo dospeli do župnišča v Otaležu, kjer so nas že čakali mehki pogradi in kuhinja. Župnik, ki nam je za eno noč vse to odstopil, se je mudil v sosednjih Šebreljah, kjer je bil na obisku koprski škof Metod Pirih z namenom birmovati v obeh krajih. Po Vinka in Ljubo je prišel sin Ambrož in ju z avtomobilom odpeljal domov. Spotoma pa so škofu nesli še vabilo za pasijon. Ostali smo po večerji iz nahrbtnika in okusnem čaju s štedilnika, utrujeni zaspali.

Za lep začetek jutra sta poskrbela Majdina prijateljica in njen mož, ki sta nam pripeljala toplo kavo in pecivo. Mežnar, kateremu smo po uporabi vrnili ključ

župnišča, nam je povedal za najbližjo pot do Spodnje Idrije in že smo odhiteli po cesti proti Spodnjim Jaznam. Tam smo se morali odcepiti na kolovozno pot in ker nismo bili čisto sigurni, katera je bila prava, smo za nasvet vprašali mlado deklo, ki je slučajno prišla mimo s svojim štirinožnim prijateljem. »Če hočete priti v Spodnjo Idrijo, morate naprej po cesti, prvo križišče levo, drugi asfaltni odcep desno...«. Mladina danes pozna samo še ceste, zato ni čudno, da smo se v dolino Idrije spustili po že krepko zaraščeni poti. Tik preden smo se spustili na cesto, se nam je zgodila edina nesreča na celi poti, ki pa je hvala Bogu terjala le nekaj prask: Martini je namreč spodrsnilo na spolzki skali in padla je v njej tako priljubljene šmarnice. V Spodnji Idriji se nismo menili za njene »lepote«, temveč smo raje nadaljevali po dolini Kanomlje. Ker se je jutranja megla razkadila in je sonce začelo kazati svojo moč, smo se rade volje odzvali vabilu na pijačo gospe Kavčičeve. Borut, bodoči režiser pasijona, je tako, kakor je rekel, spoznal, da so angeli lahko v čisto drugačni podobi, kakor mlade deklice s krili. Pri ribogojnici, kjer smo se malo okrepčali, smo po markirani poti začeli gristi kolena proti Vojskem. Za prijetno presenečenje je poskrbel gospodar kmetije Šturmovec nekje na pol poti. Razkazal nam je namreč notranjost mogočne kmečke hiše, ki na pročelju nosi letnico 1702 in je razen dodane skromne električne napeljave ostala nespremenjena. Kakor je rekel, ji dobro kaže, vrnili ji bodo tudi nekdanji sijaj.

Na Vojskem smo na naše veselje srečali edinega medveda na celi poti. V gostišču z omenjenim imenom smo si privoščili nekaj na žlico. Ko smo se začeli spuščati proti Mrzli rupi ali partizanskemu kolodvoru, kakor so kraju rekli med vojno, smo videli, da vojskarska planota ne slovi zaman po tem, da tam peči prenehajo kuriti na svetega Jakoba dan, začnejo pa jih zopet na sveto Ano. V pobočjih Govc smo namreč zagledali zaplate snega. Bolj, ko smo se vzpenjali proti Hudemu polju, večje so postajale, dokler nam niso prekrizale poti. Mi se zanje nismo preveč menili, kakor tudi ne za dež, ki je začel padati, ko smo zakoračili v prostranstva Trnovskega gozda. Po težkem pričakovanju smo dospeli do Smrekove drage, kjer so si nekateri prvič ogledali zanimiv naravni pojav, imenovan inverzija. Temperatura na dnu velike kraške vrtače je namreč nižja, kakor na obrobju, zato je tudi temu primerno zaraščena: na dnu gola, potem ruševje, bukov gozd in na obrobju mogočne smreke, ki so značilne za vso planoto Trnovskega gozda. »Sedaj pa snega ne bo več, kajti bližamo se Primorskim krajem,« nas je bodrila Majda, toda za vsakim ovinkom ga je bilo več. Vsem je namreč začel že malo presedati, kajti nihče ni računal, da se bomo povzpeli do 1200 metrov višine, kjer je lahko še sneg in temu primerno smo bili tudi obuti. Cesta se je počasi začela spuščati, snega je zmanjkalo, dež je prenehal in hoja je postala prijetnejša. »Pa še na avtomobile ni treba paziti«, je komentirala Majda tik pred križiščem, kjer se cesta odcepi na »našo« proti Lokvam in tisto proti Predmeji, po kateri se je tisti trenutek v lepem rdečem avtomobilu pripeljal Marko z Gore.

To, da je Marko, smo izvedeli šele potem, ko se nam je predstavil, kajti, ko nas je zagledal, je ustavil, izstopil iz avta in nas začel zabavati. Je namreč humorist, pevec, nekdanji športnik in velik ljubitelj narave, v katero si hodi lajšat bolečino po ženini smrti. Predvsem pa je dobra duša, kajti pred odhodom nam je podaril vrečko pomaranč, ki jih je vzel iz svojega avtomobila v katerem bi se našlo še marsikaj, če bi si vzel kakšno uro časa. »Kaj pa medvedi?« smo ga za vsak slučaj še vprašali, preden smo se poslovili. »Nekajkrat sem ga srečal, pa mu še nikoli nisem nič naredil,« se je pošalil,« nekaj sto metrov od tu, ko stojimo, ima brlog, vendar se nič ne bojte. Težave nastanejo, ker jih ljudje dražijo, če ga pa pustite na miru, se vam ga ni treba bati, četudi bi ga srečali.« Moram priznati, da sem se vse do Male Lazne bal, kdaj bo Majda izjavila, da medveda pa ne bomo srečali. V Mali Lazni nam je zavetje nudila majhna gozdarska bajta, ki so jo zgradili še Italijani in jo je sedanji lastnik pred dvajsetimi leti preuredil v vikendico. Toda po vseh težkih preizkušnjah, ki jih je v življenju moral prebroditi, sta se s sedanjo ženo, ki je mimogrede naša rojakinja, odločila, da bosta pokojnino uživala v tej hišici in jo delila s počitka željnimi popotniki. Ker je bil gospod Stane, kakor je lastniku ime, likovni pedagog in je strasten zbiratelj starin, sta temu primerno urejena tudi notranjost in okolica. Čeprav je za tako družčino, kajti nismo bili edini gosti, malce skromnih dimenzij, smo se po dobri večerji, ki nas je že čakala, vseeno zadovoljni in utrujeni odpravili k počitku.

Ko smo zjutraj vstali, je bila okolica pobeljena z močno slano. Toda preden smo se odpravili na pot, po obilnem zajtrku, se je bilo potrebno še skupinsko fotografirati, poslavlјati, pakirati itd., je sonce že pokazalo svojo moč. »Tako glasnega in raznovrstnega ptičjega petja pa že dolgo nisem slišal,« je bil ves navdušen Martin, ko smo hodili po prijetni svežini jutranjega gozda skozi Smrečje proti Prevalu. Ker nihče ni poznal poti drugače kakor iz zemljevida in Stanetovih napotkov, je bila potrebna manjša korekcija poti, ki pa ni zahtevala omembe vrednih naporov. S Prevala se je pot začela spuščati proti Krnici, kjer nam je delal skomine zaprt lovski dom. Kmalu za njo pa smo skozi redko vejevje zagledali cilj naše poti in daleč v daljavi morje. Prekrasen pogled na ta predel naše domovine pa se nam je odprl, ko smo dospeli na Vitovski hrib, kjer so domači planinci postavili prijetne klopce, na katerih smo si privoščili še zadnje ostanke iz nahrbtnikov. Pri sestopu v dolino smo se naenkrat znašli na asfaltni cesti, ki po nobeni varianti naj ne bi predstavljala del naše poti. Ko smo se odločali, kako naprej, se je izza ovinka prikazal avtomobil, zaustavili smo ga, iz njega je izstopila prijetna gospa. Kmalu se je izkazalo, da bolj primerne ne bi mogli dobiti: bila je domačinka, pa čeprav že dolgo živi drugje, domačo okolico pozna kot lasten žep, navdušena planinka in popotnica Anamarija Erjavec, ki ne pozna sebičnosti, saj je šla nekaj sto metrov celo z nami, da nas je pripeljala na zanesljivo pot. »Sedaj se pa nimate kje zgubiti, samo po stezi navzdol pojdite,« je še dodala, se poslovila in odšla nazaj v avto, kjer

jo je čakal brat, ki je kot izseljenec prišel obiskat domače kraje. Mi smo se res spu-
stili strmo navzdol do Šmihela in naprej v Ozeljan, kjer smo si ogledali še vaško
cerkev, kajti picerija v sosednjem gradu še ni bila odprta. Toda tudi to se je kmalu
uredilo in pivo nam je dalo novih moči, ki smo jih rabili za hojo po sončnem as-
faltu vse do Vogrskega, kjer smo si v obcestnem marketu privoščili nekaj zalog iz
njihovega hladilnika. Že to nam je prijalo, še bolj pa, ko nas je prijazna lastnica
marketa, ko je izvedela od kje prihajamo (zaradi prometa, ki smo ji ga naredili nas
sigurno ne bi), povabila na kavo. Do Bilj, kjer so nas čakale prijetne hotelske sobe
in temu primerna večerja, potem ni bilo več daleč.

Še ena »gasilska«
za spomin.

Foto: Majda Lavtar

Pozdravil nas je
tudi goriški nadškof
msgr. Dino de
Antoni (drugi z
leve). Pred njim je
štandreški župnik
Karlo Bolčina za njim
pa Jožica Žnidaršič,
Vincencij Demšar,
Borut Gartner,
Martin Krajnik,
pater Klemen
in Janez Lavtar.

Foto: Janez Urh

Glede na dosedanjo prehojeno pot, pot iz Bilj v Štandrež, ki nas je čakala zadnji dan, ni omembe vredna. Dodobra smo se uhodili in že smo bili na cilju. Pred mašo nas je pred cerkvijo počakal njihov župnik Karlo Bolčina in nas v sprevedu peljal v cerkev. Po maši so nas pred cerkvijo pozdravili predstavniki cerkvene in posvetne oblasti: predsednik krajevne skupnosti Štandrež Božidar Tabaj, občinski svetnik Marko Braini in predsednik Prosvetnega društva Štandrež. Med agapami, ki so sledile, nas je s svojim obiskom počastil še goriški nadškof msgr. Dino de Antoni. Vsem, kakor tudi tistim na vsej poti, s katerimi smo se spustili v klepet, smo izročili vabila na škofjeloški pasijon. Po agapah pa smo se prepustili avtobusnim romarjem Sotočja in se z njimi odpeljali na ogled Gorice in Vipavskega Križa in naprej proti domu.

Smer poti je začrtal Janez Urh, po njej je vodil Martin Krajnik, po celotni poti pa smo mu sledili: Jožica Žnidaršič, Borut Gartner, Majda in Janez Lavtar, Helena in Milan Skok, Mojca in Neža Krajnik ter Martina in Franc Temelj.

Med Krko in požganim gradom v Soteski.

PASIJONSKO ROMANJE V NOVOMEŠKO ŠKOFIJO

V Novomeško škofijo smo poromali od 31.10. do 2.11.2008 v organizaciji Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka in Pasijonske hiše. Osem romarjev se nas je peš podalo v Novo mesto, da bi škofu msgr. Andreju Glavanu uradno izročili vabilo loškega župana Igorja Drakslerja na Škofjeloški pasijon leta 2009. Romarji smo bili iz celega nekdanjega Loškega gospostva: Bukovščice, Poljan, Reteč, Sore in Škofje Loke.

Z nami je romal tudi režiser Škofjeloškega pasijona Borut Gartner, s pasijonsko zastavo na nahrbtniku in romarsko palico, na kateri je bila privezana zastava loške občine. Ista romarska palica nas je spremljala že na našem prvomajskem romanju v Štandrež pri Gorici.

Pot smo začeli s sveto mašo v kapeli kapucinskega samostana v petek zjutraj in nato v dežju ter pod dežniki varno in skoraj suhi prispeli v Ljubljano, kjer smo se najprej ustavili v Stanežičah, Šentvidu in na radiu Ognjišče, kasneje pri vseh cerkvah ob poti in tamkajšnjim dušnim pastirjem izročali vabilo na Škofjeloški pasijon. Pot smo nadaljevali skozi Ljubljano, po Dolenjski cesti, skozi Škofljico do Šmarja Sap. Prvo noč so nas pod streho ljubeznivo sprejeli v Želimljah v domu Janeza Boska. Tudi drugi dan nas je do opoldneva spremljal dež, ki pa ni bil premočan in ni zmotil našega razpoloženja. Med potjo smo se ustavili v Grosupljem in bili pri sveti maši v cerkvi Sv. Mihaela, kjer smo občudovali čudovit mozaik p. Marka Ivana Rupnika. Pot smo nadaljevali mimo Krke in drugih vasi proti Žužemberku. Pot je bila slikovita, saj smo videli polno lokalnih in vaških posebnosti, ki jih iz vozila ne vidiš. Zvečer so se na nebu prižigale zvezde in nas spremljale do Stavče vasi pri Žužemberku, kamor smo prispeli ob deveti uri zvečer in prenočili pri gostoljubni gospe Malči.

V nedeljo smo se zbudili v prekrasno jutro in prehodili še zadnji del poti ob reki Krki do Novega mesta. Tu se reka umiri in imeli smo prečudovit pogled, ko se na gladini reke odseva vsa lepota jesenskih barv dreves, hribov in zidanic, obsijanah z jutranjim soncem. Že samo za ta pogled se je splačalo hoditi tri dni. Skozi sotesko smo prišli v Vavto vas, morali smo pohiteti, da nismo zamudili desete

maše. Zato smo bili deležni gostoljubja tamkajšnjega župnika g. Marenka, ki je doma iz Selške doline. V Novem mestu smo se napotili na Kapiteljski hrib, kjer nas je ob 14. uri prijazno sprejel novomeški škof monsinjor Andrej Glavan, nas pogostil, razkazal škofijski dvorec (proštijo) in stolno cerkev svetega Nikolaja, ter nas seznanil z bogato zgodovino Novomeške škofije. Vesel je bil vabila na pasijon in je obljubil, da ga bo predal tudi vsem duhovnikom svoje škofije. Domov smo se vrnili z vlakom in tudi na vlaku sopotnike seznanili z našo potjo in jih vabili v Škofjo Loko na pasijon.

Zahvaljujemo se vsem dobrotnikom ob poti, ki so nam kazali pot, nas postregli s pijačo in hrano, nas sprejeli pod streho ali pa nam samo namenili prijazno besedo. Hodili smo na dan Vseh svetih in Vernih duš dan. Četudi nismo mogli na pokopališču obiskati naših najbližjih, smo imeli veliko časa in smo se lahko še bolj spomnili naših pokojnih in zanje molili.

Mimo vinogradov Straške gore.

PASIJONSKO ROMANJE NA ŠTAJERSKO IN V PREKMURJE

Prosvetno društvo Sotočje Škofja Loka sodeluje pri izvedbi Pasijonu z velikim številom svojih članov v treh samostojnih prizorih, poleg tega pa se v pasijonsko dogajanje vključujemo tudi z našimi romanji po slovenskih škofijah, da bi jim predstavili Pasijon. Tokrat smo se podali na pot v celjsko, mariborsko, murskosoboško škofijo in evangeličansko škofijo v Moravske Toplice. Na to romanje smo se podali sredi zime in kljub zelo slabi vremenski napovedi. Zavedali smo se, da je pozimi dan kratek, da bo pot snežena, mokra in gladka in da se ne bomo mogli izogniti prometnim cestam. Janez Urh je predhodno skrbno pripravil načrt poti, Jožica Žnidaršič pa je poiskala možnosti za prenočevanje in prehranjevanje ob poti, organizirala srečanja s škofi, duhovniki, mediji in občinami. Kljub temu smo tik pred odhodom pot prevozili tudi z avtomobilom in poiskali stranske poti, bližnjice in lokacije prenočišč ter gostišč ob poti.

Naš namen je vabiti ljudi na letošnjo izvedbo Škofjeloškega pasijona. Vabimo na star način, od ust do ust, tako kot so potovale novice nekdaj.

Tudi tokratno romanje smo začeli kot običajno s sveto mašo pri bratih kapucinih. Maševal je pater Miha in pri pridigi je govoril o tem, da smo vsi ljudje romarji na poti življenja in nikoli ne moremo predvideti vsega, kar nas čaka na tej poti. Tudi nam je povedal, da bomo kljub temu, da smo vse lepo načrtovali, doživeli marsikaj drugače in bomo morali vse sprejeti za dobro in tudi prenesti.

Člani romarske družine smo bili iz različnih krajev v okviru nekdanjega loškega gospostva. Iz Škofje Loke so romali z nami: Martin, Neža in Mojca Krajnik, Ljuba in Vincencij Demšar, Helena in Milan Skok, Marjan Baričič in Jožica Žnidaršič. Majda in Janez Lavtar sta iz Bukovice, Janez Urh iz Virmaš, Irena Marolt iz Poljan, Katarina Križnar iz Delnic, Milan Sukič in Zvonka Žnidar iz Šutne, Frenk Stare iz Žabnice in Ciril Vidmar iz Žirov. Ne smemo pozabiti Boruta Gartnerja iz Reteč, režiserja tokratne uprizoritve Škofjeloškega pasijona, ki hodi z nami na vseh pasijonskih romanjih. Z romarsko palico, na kateri sta zastavici pasijona in loške občine, bo prehodil Slovenijo in zamejstvo po dolgem in počez. Večina popotnikov je članov Prosvetnega društva Sotočje, peterica od njih (Ciril, Irena,

Janez, Frenk in Jožica) so tudi člani društva Šmar iz Žirov, trije (Ciril, Irena in Jožica) pa so leta 2004 prehodili Jakobovo pot Camino v Španiji.

Prvi dan, v soboto 31. januarja, nas je pot vodila od kapucinske cerkve v Škofji Loki, čez Godešič, Reteče, skozi Zbilje proti Vodiciam, Mostam in Kamniku, kjer smo imeli prvo prenočišče. Ta del poti je bil predvsem zelo poučen, ker nam je naš sopotnik Frenk razložil veliko zanimivega o kamninah, o arheoloških najdbah, o zanimivih hišnih portalih in tudi o poznanih ljudeh ob poti. V Kamniku smo si ogledali frančiškansko cerkev in knjižnico, mestno cerkev Matere božje in Plečnikovo železniško postajo. Pot smo nadaljevali proti Mekinjam, kjer smo se ustavili pri sestrah uršulinkah, jih povabili na pasijon, si pogledali cerkev in prenočili pri tašči in svakinji Milana Sukiča. Bili smo izredno toplo sprejeti in pogoščeni z odlično večerjo in zajtrkom. Zvečer so se vrnile domov Ljuba, Mojca in Zvonka, ki so načrtovale samo ta del poti. Helena je zvečer pokazala velik žulj na peti. Krivi so bili ne dovolj uhojeni novi čevlji. K sreči je lahko obula Jožičine rezervne čevlje, ki so nato na njenih nogah prehodili vso pot do konca, njeni trmasti gojzarji pa so se nosili v nahrbtniku.

V nedeljo zgodaj zjutraj se nam je na poti za en dan pridružil še Robi Ažman iz Tržiča. Skupaj smo krenili proti Nevljam, kjer smo si ogledali kraj, kjer so ob gradnji mostu izkopal okostje mamuta. Naša naslednja postaja je bila v Šmartnem v Tuhinjski dolini, kjer smo se udeležili nedeljske sv. maše. Po maši sta Martin in Borut domačinom predstavila prosvetno društvo in pasijon. Gostitelji pa so nam povedali zgodbo okrog medvojnega in povojnega rušenja cerkve in kako so zgradili novo cerkev. Tamkajšnji župnik g. Simon Lorber je naš rojak iz selške doline

Janez bodri romarje, da smo na pravi poti.

in je kot bogoslovec sodeloval pri prvi uprizoritvi pasijona. Pot smo nadaljevali skozi Tuhinj do Motnika. Ta kraj si bo Majda zapomnila po nerodnem padcu zaradi odvezanih čevljev. Ob tem, ko se je pobirala, pa so se odprla vrata sicer zaprte gostilne in so nam brezplačno postregli z zdravili proti prehladu in z veliko skledo krhkih flancatov. Ta dan so namreč imeli hišno zabavo, ker je mama slavila 85 let. Od tod naprej nas je spremljalo sneženje in gladka cesta. Na Vranskem smo prepsali na dveh mestih, ker v gostišču ni bilo dovolj prostora. Del romarjev je prenočil pri tamkajšnjih motoristih, ki imajo tudi muzej starih motorjev in opreme, a si ga žal nismo uspeli ogledati. Martinu so ob prihodu na Vransko razpadli čevlji. V celotni skupini smo med rezervno obutvijo komaj našli številko 43.

Tretji dan, v ponedeljek, je tako Martin hodil z Marjanovimi športnimi copati. Po Tuhinjski dolini se nismo mogli izogniti glavni cesti, proti Celju pa smo lahko ubrali stranske poti. Tako smo prehodili in obiskali več manjših župnij in krajev ob poti, najprej Vransko, potem Tabor, Prebold, Griže in pot končali v Celju. Ves dan je po malem naletaval sneg in cesta je bila snežena in gladka. To je na svoji zadnji plati občutila tudi Irena, Frenk pa je kar petkrat preizkušal trdoto zemlje v deželi Štajerski. Medtem ko je v Celju večina šla pobožno k sv. maši v kapucinsko cerkev, je Ciril pomagal Martinu kupovati nove pohodne čevlje. V močnem sneženju sta po Celju naredila kar nekaj dodatnih kilometrov, končno sta dobila Alpina čevlje s popustom. V naslednjih dneh so se sicer ti čevlji upirali hoji in povzročili nekaj žuljev, vendar so zdržali do konca. Pobožni romarji so bili pred in po maši deležni zelo lepega sprejema pri kapucinih, postreženi z čajem in zdravilnimi kapljicami. Pri maši sta Vincencij in Borut navdušila vse prisotne za obisk pasijona. V tem samostanu je nekaj let preživel kot pridigar tudi pater Romuald Marušič, avtor pasijona, pred kratkim pa je iz Škofje Loke tja prišel tudi pater Metod Benedik, ki je bil žal ta dan odsoten. Srečali pa smo se z rojakom patrom Rafaelom. Prenočili smo na skupnih ležiščih v Lazarjevi hiši pri Sv. Jožefu nad Celjem. Na poti tja nas je skoraj zamedlo, saj je snežilo kot za stavo. Na klancu sredi mesta smo pomagali poriniti avto nesrečnemu vozniku, ki bi ga zaradi snega ne mogel speljati.

Zjutraj četrtega dne smo se zbudili v zimski idili in odšli v mesto do stolnice in nato do škofijskega urada, kjer nas je že pričakoval tedaj že novi nadškof msgr dr. Anton Stres. Na dvorišču smo napravili nekaj fotografij, nato pa nas je povabil v sejno sobo in se ob čaju in pecivu z nami zadržal v daljšem pogovoru. Izrazil je svoje navdušenje nad našim načinom vabljenja na Pasijon in rekel, da bo zagotovo prišel, hkrati pa bo zastavil svojo besedo pri duhovnikih in vernikih. Ko smo mu čestitali za novo imenovanje za mariborskega nadškofa, je v šali rekel, da bomo mi zagotovo prej v Mariboru peš kot on z avtom. Po prisrčnem slovesu, smo pot nadaljevali mimo železniške postaje, kjer sta se Vincencij in Majda poslovila in se odpeljala proti domu. Pot smo nadaljevali po zasneženih cestah proti Teharjam, kjer smo pod spomenikom skupaj molili za žrtve in njihove krvnike. Pot smo

nadaljevali proti Slomškovi Ponikvi. Tamkajšnji župnik nam je razkazal čudovito cerkev, ki je vedno znova vredna ogleda. Marjan mu je v zahvalo odmetal sneg s poti med župniščem in cerkvijo. Po nekaj urah hoje v temi in rahlem dežju smo se zelo razveselili luči v daljavi. To je bila osvetljena cerkev na Sladki gori, kjer nas je pričakal župnik g. Rok Metličar s čajem in zdravili proti prehladu. Zdravil proti žuljem žal ni imel, čeprav bi jih potrebovala večina romarjev, zato pa se je Jožica pokazala kot odličen ranocelnik za drenažo žuljev. Prenočevali smo v veroučni učilnici pod slamnato streho. Spali smo na penah in v spalnih vrečah, ki jih je za nami pripeljal Simon Krajnik. Iz tega prenočišča nam je ostal najbolj v spominu koncert smrčanja in neuspešnega cmokanja.

Peti dan smo bili na Sladki gori povabljeni na zajtrk v župnišče, nato smo šli k sv. maši, pred odhodom pa nam je župnik še nekaj povedal o cerkvi, ki je bila včasih znana božja pot in druge zanimivosti okrog romanj na ta kraj. Po skupnem fotografiranju smo šli preko Dooooolge gore ob železnici mimo gradu Pogled do gostilne, kjer smo imeli kosilo. Tukaj so nam svetovali bližnjico skozi sadovnjak in okoli jezera. Žal iz sadovnjaka ni bilo izhoda, zato smo brez slabe vesti preplezali ograjo. V Slovenski Bistrici nas je po dogovoru z našim županom Igorjem Drakslerjem, sprejel podžupan g. Ivan Pristovnik in na srečanje povabil tudi predstavnike sedme sile. Predstavil nam je znamenitosti občine in okolice in nas ob našem odhodu obdaril z najboljšim vinom in termo steklenicami. Vse skupaj je pomenilo dodatno obremenitev naših nahrbtnikov, zato smo se še isti večer potrudili, da smo družno praznili steklenice in zraven tudi zapeli. Ta dan nas je že dopoldne razveselilo tudi sonce, zagotovo tudi po zaslugi Jožice, ki je vsak dan pri skupni molitvi dodala še očenaš za primerno vreme. V Slovenski Bistrici smo nameravali obiskati tudi župnika, vendar je bil odsoten z doma, sprejel pa nas je njegov oče in nam razkazal cerkev. Tako smo vabilo predali kar njemu. Prenočevali smo v gostišču na Zgornji Polskavi.

V četrtek, ko smo bili že šesti dan na poti, nas je vse do Maribora spremljalo prijazno in toplo sonce. Ker je bil to dan, ko smo imeli precej krajšo pot, smo si vzeli tudi več časa za medije in nagovarjanje ljudi, ki smo jih srečevali ob poti. Oglasili smo se tudi na dveh radijskih postajah Radio 1 in Radio Center. Poklicali smo časopisno hišo Večer in Radio Maribor. Vsi so obljubili, da bodo nekaj o naši poti objavili in nas poklicali. Poklicali nas sicer niso, nekaj pa so objavili, saj so obvestila dobili po elektronski pošti že pred našim romanjem od Jožice in še v času romanja od Pasijonske hiše. Na radiu Odmev iz Cerknega pa so si za nas vzeli kar nekaj časa. Pomagalo je osebno poznanstvo Cirila Vidmarja. Na radijske postaje radio Sora in radio Ognjišče so se javljali Vincencij, Jožica, Martin in seveda režiser pasijona, Borut Gartner. V Mariboru smo vabili mimoidoče kar na ulici, z nekaterimi smo se celo slikali. Zvečer smo se udeležili sv. maše v stolnici. Po maši smo stolnemu župniku Stanislavu Lipovšku izročili vabilo za župnijo in

za nadškofa, ki je bil žal ta dan odsoten. Prenočili so nas v Slomškovem malem semenišču, kjer so poskrbeli tudi za večerjo in zajtrk.

V *petek* zjutraj smo bili ob 6. uri skupaj z gojenci pri sv. maši v kapeli seme- nišča, daroval jo je ravnatelj Franc Zorec. Občudovali smo mlade dijake, kako zavzeto in izvirno so s svojimi prispevki sodelovali pri maši. Poslovlili smo se še od Slomškovega kipa pred stolnico in po blatni poti ob reki Dravi odšli iz mesta in nato v klanec proti Celestrini. Tudi ta dan nas je spremljalo prijetno zimsko sonce, ki je hitro topilo sneg. Po kosilu smo v bližini Lenarta obiskali našega rojaka Jožeta Rajšpa, ki ga ni bilo doma, dočakali pa smo ženo in dobro štajersko kapljico. Ko je ugotovila, da hodimo kar peš iz Škofje Loke proti Murski Soboti, je rekla: »Kaj ste nori?« in nas takoj napovedala tudi pri Lenarškem dekanu. Z veseljem smo šli 2 km nazaj v Lenart, da čim bolje opravimo svoje poslanstvo z vabili. Ta dan smo ob poti opazovali drugačna znamenja kot smo jih navajeni, to je dvojno znamenje, zgoraj je križani na križu, spodaj pa Marija. Naša naslednja postaja ta dan je bila Sveta Trojica, ki nas je že od daleč pozdravljala s tremi zvoniki. Ker je bila pot kar precej dolga in žeja velika, smo se bolj posvetili pijači v lokalni gostilni kot Sveti Trojici. Sonce in strma pot užejata tudi pozimi. Ta dan smo prišli na predvideni cilj v trdi temi tudi z malo sreče, ker nismo poznali poti. Počitek in večerja na kmečkem turizmu ta večer sta nam še posebej prav prišla. Pri večerji je Ciril dobil sporočilo, da mu je umrla mama. Preden nas je zapustil, smo skupaj še zmolili za pokoj njene duše, kot se za romarje spodobi. Cirilu smo še izrekli sožalje, potem pa je odšel proti domu, mi pa k zasluženemu počitku.

Posvet na križpotju.

Zgodaj zjutraj v soboto, osmega dne našega romanja, smo se odpravili proti Svetemu Juriju ob Ščavnici. Pri cerkvi nas je pričakal župnik Franc Zorec, ki nas je že v Mariboru povabil, da se oglasimo tudi na njegovi fari in nam razkazal obe cerkvi, staro in prizidek. Pogostil nas je s čajem, kavo in s potico, ki jo je spekel kaplan Boštjan Ošljaj. Po vsakem takem srečanju smo ugotavljali, da vsakodnevna molitev za dobrotnike ob naši poti ni zaman. Od tu naprej nas je pot vodila pod, nad in ob avtocesti. Prešli smo avtocestni most čez Muro, ki ima edini v Sloveniji tudi pas za pešce in kolesarje. Ob mraku smo prispeli v Mursko Soboto. Po namestitvi v Dijaškem domu smo pohiteli v župnijsko dvorano na predavanje škofa msgr. dr. Marjana Turnška o zakramentih v okviru Nikodemovih večerov. Po predavanju sta Jožica in Borut škofu in polni dvorani poslušalcev predstavila naše društvo in Škofjeloški pasijon ter škofu izročila uradno vabilo župana Igorja Drakslerja. Po prireditvi sta Franc in Milan odšla dalje proti Goričkem, kjer ima Milan korenine in se je tja namenil peš za svojo 50-letnico. Ostali smo prenočili v Murski Soboti.

Navsezgodaj zjutraj devetega dne je odšla Katarina z vlakom na dopust v toplice, kjer so jo že čakali mož in pet otrok. Ker je bila nedelja, smo ostali odšli k prvi jutranji maši v stolnico ob pol sedmih, kjer smo vabilo izročili župniku g. Ivanu Krajncu in vse prisotne povabili v Škofjo Loka. Vabilo so izrekli Janez Urh, Borut Gartner in najmlajša udeleženka trinajstletna Neža Krajnik. Martin in Neža sta ostala v Murski Soboti in še pri dveh mašah predstavila pasijon in povabila vernike na ogled. Prvotni načrt je bil, da se romanje zaključi v Murski Soboti, vendar smo se romarji, zaradi prijaznega povabila evangeličanskega škofa Geze Erniša, ki ima sedež v Moravskih Toplicah, odločili, da pot podaljšamo.

Takoj po prvi maši nas je osem romarjev: Jožica, Borut, Irena, Helena in Milan Skok, Marjan, Janez Lavtar in Janez Urh odšlo še 7 km peš do evangeličanske škofije v Moravskih Toplicah. Vso pot nas je spremljal dež z vetrom tako, da smo prišli tja premočeni. K sreči je poleg cerkve gostilna, kjer smo se lahko najprej preoblekli in naročili zaščito pred prehladom, nato pa smo se napotili v cerkev. Udeležili smo se tudi bogoslužja, ki ga je vodil škof in med bogoslužjem predstavili pasijon. Bili smo deležni prijetnega sprejema pri bratih evangeličanih in tudi pogostitve. Škof Geza Erniša nam je v spomin izročil Evangeličanski koledar in vanj tudi napisal posvetilo, ki se glasi:

S spoštovanjem in prošnjo za Božji blagoslov še vnaprej, se zahvaljujem za ta prisrčen obisk in vabilo na Škofjeloški pasijon.

+ Geza Erniša, škof

Moravske Toplice, 08.02. leta Gospodovega 2009!

K deseti maši v Murski Soboti so prišli še ostali romarji Prosvetnega društva Sotočje z avtobusom, pridružil se jim je tudi župan Igor Draksler, ki je skupaj z

Vincencijem Demšarjem predstavil pasijon. Tako je bilo zares izrečeno povabilo iz pravih ust in je doživelo izreden odziv. Vsi skupaj so bili nato povabljeni na ogled razstave o Danijelu Halasu v župnijsko dvorano in postreženi s pijačo. Romanje smo skupaj nadaljevali z avtobusom in si ogledali še znamenitosti Prekmurja. Pri kosilu smo praznovali tudi slovenski kulturni praznik. Neža nam je recitirala Prešernove pesmi, ki se jih je naučila na poti ob strokovni pomoči Jožice in Boruta.

Milan in Frenk sta ta dan prehodila še 25 km prav tako v dežju. Pri vsaki gostilni so ju domačini vabili notri in plačevali pijačo, saj so vsi vedeli, da sta pasijonska romarja. Očitno je novica prišla od ust do ust do vseh daleč naokrog in to brez uporabe interneta in mobilnih telefonov. To pomeni, da smo dobro izpolnili zadano nalogo, da ljudje znajo ceniti trud in dolgo prehojeno pot. Vsak dan smo se pri molitvi spomnili tudi vseh dobrotnikov ob poti, ki jih ni bilo malo, saj smo hodili po prijazni deželi in med dobrimi ljudmi.

To je bila prava romarska pot, doživeli smo vse možne vremenske razmere: mraz, sneg, sodro, meglo, dež, veter in lepo sončno vreme. Imeli smo ožuljene in otekle noge, strgane čevlje in pretežke nahrbtnike, loteval se nas je prehlad in kašelj, vendar nas vso pot ni zapustila dobra volja. Vse to je v nas krepilo duha, dobro voljo in medsebojno povezanost in domov smo se vrnili duhovno obogateni in zadovoljni, da smo premagali vse ovire.

Na koncu smo si rekli: »Nasvidenje na naslednjem pasijonskem romanju v celovško škofijo in na koncu tik pred pasijonom, v soboto 21. marca, še v ljubljansko nadškofijo!«

... nadaljevanje s strani 112

[...zgodilo se je nekega zgodnjega jutra, ko sem na mizo položil dišečo skodelico kave. Skozi okno je v prostor silila tema, tista Cankarjevska tema iz globine neke duše, neke izgubljene duše, duše, ki tava in ...

...tebe, romar, pa ne sme biti sram. Tebi, romar, je dano od nebes, da gledaš, kar drugim ni dano gledati, da poveš, kar drugim ni dano povedati. Nimaš pravice, da bi zaklepal duri, tudi tistih ne, ki jih sam le s trepetajočo roko odpreš. Če te vabi luč iz brezdanje globočine, se moraš spustiti vanjo brez obotavljanja in brez bojazni, da prineseš ljudem to luč. (Ivan Cankar – Podobe iz sanj) ...

...nikoli si nisem mislil, da bom bral Cankarja; še manj, da bom razumel njegovo ranjeno dušo... nisem si mislil, da ima zgornji tekst tako močno sporočilo...to sem spoznal šele na tretjem pasijonskem romanju...

...nekega dne smo se spustili v to brezdanjo globočino... ker nas je vabila luč... mi... romarji... mi... pasijonski romarji...

Na poti so bile stopinje in lahkotni koraki in težki koraki, bili so žulji in ujet sli-nast jezik med jeznimi zobmi, bili so trenutki brezmejnega veselja in bili so trenutki bedastega počutja. Je to ples klovnova? Je to potovanje v prazno? In v naslednjem hipu molitev. Naša pota so imela smisel in učinek... naši koraki so bili strumni in prepričljivi... naša srca so navdihovala drug drugega in ljudi okoli nas.

Vseh teh ljudi nismo šli samo vabit... želeli smo iti med njih... med pozabljene Slovence tam zgoraj... želeli smo se srečati z njimi... želeli smo jim v oči povedati, da so tudi oni del Slovenskega naroda...

...pijandure za šankom z odprtimi očmi požirajo naša vabila... odprtih ust poslušajo... sem in tja kakšen diplomatsko rigne in se nasmehne... nato napne ušesa in posluša naprej... v cerkvi po končanem obredju navzoči verniki z aplavzom pozdravljajo naše početje... dva avtobusa bosta sigurno prišla... župnik je prepričljiv...

...in na vsakem romanju smo prižigali nove lučke... spoznali smo svoje telo... spoznali smo duše drugih romarjev... spoznali smo veličastno tišino, v kateri si se izgubil in razmišljal...

...naša romanja imajo namen... ne, zakaj bi vam ga prinašal na dlani... pojdite z nami in skupaj z nami svetite tam, kjer je tema že vrgla svoje lovke...

...skupaj naredimo ta svet lepši... pravičnejši... Bodimo drug drugemu vzpodbuda...]

Borut

PASIJONSKI SPOMINKI IN KULINARIKA NA ŠKOFJELOŠKEM PASIJONU 2009

Že ob prvih uprizoritvah, v prvi polovici 18. stoletja, pasijonska procesija ni bila le verski obred in gledališka uprizoritev dogodkov na veliki petek, temveč tudi družabno srečanje ljudi. Da je bila pasijonska igra živ dogodek, govori tudi dejstvo, da se je že tedaj spreminjala in dopolnjevala.¹ Tako je tudi pri sodobnih uprizoritvah, ki še vedno sledijo staremu izročilu dogodkov velikega petka, so pa zaradi zanimanja ljudi prerasle v kulturno – turistično prireditev, ki zahteva dodatno ponudbo in angažma vseh sodelujočih.

K sodelovanju za pripravo in oblikovanje ob pasijonske ponudbe v zvezi s spominki in kulinariko so bili povabljeni etnolog prof. dr. Janez Bogataj, višja kustodinja etnologinja Loškega muzeja in članica strokovnega odbora, Mojca Šifrer Bulovec in avtorica tega prispevka.

Pasijonski spominek

Za izbor kakovostnih spominkov, ki bodo lahko uporabljali zaščitni znak kulturne prireditve Škofjeloški pasijon 2009, je bil razpisan javni natečaj, ki je bil v tiskanih medijih objavljen v novembru 2008. Predlogi za spominke naj bi izvirno in prepoznavno predstavljali aplikacije pasijonskih motivov in čas pasijona, Škofjo Loko s širšo okolico, njeno naravno in kulturno dediščino, tradicijo in sodobno ustvarjalnost. Kriteriji za izbor so bili postavljeni že v samem razpisu.

V okviru natečaja je bila 13. 11. 2008 v okroglem stolpu Loškega muzeja organizirana brezplačna delavnica na temo kakovostnega spominka. Udeležilo se je 35 zainteresiranih ne le iz Škofje Loke, temveč tudi iz drugih krajev. Delavnico je vodil prof. dr. Janez Bogataj in za začetek predstavil Strategijo spominkov v turizmu Slovenije. Podal je tudi nekaj praktičnih nasvetov, v kakšni smeri naj izdelovalci spominkov razmišljajo in delajo. Njegovo predstavitev sva dopolnili s kolegico Mojco Šifrer Bulovec, etnologinjo v Loškem muzeju, ki je orisala življenje na Loškem v času pasijona in predstavila predmete iz zbirk Loškega muzeja, navezane na ta čas in loško območje. Njeno predstavitev sem dopolnila s predmeti iz zbirk

¹ France Štukl, Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu, *Loški razgledi* 46/1999, s. 106.

Mestnega muzeja Ljubljana, ki so bili uporabljeni in prisotni v 18. stoletju tudi med loškimi plemiči in meščani.

Za ocenjevanje prispelih spominkov je župan Igor Draksler imenoval strokovno komisijo v sestavi: predsednik komisije, dr. Janez Bogataj (etnolog in zgodovinar umetnosti), člani: Jure Miklavc (oblikovalec), Mojca Šifrer Bulovec (etnologinja), Mojca Ferle (etnologinja), mag. Boris Deanovič (arhitekt).

Čeprav začetni odziv na javni natečaj ni bil obetajoč, pa je do zaključka natečaja svoje izdelke prijavilo kar dvainštirideset spominkarjev, nekateri avtorji tudi po več izdelkov. Približna polovica avtorjev je bila iz Škofje Loke, Poljanske in Selške doline, razveseljiv pa je bil odziv tudi iz drugih slovenskih krajev: Golnika, Grosuplja, Kranja, Ljubljane, Maribora, Radovljice, Rogatca, Tržiča, Smlednika, kar je upravičilo objavo v slovenskih in ne le lokalnih tiskanih medijih.

Komisija se je sestala takoj po novem letu in predloge pregledala. Presenečena nad izrednim številčnim odzivom, pa je bila manj zadovoljna s kakovostjo večine prispelih predlogov. Pogrešala je predvsem izvirnost, preprostost in uporabnost spominkov. Večina izdelkov je bilo aplikacij na škofjeloški pasijon in simboliko postnega časa, manj pa na sicer bogato kulturno dediščino širšega loškega območja. Po presoji je bilo izbranih dvajset spominkov, sedmim spominkarjem smo predlagali nekaj izboljšav. Izbrani bodo imeli izključno pravico uporabe pasijonskega logotipa za izbrane spominke, pravico do njihove prodaje neposredno ob prizoriščih in možnost posredovanja izdelkov za potrebe protokolarnega ali poslovnega obdarovanja v pasijonskem letu 2009.

Pri razpisu za oblikovanje spominkov ob uprizoritvi leta 2015 naj organizatorji prireditve razmišljajo tudi o razpisu denarnih nagrad. Mogoče bi bil Škofjeloški pasijon tako večji izziv tudi ta priznane oblikovalce in izdelovalce spominkov.

Zdaj nam preostane le še temeljit razmislek, kako spominke čim bolj približati obiskovalcem pasijonskih uprizoritev in sama organizacija prodaje.

Okusiti 18. stoletje – čas pasijona

V času pisanja tega prispevka je bilo oblikovanje kulinarične ponudbe še sredi dišečih priprav, predvsem pa vročih razprav, saj je težko uskladiti želje in interese gostincev s pretežno postno ponudbo in čim boljšim iztržkom.

Kulinarična ponudba naj bi odsevala duh baročnega dobe in postno veliko-nočni čas, vendar v sozvočju z zahtevami sodobnega, tudi zdravega prehranjevanja. Pri pripravi pasijonske kulinarike smo za izhodišče vzeli raziskavo etnologinje Špela Ledinek z naslovom *Prehrana na Škofjeloškem v času zapisa pasijona - prva polovica 18. stoletja* (tipkopis). V nekoliko razširjeni obliki, a brez receptov, je bila raziskava objavljena tudi v Loških razgledih.² Na osnovi poznavanja takratnih

² Špela Ledinek, *Oris prehrane v prvi polovici 18. stoletja na Škofjeloškem*, *Loški razgledi* 46/1999, s. 85 – 104.

živil in tehnologije priprave hrane so bile podane osnovne smernice. Pri izbiri receptov je Ledinekova črpala tudi iz loške kulinarične dediščine, »te dobre stare kuhe« kot jo je označil dober poznavalec loške kuhinje Pavle Hafner.

Zaradi časovne oddaljenosti je pristna kulinarka iz prve polovice 18. stoletja nedosegljiva. Zato si kulinarični mojstri lahko privoščijo nekaj ustvarjalne svobode, stare recepte posodobijo in na novo interpretirajo, a vseeno s poudarkom na postnih in velikonočnih jedeh.

Gostinci se z izkušnjami iz preteklih dveh uprizoritev ne pohvalijo. Mogoče je vzrok za slabo obiskane stojnice v tem, da posameznih jedi niso ustrezno predstavili in ponudili obiskovalcem pasijona. Kako ponudbo še bolj približati različnim ciljnim skupinam gledalcev? Predvsem mladini je treba ponuditi in servirati jedi na način in v oblikah, po katerih danes radi posegajo (npr. jedi, ki se lahko vzamejo tudi na tribuno).

Celostna kulinarična ponudba se oblikuje v treh sklopih, kjer je najpomembnejši prvi:

neposredno ob prizoriščih - na stojnicah ne bi smeli pogrešati loških postnih jedi: aleluje, loških smojk, prest (postno pecivo), medenega peciva, hlebčkov, vzhajanih z drožmi, od prazničnih kruhov pa pehtranove, hruškove, medene in ocvirkove potice. Poleg piva, vina in vode, ne bi smeli manjkati krhljeva voda in medica. K sodelovanju na stojnicah so povabljeni tudi mesarji s ponudbo suhih mesnin in sirarji s ponudbo raznovrstnih sirov in drugih mlečnih izdelkov;

v sklop turističnih paketov, ki poleg ogleda pasijona vključujejo še ogleda znamenitosti Škofje Loke in okolice, je vključeno tudi kosilo ali malica. Tudi tu velja priporočilo postnih in velikonočnih jedi in uporaba živil, poznanih iz časa pasijona; gostinska ponudba za individualne goste pa je lahko bolj pestra, in dopušča več ustvarjalnosti pri sestavi jedilnikov iz jedi loške kulinarične dediščine.

Loških postnih jedi, aleluje in loške smojke, ni treba posebej predstavljati. Mogoče nekaj besed le o prestah. Za ponudbo prest smo se odločili iz treh razlogov: njihove simbolike, povezanosti s postnim časom in navezanosti na bogato cehovsko tradicijo. Preste kot postno pecivo naj bi simbolizirale v molitvi sklenjeni roki. K bogati dediščini loških cehov pa so prispevali tudi loški pekovski mojstri. V svoj ceh so bili organizirani od sredine 17. stoletja. Iz virov je ohranjen zanimiv podatek, da so loški peki v postnem času delali preste po določenem tedenskem ali dnevnem razporedu.³

Kaj pa kruh z drožmi? V 18. stoletju so kruh pekli iz pšenične, ržene, ovsene, ječmenove in ajdove moke. Iz bele pšenične moke je bil na mizi le ob največjih praznikih (za božič, veliko noč, žegnanje). Čas 18. stoletja je poleg nekvašenih vrst kruha že poznal kruh, vzhajan z drožmi. Takšna priprava kruha je ostala v nava-

³ Pavle Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo, MD Škofja Loka, 1973, s. 277.

di vse do časa med obema svetovnjima vojnama, ko je za vzhajanje testa prišel v uporabo pivski kvas.

Zanimiv je zapis Antonije Šifrer iz Žabnice, kako so pekli kruh z drožmi:

“Od peke je pustila gospodinja v mentrgi majhen hleb, da je čakal druge peke. Imeli pa smo tudi drožje, katerega smo pripravljali iz prosene moke in kisa. Tega smo zmešali med testo in še hlebček testa iz prejšnje peke smo primešali zraven. Tako pripravljen kruh je vzhajal več ur in je imel kiselkast okus, vendar se ni pokvaril ves teden ali pa še dlje. Bel kruh smo pekli v prejšnjih časih le trikrat na leto...”⁴

Kruh, vzhajan z drožmi, je kislega okusa, ostaja pa dlje časa svež. Danes kruh iz droži na novo odkrivamo. Med slovenskimi pekarnami ohranja tradicijo peke kruha s kislim testom Pekarna Grosuplje. V Ljubljani ga ponujajo v trgovinah z zdravo prehrano, organizirani so tečaji za pripravo kruha iz droži, zanimanje zanj je tudi na svetovnem spletu. Znanje peke kruha z drožmi je torej nova kakovost, dodana vrednost, kot danes radi rečemo. Tu smo videli dobro priložnost za članice Društva za razvoj podeželja Resje, ki bi na star način vzhajan kruh lahko vključile v svojo ponudbo na stojnicah.

Zakladnica bogate krušne dediščine na Loškem s tem še ni izčrpana. Ob naslednjih uprizoritvah bi ponudbo lahko razširili tudi z nekoč poznanimi trentami in preščami. Njihov okus, pomen in vloga so se že zdavnaj pozabili, so pa zapisani in ohranjeni v zgodovinskem spominu.

Za pridobitev novih kulinarčnih znanj so v sodelovanju z mojstrom kulinarike Andrejem Goljatom organizatorji poskrbeli za kulinarčne delavnice, namenjene gostincem, za članice društva Resje pa delavnico peke kruha in peciva s poudarkom na pripravi kruhov z drožmi.

Čas pasijona se nezadržno bliža. Možnosti za oblikovanje pestre pasijonske kulinarike je torej dovolj. Pa bo to odražala tudi dejanska ponudba?

⁴ Antonija Šifrer, Dva etnografska zapisa iz Žabnice, *Loški razgledi* 26/1979, s. 202 – 203.

PASIJONSKA KRONIKA 2008/2009

11. april 2007 Darja Thaler, Družbene implikacije Škofjeloškega pasijona in njegov pomen za identifikacijo Ločanov, magistrsko delo. Predavanje na Sredinem večeru Knjižnice Ivana Tavčarja in Muzejskega društva Škofja Loka v Kašči¹
13. marec 2008 Pasijonski večer na Fari v Jurjevi dvorani v Stari Loki
26. marec 2008 Strokovni odbor izbere Boruta Gartnerja za režiserja Škofjeloškega pasijona.
- april – maj 2008 Pasijonsko romanje v Štandrež v Italiji. Pasijonski romarji v organizaciji Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka.
3. september 2008 Na Občinskem svetu je bil sprejet Poslovni načrt za Škofjeloški pasijon 2009
9. september 2008 Odprtje Pasijonske hiše na Mestnem trgu v Škofji Loki
23. oktober 2008 Odprtje Pasijonskega tabora v nekdanji škofjeloški vojašnici
31. oktober 2008 Pasijonsko romanje do Novomeške škofije. Pasijonski romarji v organizaciji Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka.
5. november 2008 Javni razpis za pasijonske spominke
12. november 2008 Marko Marin, Zgodovina pasijona in njen sopotnik Škofjeloški pasijon. Predavanje v Kašči na Spodnjem trgu v Škofji Loki

¹ Dogodek je bil izpuščen v lanski ediciji Loških razgledov, Doneski 16, str. 7, zato ga objavljamo tukaj.

19. november 2008 Jože Faganel, Škofjeloški pasijon od rokopisa do uprizoritve. Predavanje v Kulturnem domu Poljane
11. december 2008 Odprtje stalne muzejske zbirke Škofjeloškega pasijona v kapucinskem samostanu Škofja Loka
15. december 2008 Vpis Škofjeloškega pasijona v register žive kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo. Vpisan je pod številko 1.
15. januar 2009 Pasijonski večer na Loškem odru. Namenjen prebivalcem starega mestnega jedra o velikonočnih uprizoritvah pasijona in o razmerah v času prireditev.
16. januar 2009 Novinarska konferenca, informacije o vpisu ŠP v register kulturne dediščine, o poteku priprav na uprizoritev in o izbiri pasijonskih spominkov.
24. januar 2009 Informacija o Škofjeloškem pasijonu 2009 za freisinškega nadžupana Dietricha Thalhammerja v slovenskem konzulatu v Münchnu.
31. jan. – 2. feb. 2009 Pasijonsko romanje v škofije severovzhodne Slovenije v organizaciji Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka.
11. februar 2009 Seja častnega odbora Škofjeloškega pasijona 2009 in predstavitev dejavnosti na Občini Škofja Loka

Odprtje stalne
muzejske zbirke
Škofjeloškega pasijona
v kapucinskem
samostanu Škofja Loka

19. februar 2009 Pridi in poskusi tudi ti. Delavnice na Loškem gradu: Jaka Strajnar, Bobni v Škofjeloškem pasijonu, Nadja Strajnar Zadnik, Škofjeloški pasijon kot gledališka igra, Saša Bogataj Ambrožič, Pasijon v reliefu. Organizatorji: Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka, Loški muzej Škofja Loka in Pasijonska hiša.
21. februar 2009 Stabat mater, pasijonski koncert ansambla Capella Carniola⁺ v Freisingu
27. februarja 2009 Generalna skupščina Združenja Europassion z udeležbo Škofje Loke v nemškem mestecu Neumarkt.
28. februar 2009 Pasijonski koncert ansambla Capella carniola v piranskem minoritskem samostanu
1. marec 2009 Pasijonski koncert ansambla Capella carniola v cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki
4. marec 2009 Iskanje nevidnih resničnosti, razstava ikon avtorice Albine Nastran v Galeriji Ivana Groharja v Škofji Loki
5. marec 2009 Pasijonski večer v Škofjiški gimnaziji Ljubljana. Predavanje dr. Metoda Benedika in koncert Stabat mater.
12. marec 2009 Jože Faganel o Škofjeloškem pasijonu, Gimnazija Škofja Loka

Po seji častnega odbora na škofjeloški občini. Z leve, Romana Bohinc, prof. dr. Matija Gogala, Borut Gartner, msgr. dr. Santos Abril y Castello, msgr. mag. Alojzij Uran.

14. marec 2009 Pasijonski koncert ansambla Capella Carniola
Stabat mater, Pokrajinski muzej na Ptuju
15. marec 2009 Pasijonski koncert ansambla Capella Carniola
Stabat mater, Podjuna na Koroškem
19. marec 2009 Predstavitev zbornika Škofjeloški pasijon, Loški razgledi,
Doneski 19 Muzejskega društva Škofja Loka v Kašči
na Spodnjem trgu
21. marec 2009 Čas pasijona, razstava Loškega muzeja v Okroglem stolpu
Loškega gradu
26. marec 2009 Škofjeloški pasijon v fotografiji Petra Pokorna
v starološkem Domu na Fari. Ponovitev razstave
iz Freisinga. Muzejsko društvo Škofja Loka

* Pasijonski koncert Stabat mater ansambla za historično glasbo, Capella Carniola v sestavi, Marta Močnik, sopran, Katja Klančnik Jelenc, violina, Špela Loti Knoll, kljunasta flavta, oboa, Petra Vodopivec, violončelo, Janez Jocif, čembalo, vodja ansambla. Koncert spremljajo pasijonski dramski vložki igralka Mije Stopar.

EUROPASSION 2007 - 2009

Združenje Europassion

Pobuda o povezovanju krajev s pasijonsko dediščino je nastala leta 1982 v katalonskem mestu Esparreguera. Leta 1989 se je prvič srečalo 15 različnih pasijonskih skupin v francoskem Loudeacu. Dogovorili so se o povezovanju krajev s pasijonsko tradicijo. Leta 1990 se je dvanajst pasijonskih krajev srečalo v francoskem kraju Massevaux. Leta 1992 je bil pokrovitelj srečanja Jacques Chirac, tedanji župan Pariza, in nekdanji predsednik Evropske skupnosti Jacques Delors. Srečanja se je udeležilo 26 delegacij. Leta 1995 je bilo prvo splošno zborovanje v belgijskem Lignyju, na katerem so bili predstavljeni in obravnavani pravilniki in drugi normativni akti Združenja ter predlogi za člane organov Združenja. Leta 1996 je bilo v St. Margarethen v Avstriji ustanovno zborovanje Združenja evropskih krajev s pasijonsko dediščino. Sprejeli so ime Europassion in ustrezne pravilnike. Danes Europassion združuje že 75 evropskih dežel oz. tiste kraje, kjer se uprizarjajo pasijoni ali gojijo pasijonsko tradicijo.

Leta 1998 je bila v Europassion vključena hrvaška Pasionaska baština iz Zagreba. Leta 2000 je bilo srečanje v bavarskem Oberammergau¹ ob jubilejni uprizoritvi njihovega pasijona. Leta 2002 je bilo splošno srečanje v italijanskem pasijonskem kraju Montefoscoli (Pisa) in leta 2003 v kraju Serze (Vlochy). Leta 2004 je bil prvi kongres Europassiona v francoskem mestu Nancy. Svoj pasijon je predstavilo šestdeset skupin. Leta 2005 je bilo srečanje na Hrvaškem v Puli. Leta 2006 je bilo prvo splošno zborovanje Europassiona v vzhodni Evropi na Poljskem v Lobzenici, Gorka Klasztorna. Še kako pomembno vlogo je odigralo evropsko združenje po letu 1990, po padcu železne zaves, ko je prišlo do korenitih mednarodnih sprememb. Častni predsednik Europassiona Maurice Clos v pozdravnem nagovoru na generalni skupščini v Wintrichu leta 2007 še posebej omeni prizadevanja Europassiona za pomoč deželam Vzhodne Evrope: Češki, Madžarski in Romuniji².

¹ Tradicija tega pasijona sega v leto 1634, zanj pa je značilno, da pri njem sodeluje prek 2.000 igralcev, pevcev, glasbenikov in tehnikov, ki so vsi po vrsti domačini. Predstava slovi po svojih tableaux vivants, vozovih, na katerih so predstavljeni različni prizori iz Stare zaveze. Oberammergauuski pasijon bodo naslednjič uprizorili leta 2010.

² Hawlina, Europassion 2007 – Wintrich (Nemčija), str.16.

Evropsko Združenje pasijonskih mest ima vsako leto letno skupščino in leta 2007 je bila v nemškem mestu Wintrich³; druge sledijo:

- 2008 Salmünster (25. obletnica)
- 2009 Neumarkt, Nemčija
- 2010 Kirchsschlag, Avstrija
- 2011 Cantiano, Italija
- 2012 Schönberg, Nemčija
- 2013 Erl (400. obletnica)
- 2014 Loudéac (Francija)
- 2015 Sordevolo (Italija)
- 2018 Budaörs (Madžarska).

Po dostopnih podatkih pasijon na Bavarskem v Nemčiji v kraju Oberammergau uprizarjajo na deset let, na avstrijskem Gradiščanskem ob Nežiderskem jezeru (Neusiedler See) v kraju Šmarjeta (St. Margarethen) so ga uprizarjali do leta 1966 na deset let, po tem letu pa na pet let. Interval uprizarjanja v posameznih krajih je med enim, petimi in desetimi leti. V teh časovnih intervalih je pasijon v ljudeh še živ, zato si večina gledalcev, kot tudi sodelujočih, želi ponovnih predstav.

Europassion v Škofji Loki (2007 – 2009/2021)

Na pobudo dr. Franca Križnarja je prišlo do prvega povezovanja s hrvaško Pasionsko baštino v Zagrebu, ki je bila leta 1998 sprejeta v Europassion. Pobudnik navezovanja stikov z Europassionom, združenjem krajev, v katerih se uprizarjajo pasijoni ali procesije, je bil Peter Hawlina, prejšnji predsednik Muzejskega društva Škofja Loka. Pridružitve v tej, pretežno spletno vodeni, družbi odpira priložnost za medsebojno obveščanje in morebitno izmenjavo, hkrati pa pomeni popularizacijo in promocijo pasijona, Škofje Loke in Slovenije. To povezovanje je predstavljalo začetek škofjeloškega mednarodnega pasijonskega sodelovanja.

Med več kot 70 pasijoni, kolikor jih uprizarjajo po Evropi, ima škofjeloški posebno mesto. »Edinstven je zaradi pasijonske procesije, ki kaže posebno povezanost odra in avditorija«, je poudaril nekdanji minister za kulturo Vasko Simoniti v svojem nagovoru na Pasijonskem večeru na Fari, marca 2008.

Na pobudo škofjeloškega Muzejskega društva je Občina Škofja Loka potrdila⁴ vključitev v evropsko združenje Europassion. Generalne skupščine v nemškem

³ S sprejetjem zastave Evropasijona v Wintrichu kot simbolom škofjeloškega članstva v združenju je bilo v katalogu Memorabilia Locopolitana 7 (Loški razgledi, Doneski 16), objavljeno celotno besedilo poročila o zboru članic Europassiona 2007 z dne 18.05.2007, ki ga je iz nemščine prevedel Peter Hawlina.

⁴ V Obrazložitvi proračuna Občine Škofja Loka za leto 2007, ki so ga svetnice in svetniki Občine Škofja Loka sprejeli 5. aprila 2007, je pod točko 8.2.1.13. Škofjeloški pasijon navedeno: Sredstva so namenjena za vključitev Loke v Europassion na generalni skupščini v Wintrichu...

Wintrichu, ki je potekala maja leta 2007, se je kot predstavnik Občine Škofja Loka udeležil podžupan Klemen Štibelj. Tu je prejel zastavo združenja, ki predstavlja simbol vključenosti v Europassion. Obenem je ob tem dogodku najavil kandidaturo Škofje Loke za skupščino Europassiona za leto 2021.

Občina Škofja Loka je z Odlokom o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015, 2021 (Uradni list RS št. 109/07) uredila uprizorjanje Škofjeloškega pasijona v izvirnem okolju vsaj do leta 2021. Prednost trženja Škofjeloškega pasijona je njegova izvirnost, urbana scena starega mestnega jedra, pridobljene praktične izkušnje preteklih uprizoritev, pripadnost in zavezanost sodelavcev za ponovne uprizoritve.

Leta 2015 je predvidena prva ponovna uprizoritev s presledkom šestih let. Vešana je tudi na zgodovinski pisni vir, na ohranjeno pismo patra Romualda iz leta 1715, ki vabi na uprizoritev v tem letu. Uprizoritev leta 2021 je vezana na v celoti ohranjeno besedilo pasijonske procesije iz leta 1721, ki je podprta z arhivskim gradivom v knjižnici kapucinskega samostana v Škofji Loki. Prireditev v letu 2021 označuje torej 300-letnico pomembnega in daleč okoli odmevnega kulturnega in družbenega dogajanja v Škofji Loki⁵. Kot že rečeno, se je Občina Škofja Loka 18. maja 2007 v nemški deželi Moseli v kraju Wintrich vključila v evropsko združenje Europassion. Podžupan Občine Škofja Loka Klemen Štibelj, ki je na generalni skupščini prejel zastavo združenja, je ves promocijski material in dokumentacijo o vključitvi Občine Škofja Loka predal Juriju Svolljšaku, vodji oddelka za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka.

V Poročilu o delu Muzejskega društva Škofja Loka za obdobje 2006 – 2008, z dne 14. oktobra 2008 je navedeno naslednje:

»V obdobju 2006 - 2007 se je društvo začelo še posebej intenzivno ukvarjati s Škofjeloškim pasijonom (v nadaljevanju ŠP). V obdobju, ko v Škofji Loki ni njegove uprizoritve, društvo skrbi za tako imenovano ohranjanje pasijonske kondicije, z namenom ohranjanja in spodbujanja védenja o pasijonu med Ločani in tudi širše. Tako smo leta 2006 pripravili Potujočo razstavo Škofjeloški pasijon, ki je do sedaj trikrat gostovala v Škofji Loki, po enkrat pa v Ljubljani, Stari Loki in Zagrebu. Navezali smo stike s hrvaškim združenjem Pasijonska baština in združenjem Europassion, ki združuje evropska mesta, v katerih se pripravljajo pasijonske igre oziroma procesije. V to pomembno kulturno vseevropsko združenje je bila 18. maja 2007 na našo aktivno pobudo sprejeta tudi Škofja Loka. V treh zaporednih letnih zbornikih programa ohranjanja pasijonske kondicije, Škofjeloški pasijon, smo do sedaj objavili več kot 20 izvirnih prispevkov priznanih avtorjev, ki imajo trajno vrednost, en pomemben ponatis verzološke analize ŠP (praktično neznan širšemu krogu poznavalcev in bralcev ŠP) ter ostala

⁵ Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021, z dne 15. 11. 2007.

spremljajoča in informativna besedila. Glavna nosilca aktivnosti sta bila Alojzij Pavel Florjančič in Peter Hawlina.«

Na 6. seji izvršnega odbora Muzejskega društva Škofja Loka, ki je bila 10. novembra 2008 v Škofji Loki, je bilo v zapisniku k točki 2: Informacije o pripravah za izvedbo Škofjeloškega pasijona v letu 2009 in možnem vključevanju Muzejskega društva, navedeno:

»Na sejo je bila povabljena Romana Bohinc, vodja projekta Škofjeloški pasijon 2009, ki je predstavila potek priprav in spremljevalnih prireditev ob Škofjeloškem pasijonu. Muzejskemu društvu se je zahvalila, da je v času neuprizarjanja vzdrževal pasijonsko kondicijo z izdajo tematskih Doneskov in s panojsko razstavo. Prosila je tudi za nadaljnje sodelovanje, predvsem pri promociji Škofjeloškega pasijona. V razpravi je bilo izpostavljeno, da mora biti spremljevalni program prireditev usklajen med vsemi loškimi organizatorji, dana je bila pobuda za izdajo publikacije Škofjeloški pasijon 2009, MD bi pripravilo tudi tematski Blaznikov večer. Ponovno je bila dana pobuda, da se knjiga Pisana Loka Škofja Loka, ki jo je društvo skupaj z občino Škofja Loka izdalo tudi z namenom promocije ob pasijonskih dogajanjih, še bolj uporablja za priložnostne zahvale in darila. Izpostavljeno je bilo slabo sodelovanje z evropskim združenjem pasijonskih mest Europassion, v katerega se je na osnovi pobude MD leta 2007 vključila tudi Škofja Loka. Po daljši razpravi je bil sprejet naslednji sklep 6/2: S strani MD je za stike s pasijonsko pisarno zadolžen Alojzij Pavel Florjančič.«

Škofjeloški pasijon prepoznaven v evropskem prostoru

Med glavne cilje Škofjeloškega pasijona prav zagotovo lahko poleg strokovnega ohranjanja in nadgrajevanja škofjeloške in slovenske dediščine uvrstimo uveljavitev Škofjeloškega pasijona med ostalimi pasijoni v Evropi in dvig ugleda in prepoznavnosti občine Škofje Loke v pobratenih in prijateljskih občinah.

Z imenovanjem Romane Bohinc na seji Občinskega sveta junija 2008, kot vodje projekta Škofjeloškega pasijona 2009, se je pričela intenzivna priprava programa za promocijo uprizoritev v letu 2009. Z namenom čim boljše predstavitve Škofjeloškega pasijona 2009 v tujini sta Romana Bohinc in Andreja Ravnihar Megušar podali pobudo za ponovno vzpostavitev stikov s predstavniki Združenja Europassion, ki je po včlanjenju zamrla, in s tem tudi umestitev Škofjeloškega pasijona v Evropski prostor.

Zaradi dobrega sodelovanja s pobratenimi⁶ in prijateljskimi⁷ občinami je Andreja Ravnihar Megušar pričela z izvajanjem promocijskih aktivnosti s ključnim

⁶ Italija Medicina – 1966, Savodnje ob Soči (Savogna d'Isonzo) – 1978, Avstrija Sele na Koroškem (Zell) – 1972, Srbija, Smederevska Palanka – 1973, Belgija, Maasmechelen – 1999, Nemčija, Freising – 2004, Češka, Tabor – 2006.

⁷ Avstrija, Zgornja Bela (Obervellach), Irska, Carlow.

dogodkom leta 2009 v teh partnerskih občinah. Vsem partnerskim občinam, njihovim županom in glavnim predstavnikom Združenja Europassiona smo posredovali celostno grafično podobo, informativni in promocijski material. Uradne delegacije škofjeloških partnerskih občin so potrdile ogled Škofjeloškega pasijona 4. aprila 2009. Njihovi občani pa si bodo obisk Škofje Loke organizirali v sodelovanju z Občino Škofja Loka in Pasijonsko pisarno preko svojih domačih agencij.

V fazi oblikovanja Častnega odbora Škofjeloškega pasijona 2009 je 10. decembra 2008 župan Igor Draksler povabil generalnega tajnika Združenja Europassion Josefa Langa v Častni odbor. Delegacija Europassiona pod vodstvom Josefa Langa je potrdila udeležbo in ogled Škofjeloškega pasijona 18. aprila 2009. Z vzpostavitvijo tega dialoga lahko potrdimo začetek dejanskega in intenzivnega sodelovanja med Občino Škofja Loka in uradnimi predstavniki Združenja Europassion.

27. februarja 2009 je bila v nemškem mestecu Neumarkt Generalna skupščina Združenja Europassion. Uradna občinska delegacija, Klemen Štibelj in Jure Svolvešak, je zastopala Škofjo Loko kot članico združenja.

Viri:

- FLORJANČIČ, Alojzij Pavel, Loka in Evropasijon. V: Škofjeloški pasijon 2007, Doneski 14, ur. A. P. Florjančič, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka, 2007, str.13 – 19.
- HAWLINA, Peter: Europassion 2007, Wintrich (Nemčija). V: Škofjeloški pasijon 2008, Doneski 16, ur. A. P. Florjančič, Memorabilia Locopolitana 7, Stara Loka 2008, str.15 - 21.
- ODLOK o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021, z dne 15. 11. 2007.

MOJ MEDPASIJONSKI ČAS

V času med zadnjo in prvo novo uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona se mora ohranjati pasijonsko kondicijo. Vsako leto bi bilo, v pasijonskem tednu/mesecu, primerno uprizoriti posamezne prizore pasijona, v postno velikonočnem času imeti koncerte, razstave, posvetovanja oziroma predavanja, delavnice, oratorije, likovno kolonijo, dejavnosti pa zaokrožiti s poročilom o izvedenih delih v posameznem letu in objavo novih pasijonskih raziskav in spoznanj v ediciji Doneski Loških razgledov. Šestletno obdobje med eno in drugo uprizoritvijo zahteva: urejanje projektne dokumentacije, zaključitev finančnih in drugih obveznosti, načrtovanje temeljnih resursov za naslednjo uprizoritev pasijona (čas, denar, ljudje, promocija, predmeti), pripravo strokovnega gradiva z namenom uvrstitve lokalnih jedi (loška smojka, aleluja, postna juha, visoška pečenka, polži, polži s slanino, polži v kisli repi, žabji ajmoht, ovseni kruh, poprov kruh) v register kulinaricnih posebnosti v RS, sledenje razpisom in kandidiranje za sredstva, urejanje in obnavljanje kostumov in njih hrambo, rekvizitov, scenskih elementov, vzdrževanje kontaktov s sodelujočimi z liste sodelujočih, vzdrževanje odnosov s stroko in javnostjo, načrtovanje strategije turistične predstavitve in oglaševanja. Dve leti pred ponovno uprizoritvijo pa je potrebno s polno zasedbo začeti izvajati vsa potrebna dela za novo izvedbo pasijona.

Zbirnik spremljajočih obpasijonskih dogodkov po uprizoritvi škofjeloškega pasijona leta 2000¹

1. V Loških razgledih št. 46/1999, z letnico 2000, je obsežen vsebinski del prispevkov posvečen uprizoritvam Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000.
2. Kapucinski samostan Škofja Loka, od 08. do 30. 04 2000, razstava črno-belih fotografij Dušana Ježa in Danila Jakovčiča z motivi pasijona.

¹ Zbirnik ne vključuje kronologije dogodkov za uprizoritev Škofjeloškega pasijona 2006 na ravni ožjega sodelovanja med občinsko upravo, Uradom župana, Občinskim svetom (svetniki in vsemi odbori), zunanji strokovnimi sodelavci, institucijami, prostovoljci in vodjo pasijonskega projekta. V Doneskih 12, Potujoča razstava Škofjeloški pasijon, Ob 300-letnici prihoda kapucinov v Škofjo Loko ter načrtovani ponovni uprizoritvi v letu 2006, ki ga je izdalo Muzejsko društvo Škofja Loka, uredil pa Alojzij Pavel Florjančič, je Tadeja Primožič, vodja projekta izvedbe pasijona 2006 v prispevku Projekt Škofjeloški pasijon 2006 kronološko uredila dogodke po datumih na str. 97-101.

3. V OŠ Štefana Kovača v Turnišču, 28. 07. 2000, sta režiser Škofjeloškega pasijona Marjan Kokalj in vodja financ in prodaje vstopnic Klemen Štibelj na 11. poletnem raziskovalnem taboru za slepe in slabovidne iz vse Slovenije, v organizaciji Škofijske Karitas Ljubljana, obsežno predstavila pasijon, prisotni pa so se seznanili tudi z nekaterimi rekviziti, oblekli in pretipali so kostume treh pasijonskih likov.
4. Neković Suada (Feratović): Škofjeloški pasijon kot javna prireditev, diplomska naloga, Fakulteta za upravo, Univerza v Ljubljani, Ljubljana 2000.
5. 16. 12. 2000 je ljubljanska Drama (Slovensko narodno gledališče Drama Ljubljana) v priredbi, režiji in scenografiji Mete Hočevar na velikem odru uprizorila Škofjeloški pasijon. Glasbo je oblikoval skladatelj Aldo Kumar.
6. Dr. Marko Marin je 19. 09. 2000 predaval v Lyonu o Škofjeloškem pasijonu; naslov predavanja: Le P`ere Romuald – Lovrenc Marušič, La passion de Škofja Loka (tipkopis).
7. Skladatelj Alojz Srebotnjak je, po lastnem pričevanju, v letih uprizarjanja pasijona 1999 in 2000, zložil partituro Škofjeloški pasijon. Skladba oratorijskega tipa za solo glasove, mešani zbor in orkester je bila krstno izvedena 08. 03. 2002 v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani.
 1. Ponovitev je bila na Mestnem trgu v Škofji Loki 29. 06. 2002. Na koncertu so nastopili Simfonični orkester in komorni zbor RTV Slovenija, ter domažalski Komorni zbor s solisti.
 2. Občina Škofja Loka je v sodelovanju z Radiom Slovenija omogočila, da je skladba izšla na sodobnem digitalnem in trajnem nosilcu zvoka, plošči, oziroma zaradi relativno dolge minutaže kar dvojnem albumu (CD). Leta 2004 je RTV Slovenija, Založba kaset in plošč, izdala zgoščenko Škofjeloški pasijon, Ekstaza smrti, skladatelja Alojza Srebotnjaka.
8. Ana Berce: Škofjeloški pasijon Processio Locopolitana, projektna naloga pri predmetu informatika, mentor: Metod Trajbič, prof., Škofijska klasična gimnazija Ljubljana – Šentvid, januar 2001
9. Dr. Franc Križnar, Nova glazba u Škofjeloškom pasionu 1999-2000 autora dr. Andreja Missona i Toneta Potočnika; predavanje s slikovnim in tonskim gradivom na 3. mednarodnem znanstvenem simpoziju Pasijske baštine/Pasijske dediščine v Vrbniku na otoku Krku/Hrvaška, 27. 04. 2002.
10. 2002, radiofonski prispevek na Radiu Slovenija, v katerega je dr. Franc Križnar vključil pravkar izvedeno novo slovensko glasbeno delo Alojza Srebotnjaka.
11. Dr. Franc Križnar, Muzikološka analiza Škofjeloškega pasijona Nova glazba za dvije »nove« postavitve Romualdove »Škofjeloške pasije« u ljetima 2000-2002 (v rokopisu) za predavanje na 4. mednarodnem simpoziju Pasijska baština/Pasijska dediščina v Vukovaru/Hrvaška, 22. do 25. 04. 2004.

12. Peter Pokorn, EFIAP, član Fotokluba Anton Ažbe Škofja Loka je imel fotografske razstave:
 1. Celje, Dom sv. Jožefa, v postu 2002, »Škofjeloški pasijon«,
 2. Feldkirchen bei Graz/Avstrija, 25. 03. 2004, Feldkirchnerhof - »Slowenische Landschaften und Passionsspiele Škofja Loka«,
 3. Štandrež/St. Andrea, Italija, 08.-14. 04. 2006, Župnijski dom Antona Gregorčiča - »Škofjeloški pasijon«.
13. Koralni zbor Akademije za glasbo v Ljubljani sestavljajo pevke in pevci, študentje in diplomanti ljubljanske Akademije za glasbo v okviru oddelka za cerkveno glasbo in gostje – solistke in solisti. Vodi jih umetnik, pianist in organist, pedagog in skladatelj docent za gregorijanski koral in partiturno igro na ljubljanski Akademiji za glasbo Tone Potočnik. Z izvajanjem vokalne glasbe Škofjeloškega pasijona in njegovih vzporednic z gregorijanskim koralom so v okviru različnih projektov nastopali doma in v tujini:
 1. 22. 07. 2003 grad Gamberg pri Ržišah pri Čemšeniku v okviru Valvazorjevih večerov,
 2. 25. 07. 2003 Leše pri Prevaljah,
 3. 27. 07. 2003 Český Krumlov na Češkem, na festivalu stare glasbe,
 4. 28. 07. 2003 Bratislava na Slovaškem,
 5. 29. 07. 2003 Topolčany na Slovaškem,
 6. 14. 09. 2003 Sveta Gora pri Solkanu.
14. Dr. Franc Križnar, Škofjeloški pasijon od nekdaj do danes, spremno besedilo k promociji CD plošče Alojza Srebotnjaka, Škofjeloški pasijon & Ekstaza smrti, Log nad Škofjo Loko, 22. 05. 2004, neobjavljeno, hrani avtor.
15. Mateja Maček in Barbara Pintar, Ločanki, sta na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, na Oddelku za slovenski jezik in književnost leta 2005, v okviru predmeta Starejša slovenska književnost, kjer so obravnavali pasijonske igre na Slovenskem, pripravili razstavo na temo Ljubezen do križa. Obe študentki sta pri pasijonu aktivno sodelovali. Peter Pokorn je prispeval fotografije, študentki sta napisali spremni tekst (kaj je pasijon, bistvene značilnosti, kako je prišlo do tega projekta, izvedba, itd.) in zbrali še vtise in spomine na pasijon od nekaj sodelujočih igralcev, šivilj, nosačev... Razstava je bila postavljena na Oddelku za slovenistiko v postnem času leta 2005, trajala je okoli 10 dni.
16. 15. 04. 2005 je bila na Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije poslana pobuda (Jurij Svolfjšak, Marjan Kokalj, Borut Gartner, Tadeja Primožič), da se v skladu z Zakonom o varstvu kulturne dediščine razglasi Škofjeloški pasijon za spomenik državnega pomena in vpiše v register žive kulturne dediščine.
17. Več kot tisoč let, Kronika župnije Stara Loka, 2005. V njej so priobčene fotografije o uprizoritvi pasijona leta 1999 in 2000 avtorjev Petra Pokorna in Jureta Nastrana.

- 18.** Stara Loka, Dom na Fari, razstava marec-april 2005: ljudski umetnik Vinko Mohorčič, Loški pasijon v bakru (Pasijon po Vincencu).
- 1.** Razstava je bila ponovljena v sklopu občinskega praznika in turistične Venerine poti junija 2005 in 2008, nato še ob otvoritvi pasijonskega urada na Mestnem trgu 2008.
- 19.** Pošta Slovenije, d. o. o., je dne 29. 10. 2004 objavila javni razpis za zbiranje predlogov za izdajo poštних znamk za leto 2007. Predloge je bilo potrebno posredovati do 21. 02. 2005. S priložnostnimi poštними znamkami Pošta Slovenije obeležuje pomembne dogodke na področju umetnosti, zgodovine, športa, tehnike, kulturne ter naravne dediščine in podobno. Prosvetno društvo Sotočje iz Škofje Loke je pri Pošti Slovenije prijavilo znamko z motivom Škofjeloški pasijon. Pošta Slovenije je društvo 23. 05. 2005 obvestila, da je Komisija za izdajo poštних vrednotnic sprejela sklep, da se izda priložnostna razglednica-dopisnica z motivom Škofjeloškega pasijona, avtorja znaka, Jure Miklavc in Barbara Šušteršič. Osnutek je pošta tudi potrdila. Hkrati je pošta društvo zaprosila za izdajo pisnega soglasja k prikazanemu motivu na dopisnici in uporabi znaka Škofjeloškega pasijona na dopisnici in v priložnostnem žigu. Vse zahtevane formalnosti so bile izpolnjene s sodelovanjem Pasijonske hiše. Dopisnica bo izšla 27. 03. 2009.
- 20.** 25. 06. 2005 je bil na Venerini poti v Škofji Loki tiskan srednjeveški kovanec. Na averzu, prednji strani, ki je povzet po Breškem pfeningu (Breže/Friesach, na avstrijskem Koroškem), kovanem v 13. stol. v trgu Gutenwert, danes Otok na Krki, ki je bil del škofjeloške dolenske Freisinške posesti, je lik zamorca. Ta lik je kasneje prešel v Škofjeloški grb. Na reverzu, zadnji, hrbtni strani kovanca, je odtisnjena znamenita škofjeloška triada: *Glagolite, Chreine in Paradish*. Z besedo *glagolite* se začenja prvi brižinski spomenik, prvo slovensko besedilo iz prvega tisočletja, najdeno v obredniku freisinškega škofa Abrahama, prvega loškega zemljiškega gospoda. Z besedo *Chreine* je bila v darovnici cesarja Otona II. iz leta 973 prvič v slovenščini omenjena osrednja slovenska dežela Kranjska. Beseda *paradish* pa je iz prvega ohranjenega dramskega besedila v slovenskem jeziku, Škofjeloškega pasijona, ki ga je 1721 napisal pater Romuald Marušič.
- 21.** V Železnikih je 25. 06. 2005 Koralni zbor Akademije za glasbo v Ljubljani, pod vodstvom docenta Toneta Potočnika, izvedel koncert s strokovno predstavitevijo Škofjeloškega pasijona in njegovih vzporednic z gregorijanskim koralom. Koncert je potekal ob podelitvi naslova častni občan Občine Železniki Tonetu Potočniku (slavnostna akademija 30. 06. 2005).
- 22.** Potujoča razstava Škofjeloški pasijon 2006, svetovni splet: www.pasijon.si, Muzejskega društva Škofja Loka je bila sprva predvidena kot ena od spremlje-

valnih aktivnosti v okviru projekta Škofjeloški pasijon 2006.² Njen prvotni namen je bil predstavitev te kulturne dediščine v Sloveniji in tujini ob uprizoritvah Škofjeloškega pasijona v letu 2006. Z odločitvijo Občinskega sveta Občine Škofja Loka, da naj bi se Škofjeloški pasijon uprizoril leta 2007 in ne 2006, kot je bilo prvotno načrtovano, je koncept razstave poudaril 300-letnico prihoda kapucinov v Škofjo Loko in 400-letnico prihoda kapucinov na ozemlje današnje države Republike Slovenije. Razstava je bila postavljena:

1. v Parlamentu Republike Slovenije v Ljubljani od 31. 03. do 06. 04. 2006
2. v Galeriji Ivana Groharja v Škofji Loki od 07. 04. do 22. 04. 2006 z naslednjim programom:
 - 08. 04. 2006, ob 20. uri; prof. dr. Marko Marin, Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko,
 - 09. 04. 2006, ob 16. uri; Jože Faganel, Jezikovna podoba Škofjeloškega pasijona,
 - 09. 04. 2006, ob 20 uri; p. dr. Metod Benedik, Izhodišča Škofjeloškega pasijona,
 - 17.4.2006, ob 16. uri; uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letih 1999 in 2000 ter projekt Škofjeloškega pasijona 2006,
 - 21. 04. 2006, ob 20. uri; mag. Bogomila Kravos, Tržaška uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1965.
3. 22. 04. 2006, ob 20. uri, je v nunski cerkev Marije Brezmadežne v Škofji Loki Koralni zbor Akademije za glasbo v Ljubljani, pod vodstvom docenta Toneta Potočnika, izvedel koncert s strokovno predstavitvijo Škofjeloškega pasijona in njegovih vzporednic z gregorijanskim koralom.
23. Muzejsko društvo Škofja Loka, Loški razgledi, Doneski 12; Škofjeloški pasijon 2006, ki jih je uredil Alojzij Pavel Florjančič.
24. Dom na Fari, Stara Loka, 06. 04. 2006, ob 20 uri, odprte razstave Staneta Jarma, Kristusove podobe, les in akvarel.
25. Razstava Loškega muzeja Škofja Loka z naslovom Škofja Loka, Čas pasijona je poudarila pomembni obletnici delovanja kapucinov in v strnjeni ter slikoviti obliki predstavila Škofjo Loko v času prihoda kapucinov, in to z zgodovinskega, upravnega, gospodarskega, etnološkega, izobraževalnega, umetnostnega in kulturnega vidika. Razstava je bila odprta v galeriji muzeja od 06. 04. 2006 do 31. 05. 2007. Celoten koncept razstave je zaokrožila izdaja kataloga Škofja Loka, Čas pasijona.
26. Kapucinski samostan Škofja Loka, 06. 11. 2006: Na osnovi podpisane pogodbe med Občino Škofja Loka in Kapucinskim samostanom Škofja Loka; Pogodba o hrambi 19. reliefov iz tolčene bakrene pločevine na temo »Škofjeloški

² Avtorja razstave sta bila Marjan Kokalj in dr. Tadeja Primožič. (Op. ured.)

pasijon«, številka: 620-1/2006, z dne 06. 11. 2006, je škofjeloški župan Igor Draksler predal v hrambo gvardijanu p. dr. Metodu Benediku OFM Cap. devetnajst reliefov iz tolčene bakrene pločevine s prizori Škofjeloškega pasijona z urbanimi vedutami Škofje Loke, za bodoči Muzej o Škofjeloškem pasijonu. Ustvaril jih je ljudski umetnik Vinko Mohorčič iz Škofje Loke v letih 2003-2004 v tehniki torevtike. V hrambo so bili izročeni naslednji reliefi: Škofja Loka v srednjem veku (72 x 53 cm), Adam in Eva (60 x 50cm, vsi naslednji so enakih mer), Skrinja zaveze z Davidom, Samson, Vhod v Jeruzalem, Zadnja večerja, Judež in hudič, Poncij Pilat, Bičanje, Kronanje, Glej človek, Veronikin prt ali Jezus Kristus pade pod križem, Pod križem z Evropo, Afriko, Azijo in Ameriko, Polaganje v grob, Sv. Hieronim, Cehi, Hudič in smrt, Smrti nihče ne uide ali od papeža do siromaka in Nebeški godci.

Samostan lahko uporablja reliefe za predstavitev Škofjeloškega pasijona, Kapucinskega samostana Škofja Loka in kapucinske knjižnice, mesta in Občine Škofja Loka. Relievi so od decembra 2008 razstavljeni v kapucinski muzejski zbirki o Škofjeloškem pasijonu.

27. 06. 11. 2006 je bil v kartuziji Pleterje koncert Koralnega zbora Akademije za glasbo iz Ljubljane pod vodstvom Toneta Potočnika. Zbor je pel kartuzijski koral in izvedel Potočnikove polscenske glasbene točke Škofjeloškega pasijona 1999/2000.
28. V 53. številki LR z letnico 2006, na str. 213 je objavljen prispevek Tadeje Primožič: Projekt Škofjeloški pasijon 2006, na str. 219 prispevek iste avtorice Potujoča razstava Škofjeloški pasijon, na str. 223 prispevek Marjana Kokalja, Predavanje Toneta Potočnika in koncert koralnega zbora Akademije za glasbo v okviru Potujoče razstave Škofjeloški pasijon in na str. 225 prispevek Pol leta kasneje istega avtorja.
29. Peter Pokorn, EFIAP, član Fotokluba Anton Ažbe Škofja Loka, je imel fotografsko razstavo »Škofjeloški pasijon Processio Locopolitana LOKA-PASSION« v Freisingu/Bavarska/Nemčija od 02. 03. do 17. 04. 2007 v Grosser Sitzungssaal des Freisinger Rathauses (velika sejna dvorana freisinškega rotovža). Na povabilo Historischer Ferein Freising je Peter Pokorn postal član tega društva.
30. Muzejsko društvo Škofja Loka je navezalo stik z Udrugo Pasijonske baštine iz Zagreba (Pasijonska dediščina, Zagreb, Hrvaška).
 1. V okviru medsebojnega sodelovanja je Muzejsko društvo Škofja Loka izdalo pri Loških razgledih Doneske 14, Škofjeloški pasijon 2007, urednik Alojzij Pavel Florjančič.
 2. V okviru medsebojnega sodelovanja je bil v župnijski cerkvi sv. Jurija v Stari Loki 31. 03. 2007 izveden koncert baročne pasijonske glasbe v izvedbi Martine Borse, mezosopran, Jelene Kodrić, mezosopran in Maria Penzar, orgle.

3. V Zagrebu pa je bil 02. 04. 2007, v cerkvi sv. Katarine, koncert gregorijanskega korala za postni čas in napevov, ki so avtorju glasbe za Škofjeloški pasijon 1999-2000, umetniškemu vodji Koralnega zbora Akademije za glasbo iz Ljubljane, dirigentu in organistu Tonetu Potočniku, služili za novo glasbo in pet slik koncertne polscenske izvedbe.
4. Tu je bila postavljena tudi priložnostna razstava s predstavitvijo loških pasijonskih realizacij na šestih panojih, avtorja razstave Alojzija Pavla Florjančiča.
 - Razstava panojev od 06. 04. 2007 do 24. 04. 2007 v Domu na Fari v Stari Loki.
31. 30. - 31. 03. 2007 je bila v Gimnaziji Škofja Loka nacionalna izmenjava dijakov 1. evropskega oddelka Gimnazije Škofja Loka in II. Gimnazije Maribor na temo Kulturna dediščina Škofje Loke in Škofjeloški pasijon. Na skupnem srečanju v Škofji Loki so v dijaških delavnicah poskušali oživiti tri pasijonske slike Škofjeloškega pasijona.
32. V okviru aktivnosti je dr. Franc Križnar 11. 04. 2007 na slovenskem nacionalnem Radiu Slovenija na III. programu Ars, s ponovitvijo isti dan v Glasbenem utripu na Radiu Slovenija, podal prispevek minule meddržavne, medmestne pasijonske akcije.
33. Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka in Muzejsko društvo Škofja Loka sta 11. 04. 2007 na sredinem večeru v Miheličevi galeriji v Kašči organizirala predstavitev magistrske naloge Darje Thaler: Družbene implikacije Škofjeloškega pasijona in njegov pomen za identiteto Škofjeločanov.
34. Sodelovanje med Muzejskim društvom Škofja Loka in Udruogo Pasijonske baštine v Zagrebu pomeni začetek mednarodnega sodelovanja Škofje Loke v Evropasijonu, združenju krajev, v katerih se uprizarjajo pasijoni. Občina Škofja Loka se je 18. 05. 2007 v nemški deželi Mozeli v kraju Wintrich vključila v Europassion. Podžupan Občine Škofja Loka Klemen Štibelj je na skupščini prejel zastavo združenja Europassion, ki je simbol vključenosti.
35. Po zadnji uprizoritvi Škofjeloškega pasijona leta 2000, je bilo v medijih obveščanja objavljenih več prispevkov na temo Škofjeloški pasijon. Zadnji odmevnejši prispevek o Škofji Loki, s poudarkom tudi na pasijonu, je bil objavljen v reviji Adrie Airways In Flight Magazine. Revija se ponaša s kvalitetnimi članki, bogatimi ilustracijami in z visoko kvaliteto izvedbe. V reviji številka 2, april, maj 2007, je objavljen članek Petra Hawline Škofja Loka 500 let kasneje, v številki za februar-marec 2009, je objavljeno povabilo za ogled pasijona od 28. marca do 19. aprila 2009. Revija je dostopna na vseh prodajnih mestih, letalskih poletih družbe, turističnih birojih in centrih ter na spletni strani www.adria.com. Vse informacije so dostopne tudi na <http://pasijon.skofjaloka.si>
36. Od 27. 06. do 30. 08. 2007 je bila v mali razstavnici galeriji Občine Škofja Loka, ob 70-letnici Muzejskega društva Škofja Loka, razstava Filatelističnega dru-

štva Lovro Košir Škofja Loka »Muzejski eksponati in kulturna dediščina«. Filatelistična zbirka, ki je obsegala 180 razstavnih listov, je imela posebno poglavje, posvečeno Škofjeloškemu pasijonu.

- 37.** Založba Mladinska knjiga, Založništvo učbenikov, je leta 2007 izdala učbenik *Berilo, Umetnost besede, DVD in zgoščenko k učbeniku za slovenščino (branje, glasba, film, gledališče)* – književnost v 1. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol (Klemen Lah, Bernarda Rovtar, Janja Perko, Vanesa Matajč, Savina Zwitter). Na DVD in zgoščenci je tudi posnetek uprizoritve Škofjeloškega pasijona.
- 38.** V ZRC SAZU, v Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede, pripravljajo v okviru raziskav slovenske književnosti znanstvenokritične izdaje starejših slovenskih del, ki so v elektronski obliki prosto dostopne v izobraževalne in nekomercialne namene na straneh <http://nl.ijs.si/e-zrc/> Trenutno končujejo pripravo kritične izdaje Škofjeloškega pasijona. V ta namen so pripravili kvalitetne posnetke celotnega Škofjeloškega pasijona skupaj s spremnimi dokumenti, ki so ohranjeni v arhivu Kapucinskega samostana. V izdaji bodo povezali prepise in digitalni faksimile z video posnetkom uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 1999, ki ga je posnela v sodelovanju z Občino Škofja Loka TV3.

Elektronska izdaja bo obsegala: digitalni faksimile rokopisa in historičnih dokumentov o Škofjeloškem pasijonu, diplomatični prepis (z vsemi podrobnostmi, prečrtanimi deli ipd.), kritično-fonetični prepis (prepis z gledišča historične izgovorjave pasijona in prevod neslovenskih delov besedila), spremne študije, opombe, integrirane video posnetke uprizoritve Pasijona.

Hkrati bo pri celjski Mohorjevi družbi izšla ta izdaja v obliki tiskane knjige. Vsa besedila bodo enaka, le da knjiga ne more obsegati elementov, ki jih omogoča samo elektronski medij (povezava besedila in videa, vizualizirane informacije o posegih raznih rok v besedilo Škofjeloškega pasijona ipd.).

- 39.** Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – *Procesio Locopolitana* v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021 je sprejel Občinski svet Občine Škofja Loka na 11. redni seji dne 15. 11. 2007 (Uradni list RS, št. 109/2007).
- 40.** Nadzorni odbor Občinskega sveta Občine Škofja Loka je v dopisu Pripombe NO k Odloku o pasijonu, številka: 410-2/2007, ki ga dne 26. 10. 2007 naslovil na župana Občine Škofja Loka Igorja Drakslerja, med drugim zapisa: ... »da je na svoji 7. redni seji 25. 10. 2007 ob obravnavi odzivnega poročila na končno poročilo o nadzoru zaključnega računa proračuna občine Škofja Loka za leto 2006 pozorno proučil županovo pripombo v zvezi s ponovno uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona. Vaše pismeno stališče je, da se strinjate s priporočilom NO, da se pri pripravah na ponovno uprizoritev enakopravno obravnava

tudi finančni vidik tega velikega projekta. Na 10. redni seji Občinskega sveta Občine Škofja Loka dne 11. 10. 2007 je bil na dnevnem redu tudi osnutek odloka o uprizoritvah pasijona, ki je v prvem branju praktično »prestal« presojo svetnikov, ki – razen ene izjeme – niso našli pripomb. NO meni, da je čas med prvim in drugim branjem dokumenta obdobje zbiranja pripomb na ponujeno besedilo. NO kot eden od organov občine ima gotovo pravico, da v tem času opozori tudi na svoje vidike tega projekta. Zato je NO soglasno pooblastil predsednika NO (Marko Vraničar), da vas, spoštovani g. župan, opozori na glavne pomanjkljivosti obravnavanega odloka.«

41. Pevci Kulturnega društva pevski zbor Lubnik so pripravili oratorij Križev pot Matije Tomca (1899-1986) iz leta 1942. Sklepni del oratorija so zapeli na Medobčinski reviji najboljših pevskih zborov Gorenjske »Gorenjska sozvočenja«, ki je bila v OŠ Ivana Groharja v Škofji Loki 24. 11. 2007. Šest delov križevega pota so posneli za zgoščenko v času od 14. 04. do 30. 10. 2007 v cerkvi sv. Jurija v Stari Loki z organistom Klemenom Karlinom. Prav tako so del oratorija zapeli 13. 03. 2008 na Pasijonskem večeru na Fari, v Jurjevi dvorani v Stari Loki, v organizaciji Župnijskega zavoda sv. Jurija. Nadaljujejo s študijem oratorija. Izvedli ga bodo v bližnji prihodnosti.
42. Podžupan za družbene dejavnosti Občine Škofja Loka Klemen Štibelj je bil z nastopom svoje funkcije leta 2007 zadolžen, da organizacijsko izvede vse postopke za ponovno izvedbo Škofjeloškega pasijona 2009.
43. Občinski svet Občine Škofja Loka je na svoji 13. redni seji, dne 14. februarja 2008, sprejel sklep, da se v strokovni odbor za izvedbo Škofjeloškega pasijona imenuje naslednje člane: Metod Benedik, Miha Ješe, Jože Faganel, Vanja Krmelj, Marko Marin, Tina Oblak, Jure Miklavc, Tone Potočnik in Mojca Šifrer Bulovec. Prvi in drugi sestanek strokovnega odbora je sklical in vodil podžupan Klemen Štibelj: 1. sestanek dne 25. 02. 2009; 2. sestanek dne 10. 03. 2008; na 3. sestanku dne 26. 03. 2008 je bila po 2. točko dnevnega reda za predsednico strokovnega odbora izvoljena Tina Oblak, pod 4. točko je pa sledilo odpiranje prispelih ponudb za izbiro režiserja; 4. sestanek, dne 09. 04. 2008; 5. sestanek 01. 09. 2008.
44. Na podlagi 5. člena Odloka o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona - Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021 (Uradni list RS št. 109/2007) je Strokovni odbor dne 10. 03. 2008 objavil Vabilo k oddaji prijav za izbiro režiserja Škofjeloškega pasijona v letu 2009. Na 3. seji strokovnega odbora za izvedbo Škofjeloškega pasijona 26. 03. 2008, je bilo odpiranje prispelih prijav. Na javni razpis je prispela ena prijava. Strokovni odbor za izvedbo škofjeloškega pasijona v letu 2009 je sprejel sklep, s katerim je za režiserja uprizoritve Škofjeloškega pasijona v letu 2009 izbral Boruta Gartnerja, Reteče 49a, Škofja Loka.

45. Sestanke soustvarjalcev in soustvarjalk Škofjeloškega pasijona je sklical in vodil podžupan Klemen Štibelj. Prvi sestanek je bil 06. 03. 2007, drugi dne 04. 02. 2008, tretji dne 16. 04. 2008.
46. Sestanke organizacijskega odbora Škofjeloškega pasijona je sklical podžupan Klemen Štibelj. Prvi sestanek je bil 15. 07. 2008, drugi 29. 07. 2008, tretji 05. 09. 2008 in četrti 10. 09. 2008.
47. Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, 20. 03. 2008: Po 287 Velikih petkih po Velikem petku 1721, je bila predstavitev Škofjeloškega pasijona, ki so ga po izvirnem zapisu uprizorili in zvočno dokumentirali kot celoto v integralno verzijo leta 1992 v Radiu Slovenija. Obenem so pripravili vse za kasnejšo TV, odrsko in ulično inačico uprizoritve v Ljubljani in Škofji Loki. Ta prizadevanja ob Škofjeloškem pasijonu, historiat v mediju, projekt in njegovo ozadje ter dokumente (med njimi edini dosedanji mizanscenski tloris celotnega pasijona, scenske osnutke itd) ter organizacijske, promocijske in izvedbene zakulisne podrobnosti je ob kratkih odlomkih posnetkov predstavil takratni urednik in režiser Aleš Jan.
48. V LTO Blegoš so 03. 03. 2008 prijavili Slovenski turistični organizaciji Škofjeloški pasijon. Projekt European destination of Excellence 2008 (Evropska destinacija odličnosti) je razpisala Evropska komisija v skladu z usmeritvami evropske turistične politike. Žal s prijavljenim projektom na razpisu niso uspeli.
49. 13. 03. 2008 je bil Pasijonski večer v Jurjevi dvorani na Fari v Stari Loki s koncertom Kulturnega društva pevski zbor Lubnik pod vodstvom Andreja Žagarja, ki je izvedel kantato Križev pot Matije Tomca. Slavnostni govornik je bil dr. Vasko Simoniti, minister za kulturo, ki je izpostavil evropski pomen pasijona, podžupan Klemen Štibelj, na občini Škofja Loka zadolžen za izvedbo projekta, je izpostavil, da bo pasijon uprizorjen ob desetletnici prve uprizoritve. Križev pot, pesnice Vide Taufer, sta interpretirala Tanja Jenko in Jurij Svolfjšak. Spremljajočo fotografsko razstavo Poljanski pasijon je pripravil Izidor Jesenko.
50. Muzejsko društvo Škofja Loka je ob tej priložnosti izdalo in predstavilo Doneske 16, Škofjeloški pasijon 2008, ki jih je uredil Alojzij Pavel Florjančič.
51. V LTO Blegoš so aprila 2008 izdelali predlog promocije in trženja Škofjeloškega pasijona 2009: Škofjeloški pasijon Processio Locopolitana 1721 – 2009.
52. LTO Blegoš je v okviru svojih promocijskih aktivnosti ves čas oglaševal Škofjeloški pasijon. S sprejetjem Odloka o njegovi uprizoritvi 2009 ga oglašuje na podlagi sprejetega Termenskega plana promocije (delne) Škofjeloškega pasijona 2009: maj 2008: uskladitev načrta promocije in dogovor o obsegu ter načinu promocije, distribucija letakov (poleg ostalega promocijskega materiala)

TIC-i, TD, posamezniki, promocija Škofjeloškega pasijona na Tednu vseživljenjskega učenja, priprava vabil šolam za ogled šolske predstave (upokoženci, kulturna in prosvetna društva...); junij 2008: predstavitev na Slovenski turistični borzi v Čatežu; julij 2008: predstavitev v okviru Zavoda za turizem Kranj; avgust 2008: promocija na Venerini poti v Škofji Loki; september 2008: promocija na etnoloških prireditvah po Sloveniji, predstavitev na Dnevih turizma na Loškem; prve objave, najave v nekaterih medijih; november 2008: sejem Die Familie v Celovcu od 21. do 23. 11. 2008; december 2008: internetna objava na občinskih straneh, straneh LTO Blegoš, straneh revije Svet in ljudje; januar 2009: promocija na sejmu Matka v Helsinkih od 15. do 18. januarja 2008, promocija in predstavitev na sejmu Turizem in prosti čas v Ljubljani od 22. do 25. januarja 2009, intenzivno oglaševanje Škofjeloškega pasijona in prodaja vstopnic, začetek plakatiranja po Sloveniji (Bled, Kranj, Medvode, Kamnik...); februar 2009: intenzivno oglaševanje v medijih, vzpostavitev bennerja na osnovni strani Slovenske turistične organizacije, dokončno cenovno oblikovanje turističnih paketov, kontaktiranje predstavnikov STO po Evropi in razpošiljanje ustreznega promocijskega materiala, dogovor s hoteli o trženju turističnih paketov, množično plakatiranje (veleplakati) po Sloveniji; marec 2009: priprava in izvedba predstavitev v Mercator centru Kranj in Europarku Maribor 07. 03. 2009 in plakatiranje na plakatnih mestih v Škofji Loki in okolici.

53. junij 2008, Fotomonografija s posnetki Škofjeloškega pasijona France Stele, Pisana Loka, Škofja Loka, Škofja Loka, Muzejsko društvo Škofja Loka
54. Občinski svet Občine Škofja Loka je na svoji 17. redni seji, dne 03. 07. 2008, s sprejetim sklepom imenoval za vodjo projekta Škofjeloški pasijon 2009 gospo Romano Bohinc.
55. Občinski svet Občine Škofja Loka je na svoji 17. redni seji, dne 03. 07. 2008 sprejel sklep o sprejemu Poslovnega načrta »Škofjeloški pasijon« - Processio Locopolitana, 1721-2009 v predloženem besedilu.
56. 09. 07. 2008 je župan Igor Draksler naslovil na Televizijo Slovenija dopis: Predlog sodelovanja pri projektu Škofjeloški pasijon 2009.
57. Danijela Lebar: Bibliografija Škofjeloškega pasijona, Škofja Loka, 21. 08. 2008.
58. V soboto, 25. 08. 2008, je okoli 17. ure popoldne prišlo v Škofjo Loko 108 romarjev iz Štandreža, med katerimi je bilo 30 italijansko govorečih. Na romarski poti jih je vodil župnik iz zamejskega Štandreža g. Karlo Bolčina. Po tradicionalnem vsakoletnem romanju na Sv. Višarje so se ustavili tudi v Škofji Loki, kjer je služboval njihov rojak pater Romuald Marušič, avtor prvega dramskega besedila v slovenskem jeziku Škofjeloškega pasijona. Romarje iz prijateljskega Štandreža je na Mestnem trgu pozdravil župan Igor Draksler, po mestu pa vodil Jurij Svoltjšak, v kapucinskem samostanu jih je sprejel p.

dr. Metod Benedik, ki jim je predstavil tristoletno prisotnost kapucinov na Loškem, Škofjeloški pasijon in kapucinsko knjižnico.

- 59.** Pri Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU je bil v Slavistični reviji – časopisu za jezikoslovje in literarne vede objavljen prispevek dr. Matija Ogrina Vprašanja tradicije Škofjeloškega pasijona, ekdotična perspektiva (letnik 56, julij-september 2008, str. 281-412).
- 60.** 10. 10. 2008 je bil v časopisu The Slovenia Times, na 13 strani, namenjeni kulturi, objavljen obsežen članek A Mystical Experience, avtorice Romane Bohinc.
- 61.** Pasijonski večeri
12. 11. 2008, Miheličeva galerija v Kašči na Spodnjem trgu v Škofji Loki: dr. Marko Marin; Zgodovina pasijona in njen sopotnik Škofjeloški pasijon.
19. 11. 2008, Nova veroučna učilnica v kulturnem domu Poljane: prof. dr. Jože Faganel,; Škofjeloški pasijon od rokopisa do uprizoritve, kako izgovarjati 300 let staro slovenščino.
15. 01. 2009, Loški oder na Spodnjem trgu v Škofji Loki: Informacije za prebivalce starega mestnega jedra. Sodelovali so Romana Bohinc, Borut Gartner in Tomaž Paulus.
- 62.** 13. 11. 2008: Delavnica za izdelovalce pasijonskih spominkov, Loški muzej Škofja Loka. Sodelovalo je 35 izdelovalcev spominkov.
- 63.** Škofjeloški pasijon Processio Locopolitana 1721 – 2009: Predlog aktivnosti v medpasijonskih letih, LTO Blegoš, Škofja Loka, 28. 11. 2008.
- 64.** 11. 12. 2008 je bila otvoritev obnovljenih prostorov kapucinskega samostana v Škofji Loki, v katere so preselili knjižnico patra Romualda Marušiča in stalno razstavo Škofjeloški pasijon. Projekt je izvedel pater prof. dr. Metod Benedik.
- 65.** Unescova Konvencija o varstvu neopredmetene dediščine, ki jo je sprejela 32. Generalna konferenca oktobra 2003, kot dodatek k Konvenciji za zaščito naravne in kulturne dediščine (Konvencija o svetovni kulturni dediščini), ki jo je sprejela generalna konferenca UNESCA leta 1972. Silvester Gaberšček, konzervatorski svetovalec, sekretar na Ministrstvu za kulturo RS, si prizadeva, da bi bil skladno s Konvencijo o varstvu neopredmetene kulturne dediščine Škofjeloški pasijon priznan in uvrščen na seznam Unescovega programa. V pogovoru 11. 02. 2009, na dan prvega srečanja Častnega odbora Škofjeloškega pasijona v Škofji Loki, je potrdil, da je gradivo bolj ali manj zbrano in da intenzivno dela na tem projektu.
- 66.** 22. 12. 2008 je bila podpisana Pogodba o financiranju, s katero pogodbeni stranki Občina Škofja Loka, zanjo župan Igor Draksler, in Zveza kulturnih društev Škofja Loka, zanjo predsednik Jurij Svolfjšak, urejata medsebojne pravice in obveznosti v zvezi z izpeljavo projekta Škofjeloški pasijon 2009 in financiranje tega projekta v letu 2008 in 2009.

67. Javni natečaj za izbor kakovostnih spominkov, ki bodo lahko uporabljali zaščitni znak kulturne prireditve Škofjeloški pasijon 2009, je bil odprt do 22. 12. 2008. Predsednik komisije za izbor spominkov je bil dr. Janez Bogataj, člani pa: Jure Miklavc, Mojca Ferle, Mojca Šifrer Bulovec in mag. Boris Deanovič.
68. Škofjeloški pasijon 2009; Kokalj-Gartner: Govorna priredba, lectorji Jože Faganel, Bernarda Rovtar, Kristina Strnad, Mojca Benedičič, Ljubljana in Škofja Loka, 21. 01. 2009
70. Prvo srečanje častnega odbora Škofjeloškega pasijona, Občina Škofja Loka, dne 11. 02. 2009

Sem dolgoletni pasijonski sopotnik. Leta 1973 sem se z njim bolj srečal ob praznovanju tisočletnice Loke (osrednja prireditev v letnem gledališču na loškem gradu, kjer sem bil med štirimi povezovalci programa, katerega avtor je bil Jan-ko Krek: »Škofja Loka skozi stoletja«. V prikazu zgodovine tisočletnega mesta in okolice so igrali tudi 3. sliko Škofjeloškega pasijona po prepisu dr. Jos. Mantuanija, Carniola (1917, stran 17-24).

Od takrat doživljam Škofjeloški pasijon na Življenja široki cesti, na kateri je vedno polno dogodkov. Različne pomisleke in različne potrebe, povezane s pasijonom, sem sprejemal in doživljal z velikim upanjem in željo, da bo nastopil svetel trenutek, v katerega siju bo mogoče pričeti izvajati vse potrebne aktivnosti, da bo živa nematerialna kulturna dediščina ponovno uprizorjena. Škofjeloški pasijon je že nekdo, je dopolnitev naše zgodovine. Škofjeloški pasijon kot del slovenske kulturne zakladnice predstavlja v naši domači zgodovini neponovljiv dokument prvega zapisa dramaturške igre, ki jo je Ministrstvo za kulturo 15. 12. 2008 vpisalo v register žive dediščine na predlog Inštituta za slovensko narodopisje, Znanstveno raziskovalnega centra SAZU in je del škofjeloškega izročila. Kot takega ga tudi uprizarjamo in z njim vstopamo v elitno družbo evropskih krajev, ki se ponašajo z najstarejšimi pasijonskimi igrami. Naša kultura od prvih Brižinskih spomenikov, preko Čedadskega (Čedajski ali Černjejski ali Beneškoslovenski rokopis), Rateškega in Celovškega rokopisa do Dalmatinove Biblije, Trubarjevega prispevka, in vseh sledečih dosežkov, naj nam bo s svojim izročilom besednjak prihodnosti, ki nas utemeljuje kot narod in dovoljuje, da ob neprestanem preučevanju in novemu ustvarjanju bogatimo dosedanje izročilo in ga s svojo sposobnostjo in kreativnostjo nadgrajujemo. Kaj bi nam dale za naše izročilo kulture, ki so izkoreninile svojo preteklost, ki se danes z vso močjo oklepajo tistega, kar lahko odkrijejo v svojih koreninah. Škofjeloški pasijon pa je prepoznaven in neminljiv. Je pomemben del narodne kulturne identitete, slovenskega kulturnega in verskega izročila, izročila Evropske unije. Vendar pa pravi Škofjeloški pasijon lahko v avtentičnem prostoru doživimo le v Loki. S ponovno uprizoritvijo potrjujemo in oživljamo našemu izročilu njegove korenine, da po njih steče življenjski sok v vse najbolj odmaknje-

ne pore drevesne krošnje. To mogočno loško drevo je originalno, trdno vraslo v slovensko zemljo, je razpoznavno. O njem širimo dober glas, na njem gradimo loško in slovensko prepoznavnost, ker smo nanj ponosni in navezani, ker z njim izstopamo iz povprečja. Zanj se zanimajo strokovnjaki, ki ga proučujejo in pišejo o njem znanstvene razprave. Z vključenostjo strokovnjakov različnih znanstvenih disciplin poskušamo Škofjeloški pasijon vsebinsko nadgraditi, znanstveno nadalje utemeljiti in ga vključiti v širši strokovni diskurz. Pasijon je naš studenec žive vode, ki odžaja vse ljudi dobre volje. Če bi se posušil, potem bi govorice o njem usahnille.

Sama uprizoritev, organizacija in priprava dramaturgije je edinstvena. V Škofji Loki ne uprizarjamo enega izmed del železnega programa evropskih gledališč, temveč nadalje tkemo celotno izročilo v lokalno okolje. Pri tem upoštevamo norme moderne družbe. Laičnost oziroma ločenost verske skupnosti od države ureničujemo z ločenim organiziranjem priprave ponovne uprizoritve in ravnanjem po pravnem redu RS. Pri celotnem delu obravnavamo različne verske skupnosti, s katerimi enakovredno vstopamo pri pripravah v interakcijo.

Škofjeloški pasijon je projekt občine Škofja Loka in Republike Slovenije. V aktivnostih, povezanih s Škofjeloškim pasijonom, sodelujejo občani vseh štirih občin, Upravna enote Škofja Loka, številni posamezniki in institucije iz ožjega in širšega slovenskega prostora. Le osebna pripravljenost, veselje, razigranost in medsebojna naklonjenost je garancija za njegovo uspešno izvedbo. Iz srečevanj na pasijonski poti sem izluščil nekaj prijaznih doživetij:

Sreda, 26. 12. 2007, ob 11.30 uri na sv. Štefana dan, sem že drugič povezoval prireditve blagoslov konj, konjenikov, soli, vode in kruha v župniji sv. Jurija v Stari Loki. Okoli štirideset konjenikov je uspela zbrati iniciativna skupina »Starološke konjenice«. Režiserju Borutu Gartnerju sem 17. 04. 2008 posredoval seznam konj in konjenikov in naslov nosilnega povezovalnega člana pri pripravi prireditve, Andreja Štremflja. »Starološka konjenica« se je vključila med aktivne konjenike, ki sodelujejo pri pripravi pasijona 2009. Kot zanimivost naj povem, da si je prvi blagoslov na sv. Štefana dan leta 2006 ogledal tudi takratni predsednik RS Janez Drnovšek.

Torek, 09. 09. 2008, ob 19. uri sem povezoval na Mestnem trgu v Škofji Loki odprtje pasijonske hiše. Med prisotnimi gledalci sem prijetno presenečen opazil Marjana Kokalja, režiserja Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000. Iz najinega sodelovanja bom izluščil e-pisanje, ki sem mu ga poslal dne 11. 06. 2007, ob 14.13 uri: »Pozdravljen, Marjan. Rim je kraj tvojega študija do 2009, tako mi je dejal tvoj brat Tone. V Škofji Loki se pa dela na tem, da se res uprizori Škofjeloški pasijon. Pripravljam vsebino Odloka ... pa nekaj spremnega besedila sem pripravil. Vse je še v delu, popravljanju. Ne želim biti nasilen, vsiljiv, toda prilepil bom oba doslej narejena teksta, da si z njima vsaj seznanjen, še bolj bom pa vesel, če ti bo čas do-

puščal, da mi kaj vsebine dopišeš, spremeniš. Vsako spremembo obarvaj z drugo barvo. Najbolj ti pa pišem zato, ker se je Borut Gartner odločil, tako sta mi dejala župan in Klemen, da ne režira Pasijona 2009. Marjan, ne želim, da ostane praznina, ne želim, da zadeva gre na stranpot. Zato sem se odločil, da ob tvoji privolitvi in podpori pristopim k režiji Škofjeloškega pasijona. O tem sem doslej dejal le županu. Zato te prosim za tvoj žegen, za odgovor, ki naj problemsko opredeli mojo odločitev. Tvoj e-naslov, upam da je pravi, mi je posredovala nova uslužbenka pri sv. Jožefu v Ljubljani Sonja Pungertnik (slepa), ki pa sem jo popeljal po razstavi pri kapucinih in na prizorišču v kasarni, kjer je tipala obleke in vozila, konje, osla, predmete, pred Kaščo pa je bil z njo kapucin doma z okolice Bleda – morda Kneževič. Sem pozabil njegov priimek. Bilo je to leta 2000. S prijaznimi pozdravi. Jure Svoltjšak« Isti dan, 11. 06. 2007, ob 23.27 uri je Marjan Kokalj odgovoril: »Jure pozdravljen, lepo, da se okrog pasijona nekaj odvija; na seznamu si zapisal res veliko aktivnosti v to smer ... Vesel sem tudi, da se boš lotil pasijona in želim ti, da bi vse dobro potekalo. Za to, da bi ti dal kakšen blagoslov za delo, nimam nobene pristojnosti in mandata, saj pasijon ni v moji lasti, pač pa je to kapucinski samostan, občina in občinski svet. Glede tega se obrni nanje, ker njihov žegen nekaj velja. Verjetno tudi sam veš, kako se boš lotil in se mi ne zdi prav vtikati (tudi sam si tega nebi želel od drugih, če bi bil na tvojem mestu). Kar torej zadeva kakršne koli odločitve pri uprizoritvi, se mi zdi bolje, da se ne vmešavam, še posebej ker bom ta tri leta v Rimu; od daleč pa se situacija nikoli dobro ne vidi. Tako se mi zdi tudi bolje, da me ne pišeš kot sodelavca pri sedanji uprizoritvi. Lahko ti pa dam uporabne informacije in izkušnje preteklih uprizoritev, če jih boš rabil. Prva od teh informacij je že ta, da so kostumi v vojašnici v bolj slabem stanju, ker so shranjeni na vlagi in da v hangarju, kjer so vozovi in ostala oprema, manjka kar nekaj stvari; enkrat so neznanci menda vdrli v hangar, nekaj odnesli, nekaj polomili. Nekateri odri imajo tudi polomljene noge. Toliko o materialnem stanju ostankov preteklih uprizoritev. Glede arhiva pasijona mislim, da je na občini, lahko pa glede tega bolj natančno vprašaš Klemena. Kaj od arhiva ima mislim da tudi kapucinski samostan (p. Benedik), vendar so to fotokopije. Jaz pri sebi v Rimu nimam popolnoma nič, tudi pri sebi v Ljubljani le nekaj stvari, kot so Loški razgledi ter nekaj kopiranega materiala, ki pa se, mislim, ves nahaja tudi v Loki v originalu. Če bom kaj uporabnega našel med počitnicami v Ljubljani, ti lahko posredujem. Glede teksta, ki si ga poslal, nimam kakšnega posebnega komentarja, ker ne poznam toka stvari od blizu, saj sem že skoraj eno leto odsoten iz Slovenije. Edina stvar, ki bi jo lahko dodal, je glede Potočnikovega koncerta v uršulinski cerkvi: zdi se mi, da je bil izveden enkrat, drugič pa potem v Stični v samostanu, vendar lahko preveriš še pri Potočniku. Toliko zaenkrat. Veliko poguma pri delu ti želim. Marjan«

Četrtek, 23. 10. 2008, ob 18. uri vodim odprtje pasijonskega tabora v nekdanji vojašnici. na povabilo Boruta Gartnerja. Upal sem, da bodo do izvedbe Škofje-

loškega pasijona leta 2009 opravljena gradbena dela na novi lokaciji Knjižnice Ivana Tavčarja Škofja Loka do gradbene faze, ki bo omogočila funkcionalno uporabo prostorov za garderobe, prostore za maskiranje in sanitarije. Režiser Borut Gartner mi je v e-sporočilu zapisal: »Vesel sem, da si še vedno v kondiciji! Rekel sem ti, da ti bom navrgel nekaj občutkov, ko sem se tako sam - dolgo časa odločal ali naj zasnumim to lepoticu!« in nadaljeval pisanje pod naslovom Med stekleno tišino:

»Nekega večera me je gospa stavba s škrbastimi zobovji in razbitimi očali nemo nagovarjala, da jo vzamem v svoje zavetje. Njena notranjost, njena pajčevinasta duša je bila dobesedno razbita – posejana z iglami narkomanov in posrana in poscana z izcedki plemenitega človeka!

Po njeni notranjosti je pihljaj zastrašujoč vetrič in človeška postava je strahoma merila stopnice v višje nadstropje. Bolj ko sem se bližal nebesom, bolj blizu pekla sem prihajal! Različni poki so kalili čarobno tišino. ...

Stal sem in jo gledal. Čez nekaj trenutkov sem dahnil v njeno srce: Moja si! – Nekoč, boš kot bela nevesta plesala dunajski valček in mladi kavalirji ti bodo s spoštovanjem odpirali vrata. Pa začniva. Sleciva s tvojih ramen nadležno pajčevino in očistiva tlake, da ne bodo tvoje bose noge zarezale v razbitine stekla, ki je padlo z nagnitega in črvicega okvirja, katerega je betežen mizar tako skrbno oblal in gladil, da bi nekemu podaril veselje.

Prišli bodo principi, da ...«

In nadaljeval: »Od takrat je minilo nekaj mesecev. Princi in princeske so prišli. Pred nami je četrta prostovoljna delovna akcija. Na prejšnjih treh je sodelovalo skupaj petintrideset prostovoljcev, ki so opravili preko 215 delovnih ur.

Malo za pokušino! Lepo bodi!

Borut Gartner«

Sreda, 24. 12. 2008, ob 22.25 uri, potem, ko sem tradicionalno na sveti večer pokadil po hiši, sem šel slednje narediti še okoli hiše in po vrtu. Opazil sem, da je po cesti nekam počasi peljal avto. Občutek sem imel, da potniki v njem nekoga iščejo. Nisem bil več pozoren na gibanje avta, saj sem po ustaljeni navadi nadaljeval z blagoslovom. Ko sem prišel izza pušpana, sem zagledal človeka, ki je od ceste stopal proti hiši. Kdo je pa to, ob tej pozni uri, sem pomislil in ocenjeval način njegove hoje in gibanja telesa pri hoji in takoj pomislil, da ima tako značilno hojo Borut Gartner. Toda, kaj bi on na sveti večer, ob tej pozni uri, delal v našem koncu. In nisem se zmotil pri svoji oceni. Prihajajočega sem ogovoril po imenu: »Borut, ja kaj pa ti ob tako pozni uri? A si bil v avtu, ki je maloprej počasi peljal mimo? Odgovora sta bila pritrdilna.« Splet okoliščin, naključje. Nekam nenavadno večerno srečanje z Borutom Gartnerjem. Ni mu uspelo, da bi me popolnoma presenetil. Njegov namen je bil božično novoletno čestitko mirno položiti na prag vrat, da bi jo presenečen našel, ko bi odhajal k polnočnici. Bistveno sporočilo meni je bilo zapisano v voščilnici: »24. dec. 2008: Dragi Jure! Veliko miru ti želim ob doživljanju tega velikega trenutka! Prinašam ti malo darilo – vlogo kapucina na čelu pasijona,

ki ti je bila dana že ob hoji k Crngrobski cerkvi! Nekdo mi je prišepnil naj Te povabim - oba veva kdo! Lep pozdrav vsem v vaši hiši, veliko zdravja in medsebojnega razumevanja v letu 2009! Glede kapucina v pasijonu pa po novem letu! Srečno!« Lepi spomini so na najino skupno pot, pot crngrobskega romanja. V soboto, 30. avgusta 2008, sva jo začela na mojem domu ob 7. uri zjutraj. Tako zgodaj pa zato, da naju ne bi zajela avgustovska vročina. Mirno in sveže poletno jutro je bilo namenjeno pogovoru o Škofjeloškem pasijonu, njegovi uprizoritvi, režijski zasnovi, organizaciji ipd. Čeprav sva se želela umakniti poletni vročini, nama to ni najbolj uspelo. Na romarski poti sva bila tako intenzivna, da sva se s Crngroba vrnila šele okoli 11. ure.

V nedeljo, 08. 02. 2009, na slovenski kulturni praznik, je dopoldne zazvonil telefon. Poklicala me je vodja projekta Škofjeloški pasijon 2009 Romana Bohinc. Izrazila je željo, da na Radiu Sora globok pasijonski glas posname trideset sekundni spot, ki bo vabil na ogled pasijona. Brez vsakega pomisleka sem izstrelil, da bom prebral naslednji tekst: »V vednost prihodnji dobi. Po devetih letih premora se ponuja na ogled veličastni gledališki spektakel, Škofjeloški pasijon, najstarejša slovenska drama in naša živa dediščina. Od 28. marca do 19. aprila si to izjemno dramo, v kateri igra več kot šeststo igralcev in sedemdeset konjenikov, lahko ogledate na prizoriščih v mestnem jedru Škofje Loke. Zagotovite si vstopnice v prodaji na prodajnih mestih: Petrolovi bencinski servisi, Kompasove turistične poslovalnice, Alpetourove turistične poslovalnice, trgovine Big Bang, LTO Blegoš Škofja Loka, pasijonska pisarna in ostala prodajna mesta prodajne mreže Eventim. Pridite, v Škofji Loki vas pričakujemo!«

K povabilu za snemanje dodajam, da sem bil ta praznični dan še posebej motiviran in navdihnjen za kulturno delo, za materin jezik, ki je v primerjavi z drugimi svetovnimi jeziki, ki jih govorijo milijoni ali milijarda ljudi, »butičen«, vendar se je do danes ohranil na prepihu romanskega, germanskega in slovanskega sveta in je priznan ter enakopraven z vsemi drugimi jeziki. Naj ga jezikovno priznanje in enakopravnost v Evropski uniji krepí in ohranja med živimi pogovornimi svetovnimi jeziki. Ves sem bil prežet s pozitivnimi vtisi, ki so me prevevali po sobotnem spremljanju TV prenosa podeljevanja Prešernovih nagrad iz Cankarjevega doma v Ljubljani. Prireditvev je bila odlična. Apel je podobo na ogled postavil z odlično režijsko zasnovo, sceno, programom in izvajalci. Ta odličnost je vzburla v meni še večjo odgovornost za izvedbo Slovesnosti v spomin petdesetim ustreljenim talcem za Kamnitnikom v ponedeljek, 09. 02. 2009, ki so doživeli svoj Križev pot. Obe prireditvi programsko sovpadata, pri izvajanju izraznega plesa, scenskemu konceptu vključitve vode na Prešernovi proslavi, oziroma snega, razmočenih tal in stoječe vode pri spomeniku petdesetim talcem. Po izjavi poročnice Viktorije Virag, leta 2008, iz gardne enote slovenske vojske, loški prireditvi po kvaliteti izvedbe ni enake med njimi, kjer sodeluje gardna enota. V nedeljskem jutru sem

bil že ob osmih na prireditvenem prostoru ob spominskem obeležju za Kamnitnikom. Na kamnitem podstavku spomenika sta goreli dve sveči, poleg je bil položen šopek osmih rdečih nageljnov. Ker je več dni deževalo, je sneg skoraj skopnel, na razmočenih tleh se je zadrževala voda. Zato sem se moral tehtno odločiti, kako bom na razmočenem prireditvenem prostoru zavaroval pred močo in blatom glasbenike, še posebej pa štirinajstih mladih plesalk, učenk 5. razredov OŠ Ivana Groharja in OŠ Škofja Loka – Mesto.

Prosvetnemu društvu Sotočje sem napisal tekste za vabila, ki so jih na romarskih poteh izročali škofom, župnikom in ljudem, s katerimi so se srečevali in sicer za: msgr. Metoda Piriha, koprskega škofa; msgr. Eugenia Ravignanija, tržaškega škofa; msgr. Dina de Antonija, goriškega škofa; Karla Bolčina, župnika v Štandrežu pri Gorici; msgr. Andreja Glavana, škofa ordinarija v novomeški škofiji; msgr. dr. Antona Stresa, škofa ordinarija v celjski škofiji; msgr. dr. Franca Krambergerja, nadškofa in metropolita v mariborski nadškofiji; msgr. dr. Marjana Turnška, škofa ordinarija v murskosoboški škofiji in mag. Geza Erniša, škofa evangeličanske cerkve A. V. na Slovenskem. Pasijonsko povabilo ponesejo romarji tudi na avstrijsko Koroško celovškemu škofu dr. Aloisu Schwarzu.

Predstaviti pa želim tudi malce dopolnjene predloge-pobude, ki sem jih že zapisal v gradivu za Občinski svet Občine Škofja Loka, kot del vsebine spremnega besedila k gradivu za sprejem Odloka o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Procesio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021, ki ga je sprejel Občinski svet Občine Škofja Loka na 11. redni seji dne 15. 11. 2007: S predlogi želim spodbuditi vaše kritično razmišljanje. Morda jih boste sprejeli in odobraval, morda zavrnil, preoblikovali, predvsem pa naj vas spodbudijo k razmišljanju in nastajanju novih realnih predlogov-pobud in konkretnih realizacij.

- Mozaik Škofjeloški pasijon v izvedbi patra Marka Ivana Rupnika iz Centra Aletti v Rimu, v Kapucinskem predmestju I ali v Aleji znamenitih Ločanov. Škofjeločanka Marina Štremfelj, sestra skupnosti Kristusove božje človečnosti iz Centra Aletti v Rimu, mi je sporočila potem, ko sem jo oktobra 2007, v Jurjevi dvorani v Stari Loki, v času uprizoritve igre Janeza Veiderja, Umorjeni škof, zaprosil za posredovanje pobude o izdelavi mozaika, da je pater Marko Ivan Rupnik pokazal voljo in pripravljenost za sodelovanje in izdelavo mozaika. Mozaik bi prispeval k sožitju arhitekturne zasnove in vsebine Kapucinskega predmestja I, starega zgodovinskega mestnega jedra in na novo nastajajočega dela mesta. Lahko bi sledil nizu postavitev spominskih obeležij v Aleji znamenitih Ločanov ob Šolski ulici. Potencialno mesto zanj je pred vzhodno fasado telovadnice OŠ Škofja Loka - Mesto (dolžina vzhodne stene telovadnice, ob Šolski ulici je 16.60 m in višina pa 7.42 m), lahko pa se predlog realizira na eni od fasad, v notranjosti enega od objektov ali kot talni mozaik v bodočem urbanistično urejenem Kapucinskem predmestju I. Škofjeloški pasijon, kot njegov avtor pater Romuald se uvrščata med velika ime-

na znamenitih Ločanov. O pobudi naj na podlagi analize o zagotovitvi potrebnih sredstev za izvedbo, odloči v enem od naslednjih proračunskih let Občinski svet Občine Škofja Loka. Razpis za zbiranje pobud za postavitve spominskega obeležja v Aleji znamenitih Ločanov in o postavitvi drugega umetniškega dela na območju občine Škofja Loka za leto... naj ne bi bil izveden v letu izvedbe. Velja tudi razmisliti o ustanovitvi Sklada za izdelavo mozaika Škofjeloški pasijon.

- Škofja Loka 2021, letno srečanje Europassiona, združenja krajev, kjer se uprizarjajo pasijoni oziroma okoli sedemdesetih krajev ali skupin s pasijonsko tradicijo. Skupščine v Wintrichu se je 2007. leta udeležil podžupan Občine Škofja Loka Klemen Štibelj, ki je najavil kandidaturo Škofje Loke za skupščino združenja Europassion za leto 2021. Podpiram njegovo pobudo.

- Pasijonski kostumi in nekateri igralski pripomočki so zdaj v hrambi v nepriemernih prostorih, kakor tudi odri, scenski elementi in drugi rekviziti. Prostor v hangarju je vlažen, vanj so vlomili, nekaj rekvizitov so poškodovali in nekaj odnesli. Za hranjenje vsega potrebnega pasijonskega materiala, kostumov in pripomočkov za igro je potrebno v prihodnosti zagotoviti varne in za hranjenje ustrezne prostore.

- Občina Škofja Loka naj izda fotografsko monografijo Škofjeloški pasijon v slovenskem, nemškem in angleškem jeziku.

- Občina Škofja Loka naj na table ob regionalnih cestah na občinskih mejah, kjer je ob občinskem simbolu napis: Škofja Loka, mesto muzej, da zapisati še: mesto Škofjeloškega pasijona. (Npr: Mestna občina Kranj ima napis: Mestna občina Kranj univerzitetno mesto, Občina Jesenice: Občina Jesenice mesto jekla in cvetja).

- Vsi sodelujoči pri izvedbi Škofjeloškega pasijona so amaterji. Svoje temeljno delo ljubiteljskega ljudskega gledališča opravljajo častno in brezplačno. Prihodnost aktivnega združevanja in povezovanja sodelujočih v Škofjeloškem pasijonu je smiselna v posnemanju dobrotne bratovščine presvetega Rešnjega telesa iz 18. stol. Združenje naj bo prostovoljno, samostojno in nepridobitno. Vanj se prostovoljno vključijo sodelujoči v pasijonu zaradi uresničevanja lastne ambicije in skupnih interesov. Brez pripravljenosti ljudi za sodelovanje v tako obsežnem projektu ni Škofjeloškega pasijona. Sodelovanje pri pasijonu naj postane tradicionalno in naj se prenaša po družinah iz roda v rod, po kulturnih in drugih skupinah pa na vsakokratne člane ali simpatizerje teh skupin. Člani združenja sprejmejo in se zavedajo svoje ključne vloge, odgovornosti in usklajenega delovanja pri izvedbi pasijona. Njih prostovoljno amatersko delo naj postane tradicionalno in naj bo v družbi pozitivno sprejeto. Amaterskim igralcem in prostovoljnim sodelavcem se poleg skromnih pozornosti, v zahvalo za sodelovanje, na vhodna vrata stanovanj, po že uveljavljenem zgledu pasijonskih krajev, namestijo ploščice z napisom, kakšno vlogo ima posameznik pri uprizarjanju pasijona v posameznem letu uprizoritve

(Oberammergau, Wintrich). Razmišljati je tudi potrebno o drugih možnostih in prednostih, ki bi jih lahko sodelavci uživali v lokalni skupnosti.

Predsednik združenja s sodelavci, po zgledu nadbratovščine presvetega Rešnjega telesa iz 18. stol., v imenu vseh članov, dve leti prej, z odlokom in s sklepom Občinskega sveta Občine Škofja Loka o določenem letu uprizoritve Škofjeloškega pasijona, naslovi na župana Občine Škofja Loka prošnjo za njegovo uprizoritev in finančno pokritje izvedbe.

Po pripravljeni vsebinski predlogi in scenariju se svečano izvede protokolarno srečanje, ki je uvod v začetek intenzivnih priprav za uprizoritev Škofjeloškega pasijona. Vsebinska predloga naj se naredi po zgledu uvodnega besedila k procesiji, ki navaja v osmih točkah vse, kar je potrebno upoštevati pred procesijo: kdo je ustanovitelj in skrbnik, od česar je odvisno, kdo bo poravnal stroške za procesijo... Uvodno protokolarno srečanje za uprizoritev pasijona je ključnega pomena za njegovo postavitve in izvedbo. Predvsem pa je pomembno in modro, da se dovolj zgodaj zanj vzbudi zanimanje med ljudmi, vsemi gospodarskimi subjekti, vključno z mediji obveščanja.

Kraji, poseljeni s Slovenci, v katerih se uprizarjajo pasijoni, se lahko združijo v Zvezi pasijonskih krajev ali Zvezi pasijonskih krajev Republike Slovenije, katere osnovni namen je medsebojno izmenjevanje informacij in izkušenj, tudi na spletu, ter usklajevanje časov uprizoritev.

V Pasijonski hiši in Pasijonskem taboru je vrvež. Pasijonski sodelavci so sredi priprav, sredi dela. Zvezde na nebesnem svodu pa svetijo tako kot za časa patra Romualda. Na jasnem nebu nas navdajajo z veseljem in nam podarjajo ljubezen in mir. Naj bo tako tudi v času poteka letošnjih predstav.

Z optimizmom in vedrino zrem v prihajajoči postno velikonočni čas. Sprašujem se, kakšno je moje mesto v tem vrvežu, sredi misli, besed in dejanj. Predvsem pa izražam veliko zadovoljstvo in hvaležnost, da sem v sredini dogajanj z vsemi, ki sodelujemo pri izvedbi projekta.

Malo za pokušino! Lepo bodi!

Borut Gartner«

Sreda, 24. 12. 2008, ob 22.25 uri, potem, ko sem tradicionalno na sveti večer pokadil po hiši, sem šel slednje narediti še okoli hiše in po vrtu. Opazil sem, da je po cesti nekam počasi peljal avto. Občutek sem imel, da potniki v njem nekoga iščejo. Nisem bil več pozoren na gibanje avta, saj sem po ustaljeni navadi nadaljeval z blagoslovom. Ko sem prišel izza pušpana, sem zagledal človeka, ki je od ceste stopal proti hiši. Kdo je pa to, ob tej pozni uri, sem pomislil in ocenjeval način njegove hoje in gibanja telesa pri hoji in takoj pomislil, da ima tako značilno hojo Borut Gartner. Toda, kaj bi on na sveti večer, ob tej pozni uri, delal v našem koncu. In nisem se zmotil pri svoji oceni. Prihajajočega sem ogovoril po imenu: »Borut, ja kaj pa ti ob tako pozni uri. A si bil v avtu, ki je maloprej počasi peljal mimo. Odgovora sta bila pritrdilna.« Splet okoliščin, naključje. Nekam nenavadno večerno

srečanje z Borutom Gartnerjem. Ni mu uspelo, da bi me popolnoma presenetil. Njegov namen je bil božično novoletno čestitko mirno položiti na prag vrat, da bi jo presenečen našel, ko bi odhajal k polnočnici. Bistveno sporočilo meni je bilo zapisano v voščilnici: »24. dec. 2008: Dragi Jure. Veliko miru ti želim ob doživljanju tega velikega trenutka! Prinašam ti malo darilo – VLOGO KAPUCINA na čelu PASIJONA, ki ti je bila dana že ob hoji k crngrobski cerkvi! Nekdo mi je prišepnil naj Te povabim - oba veva kdo! Lep pozdrav vsem v vaši hiši. VELIKO ZDRAVJA IN MEDSEBOJNEGA RAZUMEVANJA V LETU 2009! GLEDE KAPUCINA V PASIJONU PA PO NOVEM LETU! Srečno« Lepi spomini so na najino skupno pot, pot crngrobskega romanja. V soboto, 30. avgusta 2008 sva jo začela na mojem domu ob 7. uri zjutraj. Tako zgodaj pa zato, da naju ne bi zajela avgustovska vročina. Mirno in sveže poletno jutro je bilo namenjeno pogovoru o Škofjeloškem pasijonu, njegovi uprizoritvi, režijski zasnovi, organizaciji ipd. Čeprav sva se želela umakniti poletni vročini, nama to ni najbolj uspelo. Na romarski poti sva bila tako intenzivna, da sva se s Crngroba vrnila šele okoli 11. ure.

V nedeljo, 08. 02. 2009, na slovenski kulturni praznik, je dopoldne zazvonil telefon. Poklicala me je vodja projekta Škofjeloški pasijon 2009 Romana Bohinc. Izrazila je željo, da na Radiu Sora globok pasijonski glas posname trideset sekundni spot, ki bo vabil na ogled pasijona. Brez vsakega pomisleka sem izstrelil, da bom prebral naslednji tekst: »V vednost prihodnji dobi. Po devetih letih premora se ponuja na ogled veličastni gledališki spektakel – Škofjeloški pasijon – najstarejša slovenska drama in naša živa dediščina. Od 28. marca do 19. aprila si to izjemno dramo, v kateri igra preko 600 igralcev in 70 konjenikov, lahko ogledate na prizoriščih v mestnem jedru Škofje Loke. Zagotovite si vstopnice v predprodaji na prodajnih mestih: Petrolovi bencinski servisi, Kompasove turistične poslovalnice, Alpetourove turistične poslovalnice, trgovine Big Bang, LTO Blegoš Škofja Loka, pasijonska pisarna in ostala prodajna mesta prodajne mreže Eventim. Pridite, v Škofji Loki vas pričakujemo!«

K povabilu za snemanje dodajam, da sem bil ta praznični dan še posebej motiviran in navdihnjen za kulturno delo, za materin jezik, ki je v primerjavi z drugimi svetovnimi jeziki, ki jih govorijo milijoni, ali milijarda ljudi, »butičen«, vendar se je do danes ohranil na prepihu romanskega, germanskega in slovanskega sveta in je priznan ter enakopraven z vsemi drugimi jeziki. Naj ga jezikovno priznanje in enakopravnost v Evropski uniji krepi in ohranja med živimi pogovornimi svetovnimi jeziki. In ves sem bil prežet s pozitivnimi vtisi, ki so me prevevali po sobotnem spremljanju TV prenosa podeljevanja Prešernovih nagrad iz Cankarjevega doma v Ljubljani. Prireditvev je bila odlična. Apel je podobo na ogled postavil z odlično režijsko zasnovo, sceno, programom in izvajalci. Ta odličnost je vzburla v meni še večjo odgovornost za izvedbo Slovesnosti v spomin petdesetim ustreljenim talcem za Kamnitnikom v ponedeljek, 09. 02. 2009, ki so doživeli svoj Križev pot. Obe prireditvi program-

ska sovpadata, pri izvajanju izraznega plesa, scenskemu konceptu vključitve vode na Prešernovi proslavi, oziroma snega, razmočenih tal in stoječe vode pri spomeniku petdesetim talcem. Po izjavi poročnice Viktorije Virag, leta 2008, iz gardne enote slovenske vojske, loški prireditvi po kvaliteti izvedbe ni enake med njimi, kjer sodeluje gardna enota. V nedeljskem jutru sem bil že ob osmih na prireditvenem prostoru ob spominskem obeležju za Kamnitnikom. Na kamnitem podstavku spomenika sta goreli dve sveči, poleg je bil položen šopek osmih rdečih nageljnov. Ker je več dni deževalo, je sneg skoraj skopnel, na razmočenih tleh se je zadrževala voda. Zato sem se moral tehtno odločiti, kako bom na razmočenem prireditvenem prostoru zavaroval pred močo in blatom glasbenike, še posebej pa štirinajstih mladih plesalk, učenk 5. razredov OŠ Ivana Groharja in OŠ Škofja Loka – Mesto.

Prosvetnemu društvu Sotočje sem napisal tekste za vabila, ki so jih na romarskih poteh izročali škofom, župnikom in ljudem, s katerimi so se srečevali in sicer za: msgr. Metoda Piriha, koprskega škofa; msgr. Eugenia Ravignanija, tržaškega škofa; msgr. Dina de Antonija, goriškega škofa; Karla Bolčina, župnika v Štandrežu pri Gorici; msgr. Andreja Glavana, škofa ordinarija v novomeški škofiji; msgr. dr. Antona Stresa, škofa ordinarija v celjski škofiji; msgr. dr. Franca Krambergerja, nadškofa in metropolita v mariborski nadškofiji; msgr. dr. Marjana Turnška, škofa ordinarija v murskosoboški škofiji in mag. Geza Erniša, škofa evangeličanske cerkve A. V. na Slovenskem. Pasijonsko povabilo ponesejo romarji tudi na avstrijsko Koroško celovškemu škofu dr. Aloisu Schwarzu.

Predstavi pa želim tudi malce dopolnjene predloge-pobude, ki sem jih že zapisal v gradivu za Občinski svet Občine Škofja Loka, kot del vsebine spremnega besedila k gradivu za sprejem Odloka o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Procesio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021, ki ga je sprejel Občinski svet Občine Škofja Loka na 11. redni seji dne 15. 11. 2007. S predlogi želim vzpodbuditi vaše kritično razmišljanje. Morda jih boste sprejeli in odobraval, morda zavrnili, preoblikovali, predvsem pa naj vas vzpodbudijo k razmišljanju in nastajanju novih realnih predlogov-pobud in konkretnih realizacij.

- Mozaik Škofjeloški pasijon v izvedbi patra Marka Ivana Rupnika iz Centra Aletti v Rimu, v Kapucinskem predmestju I ali v Aleji znamenitih Ločanov. Škofjeločanka Marina Štremfelj, sestra skupnosti Kristusove božje človečnosti iz Centra Aletti v Rimu, mi je sporočila potem, ko sem jo oktobra 2007, v Jurjevi dvorani v Stari Loki, v času uprizoritve igre Janeza Veiderja, Umorjeni škof, zaprosil za posredovanje pobude o izdelavi mozaika, da je pater Marko Ivan Rupnik izkazal voljo in pripravljenost za sodelovanje in izdelavo mozaika. Mozaik bi prispeval k sožitju arhitekturne zasnove in vsebine Kapucinskega predmestja I, starega zgodovinskega mestnega jedra in na novo nastajajočega dela mesta. Lahko bi sledil nizu postavitev spominskih obeležij v Aleji znamenitih Ločanov ob Šolski ulici. Potencialno mesto zanj je pred vzhodno fasado telovadnice OŠ Škofja Loka - Me-

sto (dolžina vzhodne stene telovadnice, ob Šolski ulici je 16.60 m in višina pa 7.42 m), lahko pa se predlog realizira na eni od fasad, v notranjosti enega od objektov ali kot talni mozaik v bodočem urbanistično urejenem Kapucinskem predmestju I. Škofjeloški pasijon, kot njegov avtor pater Romuald se uvrščata med velika imena znamenitih Ločanov. O pobudi, naj na podlagi analize o zagotovitvi potrebnih sredstev za izvedbo, odloči eno od naslednjih proračunskih let Občinski svet Občine Škofja Loka. V letu izvedbe naj se ne bi izvedlo razpisa za zbiranje pobud za postavitev spominskega obeležja v Aleji znamenitih Ločanov in o postavitvi drugega umetniškega dela na območju občine Škofja Loka za leto Velja tudi razmisliti, da se ustanovi Sklad za izdelavo mozaika Škofjeloški pasijon.

- Škofja Loka 2021, letno srečanje Europassiona, združenja krajev, kjer se uprizarjajo pasijoni oziroma okoli sedemdesetih krajev ali skupin s pasijonsko tradicijo. Združenje ima vsako leto letno skupščino. Do leta 2015 so za splošna zborovanja določeni naslednji kraji: 2008 – Salmünster, Nemčija; 2009 – Neumarkt, Nemčija; 2010 – Kirchsschlag, Avstrija; 2011 – Cantiano, Italija; 2012 – Schönberg, Nemčija; 2013 – Erl, Avstrija; 2014 – Loudéac, Francija; 2015 – Sordevolo – Italija; 2018 – Budaörs, Madžarska; ... Skupščine v Wintrichu se je 2007. leta udeležil podžupan Občine Škofja Loka Klemen Štibelj, ki je najavil kandidaturo Škofje Loke za skupščino združenja Europassion za leto 2021. Podpiram njegovo pobudo.

- Pasijonski kostumi in nekateri igralski pripomočki so zdaj v hrambi v nepriemernih prostorih, kakor tudi odri, scenski elementi in drugi rekviziti. Prostor v hangerju je vlažen, vanj so vlomili, nekaj rekvizitov so poškodovali in nekaj odnesli. Za hranjenje vsega potrebnega pasijonskega materiala, kostume in pripomočke za igro je potrebno v prihodnosti zagotoviti varne in za hranjenje ustrezne prostore.

- Občina Škofja Loka naj izda fotografsko monografijo Škofjeloški pasijon v slovenskem, nemškem in angleškem jeziku.

- Občina Škofja Loka naj na table ob regionalnih cestah na občinskih mejah, kjer je ob občinskem simbolu napis: Škofja Loka, mesto muzej, da zapisati še, mesto Škofjeloškega pasijona. (Npr: Mestna občina Kranj ima napis: Mestna občina Kranj univerzitetno mesto, Občina Jesenice: Občina Jesenice mesto jekla in cvetja).

- Vsi sodelujoči pri izvedbi Škofjeloškega pasijona so amaterji. Svoje temeljno delo ljubiteljskega ljudskega gledališča opravljajo častno in brezplačno. Prihodnost aktivnega združevanja in povezovanja sodelujočih v Škofjeloškem pasijonu je smiselna v posnemanju dobrotne bratovščine presvetega Rešnjega telesa iz 18. stol. Združenje naj bo prostovoljno, samostojno in nepridobitno. Vanj se prostovoljno vključijo sodelujoči v pasijonu zaradi uresničevanja lastne ambicije in skupnih interesov. Brez pripravljenosti ljudi za sodelovanje v tako obsežnem projektu ni Škofjeloškega pasijona. Sodelovanje pri pasijonu naj postane tradicionalno in naj se prenaša po družinah iz roda v rod, po kulturnih in drugih skupinah pa

na vsakokratne člane ali simpatizerje teh skupin. Člani združenja sprejmejo in se zavedajo svoje ključne vloge, odgovornosti in usklajenega delovanja pri izvedbi pasijona. Njih prostovoljno amatersko delo naj postane tradicionalno in naj bo v družbi pozitivno sprejeto. Amaterskim igralcem in prostovoljnim sodelavcem, se poleg skromnih pozornosti, v zahvalo za sodelovanje na vhodna vrata stanovanj, po že uveljavljenem zgledu pasijonskih krajev, namestijo ploščice z napisom kakšno vlogo ima posameznik pri uprizarjanju pasijona v posameznem letu uprizoritve (Oberammergau, Wintrich), razmišljati je pa potrebno tudi o drugih možnostih in prednostih, ki bi jih lahko sodelavci uživali v lokalni skupnosti.

Predsednik združenja s sodelavci, po zgledu nadbratovščine presvetega Rešnjega telesa iz 18. stol., v imenu vseh članov, dve leti prej, z odlokom in s sklepom Občinskega sveta Občine Škofja Loka o določenem letu uprizoritve Škofjeloškega pasijona, naslovi na župana Občine Škofja Loka prošnjo za njegovo uprizoritev in finančno pokritje izvedbe.

Po pripravljeni vsebinski predlogi in scenariju se svečano izvede protokolarno srečanje, ki je uvod v začetek intenzivnih priprav za uprizoritev Škofjeloškega pasijona. Vsebinska predloga naj se naredi po zgledu uvodnega besedila k procesiji, ki navaja v osmih točkah vse, kar je potrebno upoštevati pred procesijo: kdo je ustanovitelj in skrbnik, od česar je odvisno, kdo bo poravnal stroške za procesijo ... Uvodno protokolarno srečanje za uprizoritev pasijona je ključnega pomena za njegovo postavitve in izvedbo. Predvsem pa je pomembno in modro, da se dovolj zgodaj zanj vzbudi zanimanje med ljudmi, vsemi gospodarskimi subjekti, vključno z mediji obveščanja.

Kraji, poseljeni s Slovenci, v katerih se uprizarjajo pasijoni, se lahko združijo v Zvezi pasijonskih krajev ali Zvezi pasijonskih krajev Republike Slovenije, katere osnovni namen je medsebojno izmenjevanje informacij in izkušenj, tudi na spletu ter usklajevanje časov uprizoritev.

V Pasijonski hiši in Pasijonskem taboru je vrvež. Pasijonski sodelavci so sredi priprav, sredi dela. Zvezde na nebesnem svodu pa svetijo tako, kot za časa patra Romualda. Na jasnem nebu nas navdajajo z veseljem in nam podarjajo ljubezen in mir. Naj bo tako tudi v času poteka letošnjih predstav.

Z optimizmom in vedrino zrem v prihajajoči postno velikonočni čas. Sprašujem se, kakšno je moje mesto v tem vrvežu, sredi misli, besed in dejanj. Predvsem pa izražam veliko zadovoljstvo in hvaležnost, da sem v sredini dogajanj z vsemi, ki sodelujemo pri izvedbi projekta.

A chalk drawing on a dark background. The drawing depicts a woman with long, wavy hair, looking down and to the left. She is wearing a dark, sleeveless top. The drawing is composed of light-colored chalk lines, giving it a sketchy, expressive appearance. The text 'PASIJONSKE NORMALIJE' is overlaid in the center of the image in a white, sans-serif font.

PASIJONSKE
NORMALIJE

Listina o vpisu Škofjeloškega pasijona v register žive dediščine

Številka: 629-1/2008 /4
Datum: 15.12.2008

Ministrstvo za kulturo na podlagi 67. člena Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/2008) izdaja naslednjo

listino o vpisu v register žive dediščine

V register žive kulturne dediščine se **vpíše** enota dediščine

Enotna identifikacija dediščine: **2-00001**
Ime enote: **Škofjeloški pasijon**

Opis enote je v prilogi, ki je sestavni del te listine.

Obrazložitev

Predlagatelj:
Koordinator varstva žive dediščine
Inštitut za slovensko narodopisje, Znanstvenoraziskovalni center SAZU
Novi trg 2
1000 Ljubljana

Vrsta predlagatelja: **koordinator varstva žive dediščine**
Razlog: **pobuda**
Vrsta predloga: **vpis enote**
Datum predloga: **21.11.2008**

Pobudnik:
Občina Škofja Loka
Poljanska cesta 2
4220 Škofja Loka

Predlagatelj je predlog za vpis v register žive kulturne dediščine pripravil na osnovi pobude in ga je skladno s 67. v zvezi s 89. členom Zakona o varstvu kulturne dediščine posredoval Ministrstvu za kulturo. Ministrstvo za kulturo na osnovi predloga enoto vpíše v register žive kulturne dediščine in kot potrdilo o vpisu izdaja to listino.

Prpravila:
mag. Ksenija Kovačec Naglič
sekretarka

Mirna Širca
Ministrica

Poslati:
- predlagatelj
- pobudnik
- zbirka listin registra žive kulturne dediščine

Odlok o gledaliških prireditvah Škofjeloškega pasijona

109. Uradni list RS, št. 109/2007 z dne 30.11.2007

5452. Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021, Stran 15036.

Na podlagi 29. člena Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 100/05 – UPB1 in 21/06) in 18. člena Statuta Občine Škofja Loka (Uradni list RS, št. 37/95, 47/98) je Občinski svet Občine Škofja Loka na 11. redni seji dne 15. novembra 2007 sprejel

O D L O K

o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021

1. člen

S tem odlokom se urejuje uprizorjanje Škofjeloškega pasijona v izvirnem okolju srednjeveškega jedra Škofje Loke v letih 2009, 2015 in 2021. Odlok tudi urejuje okvirni raspored predstav, način imenovanja in pristojnosti strokovnega odbora, način imenovanja in naloge vodje projekta ter opredeljuje vire financiranja uprizoritev.

2. člen

Gledališka uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letih 2009, 2015 in 2021 je obnovitev rekonstrukcije Marušičevega Škofjeloškega pasijona procesijskega tipa, ki je že bila izvedena na ulicah in trgih Škofje Loke. Uprizoritev temelji na folklorno znanstveno rekonstrukcijskem konceptu, na dramaturgiji izvirnega besedila kapucina patra Romualda Lovrenca Marušiča. Nosilec prireditve po tem odloku je Občina Škofja Loka. Škofjeloški pasijon je kulturni spomenik državnega pomena. Prireditve, kot je določena v prvem členu tega Odloka, je največja gledališka predstava na prostem v Republiki Sloveniji in izjemen kulturnoturistični dogodek, za katero ima izključno pravico organiziranja Občina Škofja Loka, ki izvedbo Škofjeloškega pasijona lahko poveri tudi drugi organizaciji.

3. člen

Škofjeloški pasijon se vsako navedeno leto uprizori v postnem času, predvidoma na: tiho nedeljo, cvetni petek, cvetno soboto, cvetno nedeljo, velikonočni ponedeljek, prvi koledarski petek po veliki noči in prvo koledarsko soboto po veliki noči. Tovrstna časovna razporeditev se utemeljuje s časom uprizoritev v Romualdovi dobi in s tem povezuje sodobne potrebe in upošteva izkušnje z uprizoritvi iz let 1999 in 2000. Glede na okoliščine in potrebe se lahko število in dnevi uprizoritev v posameznem letu prilagodijo (tudi izven postnega časa), o čemer sprejme odločitev strokovni odbor.

4. člen

Sredstva za gledališko uprizoritev Škofjeloškega pasijona na prostem v izvirnem okolju srednjeveškega jedra Škofje Loke v letih 2009, 2015 in 2021, za shranjevanje vseh za pasijon potrebnih pripomočkov, kostumov in drugih predmetov, za ohranjanje kontinuitete med leti uprizoritev ter za permanentno skrb nad to škofjeloško kulturno dediščino, se zagotavljajo iz proračuna Občine Škofja Loka, iz proračuna Ministrstva za kulturo RS, javnih razpisov, vstopnin in drugih finančnih virov (donacije, sponzorstvo, prihodki od trženja ...).

5. člen

Za izvedbo Škofjeloškega pasijona Občinski svet Občine Škofja Loka na predlog župana imenuje in razreši strokovni odbor, ki ga sestavlja 7 do 9 članov. Imenovan je za dobo največ 6 let. Mandat odbora se v vsakem primeru zaključí 1 leto po zadnji predstavi Škofjeloškega pasijona v določenem letu. Člani odbora izmed sebe izberejo predsednika.

Glavne naloge odbora so:

- izbira režiserja Škofjeloškega pasijona,
- spremljanje priprav in poteka projekta, o čemer daje mnenja in priporočila.

Plačilo članov odbora je urejeno s Pravilnikom o plačah in plačilih za opravljanje funkcije občinskih funkcionarjev in izplačilih na drugih podlagah članom delovnih teles občinskega sveta, članom drugih občinskih organov in članom svetov krajevnih skupnosti ter o povračilih stroškov v občini Škofja Loka.

Za uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2009 mora biti strokovni odbor imenovan najkasneje do 31. 12. 2007. Za uprizoritve Škofjeloškega pasijona v naslednjih letih mora biti strokovni odbor imenovan vsaj 3 leta pred prvo predstavo Pasijona v določenem letu uprizoritve.

6. člen

Za projekt Škofjeloški pasijon se imenuje vodja projekta, ki ga na predlog župana potrdi Občinski svet Občine Škofja Loka. Mandat vodje projekta se zaključí z zaključkom mandata strokovnega odbora.

Naloge vodje projekta so:

- pripravi projekt Škofjeloški pasijon in ga predstavi občinskemu svetu,
 - pripravi poslovni načrt projekta,
 - organizira in vodi izvedbo Škofjeloškega pasijona,
- 2 x letno poroča občinskemu svetu o svojem delu,
 - pripravi zaključno poročilo projekta.

Za uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2009 mora biti vodja projekta imenovan najkasneje do 29. 2. 2008.

7. člen

S tem odlokom se predvideva, da se Škofjeloški pasijon po letu 2021 uprizarja v rednih časovnih intervalih, predvidoma vsakih sedem let. Odločitev za to sprejme Občinski svet Občine Škofja Loka po uprizoritvi Škofjeloškega pasijona v letu 2015.

8. člen

Ta odlok začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 081-0002/2007

Škofja Loka, dne 15. novembra 2007

Župan
Občine Škofja Loka
Igor Draksler l.r.

SPOŠTOVANI LOČANI, PRIJATELJI IN OBISKOVALCI ŠKOFJE LOKE!

Muzejsko društvo Škofja Loka že več kot 70 let izvaja svoje poslanstvo – skrb za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine na širšem Loškem ozemlju. Naša najbolj prepoznavna dejavnost je izdajanje domoznanskega zbornika Loški razgledi, ki redno izhaja že od leta 1954. Poleg Loških razgledov imamo še dve zbirki, v katerih izdajamo domoznanske knjige, in sicer:

Zbirko *Doneski*, kjer smo do sedaj izdali 19 naslovov in zbirko *Vodniki po loškem ozemlju*, v kateri je do sedaj izšlo 9 naslovov.

Redno pripravljamo tudi tematske *Blaznikove večere*, na katerih obravnavamo različne vsebine pomembne za ljudi na širšem loškem ozemlju.

Naše delo in zgodovino delovanja društva si lahko ogledate na naših spletnih straneh www.mdloka.si.

Vabimo vas, da se nam pridružite. Pristopno izjavo lahko izpolnite na spletnih straneh www.mdloka.si ali jo dvignete v pisarni Loškega muzeja.

mag. Aleksander Igličar
predsednik Muzejskega društva Škofja Loka

NAKUP KNJIG

Spoštovani ljubitelji škofjeloškega pasijona in domoznanskega branja!

Obveščamo vas, da je na zalogi še nekaj izvodov publikacij, vezanih na škofjeloški pasijon, ki jih je izdalo Muzejsko društvo Škofja Loka:

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2007	_____	5 EUR
ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2008	_____	7 EUR
ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2009	_____	15 EUR
Loški razgledi št. 46/1999	_____	5 EUR

Na zalogi imamo tudi še druge zanimive knjige o ljudeh in krajih na Loškem:

France Stele:		
PISANA LOKA ŠKOFJA LOKA	_____	35 EUR
Valentin Bogataj in Metka Sulič:		
MARIJAN GABRIJELČIČ 1940 - 1998	_____	12 EUR
Marija Stanonik:		
NEKOČ JE BILO JEZERO	_____	8 EUR
Milenko Arnejšek Prle:		
GREBENI SLOVENSKIH GORA	_____	30 EUR
Ivan Veider:		
UMORJENI ŠKOF	_____	5 EUR
BIBLIOGRAFIJA LOŠKIH RAZGLEDOV 1/1954 – 50/2003	_____	5 EUR

Knjige lahko naročite v spletni trgovini na spletnih straneh Muzejskega društva Škofja Loka www.mdloka.si ali jih kupite na blagajni Loškega muzeja Škofja Loka na Loškem gradu in v Galeriji Ivana Groharja na Mestnem trgu v Škofji Loki.

Želimo vam prijetno branje!

Uredništvo

